

T.C
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE YER ALAN
İŞLETMELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSLARI
İLE FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Meltem ECE ÇOKMUTLU

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Metin KILIÇ

Karabük
NİSAN/2019

T.C
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE YER ALAN
İŞLETMELERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSLARI
İLE FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Meltem ECE ÇOKMUTLU

Tez Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Metin KILIÇ

Karabük
NİSAN/2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
DOĞRULUK BEYANI	7
ÖNSÖZ	8
ÖZ.....	9
ABSTRACT.....	11
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	13
ARCHIVE RECORD INFORMATION	14
KISALTMALAR	15
ARAŞTIRMANIN KONUSU	17
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	18
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	20
I. İçerik Analizi.....	22
II. Entropi Yöntemi	22
III. TOPSIS Yöntemi.....	25
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ.....	27
EVREN VE ÖRNEKLEM	29
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	30
1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KONUSUNA İLİŞKİN ÖNEMLİ GELİŞMELER ve KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	32
1.1. Dünyamız Sorunları ve Çözüm Aracı Olarak Sürdürülebilir Kalkınma	32
1.2. Sürdürülebilir Kalkınma.....	36
1.2.1. Kavramsal Açıdan Sürdürülebilirlik	37
1.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Boyutları	40
1.2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi	43
1.2.3.1. Büyümenin Sınırları.....	44
1.2.3.2. Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı	45
1.2.3.3. Dünya Koruma Stratejisi (WCS-1980).....	45
1.2.3.4. Brundtland Raporu (1987)	45
1.2.3.5. Rio Zirvesi (Yeryüzü Zirvesi-1992)	47

1.2.3.6.	Gündem 21 (Küresel Eylem Planı-1992)	47
1.2.3.7.	BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II (İstanbul Deklerasyonu).....	48
1.2.3.8.	Kyoto Protokolü (1997).....	48
1.2.3.9.	Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2002)	49
1.2.3.10.	Rio+20 BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Future We Want 2012).....	49
1.2.3.11.	2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri.....	49
1.2.4.	Makro Sürdürülebilirlikten Mikro Sürdürülebilirliğe Geçiş	51
1.3.	Kurumsal Sürdürülebilirlik	53
1.3.1.	Kavramsal Açından Kurumsal Sürdürülebilirlik.....	54
1.3.2.	Kurumsal Sürdürülebilirliğin Boyutları	56
1.3.2.1.	Ekonomik Sürdürülebilirlik	57
1.3.2.2.	Çevresel Sürdürülebilirlik	57
1.3.2.3.	Sosyal Sürdürülebilirlik.....	58
1.3.3.	Kurumsal Sürdürülebilirliğin Bileşenleri.....	60
2.	İŞLETME FAALİYETLERİNİN RAPORLANMASINDA YAŞANAN GELİŞMELER ve KURUMSAL RAPORLAMA	62
2.1.	Muhasebe ve Raporlama Fonksiyonu	62
2.2.	Kurumsal Raporlama	65
2.2.1.	Kavramsal Açından Kurumsal Raporlama ve Tarihsel Gelişimi	65
2.2.1.1.	Kurumsal Raporlamanın Tarihsel Gelişimi	65
2.2.1.2.	Kurumsal Raporlamada Sunulan Bilginin Özellikleri ve Rapor Kullanıcıları.....	67
2.2.2.	Kurumsal Raporlamanın Amacı ve Önemi.....	71
2.2.3.	Kurumsal Raporlamayı Etkileyen Faktörler	72
2.2.3.1.	Sermaye Piyasaları	72
2.2.3.2.	Düzenleyici Otoriteler ve Düzenlemeler	72
2.2.3.3.	Yatırımcılar	73
2.2.3.4.	Kreditörler	73
2.2.3.5.	Küreselleşme	74
2.2.3.6.	Denetim Firmaları	74
2.2.3.7.	Bilişim ve İletişim Teknolojileri	74
2.3.	Finansal Raporlama ve Yeni Raporlama Türlerine Olan İhtiyaç.....	75

2.4. Finansal Olmayan Raporlama	79
2.4.1. Finansal Olmayan Unsurlar ve Finansal Unsurlar Arasındaki Bağlantı.....	80
2.4.2. Finansal Olmayan Raporlama Türleri	81
2.4.2.1. Yönetim Raporları.....	81
2.4.2.2. Sosyal Sorumluluk Raporlaması.....	81
2.4.2.3. Çevre Raporlaması	82
2.4.2.4. Entelektüel Sermaye Raporlaması.....	84
2.4.2.5. İleriye Dönük Raporlama	85
2.4.2.6. Risk Raporlaması	85
2.5. Sürdürülebilirlik Raporlaması	86
2.5.1. Kavramsal Açıdan Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Tarihsel Gelişimi	87
2.5.2. Sürdürülebilirlik Raporlarının Gerekliliği	89
2.5.3. Sürdürülebilirlik ile İlgili Raporlama Çerçevesi	93
2.5.3.1. Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting -GRI).....	95
2.5.3.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi.....	98
2.5.3.3. OECD Çokuluslu İşletmeler Rehberi (OECD MNE Guidelines)	98
2.5.3.4. IFC Performans Standartları (IFC Performance Standards)...	98
2.5.3.5. Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project -CDP)	99
2.5.3.6. Entegre Raporlama (Integrated Reporting-IR)	99
2.5.3.7. ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi Standardı (ISO 26000 Social Responsibility).....	99
2.6. Faaliyet Raporları ve Gerekliliği	99
2.7. Entegre Raporlama.....	101
2.7.1. Finansal ve Finansal Olmayan Entegrasyonun Gerekliliği	101
2.7.2. Entegre Raporlama Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	103
3. İŞLETMENİN KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSININ ve FİNANSAL PERFORMANSININ ÖLÇÜMÜ.....	108
3.1. Performans Ölçümü.....	108
3.2. İşletmelerin Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü	110
3.2.1. Ekonomik Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü.....	111
3.2.2. Çevresel Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü.....	111

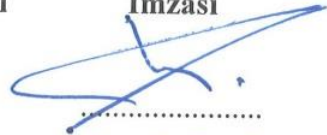

3.2.3.	Sosyal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçülmesi	111
3.3.	İşletmelerin Finansal Performansının Ölçülmesi.....	112
3.3.1.	Muhasebe Temelli Finansal Performans Göstergeleri	114
3.3.2.	Piyasa Temelli Finansal Performans Göstergeleri	115
3.4.	Bir Performans Ölçüm Aracı Olarak Sürdürülebilirlik Endeksleri.....	116
3.4.1.	Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Borsalarından Örnekler	117
3.4.1.1.	Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi ve FTSE4 Good Endeksleri ile Sürdürülebilirlik Ölçümü	118
3.4.1.2.	Gelişmekte Olan Ülke Borsalarından Örnekler	119
3.4.2.	Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi	119
3.5.	Literatür Araştırması	120
4.	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSI ile FİNANSAL PERFORMANS KARŞILAŞTIRMASI ÜZERİNE BİR ANALİZ.....	129
4.1.	Araştırmanın Modeli ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları	129
4.1.1.	Araştırmanın Hipotezleri	130
4.1.2.	Araştırma Modelinde Yer Alan Sürdürülebilirlik Göstergeleri	131
4.1.3.	Araştırma Modelinde Yer Alan Finansal Göstergeler	135
4.1.4.	Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	136
4.2.	Araştırmanın Kapsamı ve Verilerin Elde Edilmesi	138
4.3.	2014 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri.....	142
4.3.1.	2014 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi	142
4.3.2.	2014 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Entropi Değerleri.....	143
4.3.3.	2014 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal TOPSIS Performans Sonuçlarının Tablo ve Grafik ile Toplu Gösterimi	144
4.4.	2015 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri.....	149
4.4.1.	2015 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi	149
4.4.2.	2015 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik Performansı Entropi Değerleri	150
4.4.3.	2015 Yılı işletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal TOPSIS Performanslarının Tablo ve Grafik ile Toplu Gösterimi.....	151
4.5.	2016 Yılı işletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri.....	157

4.5.1. 2016 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi	157
4.5.2. 2016 Yılı işletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Entropi Değerleri.....	159
4.5.3. 2016 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçlarının Tablo ve Grafik ile Gösterimi	159
4.6. 2017 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri.....	165
4.6.1. 2017 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi	165
4.6.2. 2017 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik Performansı Entropi Değerleri	167
4.6.3. 2017 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçlarının Tablo ve Grafik ile Gösterimi	167
SONUÇ	175
KAYNAKÇA	181
TABLolar LİSTESİ	199
ŞEKİLLER LİSTESİ	201
EKLER	202
EK-1. Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Göstergeleri ve Normalizasyon Yönleri.....	202
EK-2. 2014-2017 Yılı Finansal Performans Göstergeleri Tanımlayıcı İstatistikler	218
EK-3. 2014-2017 Yılı Finansal Performans Entropi Değerleri.....	219
EK 4. 2014 Yılı İşletmelerinin Ekonomik Çevresel ve Sosyal Temel ve Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan Entropi Analizleri	220
EK.5. 2014 Yılı İşletmelerinin Ekonomik Çevresel ve Sosyal Temel ve Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan TOPSIS Analizleri.....	226
EK.6. Temel Boyutlar için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz	235
EK 7. Toplam Sürdürülebilirlik Boyutu için TOPSIS Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz	237
EK 8. 2014 Yılı İşletmelerinin Finansal Performans Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan Entropi ve TOPSIS Analizleri.....	240
EK.9. 2014 Yılı İşletmelerinin Finansal Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan TOPSIS Analizleri.....	252
EK 10. 2014 Yılı İşletmelerinin Finansal Performans Sonuçları	256
ÖZGEÇMİŞ	257

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Meltem ECE ÇOKMUTLU'ya ait "Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmelerin Sürdürülebilirlik Performansları ile Finansal Performanslarının Karşılaştırılması" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından İşletme Anabilim Dalı Doktora programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Prof. Dr. Metin SABAN	
Üye	: Prof. Dr. Nesrin ALPTEKİN	
Üye	: Doç. Dr. Serhan GÜRKAN	
Danışman Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Metin KILIÇ	
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Hakan VARGÜN	

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu bu tez ile **Doktora** derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Sinan YILMAZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür V.

DOĞRULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Meltem ECE ÇOKMUTLU

İmza

:

ÖNSÖZ

Uzun ve zorlu bir süreç olan bu çalışma süresince yardımlarıyla her daim yanımda olan ve desteklerini her zaman hissettiğim tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Metin KILIÇ hocama, tez izleme komitesi üyelerim Prof. Dr. Metin SABAN ve Dr. Öğr. Üyesi Hakan VARGÜN hocalarıma, mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Varlıkları şükür sebebim olan canım annem, babam, eşim ve hayattaki en değerli varlığım oğluma bu süreçte bana olan destekleri, sınırsız hoşgörülerini ve her daim hissettiğim sevgileri için minnettarım.

ÖZ

Bu araştırmada Borsa İstanbul (BİST) sürdürülebilirlik endeksinde yer alan imalat sanayi işletmelerinin 2014-2017 yılları arasında ekonomik, çevresel, sosyal, toplam sürdürülebilirlik ve finansal performansları incelenmiş, bu sürdürülebilirlik boyutlarının her birinin finansal performans üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde sürdürülebilirlik ve kurumsal sürdürülebilirlik kavramları, sürdürülebilir kalkınma kavramının tarihsel gelişimi, kurumsal sürdürülebilirliğin temel bileşenlerine değinilmiş ve sürdürülebilirlik kavramının işletmeler için önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kurumsal raporlama finansal ve finansal olmayan raporlama araçları üzerinden incelenmiştir. İşletmelerin kurumsal raporlamada kullandığı en yeni araçlar olan sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama açıklamalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kurumsal sürdürülebilirlik performans ölçümüne, finansal performans ölçümüne ve kurumsal sürdürülebilirlik ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür araştırmasına yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan uygulama bölümünde ise endekste yer alan imalat işletmelerinin belirlenen göstergeler üzerinden ekonomik, sosyal, çevresel, toplam sürdürülebilirlik ve finansal performansları İçerik Analizi, Entropi, TOPSIS ve Oran analizi yöntemleri kullanılarak hesaplanmış ve işletmeler için her bir boyutta puanlara ulaşılmıştır. Sürdürülebilirlik ve alt boyutları olan ekonomik, çevresel ve sosyal performans puanları, finansal performans puanları ile karşılaştırılmış ve performans boyutları arasındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında yıllar itibariyle işletmelerin sürdürülebilirlik performans boyutları ile finansal performansları arasında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Genel bir değerlendirme yapıldığında işletmelerin ekonomik, sosyal, çevresel ve toplam sürdürülebilirlik performanslarına ilişkin başarılarının

finansal performanslarına tam olarak yansıdığını söylemek mümkün değildir. İşletmelerin sürdürülebilirlik performans puanları ile finansal performans puanları genel olarak aynı doğrultuda hareket etmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması, Sürdürülebilirlik Performansı, Finansal Performans

ABSTRACT

In this study, economic, environmental, social, total sustainability and financial performance of manufacturing industry enterprises included in the Borsa Istanbul (ISE) Sustainability Index were analysed between 2014 and 2017, and the impact of each of these sustainability dimensions on financial performance was tried to be objectified.

For this purpose, in the first part of the study, sustainability and corporate sustainability concepts, historical development of sustainable development, basic components of corporate sustainability were mentioned, and the importance of sustainability concept for enterprises was emphasized.

In the second part of the study, corporate reporting was analysed by means of financial and non-financial reporting tools. The latest tools used by enterprises in corporate reporting such as sustainability reporting and integrated reporting are explained.

The third part of the study is made up of the institutional sustainability performance measurement, financial performance measurement and a comprehensive literature review which focuses on the relationship between institutional sustainability and financial performance.

In the final part of the study, the economic, environmental and social performance and total sustainability of the enterprises indexed were calculated using Content Analysis, Entropy, TOPSIS and Ratio analysis methods, and scores of all sizes were obtained for the enterprises based on the indicators determined by the manufacturing enterprises in the index. Sustainability and its sub-dimensions like economic, environmental and social performance scores were compared with financial performance scores and the relationship between performance dimensions were evaluated.

Considering the findings of the research, different results were obtained between the sustainability performance dimensions of enterprises and their financial

performance. However, the overall assessment indicates that it is not possible to conclude that the success of enterprises in the performance of economic, social, environmental and total sustainability is fully reflected in their financial performance. Enterprises' sustainability performance scores and financial performance scores generally do not act in the same direction.

Keywords: Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Performance, Financial Performance

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer alan İşletmelerin Sürdürülebilirlik Performansları ile Finansal Performanslarının Karşılaştırılması
Tezin Yazarı	Meltem ECE ÇOKMUTLU
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Metin KILIÇ
Tezin Derecesi	Doktora
Tezin Tarihi	22.04.2019
Tezin Alanı	İşletme
Tezin Yeri	KBÜSBE-Karabük
Tezin Sayfa Sayısı	258
Anahtar Kelimeler	Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik Raporlaması, Sürdürülebilirlik Performansı, Finansal Performans

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	A Comparison of Sustainability Performance and Financial Performance of the Businesses in Sustainability Index
Author of the Thesis	Meltem ECE ÇOKMUTLU
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Metin KILIÇ
Status of the Thesis	PhD
Date of the Thesis	22.04.2019
Field of the Thesis	Business Administration
Place of the Thesis	KBÜSBE-Karabük
Total Page Number	258
Keywords	Corporate Sustainability Reporting, Sustainability Performance, Financial Performance

KISALTMALAR

A.B.	: Avrupa Birliği
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
ACCA	: Association of Chartered Certified Accountants
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
BIST100	: Borsa İstanbul 100 Endeksi
CDP	: Carbon Disclosure Project (Karbon Saydamlık Projesi)
CERES	: Çevreye Duyarlı Ekonomiler Koalisyonu
EIRIS	: Ethical Investment Research Services Limited (Etik Yatırım Araştırma Hizmetleri Limited Şirketi)
FASB	: Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
F/K	: Fiyat-Kazanç Oranı
FTSE	: Financial Times Stock Exchange
FTSE100	: Financial Times Hisse Senedi 100 Endeksi
GRI	: Global Reporting Initiative (Küresel Raporlama Girişimi)
IASB	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IFC	: Uluslararası Finans Kurumu
IOSCO	: Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü
IR	: Integrated Reporting (Entegre Raporlama)
IUCN	: Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGK	: Kamu Gözetimi Kurumu
KPMG	: Klynveld, Peat, Marwick, Goerdeler (Denetim, Vergi ve Danışmanlık Hizmetleri Sağlayıcısı)
OECD	: The Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

PD/DD	: Piyasa Değeri/Defter Değeri
S&P	: Standart & Poor's
SEC	: ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TOPSIS	: Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
US GAAP	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları
WCED	: Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
WCS	: Dünya Koruma Stratejisi
WBSCD	: Sürdürülebilir Kalkınma için Dünya İş Konseyi

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Dünyamızda yaşanan değişimler ve dönüşümler nedeniyle işletmeler, kârlılık ve sürdürülebilirliklerini devam ettirebilmek adına bu değişimlere uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. Artık işletmelerin sadece ekonomik olarak kârlı olmaları yeterli değildir. Sürdürülebilirliğin üç boyutu olan ekonomik, çevresel ve sosyal boyutu, birey kurum ve gezegen için düşünmek gerekmektedir. Bilindiği üzere kurumsal sürdürülebilirlik işletmelerin iş süreçlerinde, oluşturdukları stratejilerinde, gerçekleştirdikleri faaliyetlerinde ekonomik, sosyal ve çevresel bir dengeyi gözetmesi gerektiğini vurgulayan, işletmenin menfaatlerinin toplumun menfaatleriyle ters düşmediği sadece kâr odaklı değil aynı zamanda sosyal ve çevresel boyutta yaratılan katkılara da önem veren bir yaklaşım olarak literatürde kabul görmüştür. Önceleri yalnızca faaliyetlerini sürdürerek hayatta kalmaya çalışan işletmeler, bugün bu amaçlarını, kurumsal sürdürülebilirlik duyarlılığı olmadan gerçekleştiremeyeceklerinin farkına varmışlar ve bu konuda çeşitli ulusal ve uluslararası iş birlikleri yapmaya başlamışlardır.

Günümüz iş dünyasında da işletmelerin yeni vizyonu sürdürülebilirliği kapsamına alan, kurumsal itibar, çevre- doğa ve toplumla entegre bir anlayış olmuştur. Bunların yanı sıra işletmeler verimlilik ve kârlılığı da temel amaç edinmişlerdir. İşletmelerin yüklendiği yeni sorumluluklara ilişkin olarak gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ve bunlara ilişkin finansal olmayan bilginin de tıpkı finansal bilgi gibi tüm menfaat gruplarına sunulması da bu yeni anlayışın gerekliliğidir.

İşletme ilgilileri de işletmelerin finansal bilgilerinin yanı sıra, finansal olmayan bilgilerine de ilgi göstermeye başlamış ve işletmelere sürdürülebilirlik stratejisi oluşturma, sürdürülebilirlik raporları yayınlama ve tüm bu faaliyetleri iş süreçlerine entegre etme konusunda baskı yapar duruma gelmişlerdir. Artık ekonomik toplumsal ve çevresel hayatın ayrılmaz bir parçası olan işletmelerin gerçekleştirdikleri tüm faaliyetleri ve bu faaliyetlerin etkilerini raporlamaları beklenmektedir. Bu beklentileri karşılamak adına işletmelerin üstlendikleri yeni sorumluluklarına ilişkin bilgiyi, küresel düzeydeki menfaat grubu kitlesine sunmada finansal raporlamanın yetersiz kalması, yeni bir kurumsal raporlama aracının ortaya çıkmasını sağlamıştır. İşletme faaliyetlerini menfaat gruplarına iletme için kullanılan bu yeni kurumsal raporlama aracı sürdürülebilirlik raporlaması olarak ifade edilmektedir.

Yeni kurumsal raporlama araçlarına duyulan ihtiyaç nedeniyle dünyada ve ülkemizde işletmeler, kurumlar, kuruluşlar tarafından sürdürülebilirlik raporları, sosyal sorumluluk raporları, entegre raporlar sunulmaya başlamıştır. Ülkemizde sürdürülebilirlik raporları 2007 yılından itibaren işletmeler tarafında menfaat gruplarına sunulan bir iletişim aracı haline gelmiştir. Borsa İstanbul (BİST)'da dünya ülkelerine paralel olarak sürdürülebilirlik endeksleri kurulmuş ve kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan işletmeler için fayda sağlayabilecekleri yeni mecralar oluşturulmuştur. İşletmeler sürdürülebilirlik endeksinde yer alarak kurumsal itibarlarını arttırabilmekte maliyet ve rekabet avantajı sağlayabilmekte, kendi içinde ve diğer işletmelerle ulusal ve küresel düzeyde kıyaslama imkanına sahip olabilmektedir.

Bu araştırmanın konusunu da BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan ve kurumsal sürdürülebilirliği yüksek olduğu düşünülen imalat işletmelerinin sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla açıkladıkları ekonomik, sosyal, çevresel ve toplam sürdürülebilirliklerine ilişkin bilgi düzeyi, bu bilgi düzeyine ilişkin hesaplanan performans puanları ve bu performans puanlarının hesaplanan finansal performans puanları ile karşılaştırılması oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Günümüz işletmelerinin faaliyet gösterdikleri ekonomik düzende bir yer edinebilmeleri için sadece kâra yoğunlaşmaların yeterli olmaması, sadece finansal bilgileri paylaşmanın işletmenin tüm performansını, geleceğe ilişkin risklerini ve fırsatlarını görmede yetersiz kalması, menfaat gruplarının işletmelerden beklentilerinin artması vb. nedenlerle işletmeler son yıllarda muhasebe ve raporlama anlayışlarını değiştirmeye başlamışlardır. Bu değişimler sonucunda sürdürülebilirlik raporlaması doğmuş ve dünya üzerinde çok kısa bir süre içerisinde sürdürülebilirlik raporlaması hazırlayan ve sunan işletme sayısı artış göstermiştir.

Literatürde yapılan araştırmalarda görülen odur ki, sürdürülebilirlik raporlarında sunulan bilgilerin, işletmenin iş modeli, stratejisi ve finansal durumu ile bağlantısının kurulmaması, başta yatırımcılar olmak üzere tüm menfaat gruplarının işletmenin sürdürülebilirlik performansının işletmenin yaratacağı değere nasıl bir

fayda sağladığını anlamasını zorlaştırmıştır. İşletmelerce sunulan sürdürülebilirlik raporlarının işletmenin finansal performansına etkisinin tam olarak anlaşılması bu araştırmanın çıkış noktası olmuştur. Bu nedenle, sürdürülebilirlik performansının nasıl finansal sonuçlara yol açtığını görebilmek, işletmenin sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansını karşılaştırmak çalışmanın temel amacıdır. Bu amaçla BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan imalat işletmelerinin sürdürülebilirlik performansları ve finansal performansları karşılaştırılmış, işletmelerin sürdürülebilirlik performansı açısından ve finansal performans açısından buldukları düzey belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla endeksin faaliyete geçtiği 2014 yılından itibaren endekste yer alan imalat işletmelerinin kurumsal sürdürülebilirlik performansları ve finansal performansları belirli performans ölçüm göstergeleri üzerinden değerlendirilmiş ve bunun sonucunda işletmeler için bir puan bir skor elde edilmiştir.

Araştırmanın amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

I. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan imalat işletmelerinin, belirlenen sürdürülebilirlik performans göstergelerine (ekonomik, çevresel ve sosyal) yönelik açıkladıkları bilgi düzeyini belirlemek.

II. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan imalat işletmelerinin, ekonomik performansları ile finansal performanslarını karşılaştırmak.

III. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan imalat işletmelerinin, çevresel performansları ile finansal performanslarını karşılaştırmak.

IV. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan imalat işletmelerinin, sosyal performansları ile finansal performanslarını karşılaştırmak.

V. Sürdürülebilirlik raporu yayınlayan imalat işletmelerinin, toplam sürdürülebilirlik performansları (ekonomik, çevresel ve sosyal) ile finansal performanslarını karşılaştırmak.

Araştırma ülkemizde kurumsal raporlamanın finansal olmayan boyutunun daha çok geliştirilmeye, araştırılmaya ihtiyacı olduğu için önemlidir. BİST Sürdürülebilirlik Endeksi ülkemizde oldukça yeni bir endekstir, dünya ülkelerine göre ülkemizde ortalama 10 yıl sonra faaliyete geçmiştir. Bu nedenle faaliyette bulunduğu 4 yıllık süreç içinde endeksin geldiği noktayı görebilmek, gelişmekte olan ülkelerdeki sürdürülebilirlik endeksleriyle karşılaştırmalar yapabilmek, gelişmiş olan ülkelerdeki

endekslere göre eksiklikleri ortaya koyabilmek açısından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İşletmelerin sürdürülebilirlik uygulamalarını içselleştirmeleri konusunda gördükleri baskının sonucu olarak ekonomik, çevresel ve sosyal performanslar işletmeler tarafından açıklanır hale gelmiştir (Öztel, Köse ve Aytekin, 2012, s. 34). Ekonomik sosyal ve çevresel performansların hepsinin birbirini etkiliyor ve toplamda bir kurumsal sürdürülebilirlik performansı ortaya koyuyor olması nedeniyle bu boyutların hem ayrı hem de bir bütün olarak değerlendirilebilmeleri için bir ölçümleme metodu kullanılması uygun olacaktır (Saydam, 2014, s. 73). Kurumsal sürdürülebilirlik performansının ölçümünde çok sayıda gösterge analize dahil edildiği için bu göstergelerin bir puanı yansıtacak şekilde dönüştürülmesi kolay bir yöntem değildir (Öztel, Köse ve Aytekin, 2012, s. 34). Bu nedenle de sürdürülebilirlik performansları ile finansal performanslarının karşılaştırılması amacı taşıyan bu araştırmada sürdürülebilirlik performansını belirlemek üzere belirlenen göstergelere ilişkin veriler işletmelerin paylaştıkları sürdürülebilirlik raporlarından içerik analizi yöntemi ile toplanmıştır. İçerik analizi yöntemi ile toplanan veriler yeni oluşturulan bir puanlama modeli ile sayısallaştırılmış ve işletmeler için alt boyutlara ve temel boyutlara ilişkin açıklama sayılarına ulaşılmıştır. Belirlenen ekonomik sosyal ve çevresel performans göstergeleri için hesaplanacak puanlar “Birleşmiş Milletler Çevre Programı Sürdürülebilirlik Kriterleri” (UNEP/SustainAbility, 1996), Morthard, Baird ve Freeman (2002), Suttipun (2012), Özbay (2013), Şendurur (2016), Küçükgergerli (2017), Düzer (2018) araştırmalarındaki skorlama (puanlama) modelleri incelenerek oluşturulan yeni bir puanlama modeli ile elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen verilerin geçerliliğinin sağlanabilmesi amacıyla farklı zamanda tekrar toplanması söz konusu olmuştur.

Literatürde kurumsal sürdürülebilirlik performansının ölçümünde kullanılacak yöntem olarak çok kriterli karar verme yöntemlerinin önerildiği görülmüştür. Bu yöntemler alınan kararlarda kriterlerinin tümünün görece önemlerine göre belirli bir ağırlığının olması sayesinde oldukça objektif, katılımcı ve disiplinler arası araştırmalara imkân vermektedir (Öztel, Köse ve Aytekin, 2012, s. 34). Literatürde yapılan araştırmalar incelendiğinde Mendoza ve Dalton (2005), Singh vd.(2007) Erol

vd.(2011), Diaz-Balteiro, Voces, ve Romero(2011) Öztel, vd.(2012), Alp vd.(2015), Aras vd.(2016), Aras vd.(2017), Aras vd.(2018) sürdürülebilirlik konulu çalışmalarında çok kriterli karar verme yöntemlerini kullanan çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Bu araştırmada da Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS) çok kriterli karar verme yöntemi tercih edilmiş ve içerik analizi ile elde edilen puanlar için öncelikle alt boyutlar ve temel boyutlar düzeyinde entropi yöntemi ile ağırlıklandırma yapılmıştır. Sonrasında entropi ile hesaplanan kriter ağırlıkları kullanılarak TOPSIS ile işletmelerin ekonomik, sosyal, çevresel ve toplam sürdürülebilirlik performans puanlarına ulaşılmıştır. İçerik analizi için SPSS 21.0, entropi ve TOPSIS hesaplamaları için Microsoft Excel programı kullanılmıştır.

Finansal performansın ölçümünde kullanılacak olan finansal oranlar işletmelerin Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)'ndan alınan bilanço ve gelir tablolarından yararlanılarak elde edilmiştir. İşletmeler için likidite, faaliyet, mali yapı, kârlılık, büyüme, piyasa oranlarından oluşan bir gösterge seti belirlenmiştir. Gösterge seti için tercih edilen oranlar literatürde sıklıkla kullanılan ve açıklayıcılığı kabul görmüş oranlardır. Finansal göstergeleri hesaplamak için Oran analizi yöntemi kullanılmıştır. Hesaplama Microsoft Excel ile yapılmıştır. İşletmelerin bazı finansal verileri ise Finnet Mali Analiz programı kullanılarak elde edilmiştir.

Finansal performans ölçümlerinde birçok kriterin analize dahil edildiği araştırmalarda çok kriterli karar verme yöntemlerinin kullanılması optimum sonuçlarının alınması açısından oldukça yarar sağlamaktadır (Aytekin ve Sakarya, 2013, s. 39). Excel hesaplamaları ve Finnet Mali Analiz verileri ile oluşturulan finansal performans gösterge seti sürdürülebilirlik performans puanlarının hesaplanmasında olduğu gibi entropi yöntemi ile alt boyut ve temel boyut düzeyinde ağırlıklandırılmış ve TOPSIS yöntemi ile işletmelerin finansal performans puanlarına ulaşılmıştır.

Elde edilen sürdürülebilirlik puanları ve finansal puanlar karşılaştırılmış ve böylece endeksteeki imalat işletmelerinin sürdürülebilirlik performansı açısından ve finansal performansı açısından belirlenen göstergelere göre mevcut durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada kullanılan yöntemler olan İçerik Analizi, Entropi ve TOPSIS yöntemleri aşağıda kısaca açıklanmıştır.

I. İçerik Analizi

İçerik analizi; araştırılmak istenen bir metin içerisindeki belirli kelimelerin, kavramların veya nesnelere var olup olmadığını tespit etmek için kullanılan bir yöntemdir. Temel nitel analiz yöntemi olan içerik analizi sayesinde istenilen kelimeler, kavramlar bir metin, kitap, bölüm, makale vb. eser içinde araştırılır ve bir çıkarımda bulunulur. İstenilirse bu veriler sayısal bir veri haline de dönüştürülebilir. İçerik analizi yöntemi son zamanlarda sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesinde sıklıkla kullanılan bir araç olmuştur. Raporlardaki nitel bilgi düzeyinin oldukça fazla olması ve karşılaştırmaya imkân vermemesi nedeniyle bu yöntem kullanılarak metin hakkında daha rahat veri elde edilmektedir. İçerik analizinde araştırılan kavram kelime düzeyinde, cümle düzeyinde, sayfa düzeyinde incelenebilir (Aras, Tezcan ve Kutlu Furtuna, 2016, s. 10).

Literatürde kurumsal yönetim raporlarında, faaliyet raporlarında, sürdürülebilirlik raporlarında açıklanan bilgilere ilişkin içerik analizi yöntemi kullanarak bir çıkarımda bulunan çalışmalara örnek olarak; Sobhani (2012), Özbay (2013), Şendurur (2016), Aras vd. (2016), Taşdemir (2017), Küçükgergerli (2017) verilebilir. Bu araştırmada bütün raporlar kelime ve cümle düzeyinde incelenerek araştırılan sürdürülebilirlik göstergelerine ilişkin veriler elde edilmiştir.

II. Entropi Yöntemi

Entropi; sahip olunan bilginin bir ölçüsü olan, sistem içerisindeki belirsizliği ifade eden kavramdır (Saraç ve Alptekin, 2017, s. 26). Entropi Ağırlık tekniği, karar vericiler için objektif bir ağırlıklandırma tekniği olarak kullanılan yöntemdir. Subjektif yöntemlere göre (AHP, Delphi) elde edilen veriyi kullanarak kriterler için ağırlıklar hesaplanmaktadır (Gerşil ve Palamutçuoğlu, 2016, s. 63). Ağırlıkların subjektif olarak hesaplanması sürecin dengesiz ve rasgele olmasına neden olmakta ve optimum sonuçlara ulaşılamamaktadır. Kavram literatürde ilk olarak Shannon ve Weaver (1948) tarafından kullanılmıştır ve bu yöntemin kökeni iletişim teorisinden gelmektedir. Kavram 2009 yılına gelindiğinde ise Wang ve Lee tarafından ağırlık hesaplamada kullanılacak bir yöntem olarak geliştirilmiştir (Saraç ve Alptekin, 2017, s. 26). Tanım

olarak mevcut çeşitliliğin veya gözlenen farklılığın ölçüsü olarak ifade edilmektedir ve olayların frekans ya da olasılık dağılımının yapısı hakkında herhangi bir varsayımda bulunmadığı için değişkenliğin parametrik olmayan ölçüsü olarak tanımlanmaktadır (Aras, Tezcan ve Kutlu Furtuna, 2016).

Entropi ile ağırlıklandırma yönteminde, oluşturulan karar matrisinin kriterlerinin önemliliği sağladığı bilginin içindedir. Bu yöntemde göre, kriterlerin nesnel ağırlıkları, alternatiflerin her kritere göre oluşan puanlarının ne kadar farklı (karşıt) değer almasıyla belirlenir. Bu karşıtlık ne kadar fazla ise ilgili kriter tarafından kapsanan ve iletilen bilgi de o kadar fazla olur. Örneğin eğer bir kriter için alternatiflerin tümü neredeyse aynı puanlar oluşturabilmişse o kritere ilişkin kararın verilmesinde fazla bir katkısının olmayacağı varsayılır (Çınar, 2004, s. 104).

Entropi yöntemi bu araştırmada ağırlıkların objektif olarak belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Kurumsal sürdürülebilirlik ve finansal performansın ölçülebilmesi için birçok kriterin belirlendiği bu araştırmada hem alt kriterler hem de temel boyutlar üzerinden ağırlıklar hesaplanmıştır. Tezin uygulama bölümünde ilgili bulgular sunulmuştur. Literatürde de benzer şekilde hem alt kriterler için hem de temel boyutlar için entropi hesaplanan çalışmalara örnek olarak Çınar (2004), Aras vd. (2016) Aras vd. (2017), Aras vd. (2018) verilebilir.

Entropi yönteminde değerlerin belirlenmesi sırasıyla aşağıdaki adımlar uygulanır:

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Değerlendirme matrisininin satırlarında alternatifler, sütunlarında ise kriterler yer almaktadır.

$$D = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

Matriste m alternatif sayısını n ise kriter sayısını temsil etmektedir.

2. Adım: Kriterlerin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterlerin aldığı değerler farklı birimlerde olduğu için standardizasyon işlemi uygulanmalıdır. Kriterler için fayda ve maliyet unsurlarına göre aşağıda ifade edilen formüller ile standardize edilmektedir.

Fayda unsuruna göre standardize edebilmek için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuruna göre standardize edebilmek için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülleri kullanılmalıdır. Standardize edilmiş değerlendirme matrisi aşağıdaki şekilde gösterildiği gibidir.

$$R = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

R matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Daha sonra;

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

4. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin entropi değerleri aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \sum_{i=1}^n w_j = 1, j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek entropi ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir (Saraç ve Alptekin, 2017, s. 26-28).

III. TOPSIS Yöntemi

TOPSIS yöntemi Hwang Yoon tarafından 1981 yılında literatüre kazandırılmıştır (Gerşil ve Palamutçuoğlu, 2016, s. 61). Bu çalışmada da çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan TOPSIS kullanılmıştır. Yöntemin mantığı pozitif ve negatif ideal çözüm setleri belirlemektir. Yöntemde alternatiflerin sıralanması ideal çözüme göreceli yakınlık temeline dayanır. Pozitif ideal çözüm, fayda kriterini maksimize, maliyet kriterini minimize eden bir çözümdür. Negatif ideal çözüm ise fayda kriterini minimize maliyet kriterini maksimize eden bir çözümdür. En uygun seçenek ideal çözüme en yakın ve negatif ideal çözüme en uzak olan seçenektir (Akyüz, Bozdoğan ve Hantekin, 2011, s. 77). TOPSIS yöntemi aşağıdaki adımlarla uygulanır:

1. Adım: Karar Matrisinin Oluşturulması:

Karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları, sütunlarda ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır. Karar verici tarafından oluşturulan A matrisi başlangıç matrisi olarak tanımlanmaktadır ve aşağıdaki gibi gösterilmektedir. Bu çalışmada karar matrisinin satırlarını üstünlükleri sıralanmak istenen imalat sanayi işletmeleri, sütunlarını ise karar vermede kullanılacak olan finansal oranlar oluşturmaktadır.

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

Matriste m karar noktası sayısını, n değerlendirme faktörü sayısını ifade etmektedir.

2. Adım: Karar Matrisinin Standardize Edilmesi:

Bu adımda karşılaştırılabilir ölçek elde edilmek üzere, her kritere ait değerler o kriterlerin kareleri toplamının kareköküne bölünerek normalleştirilir.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n \quad (1)$$

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

3. Adım: Standardize Edilmiş Karar Matrisinin Ağırlıklandırılması;

Bu adımda standardize edilen karar matrisi belirlenen ağırlıklarla çarpılır. Bu araştırmada kriter ağırlıkları entropi yöntemiyle hesaplanmıştır. TOPSIS yönteminde karar almada kullanılan kriterler her zaman eşit önem derecesinde olmayabilir bu durumda farklı ağırlıklandırma yapılması çalışmanın objektifliğine yarar sağlayacaktır. Zira ağırlıkların subjektif olarak belirlenmesi, sürecin dengesiz ve rasgele olmasına neden olmakta ve optimal olmayan sonuçlar elde edilebilmektedir (Aras, Tezcan ve Kutlu Furtuna, 2016). Kriterlerin ağırlıkları ($\sum_{j=1}^n w_j = 1$) R matrisi sütunundaki değerler ile çarpılarak V matrisi elde edilir.

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ \cdot & \cdot & \dots & \cdot \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

4. Adım: Pozitif ve Negatif İdeal Çözümlerin Oluşturulması

Bu adımda pozitif ve negatif ideal değer setleri belirlenir. Ağırlıklandırılmış matriste her sütundaki maksimum ve minimum değerler tespit edilir.

$$A^+ = (V_1^+, V_2^+, V_3^+, \dots, V_n^+) \text{ (maksimum değerler)}$$

$$A^- = (V_1^-, V_2^-, V_3^-, \dots, V_n^-) \text{ (minimum değerler)}$$

5. Adım: Uzaklık Değerlerinin Hesaplanması:

Bu adımda maksimum ve minimum ideal noktalara olan uzaklık değerleri aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$S_i^+ = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (2)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (3)$$

Burada hesaplanacak olan S_i^+ ve S_i^- sayısı alternatif sayısı kadar olmaktadır.

6. Adım: İdeal Çözüme Göre Nispi Yakınlığın Hesaplanması ve Sıralama

Her bir karar noktasının ideal çözüme göreli yakınlığının C_i^* Hesaplanmasında ideal ve negatif ayırım ölçülerinden yararlanılmaktadır. Burada kullanılan ölçüt, negatif ideal ayırım ölçüsünün toplam ayırım ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme göreli yakınlık değerinin hesaplanması aşağıdaki formül yardımıyla gerçekleştirilir.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

Formüldeki C_i^* değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında değer almaktadır. $C_i^* = 1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^* = 0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını göstermektedir. TOPSIS'in bu son aşamasında, elde edilen değerler büyüklük sırasına göre dizilerek alternatiflerin önem sıraları belirlenmektedir. Belirlenen yakınlık değerleri büyükten küçüğe sıralanarak alternatiflerin sıralaması yapılır. Sıralamada öncelik ideal çözüme olan yüksek yakınlık anlamına gelmektedir (Alptekin ve Şıklar, 2009, s. 189-191; Uygurtürk ve Korkmaz, 2012, s. 103-105; Gerşil ve Palamutçuoğlu, 2016, s. 61-63).

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Literatür taraması ve araştırmanın amacı doğrultusunda çalışmada şu temel hipotezler ve alt hipotezler belirlenmiştir:

H1: Yıllar İtibariyle Ekonomik Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksek.

H1_a: 2014 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H1_b: 2015 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H1_c: 2016 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H1_d: 2017 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H2: Yıllar İtibariyle Sosyal Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksek.

H2_a: 2014 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H2_b: 2015 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H2_c: 2016 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H2_d: 2017 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H3: Yıllar İtibariyle Çevresel Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksek.

H3_a: 2014 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H3_b: 2015 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H3_c: 2016 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H3_d: 2017 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H4: Yıllar İtibariyle Toplam Sürdürülebilirlik Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksek.

H4_a: 2014 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H4_b: 2015 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H4_c: 2016 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H4_d: 2017 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

BİST Sürdürülebilirlik Endeksi ülkemizde Kasım 2014 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu endekste yer alan imalat işletmeleri sürdürülebilirlik konusunda ülkemizde öncü olarak kabul görmüş olmaları sebebi ile örneklem seçiminde tercih edilmişlerdir. 2014-2017 yılları arasında endekse kabul edilmiş ve Küresel Raporlama Girişimi (GRI) G4'e göre Türkçe veya İngilizce rapor açıklamış olan imalat sanayi işletmeleri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır[†]. Araştırmada bu işletmelerin 4 yıllık süreçteki finansal ve sürdürülebilirlik performansları, belirlenen performans ölçüm kriterleri üzerinden değerlendirilecektir.

Literatürde yapılan çalışmalarda sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişki açıklanırken işletmelerin faaliyet gösterdiği sektörlerin dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu araştırmalara örnek olarak Ullman (1985), Waddock ve Graves (1997), Moore (2001), Nyit Chiong (2010), Düzer ve Önce (2018) verilebilir. Ülkemizde kurumsal sürdürülebilirlik performansını sektörel bazda ele alan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Ülkemizdeki işletmeler de sektörel düzeyde incelenerek kurumsal sürdürülebilirlik performansına ilişkin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi, sonuçların hem ulusal hem de küresel düzeyde benzer sektör işletmeleri ile kıyaslanması açısından önemlidir. Bu gerekliliklerle araştırmada KAP'ın sektör sınıflandırmasına göre endekste faaliyet gösteren imalat sanayi işletmeleri örneklem olarak alınmıştır. 2014-2017 döneminde yıllar itibariyle endekse giren ve çıkışı olmayan imalat işletmeleri araştırmanın örneklemini oluşturmuştur[‡].

[†] Vestel Elektronik ve Vestel Beyaz Eşya işletmelerinin sürdürülebilirlik raporları Zorlu Holding Sürdürülebilirlik raporları içinde yer almaktadır. Veriler bu rapordan elde edilmiştir.

[‡] Adel Kalemçilik imalat işletmesi Kasım 2016-Ekim 2017 döneminde endekste yer almış, Kasım 2017-Ekim 2018 döneminde ise endeksten çıkarılmıştır. Bu nedenle analize dahil edilmemiştir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Değinildiği gibi ülkemizde sürdürülebilirlik endeksi Kasım 2014 yılında faaliyete geçen oldukça yeni bir endektir. Ülkemizde faaliyet raporlarından ya da diğer farklı isimlerle hazırlanan (evre raporları, sosyal sorumluluk raporları vb.) raporlardan bağımsız olarak hazırlanan sürdürülebilirlik raporları oldukça azdır ama sayıca ve içerik olarak yıllar itibariyle gelişme göstermektedir. Araştırmalarda görülmüştür ki, ilk yıllarda endekse girmiş olan bazı işletmelerin bile bağımsız bir sürdürülebilirlik raporları bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışma verileri toplanırken işletmelerin sadece sürdürülebilirlik raporlarını değil farklı isimlerle yayınladıkları raporları ve kurumsal internet sitelerini de veri toplama kapsamına alınması gerekmiştir. Araştırmanın en önemli kısıtı sürdürülebilirlik endeksinde farklı sektörlerden işletmelerin yer alması ve bazı sektörlerden endekse kabul edilmiş işletme sayısının oldukça az olmasıdır. Yine bir diğer kısıt farklı sektörlerdeki bu işletmeler için belirlenecek olan performans ölüm kriterlerinin hepsi için uygun olup olmadığıdır. Kurumsal sürdürülebilirlik performans ölümünde kullanılacak olan ölüm kriterlerini belirlemek için literatürdeki çalışmalar incelendiğinde görülmüştür ki, şu ana kadar gösterge belirlenmesinde kesin bir ereve ortaya konulamamıştır. Genellikle GRI, Birleşmiş Milletler Küresel lkeler Sözleşmesi, endekslere girebilmek için baz alınan kriterler ve sürdürülebilirlik açıklaması yapan işletmelerin yayınladıkları bazı veriler dikkate alınarak performans kriterleri belirlenmektedir. Bu durumda aynı verilerin elde edilememesi durumunda işletmeler arasında kurumsal sürdürülebilirlik karşılaştırması yapmak mümkün olmayacaktır. Ortak kriter belirlenmesi de mecburen kriter sayısını azaltacak ve az sayıda kriterle sağlıklı bir ölüm yapılamayacaktır. Bu durumu düzeltmek için de sektörlere özgü kriterler belirlemek ve bunlar üzerinden sektöre dair analiz yapmanın daha yararlı olacağı belirlenmiştir.

BIST sürdürülebilirlik endeksinde 2017-2018 döneminde 17 imalat sanayi işletmesi, 14 mali kuruluş (6 holding, 8 banka), 3 enerji işletmesi, 4 ulaştırma işletmesi 2 toptan ve perakende işletmesi ve 3 teknoloji işletmesi olmak üzere 6 farklı sektörden 44 işletme bulunmaktadır. Bu 6 sektörü aynı performans kriterleri üzerinden değerlendirmek doğru bir karşılaştırma olmayacaktır. Her bir sektör için ayrı performans kriterleri belirlemek ve analiz yapmak da çalışmanın süre kısıtı nedeniyle

oldukça zor olacaktır. Bu analiz yapılsa dahi bazı sektörlerden çok az sayıda işletme endekse girebilmiştir. Yapılan analiz sonucunun sektörün sürdürülebilirlik performansına dair ışık tutmakta yetersiz kalacağı tespit edilmiştir.

Bu olumsuzluklar nedeniyle araştırmada sayıca fazla olan ve sektör performansı hakkında da fikir verebilecek olan imalat sanayi işletmelerinin performans analizi yapılması planlanmıştır. Bu sayede imalat sanayi işletmeleri için daha fazla ortak performans kriteri üzerinden çok boyutlu (ekonomik, sosyal, çevresel, toplam sürdürülebilirlik ve finansal) kurumsal sürdürülebilirlik performansı yapılabilecektir. Bu araştırma ilerleyen zamanda endeksin kapsamı genişledikçe imalat sektörü için de endekste ki diğer sektörler için de geliştirilebilen bir çalışma olacaktır.

1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KONUSUNA İLİŞKİN ÖNEMLİ GELİŞMELER ve KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

1.1. Dünyamız Sorunları ve Çözüm Aracı Olarak Sürdürülebilir Kalkınma

İnsanoğlu yerküre üzerinde var olan milyonlarca canlı türü gibi sadece bir tür ve bu ekolojik sistemin sadece bir parçasıdır, sahibi değildir. İnsan türünün ve etkilediği diğer tüm canlı türlerinin devamlılığı, yerküreye karşı olan ben merkezci bakış açısının değişmesiyle mümkün olacaktır (Özgül ve Tarhan Mengi, 2016). Bilindiği gibi insanoğlu istek ve ihtiyaçlarının bir kısmını doğadaki serbest mallarla yani doğal kaynaklarla, kalan kısmını da üretilmiş olan mal ve hizmetlerle karşılayan varlıktır (Sevilengül, 2005, s. 9). Ancak insanoğlu dünya üzerindeki bu varoluş serüveninde, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla doğal kaynakları azami miktarda tüketmiş doğayı tahrip etmiş, doğal dengeyi bozmuş ve öncelikle çevre sorunları olmak üzere günümüzün önemli sorunlarına giden yolu açmıştır. 21. yüzyıl dünyasının sorunları sınırları aşarak tüm insanlığın varlığını tehdit eder bir noktaya gelmiştir (Demirkaya, 2016, s. 2).

Günümüz dünya sorunları geniş bir perspektifle bakıldığında; yerküreyi ve yerküre üzerindeki tüm canlı yaşamını olumsuz şekilde etkileyen tüm sorunlar olarak tanımlanabilir (Demirkaya, 2016, s. 2). Bu sorunların en önemlileri; hızlı nüfus artışı, mülteci sorunu, terör olayları, açlık ve yoksulluk, doğal afetler ve çevre tahribatları, uluslararası sular sorunu, eğitim, kadın, engellilerin sorunları, küresel enerji, sağlık, temel insan hakları sorunları, medya ve iletişim sorunları, tarım kaynaklı sorunlar, inançsal farklılıklardan kaynaklanan sorunlar, işsizlik sorunu, nesli tükenen türler, ahlaki açmazlar, iş dünyasına karşı olan inançsızlık ve güvensizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, serbest pazar düzeni ile oluşan aşırı rekabet koşulları, sürekli olarak ürün geliştirme ve yenileme zorunluluğu, istihdamı artırma çabaları, toplumun aşırı tüketime yönlendirilmesi, savaşlar, kazalar vb. şeklindedir (Fisk, 2010, s. 12; Demirkaya, 2016, s. 3; Tokgöz ve Önce, 2009, s. 250; Haftacı ve Soylu, 2008, s. 92).

Günümüz dünya sorunları arasında özellikle altı çizilen sorunların başında; artan nüfus sayısı, küreselleşme ve getirdiği olumsuz sonuçlar, iklim değişikliği, doğal kaynakların hızla tükenmesi, doğal ve beşerî felaketler, artan enerji ihtiyacı ve yenilenemeyen enerji kaynakları gelmektedir. Bu sorunların yerküre üzerinde

oluşturacağı tahribat gözle görünür hale gelmiştir (Tokgöz ve Önce, 2009, s. 250; Demirkaya, 2016, s. 4).

İnsanoğlunun içerisinde yaşamını sürdürdüğü çevreyi sürekli daha fazla refah ve büyüme adına hoyratça sömürmesi, bireysel çıkarlarını gözetirken toplumun ortak çıkar ve değerlerini görmezden gelmesi ortaya çıkan çevre sorunlarının temel nedenlerindedir. Başta biyolojik çeşitlilikte yaşanan kayıplar olmak üzere, iklim değişikliği, biyo-kütle kullanımı, toprakta meydana gelen aşınma ve erozyon, ozon tabakasında yaşanan tahribat, karbondioksit artışının atmosferde birikmeye ve sera etkisine neden olması, küresel ısınma, hava, su toprak, ses kirliliği, çölleşme, radyoaktif kirlilik, asit yağmurları, kuraklık, ormansızlaşma vb. çevre sorunlarının başta insan hayatı olmak üzere tüm canlı türlerinin hayatını olumsuz yönde etkileyeceği bir gerçektir. Bu olumsuzluklar sadece kirliliği doğuran ülkeleri değil küresel bir sorun olarak dünya için tehdit oluşturmaktadır (Demirkaya, 2016, s. 4; Tutulmaz, 2012, s. 63).

Çevre sorunları sonrasındaki en önemli dünya sorunlarından biri de doğal afetlerdir. Tamamen doğal oluşumlar kanalıyla gerçekleşen, insan etkisinin doğrudan olmadığı, çok kısa sürede önlem alınamayacak şekilde gelişen, büyük ölçüde ekonomik çevresel ve sosyal olumsuzluklara neden olan, en önemlisi de can kayıplarının yaşandığı doğal olaylar doğal afetler olarak tanımlanabilir (Demirkaya, 2016, s. 4). Günümüz dünyasında en çok karşılaşılan doğal afetler, deprem, tsunami, aşırı sıcaklar ve aşırı soğuklar, çok fazla miktardaki kar yağışları, hava kirliliği, kuraklık, asit yağmurları, küresel ısınma, iklim değişimleri, orman yangınları şeklinde sıralanabilir. Çözüm gerektiren günümüz dünya sorunlarının önde gelenlerinden biri de hiç kuşkusuz 7 milyara ulaşan dünya nüfusedir çünkü bu durum birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu artışın en önemli etkisi sınırlı doğal kaynakların hızla tüketilmesine neden olmasıdır (Demirkaya, 2016, s. 5).

Toplumları aralarında mesafe kalmayacak noktaya getiren küreselleşme, bir diğer dünya sorunu örneği olarak ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel açıdan oluşturduğu değerler ve yarattığı sorunlar ile uluslararası bir boyuta ulaşmış ve sorunların çözümünde ülkelerarası bir etkileşim oluşturarak adeta dünyayı küresel bir köye dönüştürmüştür (Baykal ve Baykal, 2008, s. 3). Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan sorunlar küreselleşme nedeniyle dünya geneline hızlı bir şekilde

yansımaktadır (Demirkaya, 2016, s. 6). Ülkelerin teknoloji, entelektüel sermaye, ekonomik güç gibi pek çok yönden rekabet halinde olmaları ve küreselleşme ile sınırların da ortadan kalkması pek çok sorunun küresel hale dönüşmesine ve sınırları aşan bir özellik kazanmasına sebep olmaktadır. Dünyadaki arz ve talep dengesi, teknolojik gelişmeler, kentleşme sorunları, iktisadi büyüme geliştirmekte olan endüstriler modern tarım anlayışı gibi birçok nedenle altüst olmuş durumdadır (Baykal ve Baykal, 2008, s. 10). Küreselleşme de hem ülkeler hem de tüm yerküre için çözüm bekleyen dünya sorunlarının başında gelmektedir (Özdemir, 2009, s. 2).

Tarım toplumu, sanayi toplumu, bilgi toplumu şeklinde dönüşüm geçiren günümüz toplumlarının, özellikle sanayi devrimi sonrası neredeyse 250 yıllık geçmişinde elde ettiği müthiş iktisadi büyüme ve kalkınmanın ulaştığı bugünkü seviyesi ve yine bu süreçte katlanarak artan insanlık nüfusu, günümüz dünyasının en büyük sorunları olan iklim değişimi ve küresel ısınmanın en temel nedenleri olmuştur (Saydam, 2014, s. 10; Tutulmaz, 2012, s. 622).

Yerküre var olduğu günden itibaren karşılaşmadığı sorunlarla son yüzyıl içinde karşı karşıya kalmıştır (Tutulmaz, 2012, s. 622). Son 100 yıla bakıldığında; dünya genelinde toplam üretimin, gayrisafi hasılanın kat be kat artışı, ölümcül hastalıkların kontrol altına alındığı, ortalama yaşam süresinin uzadığı, ileri teknoloji sayesinde refah seviyesinin arttığı 21. Yüzyılda yaşanan olumlu gelişmeler olarak görülmektedir. Bunların yanı sıra Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının ülkeleri ve ekonomilerini yıpratması ve dünya nüfusunun iki katından fazla artması en göze çarpan olumsuz noktalar olmuştur. Bu savaşların olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak isteyen, ekonomilerin canlanması, toplumun yaşam standartlarının yükselmesi için uğraşan dünya ekonomileri, bu amaçlara yoğunlaşmış, doğal kaynakların tükenme riskini ve oluşan çevre sorunlarını göz ardı etmişlerdir (Yıldırım ve İsmail Nuri, 2018, s. 1).

Gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkelerde yönetimler, yıllarca iktisadi büyüme ve kalkınmaya öncelik vermiş, oluşan çevre sorunlarını ise doğal kaynakların kendi kendini yenileyeceği düşüncesiyle göz ardı etmişlerdir (Tutulmaz, 2012, s. 603). Büyüme ve kalkınma önceliğinin yanı sıra hızla artan nüfus artışı ile atmosfere yayılan karbondioksit miktarı da artmış ve bu durum da küresel ısınma sorununu doğurmuştur. Artan nüfus bir yandan da doğal kaynak tüketiminde artışa sebep olmuştur. Yaşanan dünya sorunlarının gelecek nesillerin de yaşamını tehdit edecek noktaya vardığının tespiti ile artık sadece iktisadi büyüme ve kalkınmanın yeterli olmadığı açıkça ortaya

konmuştur (Gardner ve Prugh, 2008, s. 3; Yıldırım ve İsmail Nuri, 2018, s. 1; Yalçın, 2010, s. 188-189; Demirkaya, 2016, s. 2).

Günümüz dünyasının sorunlarının gelecekte katlanarak artacağı kaçınılmaz görülmektedir (Demirkaya;2016, s. 2). Ekonomik refah çabalarının sonucunda elde edilen refahın olumsuz çıktıları; çevresel sosyal ve teknolojik sorunlar olarak kendini göstermiştir. Bu nedenle ekonomik bir gelişmenin sağlanabilmesi ve bunun devamlılığının olması için sadece finansal boyutun değil aynı zamanda çevresel ve sosyal boyutların da dikkate alınması gerekliliği doğmuştur (Tokgöz ve Önce, 2009, s. 250). Küresel çaptaki bu tehdidi bertaraf edebilecek yeni yollar aranmaya ve belirlenen stratejilere yeni çözümler eklenmeye başlanmıştır (Yıldırım ve İsmail Nuri, 2018, s. 1).

Yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde yerküredeki her bir canlı türünü etkileyen dünyamız sorunlarının çözümünün ilk basamağı, toplumların karar vericilerinin sorunları tespit edebilmesidir. İkinci basamağı da bilinçlenmiş, dünya vatandaşı olarak hareket eden, sorumluluk sahibi bireyler olabilmektir (Demirkaya; 2016, s. 2-13). Zira bazı sorunlar öylesine derin karmaşık ve büyüktür ki, uluslararası iş birliği kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin; ozon tabakasındaki incelme, yok olan yağmur ormanları, asit yağmurları vb. çevresel sorunlar, temiz suya ulaşabilme, açlık, hastalık, yoksulluk gibi sosyal sorunlar sadece bir işletmenin veya bir ülkenin her anlamda gücünü aşan ancak uluslararası iş birliği, uluslararası anlaşma, dayanışma ve evrensel yaklaşımları içeren çözümler ve önlemlerle mümkün olabilir (Bansal ve Roth, 2000, s. 719; Dalyan, 2007, s. 52; Fisk, 2010, s. 17-21; Özdemir, 2009, s. 2).

Dünya sorunlarının aslında kaynağı olarak gösterilen ülkelerin ve ülke ekonomilerinde lokomotif görevi üstelenen işletmelerin son olarak da toparlayıcı düzenleyici güce sahip uluslararası örgütlerin de sorunların çözümündeki rolü çok önemlidir (Demirkaya; 2016, s. 2-13).

Küresel düzeydeki iklim değişikliği, çölleşme, erozyon, ozon tabakasındaki incelme, biyo-çeşitlilikte azalma, temiz su kaynaklarındaki kirlilik gibi dünya sorunlarının 1970’li yıllardan itibaren dünya gündeminde yer almasıyla aslında kökeni oldukça eski olan sürdürülebilirlik kavramı tekrar gündeme gelmiştir. Bu tarihten itibaren sürdürülebilirlik faaliyetleriyle ekonomik, sosyal ve çevresel kaynakların korunması ve ihtiyaç halinde bilinçli tüketilmesi konusunda ülkelere, uluslararası kurum ve kuruluşlara, işletmelere ve hatta bireylere birtakım sorumluluklar verilmeye başlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren ilk olarak Birleşmiş Milletler Örgütü olmak

üzere Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD), Avrupa Birliği (AB) ve diğer gönüllü kuruluşlar çevrenin korunması ile ilgili çalışmalarını artırmışlardır (Tutulmaz, 2012, s. 603). Hali hazırdaki bilgi birikiminin dünya sorunlarını çözmede yetersiz olması (Demirkaya; 2016, s. 2), çevresel ve sosyal sorunların tek başına ele alınıp çözülemeyeceği ve bunun için çözüme yönelik bir stratejisi oluşturma ihtiyacı fark edilmiş, çevrenin korunması ve iktisadi kalkınma arasında oluşturulacak dengenin hem çevresel ve sosyal gelişmeyi hem de ekonomik kalkınmayı kapsayacak şekilde oluşturulmasının gerekliliği fark edilmiştir. Bu süreçte hem çevresel farkındalıklar artmış hem de sürdürülebilirliği hayat geçirecek mekanizmalar oluşturulmuştur (Akgül, 2010, s. 142).

Çözüm olarak, insanın türünün ve diğer canlı türlerinin devamı, insanın hayat kalitesinin artması, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarının karşılanabileceği bir dünya mirası için, tüm kaynakların korunduğu bir ekonomik, sosyal ve çevresel düzene geçmek ve bu durumu sürdürülebilir kılmak çare olarak görülmüştür. Bu gerekliliğin bir ürünü olan sürdürülebilir kalkınma, günümüz iktisadi kalkınma anlayışının sebep olduğu ekolojik yıkım, sosyal eşitsizlik ve gelecek nesillerin göz ardı edilmesi gibi birbiri ile iç içe olan sorunlara çözüm bulmaya çalışan bir yapının temsilcisi olmuştur (Çıtak ve Ersoy, 2016, s. 43; PWC, 2012, s. 9).

Günümüz dünyasının sorunları için aranan çözümlere cevap olarak ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma ve temelinde yer alan süreklilik, sürdürülebilirlik anlayışı sadece ekonomik refahı ve büyümeyi hedeflemek yerine, ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel boyutların bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirileceği bir vizyonu ortaya koymaktadır (Tutulmaz, 2012, s. 622). Sürdürülebilir kalkınma sadece dar anlamda bir ekonomik büyüme değil, çevreden finansa, kamu maliyesinden sivil toplum örgütlerine kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan özel işletmelere ve bunların alt bileşenlerine kadar yaşamın her alanında karşımıza çıkan ve geniş anlamda kalkınma kavramı ile ifade edilen bir olgu olmuştur (Şen vd, 2018, s. 3, Tutulmaz, 2012, s. 622).

1.2. Sürdürülebilir Kalkınma

İnsanoğlu günümüze gelene kadar karşılaştığı her türlü soruna bilimi, teknolojiyi, ekonomik kaynakları kullanarak bir çözüm üretmeyi başarabilmiştir. Günümüz dünyasının giderek artan sorunları da insanoğlunu yine bir çözüm arayışı

bulmaya itmektedir. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma da insanoğlunun dünyamız sorunları için bulduğu yeni çözümler olmakla birlikte, bu olguların çok bileşenli ve karmaşık yapıya sahip olmaları parçalı bir bakış açısı yerine daha bütüncül bir bakış açısıyla sorunlara yaklaşmak gerekliliğini ortaya koymuştur (Tutulmaz, 2012, s. 622).

İktisadi büyümenin olumsuz çıktısı çevresel sorunlar olarak kendini göstermiştir ve Sürdürülebilir Kalkınma kavramı gündeme gelmiştir. Kavram ilk olarak ekonomi, ekoloji ve çevre bilimleri içinde ekonomi-çevre ilişkisi ile ilgili olarak şekillenmiştir. Sonrasında kurumsallaşma kavramının da gelişimiyle sürdürülebilir kalkınma sosyal ölçütleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir (Tutulmaz, 2012, s. 602). Sürdürülebilirlik kavramının kapsamının genişlemesiyle birlikte insanları, çevreyi, teknolojiyi, ekonomiyi, sosyal yapıyı, kurum ve kuruluşların stratejilerini, prosedürlerini ve politikalarını içine alan karmaşık ve dinamik bir girişim halini almıştır (Rosen, 2012, s. 155). Sonuç olarak sürdürülebilirlik kavramı geniş kapsamlı bir disiplinler arası çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır (Tutulmaz, 2012, s. 602).

1.2.1. Kavramsal Açıdan Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramını, sadece kelime olarak hayatımıza yoğun bir şekilde girdiği son kırk yıla hapsetmek hem insanlığın varoluş serüvenine hem de kavramın taşıdığı derin anlama haksızlık olacaktır (Saydam, 2012, s. 16). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, günümüze kadar çok yönlü bir değişim geçirmiştir. Ele alındığı her toplumda ekonomi, sosyal ekoloji, etik felsefesi, stratejik yönetim ve iş hukuku gibi çok çeşitli disiplinlerle ve bu disiplinlerdeki sorunlarla ilişkilendirilmiştir (Wilson, 2003, s. 1; Engin ve Eker Akgöz, 2013, s. 88; Akgül, 2010). Sürdürülebilirlik kavramı yaşama dair her alanda karşılaşılabilecek bir nosyon olduğundan ve birçok konuyla ilişkilendirildiğinden farklı anlamlara dönüşen bir özelliği vardır (Mucan, Kayabaşı ve Madran, 2016, s. 58). Sürdürülebilirlik kavramının ilk olarak balıkçılık, ormancılık, toprak gibi daha çok ekolojik ve tarımsal literatürde kullanıldığı görülmektedir (Becker, 1997, s. 3-4). Arthur Young seyahati sırasında Britanya Adaları'ndaki tarım topraklarının işlenmesinin komünist sistemden bireysel sisteme geçilmesiyle elde edilen ürün miktarında ve verimlilikte sürekli artış sağlandığını görmüş ve bu durumu sürdürülebilirlik düşüncesi ile ilişkilendirerek 1804 yılında yayımladığı General View of Agriculture of Hertfordshire adlı kitapta

tespitlerini paylaşmıştır (Bozlağan, 2010, s. 1013-1014). Kavramın ilk olarak görüldüğü bir diğer alan da ormancılıktır. 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında Almanya'nın Baden bölgesindeki yer alan Karaormanlar'ın yok olmasını engellemek için çıkarılan yasalarda, hem ihtiyaç duyulan odun miktarının sürekliliğini sağlamak hem de ormanların rüzgarı önleme, su ihtiyacını karşılama ve dinlenme alanları olma gibi özelliklerinden faydalanmaya devam edebilmek için son olarak da bugünün ve daha sonraki kuşakların ihtiyaçlarını karşılaması için ormanların hep yeniden üretilmeleri gerektiğine değinilmiştir (Bozlağan, 2010, s. 1014).

Kavramın daha sonra ise tarım ve ekoloji alanlarında verimlilik kavramı ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Aksoy, 2013, s. 10). 1970'lere gelene kadar çevresel anlamıyla literatürde yer edinen sürdürülebilirlik kelimesi (Saydam, 2014, s. 67) 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren, küresel politika, ekonomi, enerji kaynaklarının kullanımı ve paylaşımı, teknoloji, üretim, turizm gibi insan hayatında birincil öneme haiz süreçlerin tasarımı ve sektörel uygulamalarda en önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilirliğe ve sürdürülebilir kalkınmaya dair tek bir tanım ya da standart bir tanımdan söz etmek mümkün değildir (Akgül, 2010; Öztel, Köse ve AYTEKİN, 2012, s. 33).

Sürdürülebilirlik kelimesinin kökeni Latince "sustenerere" (sürdürmek) kelimesine dayanmaktadır (Becker, 1997, s. 3-4). Kelime olarak sürdürülebilirlik bundan tam üç yüzyıl önce 1713 yılında Alman orman bilimci Hans Carl von Carlowitz tarafından Sylvicultura Oeconomica adlı kitapta kalabilirlik olarak ifade edilir (Saydam, 2014, s. 67). Sürdürülebilirlik kelimesinin sözlük anlamı Brown ve arkadaşları tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Oxford İngilizce sözlüğü sustainable'ı (sürdürülebilir) "desteklenebilen, devam ettirilebilen", "sustain"i (sürdürmek) de "bir insanın, topluluğun vb. başarısızlığa uğramasını veya yıkılmasını önlemek; mevcut halde tutmak, uygun bir seviyede devam ettirmek, içindeki hayatı desteklemek; hayatı, doğayı vb. ihtiyaçları konusunda desteklemek

Olarak ifade ederler. Bu kelimeler Fransızca "tutmak veya desteklemek" anlamını karşılayan "soutenir" fiiline dayanmaktadır (Brown, Hanson, Liverman, ve Merideth, 1987, s. 714; Saydam, 2014, s. 25).

İngilizce "sustainability" kelimesinin karşılığı olan sürdürülebilirlik kelimesi, daim olma, devamlı olma, süreklilik arz etme vb. ifadelerle karşılık gelmektedir.

Sürdürülebilirlik kelimesinin Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından yayınlanan Türkçe sözlükte karşılığı bulunamamaktadır. Dilimize ise İngilizce'de "sustainability"

kelimesini karşılığı olarak yerleşmiştir. Kelimenin dilimizde çağrıştırdığı anlamı, devamlı olma, daim olma, süreklilik arz etme şeklindedir Aynı zamanda sürdürülebilirlik, bu anlamlarına ilaveten dışsal bir etkene isteğe bağlı olarak bağımlı olmayı da ifade eder. Bir şeyin sürdürülebilir olması durumu sürekli olması durumundan farklı olarak tüm şartlar uygun olsa bile bir iradenin bağımlı olmayı tercih etme durumunu ifade etmektedir (Akgül, 2010, s. 134; Saban, Vargün ve Gürkan, 2017, s. 103).

Sürdürülebilirlik kelimesinin sözlük anlamlarından biri de “bir kaynağın, tüketilmemek, bitirilmemek ve sonsuza kadar yok edilmemek üzere işlenme ve/veya kullanılma yöntemidir” (Akgül, 2010, s. 143).

Sürdürülebilirlik; toplumun çevresel, sosyal, bilimsel, kültürel, doğal ve insan kaynaklarının tümünün ihtiyatlı bir şekilde kullanılmasını öneren birden çok menfaat grubunun bulunduğu bir süreç olarak da tanımlanabilir (Gladwin, Kennely ve Krause, 1995, s. 878).

Bir diğer ifadeyle de sürdürülebilirlik, sağlıklı ilişkilendirilerek uzun dönemde ekonomik çeşitlilik yaratmak, sağlıklı çevreler oluşturmak ve bunları devamlı kılmak, sağlıklı toplumlar oluşturmak ve yerel ihtiyaçları karşılamak üzere yeni yöntemlerin araştırılması faaliyetidir (Akgül, 2010, s. 143).

Sürdürülebilirlik bir başka tanımında da verimlilikle ilişkilendirilmiş ve “engellere rağmen verimliliği koruyabilme” olarak ifade edilmiştir (Aksoy, 2013, s. 10).

Devam ettirmek, idame ettirmek, yenilenmek, kalıcı olmak, sonsuza dek sürmek, kavramları sürdürülebilirlik tanımlarının içinde sıklıkla yer alan ifadelerdir (Saydam, 2012, s. 26).

Mileti (1999, s. 31) ise sürdürülebilirlik kavramının temel ilke ve hedeflerini şu şekilde sıralamıştır:

- Yaşam kalitesinin korunması ve artırılması,
- Ekonomik yönden etkin ve verimli olunması
- Kuşakları kapsayacak şekilde eşitliğin/adaletin sağlanması,
- Çevre kalitesinin korunması ve artırılması,
- Karar verebilme sürecinin her aşaması için katılımcı ve uzlaşmacı bir yaklaşım sergilenmesi şeklindedir (Akgül, 2010, s. 148).

Bu noktaya kadar yapılan sürdürülebilirlik tanımlarının ortak noktasında, bir faaliyetin bir hareketin sonsuza kadar devamlılık göstermesi çabası görülmektedir (Johnston, Everard, Santillo, ve Robert, 2007, s. 62). Disiplinler arasındaki farklılıklar nedeniyle sürdürülebilirlik kavramı da kısmen farklı şekillerde ifade edilmiş olsa da gelinen noktada hem ekolojik hem de ekonomik sürdürülebilirliğin eş zamanlı gerçekleşmesi gerektiği ortak kararına ulaşılmıştır (Yılmaz, 2016, s. 21).

1.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Boyutları

Dünyamız sorunları için başlayan çözüm arayışı 1970’li yıllardan itibaren hız kazanmış ve ilk aşamada çevresel bir sorumluluk olarak kabul edilen sürdürülebilir kalkınma kavramı doğmuştur. Kavram günümüzde her alanda kendine yer edinmiş ekonomik, çevresel ve sosyal sorumlulukların bütüncül bir yaklaşım ile birbirine entegre edildiği çok bileşenli ve derinliği olan bir nosyon halini almıştır (Yıldırım ve İsmail Nuri, 2018, s. 2).

Sürdürülebilir Kalkınma kavramı ilk kez Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından Brundtland Raporu olarak da bilinen Ortak Geleceğimiz adlı raporda tanımlanmıştır. Bu tanıma göre sürdürülebilir kalkınma; *“bugünün gereksinimlerinin, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılanması”*dır (WCED Report, 1987, s. 49). 1987 yılında ortaya atılan bu ilk tanımdan sonra kavramın farklı boyutlarını öne süren değişik tanımlar ortaya atılmıştır (Akgül, 2010, s. 148).

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD, 2001, s. 11) tarafından yapılan sürdürülebilir kalkınma tanımında; *“sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeksizin, insan refahını en üst düzeye çıkarmak için toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerini birleştirmek”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu tanımın Brundtland Raporu’nda yapılan tanımdan ayrılan noktası ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların da tanım içerisinden yer almış olmasıdır (Yıldırım ve İsmail Nuri, 2018, s. 2-3).

Literatürdeki araştırmacıların da sürdürülebilir kalkınma tanımlarına yer verilecek olursa; Oktay (2005, s. 58-59)

atık ve kirliliği sınırlandırarak, dezavantajlı insanların durumunu iyileştirerek, doğal kaynakları koruyarak, kişiler arasında değerli bağlantılar kurarak, yardımlaşma ve faydaya önem vererek ve ekonomileri yeniden canlandırmak için yerel varlıkları geliştirerek, tüm insanlar için yaşam kalitesini artırmak üzere ortaya konulmuş çok boyutlu bir yöntemdir (Akgül, 2010, s. 144).

WCED tarafından yapılan sürdürülebilir kalkınma tanımında üç ilkeye yer verilmiştir. Bu ilkeler; çevresel bütünlük, sosyal adalet ve ekonomik refahtır.

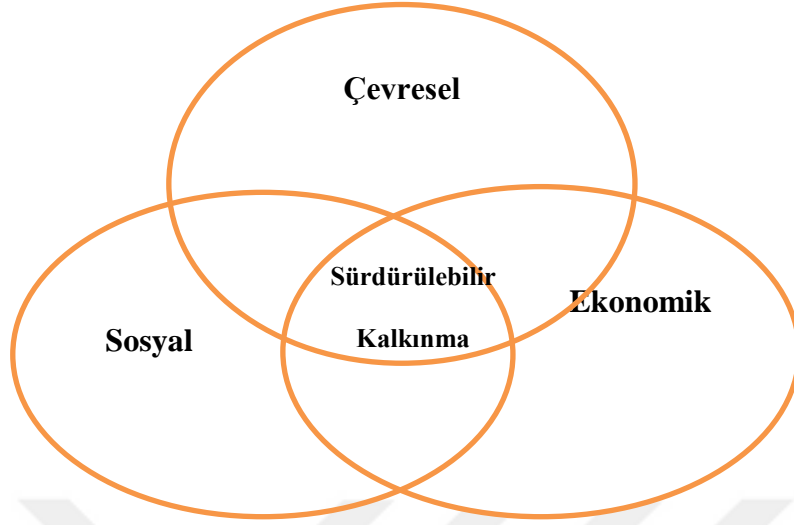
Çevresel Bütünlük İlkesi: Freeman ve Soete (2004) çevresel bütünlüğü; mevcut kuşakların ihtiyaçlarını, doğal kaynakları yenilenemeyecek hale getirmeden ve çevreyi dönüşsüz bir biçimde tahrip etmeden, gelecek kuşaklara nakleden bir iktisadi sistem” olarak şeklinde tanımlamıştır (Mucan, Kayabaşı ve Madran, 2016, s. 58). Doğal kaynakların yenilenemez hale gelmesi, artan dünya nüfusu ve beraberinde getirdiği çevre kirliliği, atmosfere salınan karbondioksit gazı artışı gibi çevresel sorunlar çevresel bütünlüğü tehdit eden sorunlardan birkaçıdır. Çevresel bütünlük ilkesinde, yaşamsal faaliyetlerin çevre bileşenlerini etkilemediği müddetçe sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabileceği vurgulanmaktadır (Aksoy, 2013, s. 13).

Sosyal Adalet İlkesi: Adalet kavramı gereği, günümüz toplumlarındaki her birey ve de gelecek nesiller doğal kaynaklardan ve fırsatlardan eşit şekilde yararlanma hakkına sahiptir. Sosyal kalkınma kavramı ile toplumların temel ve diğer tüm ihtiyaçlarının eksiksiz şekilde karşılanması ve kalkınmanın ancak bu sayede gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır (Aksoy, 2013, s. 13).

Ekonomik Refah İlkesi: Hayat standardını yükseltmek isteyen insanoğlu kapasitesini verimli kullanarak taleplere uygun şekilde mal ve hizmetleri üretmekte ve piyasaya sunmaktadır. Ekolojik sisteme karşı korumacı yaklaşan, yenilenemez kaynak kullanımını sınırlı tutan, sosyal adaletsizliğe karşı duran bir ekonomik yaklaşım sürdürülebilir kalkınmanın bir parçasıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturan bu üç ilke de tanıma dahil edildiğinde; sürdürülebilir kalkınma “kıt kaynakların en verimli şekilde ve yok edilmeden kullanılarak, yalnızca belirli bir kesim için değil, tüm insanlık için adalet ve fırsat sağlayacak olan ekonomik gelişme” olarak da tanımlanabilir (Aksoy, 2013, s. 13-14).

Toplumunu temsil eden bu üç kategori Brundtland Komisyonu’nun sürdürülebilir kalkınma tanımı öncesinde eş zamanlı var olması gereken ancak birbirinden bağımsız süreçler olarak algılanır iken, sürdürülebilir kalkınma tanımı sonrasında gelişen günümüzde de kabul edilen model sürdürülebilir kalkınmanın ancak çevresel, ekonomik, sosyal olmak üzere üç kategorideki süreçlerin aynı anda işletilmesi sonucunda sağlanabileceği düşüncesidir. Bu model genellikle üç sütun modeli (Akgül, 2010, s. 153) olarak anılır.

Şekil 1. Ekonomik Çevresel ve Sosyal Boyutları ile Sürdürülebilir Kalkınma

Kaynak: Barrow, 1995; Tutulmaz, 2012, s. 619.

Bu modelde ayrı ayrı yer alan ancak birbirleriyle bağlantılı biçimde işleyen çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar sonuç olarak insanlık için ortak bir değer üretir ve bu değer, üç sürecin kesişim noktası olan sürdürülebilir kalkınma ile ortaya çıkar (Tutulmaz, 2012, s. 620).

Üç sütun modelinin geliştirilmesi ile sürdürülebilir kalkınma için dördüncü bir ilkenin de gerekliliği öne sürülerek yeni bir model oluşturulmuştur. Yeni eklenecek olan gelecekçilik ilkesi ile daha önceki üç boyutu da tamamlayan daha ayrıntılı bir model önerilmiş olmaktadır. Bu ilke ile ifade edilmek istenen ise bundan sonraki kuşakların da dünya doğal kaynakları üzerinde günümüz kuşağını kadar hak sahibi olduğu fikri temel çıkış noktasıdır (Akgül, 2010, s. 155).

Sürdürülebilir Kalkınmanın boyutları aşağıda ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik olarak incelenmiştir.

Çevresel sürdürülebilirlik; doğal kaynakların ve ekolojik çevrenin hem bugünün hem de geleceğin nesillerinin ihtiyacını karşılayacak şekilde sürekliliğinin sağlanması anlayışı çevresel sürdürülebilirlik olarak tanımlanmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik üç temel amacı kapsamaktadır. Bunlar sırasıyla kaynak kullanımının, atıkların ve kirliliğin azaltılması sürdürülebilirliğe hizmet eden davranışlar şeklindedir.

Ekonomik sürdürülebilirlik; ekonomik olarak gerçekleştirilen faaliyetler ile çevresel yararlar arasında oluşturulacak dengeyi ifade eden kavramdır. Bu denge kurulmaya çalışılırken mevcut doğal kaynakların idareli kullanımı yenilenebilir kaynak

kullanımının arttırılması, yenilenemez kaynak kullanımına olan ihtiyacın azaltılması vb. noktalar üzerinde önemle durulmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik: Toplumlardaki her birey için sağlık, eğitim, uygun barınma koşulları, adalet dağıtımı, uygun koşullarda iletişim, ulaşım gibi hizmetlerin sosyal dengenin bozulmasına meydan verilmeden sürdürülmesi, sosyal sürdürülebilirliğin temelini oluşturan noktalardır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramının hayatın her alanında yerini alması ile oluşan bir değişiklik de iktisadi büyüme ve kalkınma kavramlarının birbirinden ayrılması ve sınırlarının çizilmesi noktasındadır. Kalkınma kavramı, iktisadi büyüme kavramından elde edilen reel gelir faktörünü öne alması noktasında farklılaşır. Kalkınma ekonomik girdinin artışının yanı sıra, ekonomik ve sosyal gelişme faktörlerini de kapsar. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma, direkt olarak insanlığın yaşam kalitesi ile ilişkilidir ve yaşam kalitesinin gelişimindeki devamlılığı ifade eder (Akgül, 2010, s. 155-158).

1.2.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

İnsan ve çevre arasındaki ilişki ve etkileşim insanlık tarihi kadar eskidir ve bu bağ hep de olmaya devam edecektir. Endüstri devriminden itibaren ekonomik faaliyetlerin ölçeğinin arttırılması, yoksulluğun giderilmesi ve hayat standartlarının yükseltilmesi adına yapılan her türlü eylem ile bu insani edimlerin çevreye verdiği zararın anlaşılması uzun yıllar sürmüş ve insan aktivitelerinin doğaya zarar verdiği görülmüştür (Çalışkan, 2012, s. 44).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, yukarıda da ifade edilen yalnızca ekonomik faydaya dayalı süreçlere, çevresel ve sosyal bakış açısının da entegre edilmesini gerekli gören bir alternatif, bir çözüm aracı olarak ileri sürülmüştür. Zira 1960'lı yıllara kadar, artan sanayileşme, hızlanan üretim, yükselen refah seviyesi, her geçen daha fazla hammaddeye ihtiyaç duyulmasına ve bu da kıt kaynakların bilinçsiz şekilde tüketilmesine neden olmuştur. Çevreye verilen tahribat göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaştığında ekonomik kalkınma politikaları ile beraber toplumsal, çevresel ve insani faktörleri de kapsayacak politikalara dönüşmeye başlamıştır (Tıraş, 2012, s. 61-62). Bu süreçte nüfusun hızlı bir şekilde artış göstermesi ve gün geçtikçe daha fazla doğal kaynağa ihtiyaç duyulması bu konudaki endişeleri tetikleyerek mevcut

uygulamaların olumsuz yönlerinin daha net anlaşılmasını sağlamış ve küresel çapta tedbirler alınmasının zorunluluğunu ortaya koymuştur. 1970’li yıllara gelindiğinde yeni bir kalkınma anlayışının doğması kaçınılmaz olmuştur (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015, s. 306-307).

Dünyamızın ortak sorunu haline gelen çevresel ve sosyal olumsuzluklar nedeniyle 1960’lı yıllarda OECD kurularak üye ülkeleri için belirli politikalar belirlemiş ve böylece ekonomik büyümenin ve yaşam standartlarının artışı sağlamaya çalışmıştır. Bu sayede sürdürülebilirliğin dünya üzerinde ortak bir siyasi amaç olarak kabul edilmesi ve bu konuda önemli çalışmalar yapılması kolaylaşmıştır. 1980 yılına gelindiğinde ise Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği’nin (IUCN) yayımlanmış olduğu Dünyayı Koruma Stratejisi raporu literatürde yerini almıştır. Bu stratejide de ticaret kuralları, çevresel sorunlar, sosyal olumsuzluklara yer verilmiştir (McKenzie, 2004, s. 1-2).

1970 ve 1980’li itibaren sürdürülebilir kalkınma kavramın ortaya çıkışı ve kabul görmesi, bir dizi uluslararası toplantıda dile getirilmesiyle olmuştur. Sürdürülebilir kalkınma kavramının tarihsel gelişim sürecindeki kilometre taşları aşağıda sırasıyla ifade edilmektedir (Akgül, 2010, s. 135; Özgül ve Tarhan Mengi, 2014).

1.2.3.1. Büyümenin Sınırları

Sürdürülebilirlik kavramının ilk kez dünya literatürüne duyurulduğu Büyümenin Sınırları isimli rapor Club of Rome tarafından insanoğlunu bekleyen tehlikelerin anlatıldığı bir organizasyon olmuştur (Akgül, 2010, s. 135). Raporda geçen sürdürülebilirlik kavramı, raporun asıl hazırlanış amacı olan dünya nüfusu ve ekonomik gelişim süresince karşılaşılabilecek sorunların önceden tahminine yönelik kullanılabilir bir yöntemlerin belirlenmesi ve geliştirilmesi amaçlarını geri planda bırakmış ve gelecek çalışmalarda da sıklıkla sürdürülebilirlik kavramı üzerinde durulmuştur (Talay, 1997, s. 23).

1.2.3.2. Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı

Birleşmiş Milletler tarafından İsviçre Stockholm’de düzenlenen bu konferansta içinde yaşanan ekolojik çevrenin korunması, onarılması ve sonraki kuşaklara kullanabilecekleri şekilde bırakılabilmesi konularındaki endişeler konferansın gündemini oluşturmuş, bu sayede de sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarının geliştirilmesinde bir temel olmuştur (Birleşmiş Milletler Çevre Programı-UNEP, 1972). Çevre sorunlarının uluslararası düzeyde ele alındığı ilk konferans niteliği taşıyan bu toplantıda; tüm kaynakların kullanımında eşitlik sağlanması, sosyal ve ekonomik ilerlemenin çevre ile bağlantılı şekilde devam ettirilmesi, sürdürülebilirlik kavramının geliştirilmesi ve çevresel kalkınmaya yönelik uluslararası düzeyde iş birlikleri için ilk adımlar atılmıştır. Gelişmiş ülkelerin kendileri için uygun bir çevre politikası oluşturması, gelişmekte olan ülkelere bu konuda yardımcı olmaları gerekliliğine de değinilmiştir (Talay, 1997, s. 23). Bu konferansta beş önemli konu üzerinde durularak sürdürülebilir kalkınmadan istenen katkılar sıralanmıştır. Bu konular; finansal açıdan sürdürülebilir olmak, yenilenebilir enerji, atıkların geri dönüşümü, insan neslinin ve ekosistemin devamlılığıdır (Pezikoğlu, 2016, s. 1390).

1.2.3.3. Dünya Koruma Stratejisi (WCS-1980)

1980 yılında uluslararası düzeyde birçok iş birliği kurularak hazırlanan bu strateji sürdürülebilir kalkınma kavramının tarihsel gelişimindeki en önemli çalışmalardan birisidir. Sürdürülebilir toplumlar kurabilmek için koruma ve geliştirme düşüncelerinin birlikte ele alınması gerektiğine değinilmektedir. Doğanın korunması ve ekonomik açıdan kalkınmanın birbirine zıt değil, birbirini destekleyen faaliyetler olduğu belirtilmiş ve bunun gerçekleştirilmesi için hükümetlerden, sivil toplum kuruluşlarından destek alınmasının önemi üzerinde durulmuştur (Eş, 2008, s. 6).

1.2.3.4. Brundtland Raporu (1987)

1984 yılında dönemin Norveç başbakanı Gro Harlem Brundtland başkanlığında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma komisyonu sürdürülebilir kalkınma kavramını uluslararası politik boyuta getirmeyi başarmış ve birçok ülke devlet başkanlarıyla

yapılan 3 yıllık hazırlık ve çalışma sonucunda 1987 yılında komisyon tarafından Brundtland Raporu yayınlanmıştır. Bilinen diğer adı “Ortak Geleceğimiz” olan bu rapor ile sürdürülebilir kalkınma ilk kez resmi olarak kavramsal bir çerçeveye sahip olmuştur. Bu sayede dünya üzerindeki bütün uluslararası kuruluşlar politik ve ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirirken sürdürülebilir kalkınma kavramını kullanmaya başlamışlardır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının günümüze değin bilinen ve kabul edilen en yaygın tanımı da bu toplantı sonrasında literatürdeki yerini almıştır. Raporda küresel düzeye gelmiş olan çevresel sorunların çözümü için iş birliğinin önemine değinilmiş ekolojik ve ekonomik faaliyetlerin birbirini desteklediği ve bu düşüncelerin politik açıdan da desteklenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Raporda iki önemli nokta üzerinde durulmuştur. Bunlar:

- Temel ihtiyaçların karşılanmasına öncelik verilmesi
- Günümüz ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarının karşılanmasında çevrenin sınırlı imkanının olduğudur.

Yine raporda çevresel ve ekonomik kalkınmanın kritik amaçlarının ne olduğuna da değinilmiştir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanmıştır: (Report of World Commission on Environmental and Development, 1987, s. 59)

- Büyüme canlandırmak
- Büyümenin şeklini değiştirmek
- Çalışma, enerji, su, yiyecek ve sağlık hizmetleri için temel kabul edilen ihtiyaçların karşılanması
- Sürdürülebilir bir nüfus düzeyi oluşturabilmek
- Kaynak tabanını korumak ve arttırmak
- Riski yönetebilmek ve teknolojiyi ihtiyaca göre kullanabilmek
- Çevre ve ekonomiyi beraber düşünerek karar alabilmek

Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi ve bunun sonucunda da sürdürülebilir kalkınma düzeyine ulaşabilmek için ekonomik sistemlerin, bürokrasilerin, sosyal sistemlerin, üretim sistemlerinin, ulusal politikaların, teknolojinin yeniden yapılandırılması ve uluslararası düzeyde yeni bir gelişme sağlanabilmesi ve dolayısıyla Brundtland’ın tarif ettiği sürdürülebilir kalkınmaya ulaşabilmek, ancak ulusal politikaların, ekonominin, bürokrasinin, sosyal sistemlerin, üretim sistemleri ve teknolojinin yeniden yapılanması ve uluslararası düzeyde yeni bir ticaret ve finans sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir (Talay, 1997, s. 35; Akgül, 2010).

Ekonomik yönden iyi durumdaki ülkeler ve kötü durumdaki ülkeler arasındaki eşitsizliğin ortadan kaldırılması da sürdürülebilir kalkınma için önemli bir çözüm olacaktır. Diğer türlü kötü koşullardaki ülkeler bu sorunun üstesinden gelebilmek adına evre üzerinde daha fazla olumsuzluğa sebep olacak şekilde faaliyetler gösterecek ve sürdürülebilirlik seviyelerini üst noktalara taıyamayacaklardır. Bu rapor genel olarak doğal kaynakların kullanımında ve dağılımında eşitlik sağlanması, yoksulluğun ortadan kaldırılması, artan nüfus üzerinde kontrol sağlanması ve evre dostu teknolojilerin geliştirilmesi konuları ile doğrudan ilişkilendirilmektedir (Kaya ve Bıçkı, 2006, s. 3).

1.2.3.5. Rio Zirvesi (Yeryüzü Zirvesi-1992)

Birleşmiş Milletler evre ve Kalkınma konferansı ya da daha çok bilinen adıyla Rio Zirvesi, Brezilya'nın Rio Kentinde gerçekleştirilmiş tarihi bir zirvedir. Konferansın temel amacı, ortak strateji ve uygulamalar üzerinde anlaşmaya vararak evre ve kalkınma sorunlarına çözüm bulmaktır. Konferansta sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma konularına ilişkin be maddelik bir anlaşma uluslararası düzeyde sağlanmıştır. zerinde uzlaşmaya varılan bu be önemli nokta, İklim değişikliği ve Biyolojik eitlilik üzerine konvansiyonlar, Gündem 21, Rio evre ve Kalkınma Deklarasyonu, Ormanlar zerine İlkeler Beyanatı şeklindedir (zgl ve Tarhan Mengi, 2016, s. 150; Akgül, 2010).

1.2.3.6. Gündem 21 (Küresel Eylem Planı-1992)

Sürdürülebilir kalkınma ve evre arasında bir denge kurulmasını öneren Gündem 21 anlaşması aynı zamanda kurulacak olan bu dengenin hangi kurallar üzerinde oluturulacağını da belirtir. Gündem 21 sürdürülebilir kalkınma kavramının siyasal ve ekonomik anlamda da kabul gördüğünü belgeleyen önemli bir metindir. Bir evre manifestosu olarak da kabul edilen Gündem 21 oluşturulmasını önerdiği dengeye ilişkin gerekli mekanizmaları ve faaliyetleri Birleşmiş Milletlere ve ülke hkmetlerine kabul ettirmiş ve siyasal anlamda bir taahhüt almış bir anlaşma olması nedeniyle de sürdürülebilirliğin tarihsel gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Gündem 21 sürdürülebilir gelişme kavramının hayata geçirilmesine yönelik bir eylem planı niteliği taşımaktadır. Ekosistemin korunması ve insanlığın yaşam standartlarının

yükseltilmesi temel amacdır. Gündem 21 açlık, yoksulluk, hastalıklar, eşitsizlikler, çevresel sorunlar konuları üzerinde önemle durmuştur. Bu toplantıda dünyanın kötü gidişine çare olarak iş birlikleri önerilir (Agenda 21; Akgül, 2010, s. 136; Aksoy, 2015, s. 61).

Özetle; Gündem 21 ile hangi şartlar altında daha sürdürülebilir bir kalkınma sağlanabileceği üzerinde durulmuştur. Sadece üst mercilere değil toplumlara da bu konuda sorumluluklar verilmesi gerektiği ve böylece sürdürülebilir kalkınma kavramının teoride kalmasının önünce geçilebileceği belirtilmiştir (Yıldırım ve İsmail Nuri, 2018, s. 4).

1.2.3.7. BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II (İstanbul Deklerasyonu)

Sürdürülebilir insan yerleşimleri ve herkes için yeterli konut sağlanması amacıyla BM tarafından UN-HABITAT programları oluşturulmuştur. Konferanslar 20 yılda bir düzenlenmektedir. İlki 1976 yılında Kanada'da gerçekleştirilen konferansın ikincisi 1996 yılında İstanbul'da üçüncüsü ise 2016 yılında Ekvador'da gerçekleştirilmiştir (Habitat.csb.gov.tr).

BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II, 3-14 Haziran 1996 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Yüzyılın en kapsamlı konferanslarından biri olan Habitat II'de insan yerleşimleri ve konut sorunları küresel ölçekte sorgulanmış ve ülkelerin bu sorunlarla baş edebilmesi için gerekli çözümler üzerinde durulmuştur. Konferansta temel amaç; belirlenen yönetim ve kentleşme anlayışına varabilmek için yerel, bölgesel ve küresel düzeyde iş birliği oluşturmaktır. Habitat II Konferansı sonuç bildirgesinde üye devletler göstergeler programına sadık kalarak veri tabanının güncel tutulması ve düzenli olarak izlenmesi yönünde taahhütte bulunmuşlardır (İstanbul Deklerasyonu, 1996; Habitat.csb.gov.tr).

1.2.3.8. Kyoto Protokolü (1997)

Bu protokol BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini imzalayan ülkeler tarafından Japonya'nın Kyoto kentinde imzalanmıştır. Bu ülkeler, başta karbondioksit olmak üzere önemli olan diğer beş sera gazını minimize etmeye veya bunu yapamıyorlarsa karbon ticareti yoluyla haklarını arttırmaya yönelik taahhütlerde bulunmuşlardır (Özgül ve Tarhan Mengi, 2016, s. 150).

1.2.3.9. Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2002)

Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi sürdürülebilir kalkınma kavramının kurumsal açıdan ele alındığı ilk zirve olmuştur ve bu zirveye ilk kez özel sektör temsilcileri de katılmıştır. Bu zirvede Rio zirvesinde belirlenmiş olan taahhütler yenilenmiş ve sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerine ulaşmayı sağlayacak eylem planı niteliğindeki Johannesburg Bildirgesi yayımlanmıştır. Zirve sonrasında Siyasi Bildiri ve Uygulama Planı isimli iki belge sunulmuştur. Zirvenin ilk çıktısı olan Uygulama Planı'nda Başta Afrika olmak üzere küçük ada ülkeleri ve gelişmekte olan diğer ülkelerin sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerine destek sağlanması, yoksullukla mücadele, sağlık konusunda sürdürülebilir olma, üretim ve tüketim yapılarının sürdürülebilir kalkınma anlayışına göre yeniden düzenlenmesi, kaynakların korunması ve etkin yönetimi gibi konular üzerinde durulmuştur. Siyasi Bildiri çıktısında ise sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak adına ülkelerin yerel, bölgesel ve küresel düzeyde sorumlulukları üzerinde durulmuştur (Johannesburg Summit, 2002; Akgül, 2010, s.136-142; Aksoy, 2013, s. 11).

1.2.3.10. Rio+20 BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Future We Want 2012)

BM tarafından 2012 yılında hazırlanan Future We Want =İstedığımız Gelecek ismi ile bilinen raporda, çevre üzerinde baskı oluşturarak ve sadece ekonomik veya sosyal kalkınmaya ağırlık vererek açlık ve yoksulluğun ortadan kaldırılamayacağı üzerinde durulmuştur. Zirve sonrası Future We Want isimli sonuç bildirisi kabul edilmiştir (Rio+20; Pezikoğlu, 2016, s. 1390; Özgül ve Tarhan Mengi, 2016, s. 153).

1.2.3.11. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

Binyıl Kalkınma hedefleri 2000'li yıllarda tamamlanmasına rağmen 2015 yılına kadar geliştirilerek Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne dönüştürülmüştür. 17 başlık altında bir araya getirilen bu hedefler 2030 hedefleri ismiyle literatürdeki yerini almıştır. Bu hedeflere ulaşmak için gerçekleştirilecek ekonomik faaliyetlerin artık farklı yaklaşımlarla ele alınması zorunluluğu doğmuştur (Pezikoğlu, 2016, s. 1392).

2030 yılına kadar kabul edilmesi beklenen sürdürülebilir kalkınma hedefleri; sürdürülebilir tüketim ve üretim, iklim değişikliği, yoksulluğu azaltmak, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele, ekonomik büyüme ve refah, enerji kaynakları, sanayileşme ile ilgili konuları kapsamaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri üzerine yoksullukla mücadele için geliştirilen ve 2015 yılına kadar yerine getirilmesi için taahhüt alınan hedefler de eklenerek Bin Yıl Kalkınma Hedefleri oluşturulmuştur. Bu yeni hedefler esasen yoksullukla mücadele hareketidir ve Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi için de bir adım niteliğindedir. 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri 17 ana başlık ve 169 alt başlık ile geniş kapsamlı bir vizyona sahiptir (Sustainability Development Goals, 2019; Özbakır, 2016).

2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine bakıldığında;

Hedef 1. Yoksulluğa son vermek

Hedef 2. Açlığı son vermek

Hedef 3. İnsanların refah düzeyini arttırmak ve sağlıklı yaşamalarını sağlamak

Hedef 4. Kaliteli eğitimi ve bunun sürdürülebilirliğini herkes için sağlamak

Hedef 5. Toplumlardaki cinsiyet eşitliğini sağlamak

Hedef 6. Temiz suya erişimi ve bunun sürdürülebilirliğini herkes için sağlamak

Hedef 7. Erişilebilir ve temiz enerjiyi herkes için sağlamak

Hedef 8. Sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik kalkınmayı sağlamak, tam ve üretici istihdamı ve insan onuruna yakışır işleri sağlamak

Hedef 9. Dayanıklı altyapı inşa etmek, sürdürülebilir ve kapsayıcı sanayileşmeyi ve yeni buluşları teşvik etmek

Hedef 10. Ülkelerin içinde ve aralarındaki eşitsizlikleri azaltmak

Hedef 11. Kentleri ve insan yerleşim yerlerini herkesi kucaklayan, güvenli, güçlü ve sürdürülebilir kılmak

Hedef 12. Sürdürülebilir tüketimi ve üretimi sağlamak

Hedef 13. İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için acil olarak adım atmak

Hedef 14. Okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma için korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak

Hedef 15. Karasal ekosistemleri korumak

Hedef 16. Toplumlar arasında adalet ve barışı sağlamak

Hedef 17. Küresel ortaklığı sürdürülebilir kalkınma amacıyla inşa edebilmek şeklinde ifade edilmektedir (Sustainability Development Goals, 2019).

Yukarıda sıralanan sürdürülebilir kalkınmanın tarihsel gelişim süreçlerindeki her bir faaliyet şüphesiz sürdürülebilirlik konusunun kar amacı güden işletmeler, sivil toplum örgütleri, düzenleyici kurumlar ve devlet organları tarafından daha ciddi şekilde ele alınmasını sağlamış, farkındalık oluşturmuş ve küresel sürdürülebilir kalkınmaya ve sürdürülebilirlik raporlamasına katkıda bulunmuştur (Uyar, 2015, s. 125).

1.2.4. Makro Sürdürülebilirlikten Mikro Sürdürülebilirliğe Geçiş

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkması ve kabul görmesi ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için birtakım yeni sorumluluklar söz konusu olmuştur. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi için, işletmelerin oluşturduğu sektörlere ve sektörlerin oluşturduğu ülke ekonomilerine büyük görevler düşmektedir. Zira işletme sürdürülebilirliği sağlanırsa sektör sürdürülebilirliği de ve dolayısıyla ülke ve dünya sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır (Onay, 105; Eş, 2008, s. 25).

Günümüzde sürdürülebilirlik kavramı makro açıdan ele alındığında sürdürülebilir kalkınma kavramına mikro açıdan ele alındığında ise kurumsal sürdürülebilirlik kavramına ulaşılır. Serbest piyasa anlayışının kabulü ile işletmelerin geçmişte hükümetlerin sorumluluğu olan birçok konuda söz sahibi duruma geçtiği görülmektedir. İşletmelerin bu kadar güçlü bir pozisyona geçmesi sürdürülebilirlik kavramının da etkisiyle sorumlulukların artmasına yol açmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın makro düzeydeki hedeflerinin gerçekleşmesi lokomotif görevi olan işletmelerin mikro düzeydeki hedeflerini gerçekleştirilmesiyle doğru orantılı bir hal almıştır (Küçükgergerli, 2017, s. 32).

Günümüz dünyası artık “global bir köy” haline gelmiş, işletmeler de bu arenada büyük bir gücü elinde bulundurdukları ve çok sayıda insanı faaliyetleriyle etkiledikleri için insanın yaşam kalitesi ile doğrudan bağlantılı olan bir etkilenen ve etkileyen konumunu almıştır (Dalyan, 2007, s. 57). İşletmelerin toplumlara yaptığı olumlu katkılar, yaşam standardını arttıran kaliteli mal ve hizmet üretimi, sunulan çok çeşitli ürün portföyü şeklindedir. İşletmeler bu faydaları sağlarken gerçekleştirdikleri faaliyetleri esnasında da sosyal ve çevresel birçok soruna sebep olmaktadır. İşletme faaliyetlerinin çevre ve topluma yönelik olumsuz etkilerinin, işletme ilgileri tarafından izlenir hale gelmesi işletmelerde sürdürülebilirlik ve sorumluluk konularının

önemli hale gelmesini sağlamıştır. İşletmeler faaliyetlerinin gerçekleştirirken sebep oldukları olumsuzlukları, ekonomik kaynaklarını bilgi ve teknoloji birikimlerini kullanarak ortadan kaldırılabirler. Sağlayacakları bu katkı ile de sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine önemli ölçüde yardımcı olacaklardır (Tüm, 2014, s. 59-60).

İşletmeler tüm menfaat gruplarına karşı sorumlu oldukları için yönetsel politika ve stratejilerini oluştururken sürdürülebilirlik kavramını dikkate almaları kaçınılmaz olmuştur. İşletmeler özellikle de aşağıda belirtilen sebepler ile sürdürülebilirlik kavramını içselleştirmektedirler:

- Yaşanan iklim değışiklikleri, küresel ısınma ve çevresel felaketler, işletmeleri faaliyetlerini yapamayacakları noktalara getirmiştir
- Artık ticari antlaşmalarda sürdürülebilirlik kriteri yer almaya başlamıştır.
- Uluslararası düzeydeki finans otoritelerinin kredi kullandırma şartları arasında sürdürülebilirlik kavramı yer almaya başlamıştır.
- Tedarik zinciri yönetiminde de çevresel, ekonomik ve sosyal göstergeler oluşturulmaya başlamıştır
- Finansal performansın yanı sıra finansal olmayan performans da yatırımcılar için önemli bir unsur haline gelmiştir
- Uluslararası finans piyasalarında sürdürülebilir, sorumlu yatırım gibi kavramlar ortaya çıkmıştır.
- Artık tüketiciler/müşteriler işletmelerden çevresel ve sosyal konulardaki hassasiyet bekler olmuştur
- Sermaye piyasalarında faaliyet gösterebilmek, borsalara kote olabilmek için çevresel ve sosyal göstergelerin paylaşılması zorunluluğu
- İşletmelerin çevresel ve sosyal duyarlılığının kurum itibarını ve marka değerini arttıracağı öngörülür olmuştur (Aksoy, 2013, s. 1-2; Linnenluecke ve Griffiths, 2010).

Bu gereklilikler işletmeler için, hedeflere etkili ulaşmayı sağlayan, çevresel etkilerin azaltıldığı, toplum ve insan refahını arttırıldığı olumlu katkıları da beraberinde getirmiştir Uzun vadede işletmelerin sürekliliğini sağlayabilmek sosyal, çevresel ve ekonomik kaynakların verimli biçimde kullanılmasıyla mümkün olacaktır. Sürdürülebilirlik aracılığıyla rekabet avantajı sağlayabilmek bu üç alanda eş zamanlı

hareket etmeyi gerekli kılmaktadır (Aksoy, 2013, s. 1-2; Linnenluecke ve Griffiths, 2010). İşletmelerin de sosyal ve çevresel odaklılıkla, sürdürülebilir faktörlerin belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir rol oynayacağı günümüzde altı önemle çizilen bir konudur (Azapagic ve Perdan, 2000, s. 245).

Artık işletmeler sürdürülebilirlik faaliyetlerinde yer alabilmek ve bunun da devamlılığını sağlamak için ekolojik çevreyi akılcı kullanan, sıfır atık oluşturmayı ilke edinen, hammadde kullanımını sınırlayan ve enerji verimliliği projeleri üreten, sosyal ihtiyaçlara odaklanan bir yapıya bürünmüşlerdir (Pezikoğlu, 2016, s. 1392).

İşletmelerin sürdürülebilirlik konusunda önemli bir rolü ve katkısı olduğu kabul edilmesine rağmen literatürde bazı araştırmacıların bu konudaki olumsuz düşünceleri de söz konusudur. Bu araştırmacıardan olan Gray (2010)'a göre sürdürülebilirlik makro ölçekli bir kavramdır ve işletmelerin sınırlarıyla örtüşmeyecektir. Olumsuz görüşlere rağmen günümüzde sürdürülebilirliği içselleştirerek çeşitli girişimlerde bulunan işletme sayısı her geçen gün artış göstermektedir (Roca ve Searcy, 2012, s. 104-106; Tüm, 2014, s. 61).

Sürdürülebilirliğin işletme düzeyinde oluşturulması için hem işletme dışı faktörlerin (hükümetler, müşteri grupları, toplum v.b.) hem de işletme içi (yönetim desteği, insan kaynakları yönetimi, çevre eğitimi, çalışan eğitimi, takım çalışması, ödül sistemi v.b) faktörlerin bu sürece adaptasyonu oldukça önemlidir. Sonuç olarak kurumsal sürdürülebilirlik farklı seviyelerde örgütsel değişim ve uyum gerektiren çok yönlü bir kavramdır (Alp, Öztel, ve Köse, 2015, s. 67-68).

1.3. Kurumsal Sürdürülebilirlik

Son 30-40 yıl göz önüne alındığında sürdürülebilirlik kavramı iş dünyasının ve toplumun da gündeminde yerini almıştır. Artık çevre, ekonomik ve sosyal kaynaklar, olanaklar ve sistemler sürdürülebilirliğe uygun olarak yönetilmektedir. Sürdürülebilirliğe ilişkin devletler de özel sektör de stratejiler ve politikalar oluşturmaktadır. Hükümetlerin doğal kaynaklar, ekonomi, sosyal konular ve güvenlikle ilgili sürekliliği sağlamak adına çalışması; iş dünyasının da buna uygun olarak menfaat gruplarına değer yaratarak işletmenin değerini yükseltmek, toplumsal değeri arttırmak ve çevreyi kirletmemek ya da kirlettiğini yerine koymak üzere iş yapması gerekmektedir (Saydam, 2014, s. 68).

Daha önce de değinildiği gibi sürdürülebilirliğin çevreyi, ekonomik ve sosyal kaynakları, imkanları ve sistemleri yönetmeyi gerektiren üç boyutu söz konusudur. Çevresel, sosyal ve ekonomik boyutun gerekliliklerine özet olarak bakıldığında; canlılığın kesintiye uğramadan kalıcılığını sağlama görüşüne sahip olmak zorunluluğu söz konusudur. Brundtland raporunda da belirtilen ana amaç insani ihtiyaçların sürekli olarak karşılanması gerekliliğini sadece devlet, uluslararası sivil toplum örgütleri ya da özel sektör münferit olarak yerine getiremezler. Devletlere, uluslararası ve uluslar üstü kurumlara, sivil toplum örgütlerine ve nihayetinde iş dünyasına sürdürülebilirlik fikrinin hayata geçirilmesi için büyük sorumluluklar düşmektedir (Saydam, 2014, s. 69).

1.3.1. Kavramsal Açıdan Kurumsal Sürdürülebilirlik

İşletmeleri kurumsal sürdürülebilirlik konusunda politikalar oluşturmaya yönlendiren en etkili faktörlerin neler olduğunu tespit etmek amacıyla 2010 yılında BM Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan 766 işletmenin CEO'su ile yürüttüğü bir araştırmanın sonuçlarına bakıldığında; marka değeri, güven ve kurumsal itibarın sağlanması, maliyet tasarrufuyla beraber karlılığın artırılması, işletme personelinin motivasyonunun artırılması ve tüketici talepleri unsurlarının ön plana çıktığı görülmektedir (Özgül ve Tarhan Mengi, 2016, s. 154).

Yine PWC tarafından 2010 yapılmış olan Türk İş Dünyası Sürdürülebilirlik Uygulamaları Mevcut Durum Değerlendirme Anketi'ne göre; Türk işletmeleri kamuoyu baskısı, reklam/halkla ilişkiler, teşvik mekanizmaları, yeni iş fırsatları, ekoverimlilik, itibar, yasal düzenleme unsurları nedeniyle sürdürülebilirlik uygulamaları yaptıkları görülmüştür (PWC, 2012).

Son yıllarda işletmeler, kısmen kendi kararları, kısmen yatırımcı ve kamuoyu baskısı, kısmen de düzenlemelerin yönlendirmesiyle, sürdürülebilirlik konusundaki faaliyetlerini kendi operasyonlarında, tedarik zincirleriyle ilişkilerinde ve yatırım kararlarında ön plana çıkarmaya başlamışlardır (PWC, 2012).

Menlik (2013) tarafından yapılan bir çalışmada da işletmeleri sürdürülebilirlik esnasında çalışmaya iten unsurlar 4 sınıfta toplanmıştır. Bunların ilki yasal uygunluktur. Yerel ve küresel düzeyde geçerli olan yasalar ile işletmeler sürdürülebilirlik konusunda sorumlu davranmaya yöneltmiştir. İkinci unsur kamuoyu güvenidir. İşletmeler, faaliyetlerini sürdürebilmek için özellikle operasyonlarını yürüttükleri çevrede yaşayan toplumlardan bir onay almalıdırlar. Bu onayın alınmamış

olması toplumun tepkili olduğunun bir göstergesidir. Üçüncü unsur müşteri talepleri ve son unsur ise yatırımcı talepleridir (Menlik, 2013, s. 11).

Ekonominin lokomotifi olan işletmelerin varlığı olmadan sürdürülebilir bir kalkınmadan söz etmek mümkün gözükmemektedir İşletmeler sadece değer yaratmada değil, faaliyetlerinden dolayı çevrede açtıkları tahribatların sebep oldukları sosyal sorunların çözümü için roller üstlenmelidir. Bu sebeple de sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek için kurumsal sürdürülebilirliği gerçekleştirmek elzemdir (Küçükgergerli, 2017, s. 33).

Kurumsal sürdürülebilirlik hem günümüz kuşaklarının ihtiyaçlarının karşılanması hem de gelecek kuşakların ihtiyaçları için kaynakların korunması adına işletmelerce geliştirilen stratejiler ve faaliyetler olarak tanımlanabilir (Roca ve Searcy, 2012, s. 104). Dyllick ve Hockerts (2002) ise kurumsal sürdürülebilirliği, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğin bir bileşimi olarak tanımlamış ve kurumsal sürdürülebilirlikle uzun vadeli kazançların elde edileceğini belirtmiştir.

BIST tarafından kurumsal sürdürülebilirlik; işletmelerde uzun vadeli değer yaratmak amacıyla, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin kurumsal yönetim ilkeleri ile birlikte, işletme faaliyetlerinde ve karar mekanizmalarında dikkate alınması ve bu faktörlerle bağlantılı risklerin etkin bir biçimde yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır (BIST, 2014).

Signitzer ve Prexl (2007) ise kurumsal sürdürülebilirliği; ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan bir denge sağlayabilmek için yapılan işletme çalışmaları olarak tanımlamıştır.

International Finance Corporation (IFC-Uluslararası Finans Kurumu) tarafından kurumsal sürdürülebilirlik, “açık ve şeffaf iş uygulamaları, etik davranışlar, menfaat gruplarına saygı ile ekonomiye topluma ve çevreye eklenen değerlere bağlılığı içinde barındıran bir iş yapış şekli” olarak tanımlanmaktadır (Saydam, 2012, s. 26).

Sürdürülebilirlik çevresel ve sosyal etki (dışsal yönü), örgüt kültürü ve finansal yapısı (içsel yönü) olmak üzere dört yöne sahiptir (Aras ve Crowther, 2009, s. 282).

İşletme seviyesindeki sürdürülebilirlik kurumsal sürdürülebilirlik olarak ifade edilir. İşletmeler çevresel koruma, sosyal eşitlik, adalet ve ekonomik kalkınma sürdürülebilirliğin temel ilkelerini kurumsal büyüme ve karlılık amaçlarına temel alarak toplumsal sorumluluklarda da yer almış olacaktırlar (Yıldız Çankaya ve Sezen, 2015, s. 114).

Son olarak Dow Jones'un kurumsal sürdürülebilirlik tanımına bakıldığına; uzun vadede hissedar değeri yaratabilen, uzun yıllar kalıcı olmayı temel alan, fırsatları takip eden ve ekonomik, çevresel ve sosyal gelişmelerden doğacak riskleri yöneten bir iş yaklaşımıdır (Dow Jones Sustainability).

Sürdürülebilir kalkınmanın kurumsal sürdürülebilirliği ilke edinen işletmelere sağladığı katkıların ilki; işletmelerin yalnızca ekonomik değil, çevresel ve sosyal performansları ile de ilgilenmeye başlaması, ikincisi de sivil toplumlar, hükümetler ve diğer kuruluşlar için ekonomik çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik faaliyetlerinde toplumlar için ortak hedefler oluşturabilmektir (Wilson, 2003, s. 2). Kurumsal sürdürülebilirlik işletmelere hem yeni bir iş yapma modeli öneren hem de içinde bulunulan zamandan ziyade geleceğe yatırım yapmayı vurgulayan bir kavramdır (Saban, Küçükler, ve Küçükler, 2017, s. 103-104).

Birçok uluslararası kuruluş tarafından (örneğin BM, OECD, G20...) işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerinin artmasıyla ekonomik, çevresel sosyal sorunların (örneğin iklim değişikliği, doğal kaynak kullanımının sınırlandırılması, ekonomik kalkınma, insan hakları ihlalleri...) çözümünde sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir (PWC, 2012, s. 3).

Yeni bir yönetim paradigması olarak kabul edilmiş olan (Wilson, 2003, s. 2) ve işletme sürdürülebilirliği olarak da tanımlanan (Tokgöz ve Önce, 2009, s. 250) kurumsal sürdürülebilirlik işletmelerce, yatırımcıların ve/veya kamuoyunun talebi, baskısı üzerine, tüketicilerin/müşterilerin sürdürülebilir ürün ve hizmet beklentileriyle, kendi sorumluluk kararları ve yasal zorunluluklar gibi sebeplerle faaliyetlerinin tüm süreçlerine ve etkileşim halinde oldukları tedarik zincirlerinde de ön plana çıkmaya başlamıştır (PWC, 2012, s. 3-4).

1.3.2. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Boyutları

Geleneksel yönetim anlayışına sahip işletmeler hissedar değerini maksimize etmek, maliyetleri azaltmak likiditeyi arttırmak muhasebenin sürekliliğini sağlamak gibi ekonomi kökenli konulara odaklanmış durumdadırlar (Hernadi, 2012, s. 24). Yeni yönetim anlayışı olan kurumsal sürdürülebilirliği benimsemiş olan işletmeler ise; ekonomik olarak sürdürülebilirliklerinin yanında sosyal ve çevresel olarak da sürdürülebilir olmanın yollarını aramaya başlamışlardır. Kurumsal sürdürülebilirliğe ilişkin yukarıda yapılan tanımlarda da belirtildiği üzere kurumsal sürdürülebilirlik ile işletmeler faaliyetlerini gerçekleştirirken sadece ekonomik boyutu değil, sosyal ve

çevresel boyutlarını da dikkate almak zorunda kalmıştır. Sürdürülebilir bir işletme olabilmek için her işletmenin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları arasında denge kurması ve başarıyı yakalaması gerekmektedir ((Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 131-132).

Karlılık ve verimlilik hedeflerine ulaşmaya çalışan işletmeler bu süreçlerinde çevresel ve sosyal sorumluluklarına da gereken özeni göstermelidirler (Saban, Küçüker ve Küçüker, 2017, s. 104).

Kurumsal sürdürülebilirliği ilke edinen işletmeler sürdürülemez bir hal almamak için ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyutu bir arada uygulayabilmelidir. (Strange ve Bayley, 2008; Bansal, 2005, s.198).

1.3.2.1. Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik, çevresel, ekonomik ve sosyal değişimlerden kaynaklanan riskleri erken saptayarak, fırsatları değerlendirerek, uzun vadede tüm menfaat grupları için değer yaratabilme şeklinde tanımlanmaktadır (Nemli, 2004, s. 81). Yalnızca ekonomik olarak sürdürülebilirliğe önem vermek kısa vadede başarı getirebilir ancak uzun vadeli bir kurumsal sürdürülebilirlik için bu boyutların tümünden eş zamanlı olarak faydalanmak gerekmektedir (Gladwin, Kennelly ve Krause, 1995, s. 875). İşletmeler sahip oldukları bazı sermaye türlerini yöneterek ekonomik sürdürülebilirliklerinin sağlayabileceklerdir. Bu sermaye türlerine örnek verilecek olunursa makine, stok gibi maddi sermayeler, teknik bilgi, know-how gibi maddi olmayan sermayeler ve özkaynak ve borçlar gibi finansal sermayeler şeklindedir. İşletmelerin varlıklarını her daim devam ettirebilmesi ekonomik sermayesinin olmasına bağlıdır, aksi durumda işletme sürdürülemez hale gelmiş olacaktır (Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 132-133). Bu nedenle de işletmeler ekonomik performanslarını arttırabilmek için kurumsal sürdürülebilirliklerini sağlayabilmek için ekonomik sürdürülebilirliklerini sağlamak zorundadırlar (Nemli, 2004, s. 81).

1.3.2.2. Çevresel Sürdürülebilirlik

Kurumsal sürdürülebilirliğin ikinci boyutu olan çevresel sürdürülebilirlik kavramı, yerkürenin sınırlarına uygun olarak hayatı idame ettirmek demektir (Hitchcock ve Williard, 2009, s. 9). Faaliyet gösterdiği ekosisteme verdiği zararı

minimize etmeye çalışan işletmeler çevresel açıdan sürdürülebilir işletmelerdir (Besler, 2009, s. 11). Çevre kavramı ekolojik araştırmalarda doğal sermaye olarak da ifade edilmektedir. Doğal sermayenin kapsamını ise yenilenebilen kaynaklar, yenilenemez kaynaklar ve çevresel birtakım döngüler oluşturmaktadır (Besler, 2009, s. 11). Yenilenebilir kaynaklar ekolojik döngü içinde yerine konulabilen kaynakları ifade etmek için kullanılırken, yenilenemez kaynaklar ise ekolojik döngüde kısa sürede yerine konulamayan, üretilmeyen, türetilmeyen kaynaklardır (GRI, 253). Çevresel birtakım döngüler ise; suların arıtılması, bitki ve hayvanların yeniden var olması, toprağın iyileştirilmesi, iklim dengesi gibi ekosistem tarafından sunulan çevresel hizmetlerdir (Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 133; Besler, 2009, s. 11).

Özetle çevresel sürdürülebilirlik yenilenebilir ve yenilenemez kaynakları daha bilinçli ve sorumluluk duygusuyla kullanmayı amaçlayan ve çevresel olumsuzlukları mümkün olduğu ölçüde minimize eden sürdürülebilirlik anlayışına sahip olma üstünlüğüdür (Steurer vd., 2005, s. 271).

Çevresel açıdan sürdürülebilirliklerini sağlamak isteyen işletmelerin 4 anahtar gösterge üzerinden faaliyetlerini gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu göstergeler; malzeme ve enerji kullanımı, üretim sonrası oluşan çıktılar (atıklar) ve kirletici salınımlar gibi temel çevresel göstergeler şeklindedir (Ranganathan, 1998, s. 2-3).

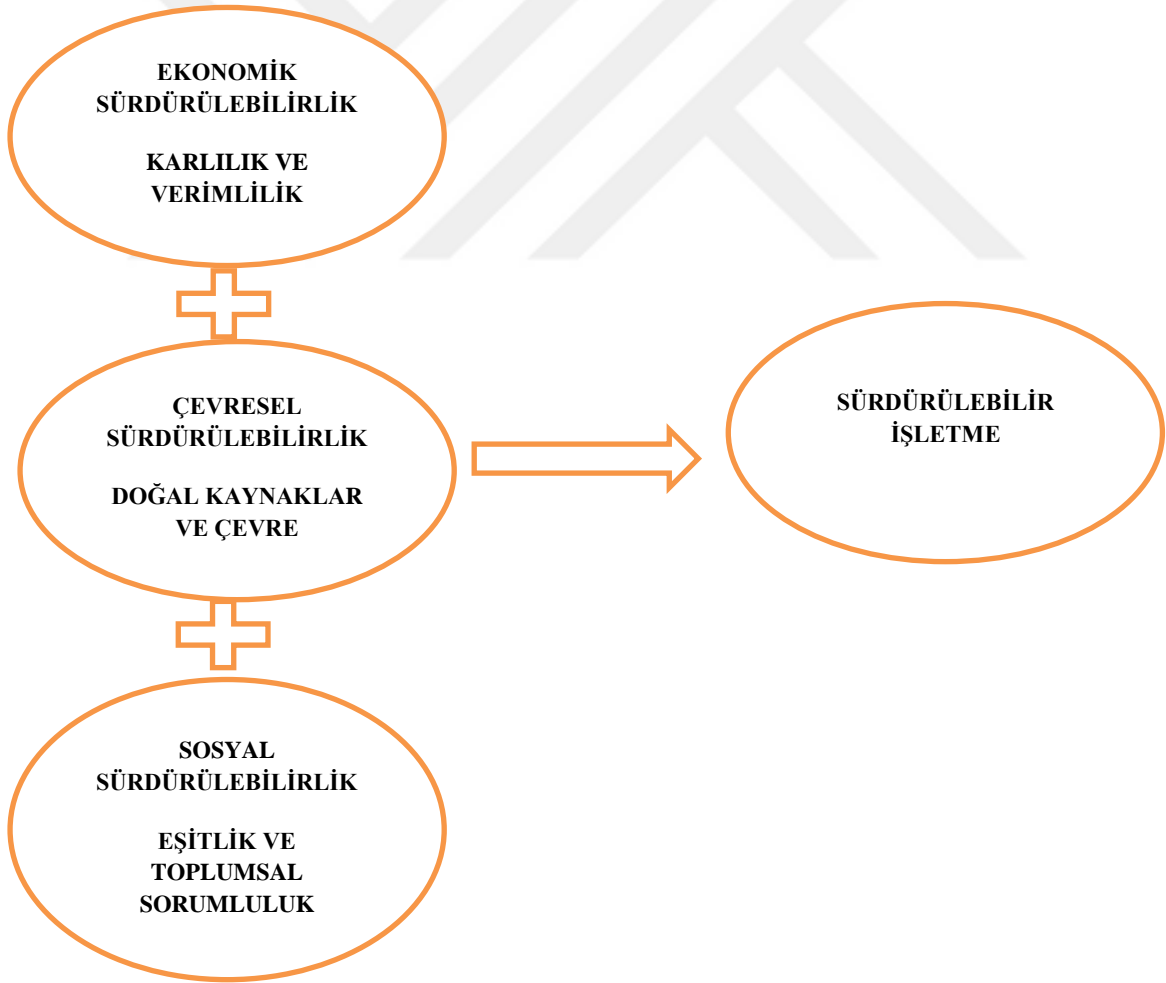
1.3.2.3. Sosyal Sürdürülebilirlik

İşletmelerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ve bu faaliyetlerin sürdürülebilir olması için toplum tarafından onaylanmış olması gerekmektedir. Özellikle son yıllardaki küresel değişikliklerle-taleplerle (insan-çalışan haklarına saygı...) işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine yönelmeleri kaçınılmaz olmuştur. Kurumsal açıdan sürdürülebilirliklerini sağlamak isteyen işletmeler ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliklerinin yanı sıra sosyal açıdan sürdürülebilir olmaya da özen gösterir olmuşlardır (Sarıkaya, 2009, s. 65). Sosyal sürdürülebilirlik, bugün gelecek için tüm topluma karşı sorumlu davranma durumudur (Azapagic ve Perdan, 2000, s. 254). Yaşanabilecek en iyi hayat standardını sağlama çabası olarak ifade edilebilir sosyal sürdürülebilirlik (Kurnaz ve Kestane, 2016, s. 283). Toplum için maksimum olumlu çıktılar ve minimum negatif çıktılar üretebilen işletmeler sosyal açıdan sürdürülebilir işletmelerdir (Wagner vd, 2009, s. 78). Beşeri ve toplumsal sermaye

sosyal sürdürülebilirlik sermayesini oluşturan iki temel sermaye bileşenidir. Beşeri sermayenin kapsamını çalışan ve iş ortağının bağlılığı, yeteneği ve motivasyonu unsurları oluşturur iken, toplumsal sermayenin kapsamını ise eğitim sisteminin kalitesi, kamusal hizmetlerin kalitesi gibi unsurlar oluşturur (Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 133). Sosyal sürdürülebilirliği konusunda menfaat gruplarının onayını almış işletmeler, beşeri ve sosyal sermayelerini arttırarak katma değer yaratabilen işletmelerdir (Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 134).

Kurumsal sürdürülebilirliğin yukarıda açıklanan boyutlarını içselleştirmiş işletmeler; çalışan performanslarını değerlendirebilen, risk ve fırsatları tespit edebilen, sürdürülebilirlik raporları yayınlayan, menfaat gruplarının onayını almış, teknik çözümler bulabilen işletmelerdir (Alp, Öztel, ve Köse, 2015, s. 68).

Şekil 2. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Boyutları ve Sürdürülebilir İşletme

Kaynak: Saban, Küçüker ve Küçüker, 2017, s. 102.

Kurumsal sürdürülebilirlikle ilgili yukarıda detaylı anlatılan noktalar özetlendiğinde; işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal tüm iş süreçlerinde iyi olmalarıyla kurumsal sürdürülebilirlik sağlanacaktır. Örneğin, üretimde kullanılan hammaddenin nasıl elde edildiği, geri dönüştürülebilir bir ürün üretilip üretilmediği, üretim sonrası ortaya çıkan atıkların nasıl yönetildiği, ürün dağıtımının nasıl yapıldığı, kullanılan enerji türleri, enerji kullanımının azaltılması, karbondioksit vb, emisyonlar çevre yönetmeliklerine uyum, yaratacakları istihdam artışı, çalışanlar arasında sağlanacak eşitlik, toplumun yaşam standardını yükseltmek adına gerçekleştirilen hizmetler gibi birçok noktada işletmelerin göstereceği performans kurumsal sürdürülebilirlik seviyesini üst noktaya taşıyacaktır (Fisk, 2010, s. 190; Aras ve Sarıoğlu, 2015, s. 26).

1.3.3. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Bileşenleri

Kurumsal sürdürülebilirlik; kurumsal mutluluk, kurumsal bilgi yönetimi ve transferi, kurumsal vatandaşlık, kurumsal öğrenme, kurumsal değer, kurumsal itibar, kurumsal sosyal sorumluluk, kurumsal sosyal sermaye ve kurumsal yönetim gibi kavramları temel alan, bu kavramlarla birlikte anılan yeni bir yönetim anlayışıdır (Saydam, 2014, s. 84).

Son yıllarda akademik mecrada iş dünyasında ve popüler basında kendine geniş bir yer bulmuş olan kurumsal sürdürülebilirlik kavramı kurumsal sosyal sorumluluk ve/veya sürdürülebilir kalkınma kavramlarıyla aynıymış gibi kullanılmakta ve her bir kavramın sınırları net olarak çizilmemektedir. Kurumsal sürdürülebilirlik Wilson (2003)'un tanımıyla işletmeler için çevresel sorumluluk, ekonomik kalkınma ve sosyal adalet ilkelerini temel alan ekonomik büyümenin kar maksimizasyonu bir alternatifidir (Wilson, 2003, s. 1).

Wilson (2003) sürdürülebilir kalkınmanın, kurumsal sürdürülebilirliğe iki türlü katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bunların ilki işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel yönden hangi noktalara odaklanması gerektiğini gösterir. İkincisi ise sürdürülebilir kalkınma sayesinde işletmelerin, hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik açısından ortak bir toplumsal hedef belirlenmesini sağlar. İşletmelerin neden bu konuları önemsemesi gerektiğinin cevabını ise yalnızca sürdürülebilir kalkınma kavramı veremez, kurumsal sürdürülebilirliğin diğer

bileşenleri olan kurumsal sosyal sorumluluk, menfaat sahipleri teorisi ve kurumsal hesap verebilirlik ile ortak bir çıkarımda bulunmak gereklidir (Wilson, 2003, s. 1-4).

Buraya kadar ifade edilen noktalara göre; sürdürülebilirlikle ilgili dört kavram önem kazanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, üst kavram olarak kurumsal sürdürülebilirliğin çıkışını sağlayan dünya görüşünü temsil etmektedir. Etik kuralları, katılımcılığı da içinde barındıran kurumsal sosyal sorumluluk ve menfaat grupları yönetimi bir arada değerlendirilebilir. Kurumsal hesap verebilirlik ise topluma rapor sunma anlamına gelir (Saydam, 2014, s. 86).

2. İŞLETME FAALİYETLERİNİN RAPORLANMASINDA YAŞANAN GELİŞMELER ve KURUMSAL RAPORLAMA

Gelişen teknoloji ve küreselleşme ekonomik ve toplumsal hayatta bilginin rolünü giderek arttırmış ve daha fazla alana nüfuz etmesini sağlamıştır. Kullanılan bilginin de içeriği, kapsamı, türü, kaynakları farklılık göstermekte ve çeşitliliği artmaktadır. Bilgi kullanıcıları, verilerin işlenmesiyle elde edilen bilginin seçimi, sınıflandırılması, kullanılacağı alanlar, nitelik-nicelik durumu, paylaşılması ve saklanması gibi birçok konuda karar almak durumunda kalmaktadırlar. Ekonomik ve toplumsal hayattaki belirsizlikler nedeniyle bilgi tüm karar alıcılar için hayati bir öneme sahiptir (Sarıoğlu ve Özdemir, 2017, s. 1).

Bilgi işletmelerin üretim faktörleri olan doğal kaynak, emek, sermaye, girişimcilik arasındaki yerini alalı uzun bir zaman olmuştur. Bu sermaye sayesinde işletmelerin faaliyet gösterdikleri çevrelerine ilişkin belirsizliklerin üstesinden gelmek, karar alma süreçlerini etkin hale getirmek, teknolojik gelişmelere ayak uydurmak konusunda daha az zorlukla karşılaşır olmuşlardır. Bu durum da işletmelerin ekonomik ve toplumsal değişim ve dönüşümlerini ve ekonomik performanslarının iyileşmesine zemin hazırlamıştır (Sarıoğlu ve Özdemir, 2017, s. 1-2).

İşletmeler ekonomideki en önemli aktörler olarak gerçekleştirdikleri ve faaliyetleri ve bunların sonuçlarına ilişkin bilgileri, tüm işletme ilgililerine ihtiyaca uygun, tam olarak, zamanında ve eksiksiz bir şekilde sunarak, ekonominin sürdürülebilirliğine, bireylerin refahının artmasına katkı sağlarlar. İşletmelere ilişkin bilgilerin işletme ilgililerine iletilmesi bir tür bilgi akışıdır. Ekonomi açısından en önemli bilgi akışı ise muhasebe bilgi sistemi sayesinde gerçekleşir (Çelik, 2017, s. 8).

2.1. Muhasebe ve Raporlama Fonksiyonu

Muhasebe; bir işletmenin kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimini, işletmenin faaliyetleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve işletmenin finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunların tüm işletme ilgililerine iletilmesini sağlayan bir bilgi sistemi'dir (Sevilengül, 2005, s. 9).

Muhasebe bilgi sistemi sayesinde ham olan bilgileri finansal bilgilere dönüştürülür, hem işletmenin iç çevresinin bilgi ihtiyacı karşılanır, hem de dış çevrenin ihtiyacına yönelik bilgi üretilmiş olur (Karacaer ve İbrahimoglu, 2003, s. 212).

Bilindiği üzere temel fonksiyonları mali nitelikteki işlemlerin kaydedilmesi, sınıflandırılması, raporlanması ve analiz edilip yorumlanması olan muhasebe (Sevilengül, 2005, s. 9-10), bilgi sistemi sayesinde iki temel fonksiyonunu gerçekleştirir. İlki gerçekleştirilen faaliyetlerin ve bu faaliyetlere ilişkin bilgilerin kaydedilerek işletme içi ve dışındaki bilgi kullanıcılarına sunulması, ikincisi ise belirli bir düzen dahilinde bilgilerin ilgililere raporlanmasıdır (Yüksel, 2017, s. 98).

Muhasebe bilgi sistemi sayesinde varlıkların etkinlik kullanım düzeyi kaynakların nasıl yönetildiği, başta hissedarlar olmak üzere tüm menfaat grupları için yaratılan değere ilişkin bilgiler elde edilebilir. Tüm sistemler girdi süreç ve çıktı aşamalarından oluşmaktadır. Şekilde görüldüğü üzere muhasebe bilgi sistemi de buna dahildir (Yüksel, 2017, s. 98).

Şekil 3. Muhasebe Bilgi Sistemi

Kurumsal raporlama kavramının daha iyi açıklanabilmesi için öncelikle rapor ve raporlama kavramlarının açıklanması gerekir. Rapor; “her tür konu üzerinde yapılan izleme, inceleme ve denetleme sonucunda düzenlenen belgedir” (Rapor, t.y.). İşletmeler için rapor, tüm menfaat gruplarına sunulan ve etkinliği yüksek bir iletişim, denetleme ve bilgi sunma aracıdır. Raporlar bilgi ve görüş toplayabilmek, karar alabilmek, gerçekleştirilen faaliyetleri izlemek, denetimini yapmak, birtakım ölçme ve değerlendirmeleri yapmak vb. amaçlarla sıklıkla kullanılan araçlardır. İşletmeler de iki temel amaçla rapor hazırlayıp paylaşırlar. Bunlar:

- Bilgilendirme Amaçlı Hazırlanan Raporlar: İşletmelerin gerçekleştirdikleri faaliyetlere ilişkin, işlerin nasıl gittiğine ilişkin hazırlanan raporlardır. Bu raporların temel kaynağı muhasebedir. Örneğin; bilanço, kara ve zarar tablosu, nakit akım tablosu, fon akım tablosu şeklindedir.

- Performans (Kontrol) Amaçlı Hazırlan Raporlar: Tüm menfaat gruplarına sunulan ve işletmenin hedeflediği performansını, fiili performansını, sapmaları ve varsa nedenlerini açıkladıkları araçlardır (Tokaç, 2012, s. 143).

Geleneksel muhasebe raporları, hissedarları merkezine alarak işletmenin tüm menfaat gruplarına sundukları, düzenli bir şekilde yayınlanan belgelerdir. Genellikle statik olan bu raporlar ulusal ve yasal düzenlemelere uygun olarak hazırlanırlar (Özsözgün Çalışkan ve Güler, 2013, s. 61).

Raporlama ise; “karar almada kullanılacak her türlü bilginin çeşitli formatlarda bilgi kullanıcılarına ulaştırılmasıdır” (Özkan, 2012). Muhasebenin temel fonksiyonlarından olan raporlamayı; kaydedilen ve sınıflandırılan mali nitelikteki işlemlerin, muhasebe bilgilerinden yararlanacak olanların karar almalarına yardımcı olacak şekilde sunulması işlemidir şeklinde tanımlamak mümkündür (Saban vd, 2016, s. 7).

Geleneksel raporlama sistemi günümüzde ihtiyaç duyulan çevresel ve sosyal faaliyetlerin sonuçlarına ilişkin bir açıklamada bulunmamakta yalnızca işletmenin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin finansal sonuçlarını menfaat gruplarına sunmaktadır. Menfaat gruplarının sosyal, çevresel ve finansal rapor talepleri nedeniyle işletmeler de bu alanlarda gösterdikleri performanslarını açıklama ihtiyacı duymuşlardır. İşletmeler de sosyal sorumluluk ve çevresel duyarlılıklarına ilişkin performanslarını, finansal olmayan raporlama, sosyal raporlama, çevresel raporlama, kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, üçlü sorumluluk raporlaması, sürdürülebilirlik raporlaması ve raporlamada geline son nokta olan entegre raporlama gibi değişik isimlerle menfaat gruplarına sunmaktadırlar (Özsözgün Çalışkan, 2012, s. 42-43). Bu gelişmeler geleneksel raporlama sisteminin yerini yeni raporlama anlayışlarının aldığı göstermektedir. Bu yeni raporlama anlayışı kurumsal raporlama olarak ifade edilmektedir (Şendurur, 2016, s. 2).

Bu bölümde ilk olarak günümüz raporlama anlayışı olan kurumsal raporlamaya değinilmiştir. Devamında kurumsal raporlamanın kapsamı dahilinde olan finansal raporlamaya, finansal raporlamadaki eksikler nedeniyle doğan finansal olmayan raporlamaya değinilmiştir. Sonrasında sürdürülebilirlik raporları ve entegre raporlama ile raporlamada yaşanan gelişmeler detaylı şekilde aktarılmıştır.

2.2. Kurumsal Raporlama

İşletmeler şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlamak adına, işletme içi ve dışı tüm menfaat gruplarının fiili olarak gösterdikleri performansı görebilmesi adına finansal ve finansal olmayan bilgileri paylaşımları gerekmektedir. Eşitlik ve sorumluluk ilkelerini yerine getirebilmelerinin de temel gerekliliği budur. Bu gerekliliklerle oluşturulan kurumsal raporlar, işletmelerin finansal ve finansal olmayan tüm faaliyet sonuçlarına ilişkin açıkladıkları performanslarını sundukları araçlardır (Yüksel ve Aracı, 2017, s. 742-743).

2.2.1. Kavramsal Açıdan Kurumsal Raporlama ve Tarihsel Gelişimi

Kurumsal raporlama, işletmelerin yasal zorunluklarla ve/veya gönüllülük ilkesi gereği işletme ile ilgili bilgilerin, sistemli bir şekilde, karar almada kullanılmak üzere sunulması anlayışıdır (Bushman, Piotroski ve Smith, 2004, s. 210). Kavramsal açıdan kurumsal raporlamanın tanımına bakıldığında; “kurumsal raporlama, bir işletmenin finansal durumunun ve finansal olmayan yönünün belirli aralıklarla, basılı ve elektronik olmak üzere çeşitli iletişim araçlarıyla menfaat gruplarına sunulmasıdır” (Uyar, 2015, s. 1). Aruwa’ya göre “iyi bir kurumsal raporlama, genellikle rekabet gücü ve üstün kurumsal yönetimin bir göstergesidir” (Aruwa, 2010, s. 1). Kurumsal raporlar, işletmenin varlıklarını ve kendilerine teslim edilmiş olan kaynakları nasıl yönetebildiğini göstermeyi sağlayan temel araçlardır (Accounting Standards Steering Committee, 1975, s. 16; Aktaran Yüksel, 2017, s. 22).

2.2.1.1. Kurumsal Raporlamanın Tarihsel Gelişimi

Kurumsal raporlama özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere yatırımcıların beklentisine, küreselleşmeye, sahiplik ve yönetimin birbirinden ayrıldığı kurumsal yönetim anlayışına bağlı olarak hızlı bir değişim içerisine girmiştir (Uyar, 2015, s. 1-8; Yüksel, 2017, s. 23). Bir işletmenin raporlama yapması denildiğinde ilk akla gelen finansal raporlama idi. Çünkü işletmeden beklenti de finansal sonuçlar ve genel mali durum açısından bilgilendirme yapmasıydı. Yaşanan değişimler ve dönüşümler sayesinde finansal raporlama anlayışında da değişiklikler olmuş artık işletmelerden sundukları raporlarda, işletme varlıklarının etkin kullanılıp kullanılmadığı iş yapış şekli, çevresel duyarlılıkları, toplumsal sorumlulukları, yatırım planları, hissedarların beklentilerine karşılayabilme durumu, misyonu, vizyonu strateji

ve hedefleri işletmeye ilişkin riskler vb. pek çok bilgi talep edilir olmuştur (Uyar, 2015, s. 1; Yüksel, 2017, s. 22-23).

Kurumsal raporlamanın başlangıç noktası olan finansal raporlamanın kökeni tarımsal faaliyetlerin ilk gerçekleştirildiği yıllarda yapılan muhasebe işlemlerine kadar uzanmaktadır (Aras ve Sarioğlu, 2015, s. 21). Finansal tabloların hazırlanıp sunulma önerisi ilk olarak 1835'te çıkarılan Great Western Railway Yasası ile olmuştur. Bu yasaya göre genel kurul toplantılarında işletme ortaklarına sunulmak üzere finansal durum tabloları hazırlanması istenmiştir. Finansal raporlamanın yasal statüye kavuşması ilk olarak bu gelişme ile olmuştur (Yüksel, 2017, s. 97). Krzus (2011) 1930'lı yıllarda ancak sektörel anlamda finansal raporlamanın oluşturulduğunun belirtmektedir (Krzus, 2011, s. 274; Aktaran: Yüksel, 2017, s. 24). 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise, kurumsal raporlamanın kapsamının büyük bir değişim ve gelişim gösterdiği görülmektedir (Eskildsen, Kristensen ve Westlund, 2003, s. 50). 1930'ların başında ABD'de yaşanan "Büyük Buhran" (*Great Depression*) sonrasında finansal raporlamanın ilgililere sunulmasının zorunlu hale geldiği görülmüştür. Yatırımcıların bu kriz nedeniyle güvenlerinin sarsılması ABD hükümetinin Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları'nı oluşturmasını (US GAAP) sağlamış ve ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'nu (SEC) kurularak borsaya kote işletmeler için finansal raporlama yapma zorunluluğu getirilmiştir (Aras ve Sarioğlu, 2015, s. 21). İşletmenin yalnızca iç çevresinin önemsendiği 1975'li yılların sonrasında, dış çevrenin de önemi anlaşılmaya başlanmıştır (Uyar, 2015, s. 7). Accounting Standard Steering Committee (1975) yılında Çalışma Kağıdı yayınlamış ve bu raporda mevcut raporlama uygulamalarının ilgililerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği ek olarak bazı raporlara daha ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir (Krzus, 2011, s. 274; Aktaran: Yüksel, 2017, s. 24). Bu süreç sonrasında 2000'li yıllar kurumsal raporlamanın en çarpıcı değişim gösterdiği süreç olmuştur. Artık işletme içi yerine çok daha fazla işletme dışı çevreye odaklanılmıştır (Uyar, 2015, s. 7). Yine bir başka gelişme de işletmelerin şeffaf finansal bilgi paylaşımının yatırımcılarda güven duygusu oluşturduğunu gören dünya ülkeleri ABD benzeri standartlar oluşturmuş ve daha faydalı raporlar elde edilmiş, kurumsal raporlama kısa sürede dünya genelinde yaygınlaşmıştır (Aras ve Sarioğlu, 2015, s. 21). Özellikle son 20 yılda kurumsal raporlama, raporlama araçları bakımından, tasarım açısından, içerik bakımından, statik-dinamik oluşu bakımından, hedef kitle açısından vs. birçok açıdan dönüşüm

geçirmiştir (Uyar, 2015, s. 1). Geçmiş dönemlerde işletmeler sadece finansal bilgi toplayıp finansal raporlar ile sunarlar, son 30 yıla gelindiğinde finansal olmayan bilgiler de toplanıp raporlanır hale gelmiştir (Eskildsen, Kristensen ve Westlund, 2003, s. 51). Günümüzde tüm menfaat grupları için eşitlik, sorumluluk, şeffaflığın ve hesap verebilirliğin ilkelerinin gereği olarak, hazırlanan kurumsal raporlama düzenlemeleri mevcuttur (Yüksel, 2017, s. 97).

	Finansal Raporlama	Kurumsal Raporlama
Perspektif	Geçmişe Yönelik	Geçmiş ve geleceğe yönelik
İçerik	Finansal Bilgi	Finansal ve finansal olmayan bilgi
Rapor	Finansal Raporlar	Finansal ve finansal olmayan raporlar
Veri	Nicel	Nitel ve nicel
Hedef Kitle	Hissedarlar	Tüm menfaat grupları
Araç	Basılı raporlar	Basılı ve elektronik raporlar, kurumsal internet siteleri, sosyal medya
Düzenlemeler	Sadece finansal raporlamaya ilişkin	Finansal ve finansal olmayan raporlamayı içeren kurumsal raporlamaya ilişkin
Raporlama Formatı	Bağımsız raporlar	Entegre ve bağımsız raporlar
Statik-Dinamik Oluşu	Statik raporlama	Dinamik Raporlama
Raporlama Sorumluluğu	Muhasebe fonksiyonu	Muhasebe, yatırımcı ilişkileri, sosyal sorumluluk, kurumsal iletişim fonksiyonları

Tablo 1. Finansal Raporlama-Kurumsal Raporlama Karşılaştırması

Kaynak: Uyar, 2015, s. 5.

Tablo1’de de görüleceği üzere finansal raporlama son yıllarda birçok açıdan değişim geçirmiştir.

2.2.1.2. Kurumsal Raporlamada Sunulan Bilginin Özellikleri ve Rapor Kullanıcıları

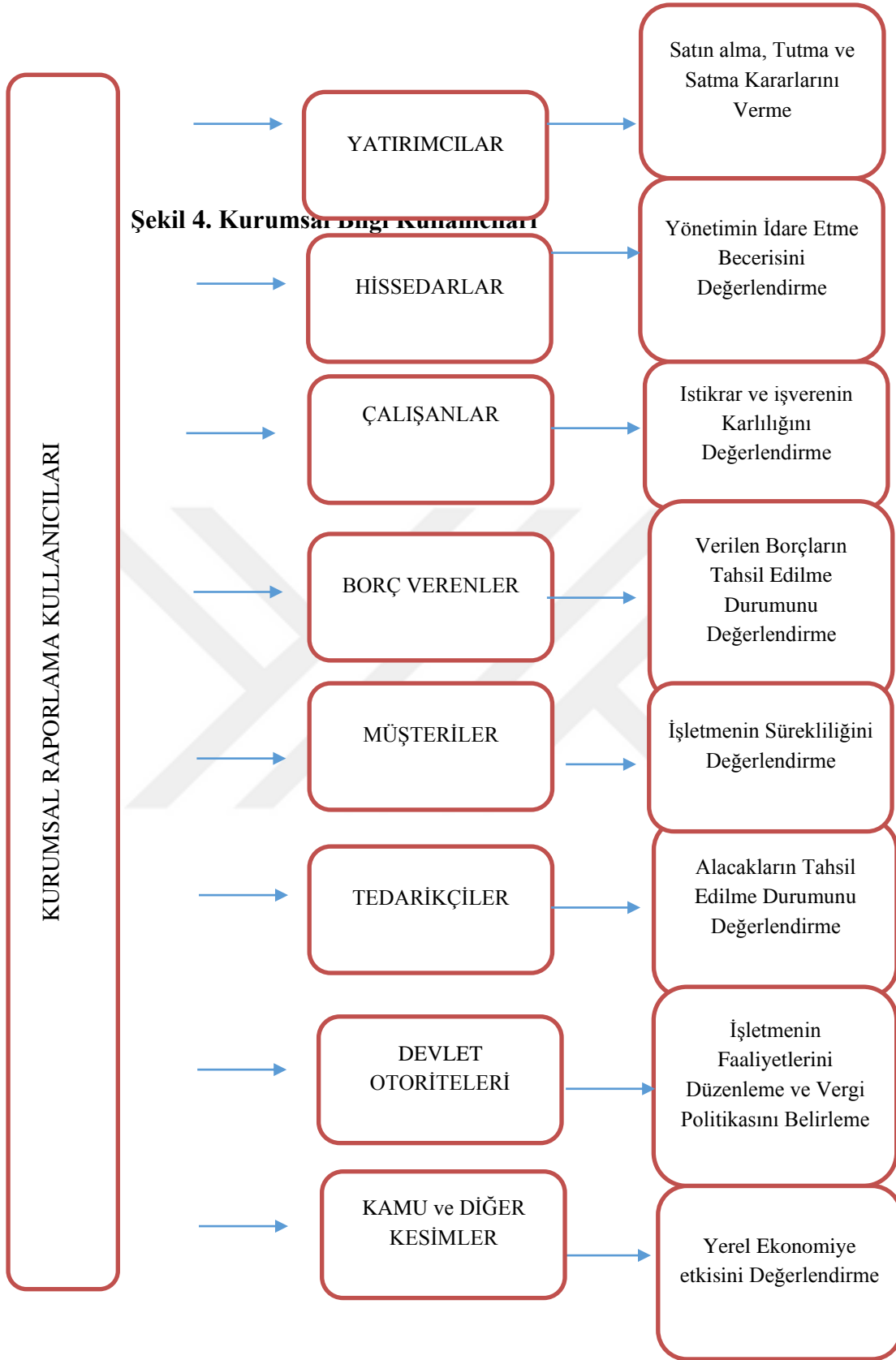
Kurumsal raporlar farklı türde birçok bilgiye ihtiyaç duyan ilgililere yönelik hazırlandığı için sunulan bilgilerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması beklenir (Çelik, 2017, s. 257-258).

Sunulan kurumsal bilgiyi kullanan ilgililer menfaatlerini gözetmek adına işletmelerin sunduğu doğru, güvenilir, anlamlı, ilgili, bilgilere zamanında sahip olma ihtiyacı içinde olan kişiler ve kurumlardır (Karacaer ve İbrahimoglu, 2003, s. 212).

Şekilde 4'te görüldüğü üzere finansal tabloları kullanıcıları, yöneticiler ve çalışanlar, mevcut ve potansiyel yatırımcılar kredi ve borç verenler, satıcılar ve tedarik zincirindeki diğer işletmeler, tüketiciler/müşteriler, devlet, sivil toplum kuruluşları ile genel olarak toplumdur (Çelik, 2017, s. 257-258; World Bank, 2014, s. 30).

Yatırımcılar; sağladığı sermaye ve üstlendiği risk karşılığında elde edecekleri getiri ile ilgilenen gruplardır. Kurumsal raporları ilk kullanan grup olarak da adlandırılır. İşletmelerin iki türlü yatırımcıları vardır bunlar; mevcut ve potansiyel yatırımcılardır. İçinde bulunulan zamanda işletmede bir yatırımı olan grup mevcut yatırımcıları, gelecekte işletmede yatırımı olma olasılığı olan grup ise potansiyel yatırımcıları kapsamaktadır. Mevcut yatırımcıların yani işletmenin ortaklarının diğer bir ifadeyle hissedarlarının finansal bilgileri kullanma sebepleri varlık ve kaynakların etkin yönetilip yönetilmediğini, hedeflere ve amaçlara ne derecede ulaşıldığını belirlemek içindir. Ek olarak alım-satım ya da elde tutma kararları için de bu bilgileri kullanırlar. Aynı zamanda bir işletmenin hissedarları bu işletmenin kendilerine kar payı ödeme gücünü anlamalarına yarayacak bilgilere de ihtiyaç duyarlar. Yatırımcıların ihtiyaçları olan bu bilgiler büyük ölçüde finansal raporlardan sağlanır (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Borç ve kredi verenler; bu kurumsal rapor kullanıcılarının kapsamına hem banka vb. finans kuruluşları hem de işletmeye diğer borç veren kuruluşlar girmektedir. Bu kurumsal bilgi kullanıcıların arasındaki en önemli menfaat grubu işletmelere emanet ettikleri fon büyüklükleri nedeniyle genellikle bankalar olmaktadır. Borç ve kredi verenler verilen borçların anapara ve faiz miktarlarını zamanında alıp alamayacaklarını bilmek için finansal bilgiye ihtiyaç duyan menfaat gruplarıdır (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Kaynak: Finansal Tabloların Hazırlanmasına İlişkin Tebliğ, 2005.

Çalışanlar ve onları temsil eden gruplar işletmenin sürekliliği ve elde edeceği değer artışı ile ilgili bilgilere ihtiyaç duyan menfaat gruplarıdır. Çalışanlar elde edecekleri ücret, tazminat, emeklilik ikramiyesi, işten ayrılma gibi durumlarda karşılaştıkları ödeme durumları nedeniyle de kurumsal bilgilere ihtiyaç duyarlar (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Yöneticiler; işletmelerde üst yönetim karar mercii durumunda olduğu için karar alırken, planlama yaparken muhasebe tarafından sunulan bilgileri kullanmak zorundadır. Kontrol ve denetim de yine finansal bilgiler sayesinde olmaktadır. (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Satıcılar ve diğer ticari tedarikçiler; işletmeler ile aralarında borç-alacak ilişkisi kurulan bir şekilde işletmede fonu bulunan bu menfaat gruplar işletmelerin ödeme gücünü öngörebilmek adına finansal bilgilere ihtiyaç duyarlar (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Müşteriler; işletmelerin sürekliliğiyle ilgilenen bir diğer menfaat grubudur. İşletmenin sürekliliğini kendi süreklilikleri için bir gereklilik olarak görürler (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Devlet otoriteleri; ekonomide kaynakların paylaşılmasının doğru bir şekilde yapılması adına politika oluşturan devlet otoriteleri ekonominin lokomotifi olan işletmeleri de önemleri gereği izler ve faaliyetlerine ilişkin bilgi elde eder. Yasal düzenlemeler, vergi düzenlemeleri vb. nedenlerle işletmelerin bilgileri devlet otoriteleri tarafından toplanır (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Kamu ve Diğer Kesimler; işletmelerin bütün faaliyetleri toplumlara doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. İstihdam sağlayarak, tedarikçilerle iş birlikleri oluşturarak yerel veya bölgesel düzeyde birçok faaliyet gerçekleştirir. Yine meslek kuruluşları, üniversiteler, araştırma kurumları, ticaret ve sanayi odaları, gibi birçok kuruluş finansal raporlar sayesinde işletmelere ilişkin bilgilere haiz olabilirler (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

“Finansal bilgilerin niteliksel özellikleri, Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ (Sıra No.1)” e göre şu şekilde açıklanabilir. Tebliğe göre finansal tablolarda yer alan bilginin güvenilir olması herkes tarafından anlaşılabilmesi, ihtiyaca cevap verebilmesi ve karşılaştırılabilir olması şeklinde dört temel özelliği bulunmaktadır (Finansal Tabloların Hazırlanma, 2005).

Finansal bilgilerin yukarıda ifade edilen özelliklerine ek olarak gerçeğe uygun şekilde, zamanında ve doğrulanabilir olarak hazırlanması da faydasını artıracak özellikleridir (Uyar, 2015, s. 31-34). Özetle finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararlarda kullandıkları bilgiler farklılık gösterdiğinden hazırlanan finansal raporların da bu duruma yardımcı olacak nitelikte olması gerekmektedir.

2.2.2. Kurumsal Raporlamanın Amacı ve Önemi

Kurumsal raporlamada temel amaç; ekonomik ölçümler ve kaynaklar hakkında bilgi ve raporlama yapanın performansı hakkında menfaat gruplarına bilgi iletmektir. İşletmeler kurumsal raporlama ile piyasa değerini yükseltme ve elde edilen getiriyi artırma konusunda başta hissedarları olmak üzere tüm menfaat gruplarına mevcut performans sonuçlarını sunmaktadırlar (Yüksel, 2017, s. 22).

Kurumsal raporlama, işletmelerin şeffaflık ve hesap verilebilirliğini sağlar, faaliyetlerin sorumluluk ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda yürütüldüğünü gösterir. Bu durumda hem işletme yönetiminin alacak olduğu yönetsel kararlardaki etkinliği artar, hem de mevcut veya potansiyel yatırımcıların yatırım kararlarında, işletmenin sürekliliği ve geleceği ile ilgili bilgilere dayalı olarak sağlıklı karar vermeleri sağlar. Dolayısıyla da işletme, tasarruf sahipleri ve ülke ekonomisi açısından olumlu sonuçlar elde edilir. Kurumsal raporlamanın önemi maddeler halinde şu şekilde ifade edilir:

- Yönetimin alacağı kararları ve hareket yönünü belirler
- Kurumsal yönetimin vazgeçilmezidir
- İşletme ortakları ve diğer menfaat gruplarının kararlarını ve eylemlerini etkiler.
- Toplumda kaynak dağılımını (finansal, doğal ve insan kaynakları) adaletli olmasını sağlar
- Yatırımcı için güvenli bir ortam oluşturur (Eccles ve Krzus, 2010, s. 1; Aktaran: Yüksel, 2017, s. 23).

Bir işletmenin sürdürülebilirliği için kârlı bir işletme olmasından ziyade güvenilir bir bilgi sunan işletme olması önemlidir. Menfaat grubu katılımcı bir işletme, çevresel ve sosyal duyarlılıkları olan bir işletme, menfaat grubunun görüşünü dikkate alan bir işletme kârlı bir işletme olmaktan çok daha önemli hale gelmiştir (Çıtak, 2015, s. 144).

2.2.3. Kurumsal Raporlamayı Etkileyen Faktörler

Daha önce de değinildiği gibi geçmiş yıllarda kurumsal raporlama kavramından çok finansal raporlama kavramı kullanılmakta idi. Günümüzde ise hem finansal raporlamayı hem de finansal olmayan raporlamayı kapsayan kurumsal raporlama kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Başlıca kurumsal raporlar, finansal raporlar, yıllık faaliyet raporu, çevre raporu, sosyal sorumluluk raporu, entelektüel sermaye raporu, sürdürülebilirlik raporu ve entegre rapordur (Uyar, 2015, s. 13).

2.2.3.1. Sermaye Piyasaları

İşletmelerin ihtiyaç duydukları fonları sermaye piyasaları aracılığıyla sağlamaya başlaması, sermaye piyasalarının gereği olan şeffaflık ilkesinin işletmelere de entegre edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Yatırımcılardan emanet alınan fonların nasıl kullanılacağına ilişkin bilgi paylaşımı da kaçınılmaz olmuştur. Bu durum da piyasaların sürekliliğine ve etkin şekilde büyümesine yol açmıştır (Temizel ve Coşkun, 2010). Dolayısıyla sermaye piyasalarında işlem gören işletmelerin şeffaflık olmaları ve sürekli kamuyu aydınlatmaları beklenir. Bu beklentinin farkında olan işletmeler de zorunlu finansal raporlarının yanı sıra gönüllü olarak zorunlu olmayan diğer bilgilendirmeleri de yapma çabası gösterirler (Uyar, 2015, s. 14).

2.2.3.2. Düzenleyici Otoriteler ve Düzenlemeler

İşletmeler için kural koyucu statüsünde olan düzenleyici kurumlar (örneğin Sermaye Piyasası Kurulu-SPK; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu-BDDK) şeffaflık ilkesinin yerine getirilmesi adına işletmeler için yasal zorunluluklar hazırlamaktadır. Bu düzenlemeler ile işletmeler hangi kurumsal raporları hazırlamaları gerekmekte, ne zaman sunmaları gerekmekte, nasıl bir içerikte olması gerekmekte tüm bu bilgileri objektif şekilde elde edebilmektedir. Bu düzenlemeler sayesinde kurumsal raporlar karşılaştırılabilir hale getirilir ve ortak bir raporlama dili bir standardizasyon sağlanabilir (Uyar, 2015, s. 14).

Birleşmiş Milletler, OECD, AB, IOSCO, IASB, FASB, US GAAP gibi uluslararası yasal düzenleyici kuruluşların desteğiyle ve öncülüğünde ortak bir raporlama dili oluşturmak amacıyla geliştirilen raporlama standartları sayesinde çok uluslu işletmeler faaliyet gösterdikleri ülkelerin muhasebe düzenlemelerine uygun

olarak ayrı ayrı tablolar oluşturma sorunundan kurtulmuşlardır. Bu durum yatırımcılar için de karşılaştırma yapma zorluğunu ortadan kaldırmıştır. Ortak raporlama standartları kurumsal raporlamanın da gelişimine bu sayede katkı sağlamıştır (Şamiloğlu ve Akgün, 2015, s. 2).

Ülkemizde de 1994 yılında yayınlanan tebliğ ile muhasebe uygulamalarında ve raporlarda standardizasyon sağlanmıştır (Yüksel, 2017, s. 106). Sonrasında Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuş ve bir süre sonra görevini Kamu Gözetimi Kurumu (KGK)'na devretmiştir. KGK'nın sorumluluğunda muhasebe ve denetim raporlamalarına ilişkin küresel ölçekte standartlar oluşturulmuş ve kurumsal raporlamanın ülkemizdeki gelişimine önemli katkılar sağlanmıştır (Şamiloğlu ve Akgün, 2015, s. 8-10).

2.2.3.3. Yatırımcılar

İşletmeleri kurumsal raporlama yapmaya iten en önemli nedenlerden birisi de yatırımcıların bu konudaki talepleri olmaktadır çünkü yatırımcılar işletmelerden doğrudan menfaat sağlayan gruptur. Yatırımcılar kurumsal raporlamaya ne kadar bilinçli yaklaşırsa ve bilgilendirilme talebini işletmeye iletirse, işletme de bunu dikkate alacak ve kurumsal raporların çerçevesini belirlerken bu durum etkili olacaktır. Kurumsal yatırımcıların ve yabancı yatırımcıların bu anlamda işletmeye pozitif etkisi söz konusu olabilmektedir. (Uyar, 2015, s. 15).

İşletmeler kârlılık artışı yerine faaliyetlerinin sürdürülebilir olmasına ne kadar önem verirlerse bu sayede elde edecekleri kurumsal itibarları da o derece artış gösterecektir. İşletmeler bu sayede sürdürülebilir bir rekabet avantajı sağlayacaklar, sorumlu yatırımcıları işletmelerine çekebileceklerdir. Çevresel ve sosyal duyarlılıkla yönetilen işletmeler hem iç hem de dış menfaat grupları tarafından kurumsal imajı yüksek işletmeler olarak görülmektedir. (Çıtak, 2015, s. 19).

2.2.3.4. Kreditorler

Kreditorler işletmelere verdikleri fonların geri ödenme gücünü görebilmek için, işletmelerin riskliliğini ölçebilmek için kurumsal raporlarına ihtiyaç duyarlar. Kreditorlerin ihtiyaç duydukları bilgiler yalnızca finansal olanlar değildir. Fonladıkları işletmelerin çevresel ve sosyal duyarlılıkları da işletmelerin kredibilitelerini etkileyen

önemli bir unsurdur. Dolayısıyla, kreditorler işletmeleri daha fazla şeffaf olmaya itebilirler ve bu da daha iyi kurumsal raporlama demektir (Uyar, 2015, s. 15).

2.2.3.5. Küreselleşme

1980'li yıllardan itibaren sıkça kullanılan bir kavram olan küreselleşme ülkeler arasındaki özellikle de ekonomik ilişkilere yönelik sınır ötesi faaliyetlerin artışı olarak tanımlanabilir (Kılıç, 2009, s. 19). Dünyanın tek bir piyasa halini alması küreselleşme kavramıyla ifade edilmektedir (Kaypak, 2011, s. 20).

Küreselleşme raporlamanın şeklini ve kapsamını oldukça etkilemektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle oluşturulan raporlama standartları sayesinde küresel yatırımcılar da hızla karar alabilmekte ve işletmelerin fonlanması daha kolay olabilmektedir. Küreselleşme sayesinde çok uluslu işletmeler faaliyette buldukları bölgelere raporlama anlayışlarını götürebilmekte, geliştirmekte olan ülkeler benzer şekilde raporlama yapabilmektedir (Uyar, 2015, s. 15).

2.2.3.6. Denetim Firmaları

Denetim firmaları sayesinde işletmeler daha şeffaf olmakta ve daha iyi kurumsal raporlama yapabilmektedir. Denetim aracılığıyla işletmelerin finansal tablolarının gerçek pozisyonunu, performansını, nakit akışını, sahiplik yapısını denetlenmiş olmakta ve bu bilgiler menfaat gruplarına iletilerek işletmelerin raporlama bilincinin artmasına katkı sağlanmaktadır (Uyar, 2015, s. 15).

2.2.3.7. Bilişim ve İletişim Teknolojileri

Kurumsal raporlamanın bu denli gelişiminde en büyük rollerden birisi de bilgi ve iletişim teknolojilerinde gelişim ve dönüşümler olmuştur. Bu denli gelişen teknoloji sayesinde tüm menfaat grupları daha kapsamlı, dinamik, zengin içerikli kurumsal raporlara hızlı bir şekilde ulaşabilmektedir. Günümüz işletmelerinde kapsamlı veri tabanları sayesinde kurumsal raporlamanın gerektirdiği veriler rapor hazırlayıcılar tarafından kullanılmaktadır. Son yıllarda internet erişiminin, mobil iletişim araçlarının ve sosyal medyanın yaygınlaşması ile işletme ve menfaat grupları arasındaki iletişim artmış, hızlanmış ve kapsamı genişlemiştir (Uyar, 2015, s. 16).

Kurumsal raporlamanın tarihsel gelişim sürecinde işletmeler tarafından kullanılan bilgi aktarımında kullanılan raporlar aşağıda incelenmiştir.

2.3. Finansal Raporlama ve Yeni Raporlama Türlerine Olan İhtiyaç

1835 tarihinde çıkarılan Great Western Railway Yasası, işletmelerin finansal tablolarının rapor halinde genel kurul toplantılarında sunulması zorunluluğunu getirmiştir. Bu koşul ile finansal tabloların hazırlamanın ve sunmanın yasalarla zorunlu hale gelmesinin ilk adımları atılmış olmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2010, s. 6). Finansal raporlama daha önce de değinildiği gibi tüm menfaat gruplarının çıkarlarının eşitlik, sorumluluk, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri temelinde korunması, ekonomik istikrarın sağlanması gibi birçok nokta açısından elzemdir. Kurumsal raporlamada ilk rapor olan finansal raporlama sonrasında, zaman içinde ihtiyaçlar ve gereklilikler doğrultusunda finansal raporlara ilaveten çok sayıda raporun varlığı gözlenmiştir. Günümüzde bu raporlara entegre raporlama da ilave edilmiştir (Yüksel, 2017, s. 97).

İşletmelerin faaliyet sonuçlarını sundukları araç olan finansal raporlar, finansal nitelikteki bilgiler için kaynak olan, hissedarları merkezine alan, periyodik olarak basılı şekilde menfaat gruplarına sunulan işletme kontrolünde olan, yasal düzenlemelere göre hazırlanan belgeler olarak tanımlanabilir (ICAEW, 2003, s. 38). Bu raporlara dayanılarak yapılan işleme finansal raporlama denir ve “bir işletmenin belli bir muhasebe dönemindeki durumu, performansı ve fon akışı ile ilgili finansal bilgilerin sunulması” olarak ifade edilebilir (Özkan, 2012, s. 2). İşletmelerin finansal tablolarının yanı sıra ek bilgilerin yer aldığı tablolar da hazırlar ve rapor şeklinde sunarlar. Tamamlayıcı özelliği olan bu ek bilgiler ve tablolar ile finansal tablo kavramı artık finansal raporlama kavramına dönüşmüştür (Çelik, 2017, s. 9-10). Tüm menfaat grupları için birincil bir bilgi kaynağı olan bu raporlar sayesinde sermaye piyasaları daha etkin olmakta, reel piyasalar daha sağlıklı işleyebilmektedir (Fırat, 2008, s. 8).

İşletmelerin menfaat grupları için hazırladıkları finansal tablolar genel amaçlı finansal tablolardır. Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve’de genel amaçlı finansal raporlamanın amacı şu şekilde belirtilmektedir:

Mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır. Bu kullanıcılar tarafından alınan kararlar, öz kaynağa dayalı finansal araçların ve borçlanma araçlarının satın alınması, satılması

veya elde tutulması kararları ile kredi ve benzerlerinin sağlanması ya da ödenmesi kararlarını içerir (Kavramsal Çerçeve 2011, A2).

Finansal raporlar, raporlama yapan işletmeyle ilgili olan birçok konuda bilgi sağlar. Finansal raporlamanın amaçlarını 4 maddede toplanabilir:

- İşletmenin varlık ve kaynak yapısına ilişkin bilgi
- Faaliyetler sonucunda ortaya çıkan kâr ve zarara ilişkin bilgi
- Nakit akış tutarları ve zamanlarına ilişkin bilgi
- Varlıklarda ve kaynaklarda değişim yaratan veya yaratacak olan olaylar hakkında bilgi sunularak menfaat grupları bilgilendirilmektedir (Yüksel, 2017, s. 98).

Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS)'na göre düzenlenmesi zorunlu olan genel amaçlı finansal tablolar, düzenlenmesi zorunlu olmayan özel amaçlı finansal tablolar ve dipnot ve açıklamalar finansal raporlama araçlarıdır. “Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı”, genel amaçlı finansal tabloların sunulmasına ilişkin genel ilkeleri ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. TMS 1'e göre işletmeler tarafından düzenlenmesi zorunlu genel amaçlı finansal tablo seti finansal durum tablosu, gelir tablosu, nakit akış tablosu, öz kaynak değişim tablosu, önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlar ve açıklayıcı notlar, bir önceki döneme ait karşılaştırmalı bilgiden oluşmaktadır. Bunlar zorunlu finansal tablolar (genel amaçlı finansal tablolar) dır (Yüksel, 2017, s. 101).

Zorunlu olmayan finansal tablolara (özel amaçlı finansal tablolar), net çalışma sermayesi değişim tablosu, fon akım tablosu, kâr dağıtım tablosu, satışların maliyeti tablosu örnek gösterilebilir. Bu tablolar, daha detaylı daha özellikli bilgi ihtiyacına yönelik olarak hazırlanır ve ilgililere sunulur (Yüksel, 2017, s. 101-102). Zorunlu olmayan ve özel amaçla hazırlanan raporlar sektöre ilişkin, ülkedeki siyasi ekonomik duruma ilişkin bilgileri de içerebilir. Bu bilgilerin hepsinin finansal tablolarda yer alması mümkün değildir ve bu nedenle finansal tablo denildiği zaman genel amaçlı olarak hazırlanan finansal tablolar akla gelmelidir (Çelik, 2017, s. 260-261).

Finansal raporlama, ilk raporlamanın yapıldığı 1903 yılında günümüze kadar geçen 100 yılı aşkın süreçte önemli değişiklikler geçirmiş ve geçirmeye de devam etmektedir. Bugün dünya üzerindeki yüzbinlerce işletme, finansal bilgilerini, kurumsal yapılarını ve faaliyetlerini yıllık olarak raporlayarak menfaat gruplarına sunmaktadır. Küresel dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak ülkemizde geliştirilen TMS/TFRS

gibi yeni standardizasyon çalışmaları sayesinde finansal tabloların bilgi amaçlı kullanımı geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Vergi muhasebesi anlayışının hüküm sürdüğü raporlama sistemimizde muhasebe standartlarının benimsenmesi ile yeni bir dönem başlamıştır. Her şeyden önce finansal raporlamadan beklenti değişmiş artık temel amaç muhasebe standartlarına göre finansal raporlama yapmak olmuştur. Finansal raporların kapsamı yeni yapılan değişikliklerle, finansal tabloları, sorumluluk beyanlarını ve yönetim kurulu faaliyet raporlarını kapsayacak şekilde belirlenmiştir. SPK'ya tabi işletmeler için finansal raporlama kapsamı, sorumluluk beyanları, yapılmışsa bağımsız denetim raporları ve finansal tablolardan oluşmakta iken, getirilen yeni düzenlemelerle, bu işletmelerin kapsamı genişletilmiş ve bağımsız denetime tabi işletmeler için gönüllü olarak TMS/IFRS yapmalarına imkan tanınmıştır. İşletmenin mevcut durumunu ve geleceğe ilişkin rotasını görmek isteyen küresel yatırımcılar, finans piyasaları yani tüm menfaat grupları birincil kaynak olarak finansal raporları kullanmaktadırlar (Doğru, 2017; Gençoğlu vd, 2014, s. 4).

Bilgi odaklı üretim anlayışının artması, makine ve emeğe dayalı üretimin anlayışın azalması ile işletmelerin varlık ve kaynak dengesinde de değişiklikler olmuş varlıklarda önemli yer tutan maddi varlıkların yerini bilanço kalemlerinde bulunmayan gayri maddi varlıklar almıştır. Ocean Tomo'nun (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre S&P 500 de yer alan işletmelerin piyasa değerinin yüzde seksene yakın kısmını insan sermayesi, fikri mülkiyet hakları, itibar, *know-how* gibi gayri maddi varlıklar kapsamaktadır (Aras ve Sarioğlu, 2015, s. 21).

İşletmelerin piyasa değerleri ile defter değerleri arasındaki farkın önemli ölçüde artış göstermesi, işletmenin gerçek değerinin tespit edilememesi sorunu, geçmiş tarihi finansal raporların geleceğe yönelik planlama yapmakta zayıf kalması ve yine bu raporların gayri maddi varlıkları kapsayamaması eleştirileri nedeniyle artık finansal olmayan bilgilerin de menfaat gruplarıyla iletişimde bir araç olarak yer alması gerekliliği vurgulanmaktadır (Eskildesen vd., 2003; Kristensen ve Westlund, 2003).

Finansal raporlara yönelik bir başka eleştiride raporların kapsamının teknik yönde çok genişlemesi ve neredeyse uzman olmayan kişiler tarafından anlaşılabilir hale gelmesi olmuştur (Aras ve Sarioğlu, 2015, s. 21-22).

Dünya kaynaklarını tüketerek ölçsüz şekilde büyümeye çalışan işletmelerden artık sebep oldukları sorunların çözümlerine ortak olmaları beklenmektedir. Elde ettikleri kârın miktarı değil, bu kârı nasıl elde ettikleri en önemli noktadır.

İşletmelerden gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlarını belirlemesi, bu konuda gerekli önlemleri alması, menfaat gruplarıyla iletişim halinde olup sonuçlarını raporlaması beklenmektedir. Bu beklentiler de işletmeleri tüm menfaat gruplarının ihtiyaçlarına cevap verecek yeni raporlama yöntemleri bulmaya zorlamaktadır (Aras ve Sarıoğlu, 2015, s. 21-22).

Yaşanan finansal krizler, teknolojik dönüşümler ve ilerlemeler, işletmelerin ölçek olarak büyümesi, küreselleşme, düzenleyici otoriterin getirdiği yasal yaptırımlar ve zorunluluklar, finansal yatırımcının gelişmesi vb. sebeplerle artık finansal raporlama sürecinden yapısal ve kurumsal değişiklikler istenmektedir (Fırat, 2008, s. 8-9).

Geleneksel finansal raporlama, kısa vadeli performansla ilgilenmekte ve bunun için de geçmiş bilgileri kullanmakta iken, yeni raporlama yöntemleri ile orta ve uzun vade için performans yorumlaması yapmak mümkün olmaktadır. Tek yönlü bir bakış açısı olan finansal raporlama yerine, işletmelerin misyonunu vizyonunu, hedeflerini politika ve stratejilerini, çevresel ve sosyal faaliyetlerinin sonuçlarını, yönetim yaklaşımını, finansal performansı arasındaki bağlantılarla ortaya koyabilecek yeni raporlama anlayışları tercih edilmektedir (Kaya, 2015, s. 119).

Yukarıda detaylı şekilde ifade edilmiş olan finansal raporlamanın zayıf yönlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Finansal tablolar finansal performansına ilişkin tarihi bilgileri kapsar.
- Finansal olmayan bilgiler finansal tablolarda gösterilememektedir. Böylece işletmenin piyasa değerinin doğru belirlenmesi de mümkün olmayacaktır.
- Artık işletme performansına dahil edilmiş olan çevresel ve sosyal faaliyetlere ilişkin performans sonuçları finansal tablolarda ve raporlarda gösterilememektedir. Yani işletme performansı net olarak ortaya konulamamaktadır.
- Finansal tablolar işletmenin faaliyet sonuçlarına ilişkin finansal bilgileri göstermektedir. Ancak üretimde kullandığı veya etkilediği her bir sermaye ögesi üzerinde yarattığı etkiyi, sermaye ögeleri, faaliyetler ve performans arasındaki ilişkiyi göstermemektedir. Bu durum menfaat gruplar açısından asimetrik bilgi probleminin ortaya çıkmasına, vekalet probleminin yaşanmasına kadar gidebilecek sorunlar neden olabilir (Yüksel, 2017, s. 109).

Daha önce de değinildiği gibi finansal raporlama kapsamı nedeniyle günümüz menfaat gruplarının ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Artık iç ve dış tüm menfaat grupları için finansal olmayan bilgilerin de raporlanması önemli hale gelmiştir. Artan sayıda işletme, zorunlu finansal raporları yanında, gönüllü olarak sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk raporları, çevresel raporlar, yönetim raporları hazırlamaya başlamıştır. Bununla birlikte işletmelerin yayınlamış oldukları kurumsal raporların içeriğinde de değişiklikler yapılmış, işletmelerin kamuya açıkladıkları finansal olmayan bilgilerde artış gözlenmiştir (Akarçay, 2014, s. 2).

Özetle işletmeler sürdürülebilirliklerini sağlamak için ekonomik, çevresel ve sosyal konularda tüm menfaat gruplarının çıkarlarını korumak amacıyla faaliyet göstermekte, bilgiler sunmakta ve daha şeffaf bir yaklaşımla performanslarını paylaşmaktadır. İşletmeler ayrıca sürdürülebilirliği stratejilerine ekleyerek, kurumsal risklerini yönetmeye çalışarak, uzun vadede hem işletme hem de menfaat grupları adına yarar sağlamaktadırlar. Yaşanan gelişmelerle birlikte işletmenin hissedarların ve diğer tüm menfaat gruplarının bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla olan kurumsal raporlamanın hazırlanmasında, kapsamında ve türünde artış gözlenmiştir. İşletmeler artık finansal raporların yanında finansal olmayan performanslarına ilişkin bilgileri de içeren raporları sunmaktadırlar (Yüksel, 2017, s. 24-25).

2.4. Finansal Olmayan Raporlama

Dünyanın karşı karşıya kaldığı sosyal ve çevresel sorunlar, işletmelerin bu sorunlar üzerindeki payı, bunlara ek olarak küresel düzeyde etki gösteren finansal krizler, işletmelerin sebep olduğu mali skandallar, değişen ve artan menfaat gruplarının kapsamı ve talepleri vb. birçok faktör işletmelerden paylaşılması beklenen bilginin içeriğini ve kapsamını da değiştirmiş ve artık finansal bilgilerin yanında finansal olmayan bilgiler de önemli hale gelmiştir (Yüksel, 2017, s. 24).

Finansal olmayan raporların kısaca tanımı yapılacak olunursa; “finansal raporların kapsamı dışında kalan nicel ve nitel bilgileri rapor ederek bir boşluğu dolduran sistem çıktılarıdır”. Finansal raporlar başlığı altında yer alabilecek olan rapor türleri; kurumsal sosyal sorumluluk raporu, sürdürülebilirlik raporu, entegre rapor, bütünsel rapor, geliştirilmiş rapor, hizmet çalışmaları ve başarıları raporu ve çevre, sosyal ve kurumsal yönetim raporu (Mali Olmayan Raporlama, 2015).

İşletmeleri finansal olmayan bilgi raporlamasına iten nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Morhardt vd., 2002):

- Rekabet avantajı elde etmek
- Yasalara yönetmeliklere karşı uyumlu bir tablo çizmek
- Çevresel ve sosyal sorunlara ilişkin duyarlılığı göstermek
- Birçok noktada maliyet avantajı sağlamak
- Toplumsal düzenle uyum içinde olduğunu ispatlamak (Uyar, 2015, s. 50).

2008 yılında başlayan finansal sistemin çöküşü süreci ve global ekonomik kriz, dünya için bir uyarı alarmı olmuştur. Dünya batarken, iş dünyasının başarılı olamayacağı anlaşılır hale gelmiştir. Bugün, gittikçe artan sayıda işletme, her kamuya açık işletmenin yayınlamak zorunda olduğu, finansal raporları içeren faaliyet raporlarına ek olarak, kendi istekleri ile sosyal ve çevresel raporlar yayınlamaktadır (Yüksel, 2017).

2.4.1. Finansal Olmayan Unsurlar ve Finansal Unsurlar Arasındaki Bağlantı

İşletmelerin açıkladıkları finansal olmayan bilgilerin nitel yönü nicel yönünden daha fazla olduğundan belirli noktalara dikkat ederek finansal olmayan bilgi paylaşımında bulunmak yarar sağlayacaktır. Bu noktalar bilgilerin tam ve doğru bir şekilde açıklanmasını, gerektiğinde güncellenmesini ve geçmiş tecrübeleri de barındırması ve menfaat gruplarının ihtiyaç duydukları konulara ilişkin paylaşım yapılması şeklindedir (Çıtak, 2015, s. 4-5).

Finansal olmayan unsurlar olarak adlandırılan entelektüel sermaye, kurumsal itibar, sahip olunan müşteri sayısı, pazar payı, işletmelerin çevresel ve sosyal hassasiyetleri, toplumsal hizmetler günümüz işletmelerinin gelecekteki piyasa değerini belirlemede finansal unsurlara eklenmekte ve böylece daha doğru sonuçlar alınmaktadır. Finansal olmayan bilgiler sayesinde piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farkın sebepleri de ortaya konulabilir (Kristesen ve Westlund, 2003, s. 163; Banker vd, 2005, s. 395).

Literatürde yapılan ampirik araştırmalarda (Örneğin; Banker vd. (2000)) finansal olmayan unsurlar ile finansal başarı arasında ilişkinin yer aldığı ve işletme

süreçlerinde finansal olmayan unsurların kullanımının arttığı görülmektedir. “Harvard Business Review”deki bir araştırmada işletmelerin finansal olmayan unsurları içselleştirmesinin ve finansal sonuçlarla bağlantılı olarak yorumlayabilirlerse ortalama olarak beş yıl gibi bir sürede aktif kârlılığında önemli ölçüde yükselme ve sermaye geri dönüşü elde edebilecektir. Elde edilen bu sonuç da finansal olmayan bilgilerin gelecekteki finansal unsurları nasıl etkileyebildiğini göstermektedir (Mali Olmayan Raporlama, 2015; Durgut, 2017, s. 252).

2.4.2. Finansal Olmayan Raporlama Türleri

Bu bölümde başlıklar halinde finansal olmayan raporlama türleri açıklanacaktır.

2.4.2.1. Yönetim Raporları

İşletmelerin stratejik ve operasyonel olarak yürütülebilmesi için oluşturulan ve yönetimce ihtiyaç duyulan tam, doğru ve zamanlı bilgilerin derlenerek sunulduğu raporlardır (Yüksel, 2017, s. 25). Yönetim raporları işletmenin daha çok iç bilgi kullanıcılarını hedef alan işletmenin güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin ve ortaya çıkması olası problemlere ilişkin bilgi sunan çıktılardır. Finansal raporlar gibi zorunlu değil ihtiyari şekilde hazırlanan raporlardır. İşletme faaliyetlerinin planlanması ve kontrol edilmesine ilişkin bilgileri kapsayan raporlardır (Çalış ve Altınsoy, 2014, s. 29-30). Yatırım projelerinin değerlendirilmesi için hazırlanan raporlar, finansal planlar, bütçeler, performans ölçüm raporları, müşteri profiline analizi, başa baş analizi, özel yönetim kararlarının alınması için hazırlanan raporlar yönetim raporlarına verilebilecek örneklerdir (Yüksel, 2017, s. 25-26).

2.4.2.2. Sosyal Sorumluluk Raporlaması

Bowen (1953) tarafından ilk kez yapılan sosyal sorumluluk tanımından sonra kavramın işletmelerde gerekliliği üzerinde birçok tartışma ortaya atılmış, kimi taraflar (Friedman, 1970; Kestigian, 1991) işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken sosyal sorumluluk temelinde hareket etmesinin gerekli olmadığını öne sürmüş, kimi taraflar ise Carroll (1979), tam tersi bir görüşle işletmelerin topluma karşı ekonomik ve yasal yükümlülüklerinin üstünde bir sorumluluğu olduğunu savunmuştur. Günümüzde ise gelinen noktada işletmelerin sürdürülebilirliklerini devam ettirmelerinin temel koşullarından birisi sosyal yönden sorumlu davranmalarıdır (Aydın, 2016, s. 105).

Günümüz işletmelerinin kurumsal sosyal sorumluluk bileşimi yasal, ekonomik, etik ve gönüllü sorumluluklarının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Yani işletmeler sadece yasal ve ekonomik nedenlerle değil, etik gereği ve gönüllülük esasına da uygun olarak kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirmelidirler (Kaplan, 2013, s. 81; Şenal ve Ateş, 2012, s. 85).

Bu faaliyetler sayesinde işletmeler kısa vadede olmasa da orta-uzun vadede satışlarında artış, tüketici/müşteri memnuniyeti, daha güçlü bir kurumsal imaj, artan marka değeri, artan rekabet avantajı, maliyet optimizasyonu vb. birçok fayda sağlayabilecektir (Atakan ve İşçioğlu 2009, s. 126).

İşletmelerin faaliyet gösterdiği alanlarda yaşanan yoğun rekabet, değişen ve gelişen tüketiciler/müşteriler ve işletmeden beklentilerindeki artışlar, sivil toplum kuruluşlarının sosyal hassasiyet konusundaki baskıcı talepleri vb. nedenlerle işletmeler sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirmek ve bu faaliyetlerin sonuçlarını da menfaat gruplarına sunmak zorunda kalmıştır (Öztürk ve Öktem, 2016, s. 136-137).

Sosyal sorumluluk raporlaması, işletmelerin bu konuda gerçekleştirdikleri faaliyetlerinin sonuçlarını menfaat gruplarına sunması olarak tanımlanabilir. Son yıllarda birçok işletme faaliyet raporlarına ek olarak ya da bağımsız şekilde gönüllülük esasına göre kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması yayınlamaktadır (Can ve Börü, 2007, s. 21).

Finansal ve finansal olmayan bilgi paylaşımı konusunda fırsat sunan kurumsal sosyal sorumluluk raporları sayesinde işletmeler menfaat gruplarının güvenini tazeleyebilir. Raporlarda sunulan bilginin kapsamı, ölçülebilir, şeffaf, doğru, anlaşılır ve ilgili olması da elde edilecek güvenin devam etme şansını artırır (Tarakçioğlu Altınay, 2016, s. 55).

2.4.2.3. Çevre Raporlaması

İşletmeler birçok doğal kaynağı kullanarak faaliyetlerini gerçekleştirirler, üretim sonucu ortaya çıkan atıkları da yine doğaya bırakırlar ve böylece çevre ile sürekli etkileşim halindedirler. İşletmeler tarafından doğaya verilen zararın ciddi boyutlara ulaşması sonucu 20. yüzyılın son dönemlerinde yerel ve küresel birçok otorite çeşitli düzenlemeler ve iş birlikleri yaparak işletmelerin de bu kurallara uymalarını talep etmişlerdir (Uyar, 2015, s. 51-52).

Çevre raporlamasına değinmeden önce çevre muhasebesi kavramı üzerinde durmak yarar sağlayacaktır.

Çevre muhasebesi; tanımlanmış bir ekonomik sistemin, faaliyetleri, yöntemleri ve sistemlerinin kayıt, analiz ve raporlanmasını; ekolojik etkilerini ve çevresel faktörlerin neden olduğu finansal etkileri inceleyen bir muhasebe dalıdır (Tüm, 2014, s. 66).

Çevre muhasebesi işletmelerin çevre ile etkileşim halinde iken sergilediği performans ile ilgilenen muhasebenin alt dalıdır. Diğer bir ifadeyle de işletmenin finansal ve finansal olmayan bilgilerini ekonomik ve çevresel bağlamda bir araya getiren ve sunan bilim dalıdır (Tüm, 2014, s. 66).

Çevre muhasebesini genel muhasebeden ayıran nokta spesifik olarak çevresel faaliyet bilgilerini toplaması, sınıflandırması analiz etmesi ve raporlamasına ilişkindir. Çevresel muhasebe sayesinde işletmeler hem çevresel performanslarını hem de etkileşim halinde olduğu ekonomik performansını ölçebilir, iyileştirebilir (Akbaş, 2011, s. 54). Çevre muhasebesinin işletmeler için bir diğer faydası da sumen altı edilen verileri ortaya çıkarabilmesidir. Birçok işletme gerçekleştirdiği çevre dostu uygulamaları ön planda tutmakta, sebep olduğu zararları ise açıklamaktan kaçınmaktadır (Haftacı ve Soylu, 2008, s. 110).

Tanım olarak çevresel rapor; işletmelere ait çevresel bilgileri kullanıcılara aktaran sistem çıktılarıdır (Yağlı, 2006, s. 84). İşletmeler çevresel raporları sayesinde çevresel performanslarını, planlarını menfaat gruplarına sunabilirler. Çevresel raporlamayı da sürdürülebilirlik raporlamasının alt dalı olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Çevresel raporlama sayesinde menfaat gruplarına çevresel riskler, maliyetler, politikalar, stratejiler, hedefler gibi bilgiler sunulabilmekte çevresel performans sonuçları da karşılaştırma yapabilmek için kullanılmaktadır. Çevresel raporlama;

bir işletmenin çevre üzerine etkileri, bu etkileri yönetme performansı ve ekolojik bakımdan sürdürülebilir kalkınmaya katkısı dahil çevresel performansı hakkındaki bilgilerin kamuya açıklanmasıdır (Uluslan, 2009, s. 184; Yüksel, 2017, s. 27).

İşletmeler çevre raporlarında temel olarak aşağıda sıralanan hususlarda bilgilendirme yapmaktadırlar:

Tablo 2. Çevresel Raporlamanın Kapsamı

Çevre Politikası/Çevresel Yönetmeliklere Uyum
Çevre Dostu Ürünler
Çevre Ödülleri
Çevre Yönetim Sistemi Belgesi
Çevresel Maliyetler
Çevresel Eğitimler
Çevresel Denetimler
Atık Kontrolü (hava, su, toprak, gürültü)
Çevresel Zararı Engelleme
Atıkların Geri Kazanımı ve Geri Dönüşümü
Doğal Kaynakların Korunması
Araştırma ve Geliştirme
Enerji Verimliliği
Yeni Kaynakların Keşfi ve Kullanımı

Kaynak: Uyar, 2015, s. 54.

2.4.2.4. Entelektüel Sermaye Raporlaması

İşletmelerin faaliyet gösterdikleri yeni ekonomi düzeninde değerleri belirlenirken entelektüel sermaye gibi yeni kavramların öne çıktığı görülmektedir. Artık sadece geleneksel yöntemler kullanılarak işletmelerin finansal yapıları ve değerleri hakkında çıkarımda bulunmak mümkün değildir. Çünkü işletmelerin varlık yapısı büyük ölçüde değişime uğramıştır (Erkuş, 2004, s. 305).

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte maddi varlıklara verilen önem, yerini gayri maddi varlıklara verilen öneme bırakmıştır (Entelektuel.com).

Entelektüel sermaye;

mayasını bilgi, beceri, deneyim ve enformasyonun oluşturduğu, işletmenin mevcut ve gelecekteki başarısını doğrudan etkileyen ve rakip firmalarla kıyaslamada konumunu ortaya koyan sahip olduğu bilgi, bilgi sistemleri, patent, telif hakları ve lisans anlaşmaları gibi maddi olmayan (soyut) varlıkların bütünü” şeklinde tanımlanabilir (Özkan, 2012, s. 2-3).

Dünyanın ilk entelektüel sermaye yöneticisi olarak bilinen Leif Edvinson entelektüel sermayeyi; işletmelere faaliyet gösterdikleri piyasalarda ayrıcalık getiren tecrübeler, bilgi birikimleri, teknolojik üstünlükler bütünü şeklinde tanımlamıştır (Edvinson, 1997, s. 366; Erdem, s. 282).

Entelektüel sermaye raporu, işletmelerin finansal raporlarına ek olarak hazırlanabilen sahip oldukları görünmeyen kaynakları olan entelektüel varlıkları hakkında bilgi sunan, böylece içsel süreçlerin de iyileştirilmesini sağlayan raporlardır. (Özkan, 2012, s. 3). Entelektüel sermaye raporlaması, entelektüel sermayenin üç unsurunun (yapısal sermaye, müşteri sermayesi ve insan sermayesi) ve her bir unsur ile

ilgili bilgilerin raporlanması faaliyetidir (Uyar, 2015, s. 59). Raporlar sayesinde ilgili tarihlerde sahip olunan entelektüel sermaye unsurlarını, bunların o tarihlerdeki değerlerini tespit edebilmek mümkün olmaktadır (Önce, 1999, s. 81).

Entelektüel sermaye raporlamasında en çok kullanılan üç raporlama örneği Skandia Göstergesi, Maddi Olmayan Varlık Göstergesi ve Balanced Scorecard'tır. Bu raporlama modellerinde insan, finansal, müşteriler süreç ve yenileme ve geliştirme boyutu olmak üzere beş temel boyut üzerinden raporlama yapılır (Erkuş, 2004, s. 317).

2.4.2.5. İleriye Dönük Raporlama

İleriye dönük raporlama, işletmelerin gelecek dönemlerdeki performanslarına ilişkin tahmin yürütme şansını menfaat gruplarına veren raporlama aracıdır. Bu raporlar hem finansal (kâr, gelir, nakit akışı tahminleri) hem de finansal olmayan öngörülerini içermektedir. Özellikle yatırımcıların hisse senetlerini alım, elde tutma ve satım kararları üzerinde kritik bir rol oynar, çünkü yatırımcılar geçmiş dönemden daha çok gelecek dönem öngörüsüne göre hareket ederler, yine işletmeye borç verenler de ileriye dönük raporlamayla ilgilenirler. İleriye dönük raporlamanın olumsuz yönleri de söz konusudur. İşletmeler rekabet dezavantajı yaşamak, maliyet bilgilerinin paylaşılması, yasal yükümlülüklerin doğabilmesi gibi sebeplerle ileriye dönük raporlama yapmaktan kaçınmaktadırlar. Burada en önemli nokta öngörülerin belirli bir seviyede yapılabilmesidir. İşletmelerin özellikle kârlılık, pazar payı, satış gelirleri, nakit akışları, yatırım harcamaları, pay senedi fiyatı gibi unsurlar üzerinden öngörülen bir rapor hazırlaması bilgi kullanıcılarına yarar sağlayacaktır (Uyar, 2015, s. 70-71).

2.4.2.6. Risk Raporlaması

Gelecekte ortaya çıkması muhtemel olan fırsatlar ve tehditler risk olarak tanımlanır. Bu kapsamda beklenmeyen olaylardan kaynaklanan riskin tehlikeyi; değişimden kaynaklanan riskin belirsizliği, işletme lehine kullanabilecek riskin ise fırsatları içerdiği söylenebilir. Risklerin fırsat haline getirilmesi ise riskin yönetimi ile mümkün olmaktadır. Risk yönetimi, finansal ve finansal olmayan bütün potansiyel risklerin göz önünde bulundurularak işletmenin gerekli önlemleri almasını ifade eder. Risk yönetimi işletme içi bir yönetim yaklaşımı görülürken, değişen koşullar nedeniyle

artık dışa dönük bir bakış açısıyla da değerlendirilmeye başlanmıştır Risk yönetim sürecinin en önemli aşamalarından birisi de risk raporlamadır (Özşahin Koç ve Uzay, 2015, s. 206). Risk raporlama bir işletmenin, potansiyel riskleri ve mevcut riskleri ile ilgili açıklama olarak tanımlanabilir. Bu durum nedeniyle de risk raporlaması kurumsal raporlama sürecine dahi edilmiştir. İşletme hem iç kaynaklı hem de dış kaynaklı riskleri olan dinamik bir yapıdır.

İşletmelerin belirsizlikler karşısında ne gibi önlemler aldığına ilişkin bilgileri finansal tablo kullanıcılarına sunmalarına risk raporlaması denir (Uyar, 2015, s. 66). İşletmeler bu raporlarda finansal riskler, faaliyet riskleri, stratejik riskler ve yetki risklerine ilişkin bilgiler paylaşırlar (Uyar, 2015, s. 66). Risk raporlamanın faydaları ve olumsuz yönleri için şu örnekler verilebilir:

- Risk raporlaması finansal olmayan bilgi ihtiyacını karşılamaktadır. Yatırımcılar için bilgi asimetrisi sorununu en aza indirir, risk primi ve sermaye maliyetinin azalmasını sağlar.
- Menfaat gruplarıyla güvene dayalı bir ilişki kurulmasını sağlar.
- Risk raporlama sayesinde işletmenin iç kontrol sürecinin etkinliği artar
- Stratejik planlama ve risk yönetimi için geri bildirim kanalıdır.
- Risk açıklamasında bulunulması işletmeleri yasal anlamda zorluklarla karşı karşıya bırakabilir, işletmeler itibar kaybı yaşayabilir.
- Rekabet avantajı açısından da olumsuz etkileri söz konusu olabilir. Geleceğe yönelik olarak yapılan açıklamalar, işletme rakipleri için bir fırsat aracı olabilir, işletmelerin hassas noktaları ortaya çıkabilir.

2.5. Sürdürülebilirlik Raporlaması

Geleneksel kısa dönemli kâr maksimizasyonunun alternatifi ve sürdürülebilir kalkınmanın işletmelerdeki karşılığı olan kurumsal sürdürülebilirlik (Signitzer ve Prexl, 2007, s. 2-3; Wilson, 2003, s. 1) kavramının işletmelerin tüm süreçlerine entegre edilebilmesi ve yönetilmesi gerekliliği kaçınılmaz olmuştur. Kurumsal sürdürülebilirliğin ekonomik sosyal ve çevresel boyutlarının işletme faaliyetleri ve kârlılığı üzerindeki etkisini belirleyebilmek adına faaliyet sonuçlarının, strateji ve politikaların raporlanması gerekmektedir (Çalışkan, 2012, s. 56).

Sürdürülebilirliğin işletmeler tarafından uygulanabilmesi için öncelikle içselleştirilmesi, izlenebilmesi, yönetilebilmesi ve ölçülebilir olması elzemdir. Bunu sağlayacak olan ise sürdürülebilirlik raporları olacaktır (Çalışkan, 2012, s. 61).

2.5.1. Kavramsal Açıdan Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Tarihsel Gelişimi

Sürekli değişim ve dönüşüm halinde olan günümüz dünyası işletmelerin de menfaat gruplarına sunduğu raporları kapsam ve amaç bakımında değiştirmiştir. 1970’li yıllara değin sadece finansal sonuçlara odaklanan işletmeler sosyal ve çevresel değişimlerle iletişim aracı olarak kullandıkları raporlarında sosyal ve çevresel paylaşımlarda da bulunmuşlardır. Yine işletmelerin menfaat grubu kitlesinin genişlemesi sorumluluk alanlarının da genişlemesine neden olmuş böylece tüm toplum işletmeden sosyal ve çevresel konularda bilgilendirme talep eder olmuştur (Aksoy Hazır, 2018, s. 38).

Sosyal raporlama yapan ülkelere bakıldığında ABD ve Almanya İsviçre gibi bazı Avrupa ülkeleridir. 1990’lı yıllarda çevresel raporların önemi de yaşanan çevresel felaketlerin etkisiyle (Çernobil, Bhopal) anlaşılmıştır. Ünelere olduğu işletmelere de iklim değişikliği, karbon emisyonu vb. sorunlara ilişkin sorumluluklar yüklenmeye başlamıştır. Bu sorumluluklar gereği işletmeler de faaliyetlerinin çevresel sonuçlarını, ekolojik dengedeki etkilerini çevresel raporlarla sunmaya başlamışlardır (Aksoy Hazır, 2018, s. 39).

Sorumlu yatırımcıların artış göstermesi de finansal raporlara ek olarak çevresel ve sosyal raporların yayınlanmasını işletmeler için gerekli kılmıştır. İngiltere çevresel raporlamayı finansal raporlama gibi zorunlu hale getiren ülke olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması” adıyla çevresel ve sosyal performanslarının sunulduğu raporlama anlayışı işletmelerce kabul edilir olmuştur (Ranganathan, 1998, s. 5; Aksoy Hazır, 2018:39).

Günümüzde işletmelerde beklenen, hissedarları yanında diğer tüm menfaat gruplarına karşı sorumlu davranışlar sergilemeleri ve menfaat gruplarının istek ve beklentilerini karşılamalarıdır. İşletmeler istek ve beklentileri karşıladıklarını, faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan finansal bilgileri şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri temelinde finansal raporlar ile menfaat gruplarına sunarak göstermektedirler. İşletmelerin hissedarlar merkezli olmadığı, diğer tüm menfaat gruplarının istek ve

beklentilerinin de dikkate alındığı, işletme faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan finansal olmayan bilgilerin şeffaflık ve hesap verilebilirlik doğrultusunda raporlanması sayesinde olacaktır. Bu nedenle günümüz sürdürülebilirlik raporları menfaat grupları açısından işletme faaliyetlerine ilişkin önemli bir bilgi kaynağıdır (Yüksel, 2017, s. 27).

Sürdürülebilirlik raporlaması ekonomik çevresel ve sosyal performans ölçütlerinin yani üçlü sorumluluk ölçütlerinin temelinde kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasının geliştirilmiş halidir (Aksoy Hazır, 2018, s. 40). Sürdürülebilirlik raporlamasının evrensel olarak kabul edilen bir tanımı olmamakla beraber GRI tarafından yapılan tanım şu şekildedir:

Sürdürülebilirlik raporlaması kuruluşlara sürdürülebilir bir küresel ekonomi yönünde hedef belirlemede, performansın ölçümünde ve değişimin yönetiminde yardımcı olan, uzun vadeli kârlılığı sosyal sorumluluk ve çevreye özenle birleştiren bir süreçtir. Sürdürülebilirlik raporlaması-temel olarak fakat bununla sınırlı kalmamak kaydıyla sürdürülebilirlik raporu vasıtasıyla-kuruluşun ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel performansının iletilmesinin, olumlu ve olumsuz etkilerinin yansıtılmasının kilit platformudur (GRI G4, 2013, s. 85).

GRI, 2013 yılında yayınlanan son kılavuzunda sürdürülebilirlik raporlaması;

Kuruluşlara sürdürülebilir bir küresel ekonomi yönünde hedef belirlemede, performansın ölçümünde ve değişimin yönetiminde yardımcı olan, uzun vadeli kârlılığı; sosyal sorumluluk ve çevreye özenle birleştiren bir süreçtir ve kuruluşun ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel performansının iletilmesinin, olumlu ve olumsuz etkilerin yansıtılmasının kilit platformudur şeklinde tanımlanmaktadır (GRI, 2015).

Sürdürülebilir Kalkınma için Dünya İş Konseyi (WBSCD) sürdürülebilirlik raporlamasını; “işletmelerin tüm menfaat gruplarına ekonomik, çevresel ve sosyal faaliyetleri hakkında, bir resim sunmak amacını taşıyan raporlama anlayışı” olarak ifade etmiştir.

İşletmeler, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun olarak menfaat grupları için güven duyulabilecek bir şekilde göstergeler belirleyip rapor sunmaktadırlar. Kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması, sürdürülebilir kalkınma gerekliliklerinin yerine getirilmesi amacıyla işletmelerin performansın ölçülmesi, izlenip raporlanması ve bundan sorumlu olunması çalışmalarıdır. Sürdürülebilirlik raporları ile işletmelerin olumlu ve olumsuz faaliyet sonuçları sunulmaktadır (Mucan, Kayabaşı ve Madran, 2016, s. 64).

Hedefi işletmenin ekonomik, sosyal ve çevresel alandaki performansının menfaat gruplarına şeffaf biçimde sunulması olan sürdürülebilirlik raporlamasının kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasından farkı, bu üç boyutun birbirleriyle olan etkileşiminin raporlar da sunulmasıdır. Yani sosyal ve ekonomik, çevresel ve ekonomik performanslar arasındaki ilişkiler de ortaya konulabilir. Sürdürülebilirlik

raporları kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının genişletilmiş hali olarak da kabul edilen sürdürülebilirlik raporlarının gelişim seviyesi üç aşamada incelenebilir:

- *Finansal rapora ek olarak sürdürülebilirlik raporu:* Bu raporlar people (insan), planet (gezegen), profit (kâr) ve baş harflerinin kısaltması olan 3P raporları olarak adlandırılan ve finansal raporlara eklenerek hazırlanan raporlardır. Ekonomik, sosyal ve çevresel performans sonuçlarını kapsamaktadır (Aksoy Hazır, 2018, s. 40).
- *Genişletilmiş faaliyet raporu:* Fransa’da yasalar ile de zorunlu hale getirilen bu raporlamada işletmelerin hazırladıkları yıllık faaliyet raporlarında sürdürülebilir kalkınma başlığı açılmış ve ekonomik, sosyal ve çevresel performans bilgileri de eklenerek finansal tablo kullanıcılarına finansal ve finansal olmayan performans sonuçları kapsamlı bir şekilde sunulmuştur (Aksoy Hazır, 2018, s. 41).
- *Çeşitli spesifik raporlar:* Kurumsal raporlar, kurumsal sosyal sorumluluk raporları, entegre faaliyet raporu, kurumsal vatandaşlık raporu, vb. isimlerle ekonomik sosyal ve çevresel performans ve aralarındaki etkileşim menfaat gruplarına sunulmaktadır. İşletmeler bu raporların adına sürdürülebilirlik raporları demese bile paylaştıkları raporlar finansal ve finansal olmayan bilgileri kapsayan raporlardır (Aksoy Hazır, 2018, s. 39-40).

2.5.2. Sürdürülebilirlik Raporlarının Gerekliliği

Genişleyen menfaat grupları kitlesi ve bu grupların artan beklentileri işletmelere sürdürülebilirlik raporlaması yapma yönünde baskı oluşturmaktadır. Ayrıca raporların işletmelere sağlayacağı katkıları gören üst yönetim, bu raporu hazırlama ve paylaşma konusunda istekli olmuştur (Gao, 2011, s. 265).

İşletmenin menfaat gruplarından olan düzenleyici otorite yukarıda ifade edilen grupların baskısı noktasında önemli bir paya sahiptir. Birçok Avrupa ülkesi sürdürülebilirlik raporlamasını yürürlüğe koyabilmek amacıyla yasal düzenlemeler oluşturmaktadır (Çalışkan, 2012, s. 54). Yine diğer bir menfaat grubu olan finansal kuruluşlar ve borsalar da işletmelerden çevresel ve sosyal hassasiyetlerine ilişkin bilgi paylaşımını zorunlu kılmaktadır (Örneğin Paris Menkul Kıymet Borsası, Johannesburg Borsası vb.) (Çalışkan, 2012, s. 54).

Literatürde yapılan araştırmalar göstermektedir ki işletme yöneticileri için sürdürülebilirlik uygulamaları son yıllarda önemi artan uygulamalardandır. Yıllar

itibariyle sürdürülebilirlik raporları hazırlanan ve menfaat gruplarına sunan işletmelerin sayısı artış göstermektedir (Çalışkan, 2012, s. 54-56).

İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlamasını yapma veya yapmama nedenlerini konu alan çalışmalara göre ise,

- Çevresel ve sosyal stratejik hedefler belirleyebilmek ve bunlara ulaşabilmek
- Kurumsal bir sürdürülebilirlik mesajına sahip olabilmek
- Şeffaf ve hesap verebilir olmanın sağlayacağı avantajlardan yararlanmak
- Kurum imajını, marka değerini arttırabilmek
- Sürdürülebilirliğin orta-uzun vadede getireceği maliyet avantajını elde etmek, tüm süreçlerin etkinliğini arttırmak
- Çalışanlar ve tedarikçiler için de sürekliliği olan bir işletme imajına sahip olabilmek, bu sayede hem işletmenin kendisinin hem de çalışanlarının ve tedarikçilerinin gelişimine katkı sağlamak
- Değişen tüketici/müşteri taleplerini karşılayabilmek
- Sorumlu yatırımcılar için tercih edilen işletme olabilmek

İçin gerçekleştirdiği söylenebilir (Kolk, 2004, s. 24; Berthelot vd, 2012, Sridnar, 2011).

Yalnızca uygunluk ve itibar konularıyla ilgilenen, iş planlarının ekinde sürdürülebilirlik stratejisine yer veren ve iş bittikten sonra sürdürülebilirlik raporu yayınlayan bir anlayış artık çok yetersizdir. Sürdürülebilirlikle ilgili konuların işin merkezine taşınması ve iş yapış şekline entegre edilmesi şarttır (Özgül ve Mengi, 2016, s. 125).

Sürdürülebilirliğin işletmede oluşturacağı farkı görebilen yöneticiler, sürdürülebilirliğe ilişkin eski bakış açılarını bir kenara bırakmış ve daha yararlı düşünce şekillerini işletmelere entegre etmişlerdir.

Tablo 3. Eski ve Yeni Sürdürülebilirlik Anlayışı Karşılaştırması

Eski Sürdürülebilirlik Anlayışı	Yeni Sürdürülebilirlik Anlayışı
Ek faaliyet	Merkezde
Tehdit	Fırsat
Mecburiyet	Yenilik
Maliyet	Kâr
Yerinde sayma	Hamle yapan
Yerel ve ilgili	Küresel ve sorumlu
Çoklu tepki	Sistemsel çözümler
Reaktif	Proaktif
Kafa karıştırıcı	Tamamlayıcı
Ölçülemez	Ölçülebilir

Kaynak: Fisk, 2010, s. 87.

İfade edilen bilgiler ışığında işletmelerin sürdürülebilirlik raporlaması sağlayacağı faydalar şöyle özetlenebilir:

- Gelecekte karşılaşılabilecekleri risk ve fırsatları daha iyi öngörebilmek
- Kurumsal itibar ve marka değerinde artış sağlayabilmek
- Finansal ve finansal olmayan performans arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarabilmek
- Uzun vadede işletmeye ilişkin iş yapış şeklini, strateji ve politikaları düzenleyebilmek
- Sürdürülebilirlik performansını yasalara, normlara, yönetmeliklere, performans standartlarına ve gönüllü girişimlere göre değerlendirmek ve kıyaslamak.
- Menfaat gruplarına sürdürülebilir kalkınmaya sağlanan katkıları göstermek
- Raporlar sonucunda ortaya çıkan performansı işletme içi ve dışı karşılaştırma aracı olarak kullanmak
- Ulusal ve küresel düzeyde sermaye piyasalarının entegre olabilme şartlarını sağlamak (Saydam, 2014, s. 75; Özgül ve Tarhan Mengi, 2016, s. 165).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından yapılan bir araştırmada işletmelerin sürdürülebilirlik raporlaması yapma ve yapmama nedenleri Tablo 4’te belirtilmiştir. Bunlara ek olarak işletmeleri ilgilendiren içsel, daha spesifik, kredibilite, ün, gibi nedenler de raporlama sürecini etkilemektedir (Kolk, 2004, s. 53).

Tablo 4. Sürdürülebilirlik Raporlamasının İşletmeler Tarafından Yapılma ve Yapılmama Nedenleri

Raporlama Yapma Nedenleri
• Belirli amaçlara ulaşmayı sağlaması
• Çevresel stratejilerin uygulanabilirliğini sağlaması
• Kurumda çevresel sorunlara ilişkin artan bilinçlenme sağlaması
• Şeffaflık ve kredibilitate artışı sağlaması
• Kampanya ve mesajların iletilmesine izin vermesi
• Maliyetlerin azalmasını, imaj artışı, çalışan motivasyonu artışı süreçlerin geliştirilemesini ve etkinliğin artışı sağlaması
Raporlama Yapmama Nedenleri
• Organizasyonun elde edeceği avantajlardan şüphe duyulması
• Rakiplerin bu konuda nadire raporlama yapması
• Raporların satışlar üzerinde etkisi olmayacağı düşüncesi, menfaat gruplarının bu konu ile ilgilenmemesi
• Çevresel performansın işletme tarafından zaten yapılıyor olması
• Oldukça maliyetli olması
• Doğru göstergeleri belirlemenin zorluğu
• Sonuçlar nedeniyle itibar kaybetme olasılığı

Kaynak: Kolk, 2004, s. 54.

Sürdürülebilirlik raporlamasının finansal performansı ve nihayetinde kurumsal itibarı arttıracığı düşüncesi bu uygulamalarının altında yatan temel nedendir. İyi bir imaja sahip işletme her zaman ve her alanda daha fazla tercih edilen işletme olabilecektir (Çıtak, 2015, s. 20). Araştırmalar da itibarı yüksek işletmelerin finansal performans sonuçlarının dengeli olduğunu ve işletmenin devamlılığının sağlanmasının mümkün olduğunu göstermektedir (Çıtak, 2015, s. 20).

İşletmeler finansal ve finansal olmayan bilgilerini raporlarken bunu gönüllülük ve/veya zorunluluk esasına göre yapmaktadırlar.

Gönüllülük Esasına Göre Raporlama Yapma: İşletmeler piyasa değerine katkı sağlayacağına inandıklarında gönüllü olarak çevresel ve sosyal faaliyet sonuçlarını da finansal sonuçları gibi finansal tablo kullanıcılarına sunabilmektedirler. Bu raporlar işletmelere esnek bir hareket alanı sunabilirken aynı zamanda menfaat gruplarının talep ettiği genel amaçlı ve özel amaçlı birçok bilgiyi de içermektedirler (KPMG ve UNEP, 2006; Aksoy Hazır, 2018, s. 43). Gönüllük kapsamına göre raporlama yapma işletmelere esneklik sağlama, sektörel adaptasyonu kolaylaştırma noktalarında yarar sağlarken, rekabet artışına neden olması, çıkar çatışması doğurabilme olasılığı nedenleriyle de eleştirilmektedir (Aksoy Hazır, 2018, s. 45).

Zorunlu Raporlama Yaklaşımı: İşletmeler düzenleyici otoritelerin belirlediği sınırlar ve kurallar dahilinde çevresel ve sosyal sorumluluklarını finansal tablo kullanıcılarına sunmakla yükümlüdürler. İşletmelerin esneklik anlayışını yok eden bu raporlama anlayışında amaç, sunulan bilgilerin karşılaştırılabilir olması, hata ve hilenin önüne geçebilmek, maliyet optimizasyonu sağlamak vb. şeklindedir. Belirli zaman aralıklarıyla, yatırımcı odaklı bir anlayışla bilgi sunulur (Aksoy Hazır, 2018, s. 44). Bu bilgilerin karşılaştırılabilir olması, kuruma yeni bir kimlik kazandırabilmesi, şeffaflığı ve adilliği sağlayabilmesi gönüllü raporlamanın eksiklerini tamamlaması, maliyetinin düşük olması, standardizasyon sağlayabilmesi yönleriyle tercih edilirken, sektör ayrımı yapmaması, esnek ve yenilikçi olmaması nedeniyle de eleştirilmektedir (Aksoy Hazır, 2018, s. 44).

Sürdürülebilirlik raporları oluşturulurken hangi esas ve standart belirlenirse belirlensin bu yeni raporlama anlayışlarıyla sunulan bilgilerin ekonomik-çevresel-sosyal bir dengeyi işletmelerin kurmasına yardımcı olacağı çok açıktır ve işletmeler için çok önemli bir araç haline gelmiştir (Schaltegger vd, 2006, s. 3-4).

2.5.3. Sürdürülebilirlik ile İlgili Raporlama Çerçevesi

2000'li yıllardan itibaren gönüllü veya zorunluluk esasına göre oluşturulan sürdürülebilirlik raporları için, belirli kurumlar tarafından oluşturulan birtakım standartlara uygun olarak hazırlanması tartışılır olmuştur (Özgül ve Tarhan Mengi, 2016, s. 165; Aksoy Hazır, 2018, s. 45).

Günümüzde ulusal ve uluslararası düzeyde birbiriyle benzerlik taşıyabilen çok fazla sürdürülebilirlik standartları oluşturulmuştur. Artan küreselleşmenin de etkisiyle her geçen gün yeni standartlar, çerçeveler, rehberler, hedef ve ilkeler oluşturulmaktadır. Bu çalışmalar ortak bir standardizasyon oluşturmaya katkı sağlarken bir yandan da şimdiki zamanda karşılaştırma önünde engel ortaya çıkarmaktadır. Çünkü farklı standartları kullanarak hazırlanan raporlar doğru, güvenilir, karşılaştırılabilir bilgi önünde engel oluşturmaktadır. Bu amaçla birçok uluslararası kuruluş birbirini destekleyen raporlama ilkeleri sunmuştur. Sürdürülebilirlikle ilgili standartlar ve ilkeler yayınlayan bu kuruluşların en bilinenleri; Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (1992), Küresel Raporlama Girişimi (1999), Hesap Verebilirlik (Accountability 1995), Birleşmiş Milletler Kalkınma Komisyonu (2000), Karbon Saydamlık Projesi (2008), Uluslararası Entegre Raporlama

Konseyi (2010), Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu (2011) şeklindedir (Çıtak, 2015, s. 21; Sarıoğlu ve Özdemir, 2017, s. 110; Aksoy, 2013, s. 36; Önce, Onay ve Yeşilçelebi, 2015, s. 238-239).

Bu kuruluşlarca hazırlanan standartların ve ilkelerin en bilinenleri; Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact Principles), Çok Uluslu İşletmeler için OECD Rehberi (OECD MNE Guidelines) ve Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (UNPRI- UN Principles of Responsible Investment), Küresel Raporlama Girişimi Rehberi (Global Reporting Initiative – Guideline), ISO 26000, AccountAbility İlkeleri Standardı (AA1000APS) ve AccountAbility Güvence Standardı (AA1000AS) şeklindedir (Çıtak, 2015, s. 11,21; Saban vd, 2017, s. 110-111; Aksoy, 2013, s. 36; Önce, Onay ve Yeşilçelebi, 2015, s. 238-239).

Tablo 5. Sürdürülebilirlik ile İlgili Raporlama Çerçeveleri

İlk Yayınlanma Yılı	Raporlama Adı	Kapsamı
1997	Global Reporting Initiative (Küresel Raporlama Girişimi-GRI)	Ekonomik, sosyal ve çevresel performans açıklamalarına ilişkin ilkeler ve göstergeler üzerinden bir çerçeve oluşturan, dünya çapında kabul edilebilirliği en yüksek olan raporlama girişimidir.
1999	AA1000 (AccountAbility 1000)	Londra menşeli bu standart işletmelerin meslek ahlakının gelişimine katkıda bulunmak amacıyla, sosyal ve ahlaki hesap verebilirlikler için ilkeler oluşturur.
2000	Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UN Global Compact- UNGC)	New York menşeli bu sözleşme insan hakları, çalışma standartları, çevre ve yolsuzlukla mücadele alanlarında işletmeler için ilkeler oluşturmuştur.
2000	OECD Çok Uluslu Şirketler Genel İlkeleri (The OECD Guidelines for Multinational Enterprises)	Türkiye dahil 46 ülke tarafından kabul edilen üye ülkelerin işletmelerinin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin hükümet politikalarıyla uyumu, işletmeler ve toplumlar arasındaki anlayış ve güvenin tesisi vb. sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayacak amaçları kapsayan ilkeler bütünüdür.
2006	IFC Performans Standartları (IFC Performance Standards)	Sosyal ve çevresel risklerin yönetilmesine dair standartlardır.
2008	Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project- CDP)	İklim değişikliği, biyo-çeşitlilik, tedarik zinciri, su tüketimi konularına ilişkin çevresel risk açıklamalarında bulunan projedir.
2010	Entegre Raporlama (Integrated Reporting- IR)	Entegre raporlama, kurumun stratejisi, yönetim ve finansal performansı ile faaliyet gösterdiği alandaki ekonomik, çevresel ve sosyal faktörler arasındaki bağlantıyı tanımlar.

Kaynak: Önce, Onay ve Yeşilçelebi, 2015, s. 237; Aktan ve Vural, 2007, s. 1.

Bu raporlama çerçevelerinden en bilinen ve en çok kullanılan raporlama ilkesi olan GRI aşağıda detaylı olarak, diğer raporlama ilkeleri ve standartları ise kısaca açıklanmıştır.

2.5.3.1. Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting -GRI)

Finansal raporlamada olduğu gibi periyodik olarak hazırlanan, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun sürdürülebilirlik raporlaması yapabilmek için geliştirilen rehberler arasında en fazla standartlaşmayı sağlayan en kapsamlı ve tercih edilen raporlama çerçevesi GRI'dır (Mucan, Kayabaşı ve Madran, 2016). 2017 yılında KPMG tarafından yapılan araştırmada Fortune 500 sıralamasına giren ilk 250 işletmenin ve 34 ülkeden ilk 100 işletmenin finansal olmayan raporlama uygulamaları incelenmiş ve en fazla tercih edilen raporlama çerçevesinin GRI olduğu görülmüştür (KPMG, 2017, s. 52). GRI kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olan Çevreye Karşı Sorumlu Ekonomiler Koalisyonu (CERES) ve Tellus Enstitüsünün işbirliğiyle 1197 yılında Boston'da kurulan platformdur. Kamu ve özel sektörden birçok katılımcısı olan GRI 2002'de bağımsız bir kuruluş haline dönüşmüştür. GRI'nın çıkış noktası öncelikle yatırımcılardır ve ilk olarak çevresel sorumluluklar üzerine odaklanılmıştır. Sonrasında çevreden daha fazlasını yapmak gereği düşüncesiyle ekonomik, yönetsel ve sosyal konularda bu girişimin kapsamı dahilinde olmuştur (Düzer, 2019, s. 61; Aksoy Hazır, 2018, s. 48).

İlk raporlama çerçevesi 2000 yılında G1 olarak oluşturulmuştur. İkinci çerçeve 2002 yılında G2 ismi ile çıkmıştır. Çerçeveler standartlaşmaya yaklaşabilmek amacıyla geliştirilmeye devam etmiş ve 2006 yılında G3 raporlama çerçevesi çok sayıda katılımcının ortak görüşüyle kullanıma sunulmuştur İlk olarak bu rehberde ekonomik, sosyal ve çevresel performans göstergeleri sunulmuştur. 2008 yılında ise ilk olarak finansal hizmetler sektörü için sektöre özgü bir rapor çerçevesi hazırlanmıştır. Sonraki yıllarda elektrik, gıda işleme ve sivil toplum kuruluşları için de sektör raporları oluşturulmuş ve GRI sektör için sürdürülebilirlik çerçevesi sunan bir organizasyon olarak daha çok tercih edilir olmuştur. 2011 yılında G3'ün kapsamı genişletilmiş ve insan hakları, cinsiyet ve toplum konuları da eklenerek G3.1 versiyonu oluşturulmuştur. 2013 yılında ise G4 oluşturulmuş ve 01.01.2016 tarihinde itibaren kullanılabilir olmuştur (Global Reporting, Düzer, 2019, s. 63; Aksoy Hazır, 2018, s. 48).

G4 bundan önceki versiyonlarına göre daha kullanıcı odaklıdır ve raporlanacak bilgilerin belirlenmesinde “öncelikli konular” kriteri getirmiştir. Bu kriter işletmelere kendileri için öncelikli olan ekonomik, çevresel ve sosyal bilgilerin paylaşılması imkanını sunar. Bu durum raporların daha kullanışlı ve anlaşılır olmasına da katkı sağlamaktadır (Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları). GRI raporları aracılığıyla oluşturulan sürdürülebilirlik raporları şu amaçlarla kullanılabilir:

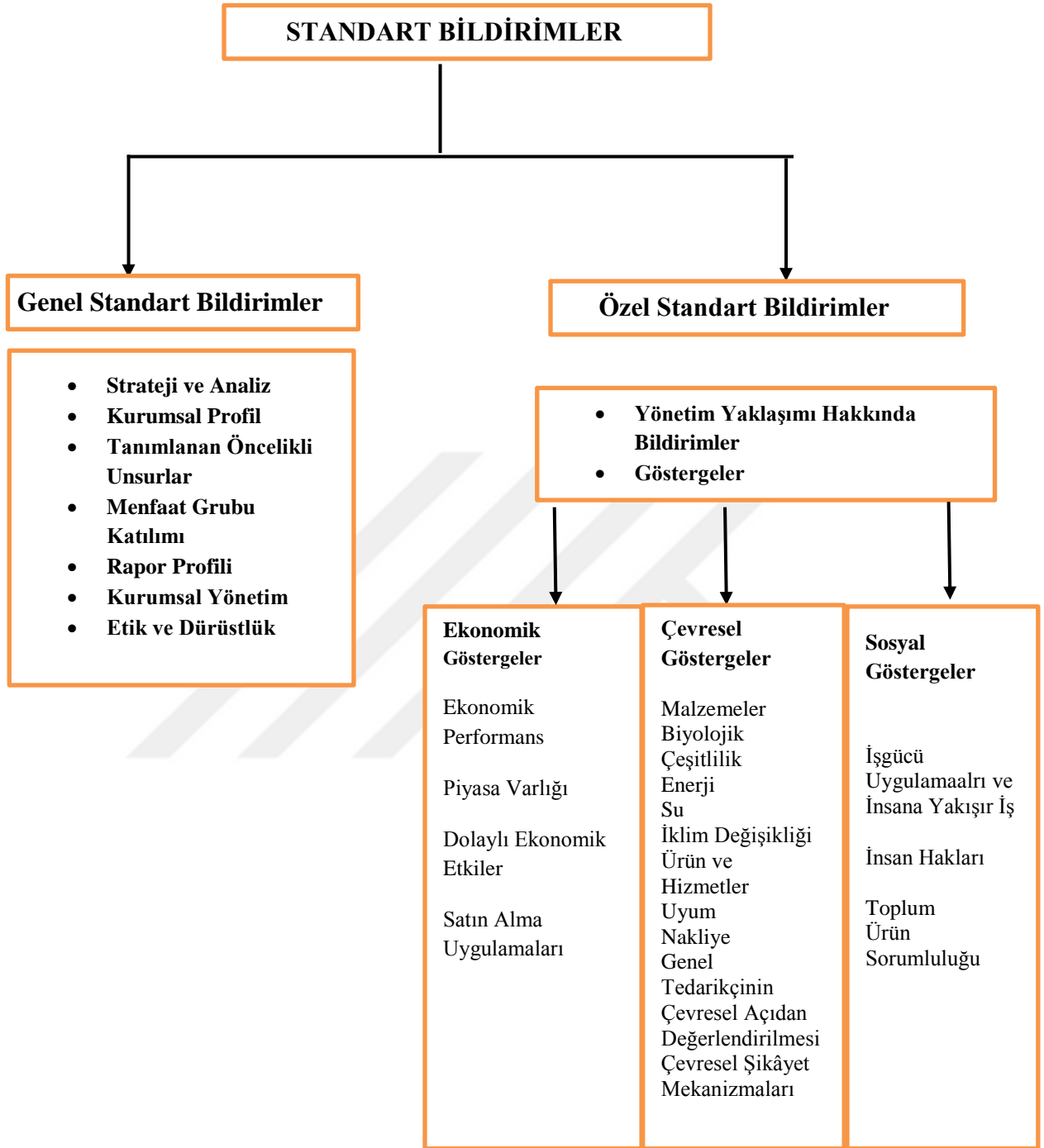
- Sürdürülebilirlik performansının yasalar, kurallar, yönetmelikler, performans standartları ve gönüllü girişimlerle kıyaslanması ve değerlendirilmesi,
- Kurumun sürdürülebilir kalkınma hakkındaki beklentileri nasıl etkilediğinin ve onlardan nasıl etkilendiğinin gösterilmesi,
- Performansın, kurum içinde ve farklı kurumlarla zaman içinde karşılaştırılması gibi amaçlar doğrultusunda da kullanılabilmesi (Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları).

GRI G4 raporlama çerçevesinde işletmelere temel ve kapsamlı düzey olmak üzere iki seçenek sunulmuş ve bu seçime göre “Raporlama İlkeleri” ve Standart Bildirimler” bölümlerini oluşturmaları istenmiştir. Temel düzeyde işletmeler ekonomik, sosyal ve çevresel sorumluluklarını açıklamakla yükümlü iken, kapsamlı düzeyde temel düzeydeki bilgilere ek olarak işletmenin stratejileri, yönetim anlayışı, etik ilkeleri hakkında da bilgilendirme yapılması istenmektedir (Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları).

Raporlama İlkeleri bölümü; hazırlanacak raporun işletmenin faaliyetlerine menfaat grupların beklentilerine uygun olarak nasıl bir içerikte olması gerektiğine ilişkin kurallar bütünüdür. Bu bölümde menfaat grupları kapsayan, sürdürülebilirlik ile bağlantı kurabilen, öncelikli konuların belirlendiği, tam bilgi içeren, karşılaştırılabilir, güvenilir, zamansal tutarlılığı olan bir rapor hazırlanması önerisinde bulunulur (Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları).

Standart Bildirimler bölümünde ise oluşturulacak rapora ilişkin bir içerik söz konusudur. İki bölümden oluşur. Bunlar Şekil 5’te belirtildiği gibi genel ve özel standart bildirimler şeklindedir.

Şekil 5. Küresel Raporlama Girişimi Standart Bildirimleri

Kaynak: Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları, 44.

Dünya üzerinden her yıl 2500'den fazla GRI raporlama çerçevesini kullanan raporlar üretildiği görülmektedir. Bu raporlardan 100'den fazla kriter üzerinden işletmeler ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetsel performanslarını açıklamaktadırlar. Artık işletmelerin GRI çerçevesine göre raporlama yapması neredeyse faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için bile aranan bir kriter olmuştur. GRI endeksli raporlama içerik olarak GRI merkezi tarafından değerlendirilmekte A/B/C

skalasında notlandırılmaktadır. Plus (+) alabilmek için gerçekleştirilen etkinliğin bağımsız denetimden geçmiş olması gerekmektedir. Dünya üzerinde 150 civarı işletmenin A+ notu aldığı görülmektedir (Çıtak, 2015, s. 14).

2.5.3.2. Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi

2000 yılında oluşturulan Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC) çevre ve yolsuzlukla mücadele, insan hakları, çalışma standartları ve stratejik önlem alma gibi konularda kurum ve kuruluşlara yol gösterme amacı taşıyan en kapsamlı platformdur. Sözleşme hem Birleşmiş Milletler menfaat gruplarını ve sivil toplum kuruluşlarını hem de kamu kuruluşları ve özel sektörü kapsayıcı niteliktedir (UN Global Compact, 2018 Saban vd, 2017, s. 110, Aksoy Hazır, 2018, s. 56).

2.5.3.3. OECD Çokuluslu İşletmeler Rehberi (OECD MNE Guidelines)

OECD üye ülkeleri tarafından oluşturulan bu rehberde sorumlu iş bağılığı altında üye ülke işletmelerine iş prensipleri, insan hakları, çevre, tüketici gibi konulara ilişkin genel politika önerilerinden ve bunların yorumlarından bahsedilmektedir (OECD MNE, Aksoy Hazır, 2018, s. 55).

2.5.3.4. IFC Performans Standartları (IFC Performance Standards).

2006 yılında oluşturulan ve 2012 yılında güncellenerek yeniden yayınlanan bu standartlar işletmelerin çevresel ve sosyal faaliyetlerine ilişkin risklerini yönetebilmesi amacıyla sunulan standartlardır. Bu rehberde sekiz adet sosyal ve çevresel performans standardı belirlenmiştir bu standartlar (IFC Performance Standards on Environmental and Social Sustainability, 2012, s. 2):

- Ölçme ve Çevre Yönetimi,
- İşgücü ve Çalışma Koşulları,
- Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi,
- Toplum Sağlığı, Güvenliği,
- Arazi Edinimi ve Zorunlu Yeniden Yerleşim,
- Biyolojik Çeşitliliğin ve Sürdürülebilir Doğal Kaynakların Yönetimi,

- Yerli Halklar,
- Kültürel Miras

2.5.3.5. Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project -CDP)

Küresel ölçekte kullanıma sahip raporlama çerçevelerinden birisi de Karbon Saydamlık Projesi'dir. Özellikle küresel ısınma, iklim değişikliği, su tüketimi, biyolojik çeşitlilik, tedarik zincirlerinin çevresel riskleri vb. konuları üzerine odaklanmıştır. Karbon Saydamlık Projesi, çevresel performansın ölçülebilmesini sağlayan bir raporlama çerçevesidir (Borsa İstanbul, 2014, s. 36).

2.5.3.6. Entegre Raporlama (Integrated Reporting-IR)

Finansal rapor, sürdürülebilirlik raporu ve kurumsal yönetim raporlarının tek bir rapor halinde birbirleri ile etkileşimine dikkat edilerek (Aksoy Hazır, 2018, s. 45) oluşturulacak yeni bir kurumsal raporlama anlayışını temsil eden entegre raporlama ile sunulan bilgiler işletmelerin sürdürülebilirlik kararlarında etkili olan yeni bir araç olmuştur (Karğın, Aracı ve Aktaş, 2013, s. 27). Entegre raporlama ilerleyen bölümlerde kapsamlı olarak açıklanacaktır.

2.5.3.7. ISO 26000 Sosyal Sorumluluk Rehberi Standardı (ISO 26000 Social Responsibility)

2010 yılında menfaat gruplarının geniş katılımı ile oluşturulan bu standart, işletmelere sürdürülebilirlik sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olabilecek ilkeleri içermektedir (Saban, Küçükler ve Küçükler, 2017, s. 110-111).

2.6. Faaliyet Raporları ve Gerekliliği

İşletmelerin menfaat gruplarını bilgilendirmede kullandıkları en önemli araçlardan biri de faaliyet raporlarıdır. Günümüzde kapsamı genişleyen faaliyet raporları geçmiş dönemlerde yayımlanması zorunlu finansal raporları ve işletmeye ait diğer bilgileri içermekte idi. Raporlarda, işletmenin kurumsal yapısı, finansal tabloları ve bunların yanında topluma çevreye çalışanlara karşı duyarlılıklardan

bahsedilmektedir. İşletmenin eğitim, kültürel, sanatsal, sportif, sponsorluk faaliyetleri varsa bunlara da raporlarda yer verilmektedir (Uyar, 2015, s. 103-104).

Ülkemizde yıllık faaliyet raporlarına ilişkin 6102 sayılı TTK'nın 'Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporunun Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik mevcuttur. Bu yönetmeliğe göre yıllık faaliyet raporu;

Yönetim organı tarafından, Türk Ticaret Kanunu (TTK) ve bu yönetmeliğe göre düzenlenen, şirketin ilgili yıla ilişkin faaliyetlerinin akışı ile her yönüyle finansal durumunun doğru, eksiksiz, dolambaçsız, gerçeğe uygun ve dürüst bir şekilde aktarıldığı, şirketin gelişmesinin ve karşılaşması muhtemel risklerin belirtildiği rapordur (Yıllık Faaliyet Raporu, 2012).

Yıllık faaliyet raporlarında işletmelerin faaliyetlerini etkin güvenilir ve devamlı bir şekilde yürütebilmesi ve faaliyetlerinin sonuçlarına ilişkin sunulan mali nitelikteki bilgilerin güvenilirliğini bütünlüğünü, zamanında elde edilebilirliğini, tutarlılığını ve güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan iç kontrollerin etkinliği, yeterliliği ve uyumluluğu konularında açıklamalara yer verilir (Yıllık Faaliyet Raporu, 2012).

İşletmeler, ara dönemlerde ve yıllık olarak faaliyet raporu hazırlarlar. Yıllık faaliyet raporlarını 28/8/2012 tarihli ve 28395 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "İşletmelerin Yıllık Faaliyet Raporunun Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik" esasları doğrultusunda oluştururlar. Bu kapsamda hazırlanacak yıllık faaliyet raporlarının ilgili bölümlerinde aşağıdaki hususlara da yer verilir:

- Yönetim kurulu üyeleri ile üst düzey yöneticilerin yetki sınırları, görev süreleri (başlangıç ve bitiş tarihleriyle), toplu sözleşme uygulamaları, personel ve işçilere sağlanan hak ve menfaatler,
- İşletmenin faaliyet gösterdiği sektör ve bu sektör içerisindeki yeri hakkında bilgi, işletmenin üretim birimlerinin nitelikleri, satış miktar ve fiyatlarına ilişkin genel açıklamalar, satış koşulları ve bunlarda yıl içinde görülen gelişmeler, verimlilik oranları ve geçmiş yıllara göre bunlardaki önemli değişikliklerin nedenleri,
- Yatırımlardaki gelişmeler, teşviklerden yararlanma durumu, yararlanılmışsa ne ölçüde gerçekleştirildiği,
- İşletmenin finansman kaynakları ve varsa çıkarılmış bulunan sermaye piyasası araçlarının niteliği ve tutarı,
- Dönem içinde esas sözleşmede yapılan değişiklikler ve nedenleri,

- Mevzuat uyarınca Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporu düzenleme yükümlülüğünün bulunması veya isteğe bağlı olarak hazırlanmış olması halinde, söz konusu rapor,
- Mevzuat uyarınca ilişkili taraf işlemleri ve bakiyelerine ilişkin ortaklara sunulması zorunlu bilgiler,
- Finansal tablolarda yer almamasına rağmen tablo kullanıcıları için faydalı olabilecek diğer açıklamalar (Çelik, 2017, s. 271-272).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, faaliyet raporları, öncelikle yönetim kurulu başkanının mesajını yayınlar daha sonra işletme faaliyeti hakkında özet bilgi sunar. İşletmenin ortaklık yapısı, mevcut durumu yönetim kurulu ve denetim kurulu hakkında bilgi verir. Döneme ilişkin finansal tablolar ve dipnotlar, işletmenin sosyal sorumluluk faaliyetleri, sürdürülebilirlik faaliyetleri bu raporlarda yer almaktadır (Uyar, 2015, s. 105).

2.7. Entegre Raporlama

Finansal krizler, işletme skandalları kaynak miktarındaki yetersizlik, iklim değişikliği gibi birçok ekonomik, sosyal ve çevresel sorun işletmelerde değişim yaşanmasını zorunlu kılmış şeffaflık işletmeler için elzem olmuştur. Menfaat grupları da işletmelerin sundukları ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel bilgileri karar alma süreçlerinde kullanmaya başlamışlar, işletmelerden finansal ve finansal olmayan daha fazla bilgiyi talep eder olmuşlardır (Yüksel, 2017, s. 29).

Mevcut kurumsal raporlama yöntemlerinin de başta yatırımcılar ve hissedarlar olmak üzere menfaat gruplarının beklentilerini karşılamada yeterli olmaması işletmelerin bugün ve gelecekte nasıl değer yaratabildiğini ifade eden bir raporlama biçimi olarak entegre raporlama anlayışını ortaya çıkarmıştır (Aras ve Sarıoğlu, 2015, s. 37).

2.7.1. Finansal ve Finansal Olmayan Entegrasyonun Gerekliliği

Sürdürülebilirlik, işletme stratejisi, yönetim süreçleri ve finansal performans günümüzde birbirinden ayrılmaz parçalar olarak görülmeye başlamıştır. Çünkü son yıllarda yaşanan işletme skandalları nedeniyle sadece finansal bilgileri kullanarak kararlar almanın yatırımcıları ve hissedarları zarara uğrattığı görülmüştür. Artık tüm

menfaat gruplarının işletmenin finansal performansı yanında, çevresel, sosyal ve yönetsel konulardaki performansına yani finansal olmayan performansına da dikkat etmeleri gerekmektedir. (Yüksel 2017, s. 30).

Son dönemlerde birçok mali tablo kullanıcısı ihtiyaç duydukları hususların;

- Daha fazla miktarda finansal olmayan bilgi
- Daha fazla ileriye dönük bilginin daha fazla açıklanması
- Daha fazla gayri maddi varlıklara ilişkin bilgi olduğunu belirtmiştir (Wayne, 2001, s. 3).

İşletme faaliyetlerine ilişkin finansal ve finansal olmayan bilgilerin ayrı raporlarda, birbirinden bağımsız bir şekilde paylaşılması işletme performansının bir bütün olarak görülememesine neden olmaktadır. İşletme performansının bir bütün olarak tek bir raporda sunulması gerektiği görüşü 2007 yılından beri tartışılan bir husustur. Dünya çapında öncü kuruluşlar ve organizasyonlar tarafından yapılan çalışmalar sonucunda entegre raporlama kurumsal raporlamada yeni bir yaklaşım olarak ortaya konulmuştur (Yüksel, 2017).

İşletmelerin geçmiş işlemlerinin raporlanmasıyla oluşturulan finansal tablolar ile yatırımcıların ve diğer menfaat gruplarının geleceğe yönelik karar almalarını beklemek günümüz koşullarında anlamlı olmamaktadır. Doğru kararlar alınabilmesi için sadece geçmiş faaliyetlerin değil gelecekteki imkan ve fırsatların da değerlendirilmesi ve bütün bu sermaye unsurları arasında bir ilişki kurulabilmesi entegre raporlama yapmanın temel çıkış noktasıdır (Kaya, 2015, s. 115). Artık yeni oluşturulan kurumsal raporlama araçlarından sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk, çevresel duyarlılık ve değer yaratma unsurlarını finansal bilgiler ile harmanlaması beklenmektedir. Yeni bir raporlama anlayışı olan entegre raporlamaya duyulan ihtiyacın nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Bilgi kullanıcılarının yalnızca bir boyut üzerinden (sadece finansal ya da sadece sosyal) değerlendirmek istememeleri
- Bilgi kullanıcılarının çok uzun sayfalar içeren, birbiriyle bağlantısız bölümlerden oluşan ve sayfa sayısı fazlalığına dair ihtiyaç duyulan bilgileri kapsamayan raporlar yerine daha ilişkili rapor kullanmak istemeleri
- Finansal raporların geleceğe ilişkin bilgiler sunamaması
- Sürdürülebilirlik raporlarının ise yeterli finansal bilgi içermemesi

- Tek bir rapor kullanarak ihtiyaç duyulan tüm bilgilere ulaşma ihtiyacı
- Finansal olmayan ve geleceğe ilişkin değerlendirmede bulunan verilerin finansal verilerle desteklenmesi (Kaya, 2015, s. 116).

Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) tarafından 2013 yılında yapılan bir araştırmada yatırımcıların %89'u için sürdürülebilir faaliyetler karar almada önemli olmaktadır. Bu yatırımcılar mevcut raporlama araçlarından özellikle şu noktalarda şikayet etmektedirler:

- Ülkeler arası karşılaştırma yapabilmenin mevcut raporlarla mümkün olmaması
- Yatırımcıların öncelikli konularına ilişkin bilgileri sağlamakta yetersiz kalmaları
- Raporlarda işletmelerin strateji ve risk bağlantılarının kurulamaması (ACCA, 2013).

Kısacası mevcut kurumsal raporlarla özellikle de sürdürülebilirlik raporlarıyla sunulan bilgiler arasındaki kopukluk, sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasında nasıl bir ilişki olduğunu ve sürdürülebilirliğin işletmeye nasıl bir değer yarattığını anlamayı zorlaştırmaktadır. Menfaat gruplarının resmin tamamını görerek işletmenin geleceğe ilişkin değerini öngörebilmeleri mümkün olmamaktadır (Kaya, 2015, s. 118).

2.7.2. Entegre Raporlama Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

2009 yılında Accounting for Sustainability Project (A4S) kapsamında gerçekleştirilen “Governance & Collaboration: Establishing an International Integrated Reporting Committee” isimli toplantıda, Galler Prensi Charles International Federation Of Accountants (IFAC-Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) ve Global Reporting Initiative (GRI- Küresel Raporlama Girişimi)’ni iş birliği kurmak için davet etmiştir. Bu toplantının amacı, kurumsal raporlamada finansal ve finansal olmayan bilgilerin birbirine entegre edildiği bir yaklaşım geliştirmektir. IFAC ve GRI tarafından yapılan çalışmalar sonucunda, 2010 yılında Merveyn King önderliğinde kurulan International Integrated Reporting Council (IIRC-Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi), Aralık 2013’te Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’ni yayınlamıştır (Yüksel, 2017, s. 2).

İşletmeler günümüzde zorunlu oldukları için finansal raporlarını ve gönüllü olarak da sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk, kurumsal yönetim gibi raporlar yayınlamaktadır. Bu raporda ya sadece işletmelerin finansal durumuna ilişkin bilgilerin

ya da sadece çevresel ve sosyal sorumluluklarına ilişkin bilgilerin yer aldığı görülmektedir. Menfaat gruplarının alacakları kararlarda etkinliğe ilişkin olumsuzluklar ve bu konuda beklentiler daha etkili raporlama yöntemlerinin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç sonucunda da entegre raporlama dünya çapında tartışılmaya başlanan konu haline gelmiştir (Towards Integrated Reporting, 2011, s. 1-3).

King III raporunda entegre raporlama: “işletmenin finansal ve sürdürülebilirlik performansı hakkında entegre bir sunum” olarak tanımlanmaktadır. Konuyla ilgili ilk basılı yayınlardan olan One Report isimli kitapta ise entegre raporlama; finansal ve finansal olmayan bilgileri kapsayan, işletmenin sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgileri içeren açıklamaların tek bir rapor entegre olarak sunulmuş halidir şeklinde tanımlanır (Integrated Reporting, 2012, s. 2). Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC) tarafından ise entegre raporlama:

Bir kuruluşun stratejisinin, kurumsal yönetiminin, performansının ve beklentilerinin kuruluşun dış çevresi bağlamında kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl sağlayacağını kısa ve öz bir şekilde bildirilmesi şeklinde tanımlanır (Integrated Reporting, 2013).

İlk olarak entegre raporun ne olmadığını belirtmek kavramın anlaşılması açısından yarar sağlayacaktır. Kavramın gündemde yer aldığı ilk dönemlerde finansal ve sürdürülebilirlik raporlarının tek bir raporda toplanması entegre raporlama olarak ifade edilmiştir. Entegre rapor, bir işletmenin finansal raporu ile sürdürülebilirlik raporunun birebir toplamı demek değildir, rapordaki bilgilerin bir arada değerlendirilmesi ve yorumlanması ile elde edilen öz haline getirilmiş bilginin yer aldığı rapordur. Entegre raporlama, işletme faaliyetlerine ilişkin finansal performans ve sürdürülebilirlik performansı ile işletme faaliyetleri ve sonuçları arasında, çeşitli işletme birim ve fonksiyonları arasında entegre düşüncüyü gerektirmektedir. Diğer türlü bir entegrasyon oluşturulmadan bağımsız bir şekilde finansal ve finansal olmayan sonuçların sunulması durumunda entegre raporlama sürecinden bahsedilemez (Kaya, 2015, s. 118, Yüksel, 2017, s. 32).

Entegre raporlama, işletmenin entegre düşünce temeline dayanan değer yaratma sürecini bilgi kullanıcılarına aktarma sürecidir. Entegre düşünce sermaye ögeleri arasındaki ilişkileri, menfaat gruplarının istek ve beklentilerinin işletme tarafından karşılanma derecesini, dış çevrede karşılaşılan veya karşılaşılabilecek olan risk ve fırsatlara göre işletme stratejisinin belirlenmesini, tüm işletme birimleri ve

fonksiyonları arasındaki ilişkileri, geçmiş ve gelecek döneme ait finansal ve finansal olmayan performans sonuçlarının analizini bir bütün olarak ele alır. İşletmede entegre düşüncenin hakim olmasıyla, işletme faaliyetlerine ilişkin bilgiler arasındaki bağlantı etkin bir şekilde kurulacak, iyi bir kurumsal yönetim mekanizması oluşturulacak, performans sonuçlarının değerlendirilmesi etkin bir şekilde yapılacak, karar verme sürecine yol gösterecek olan kurumsal raporlar entegre bir şekilde hazırlanacaktır. (Yüksel, 2017, s. 32).

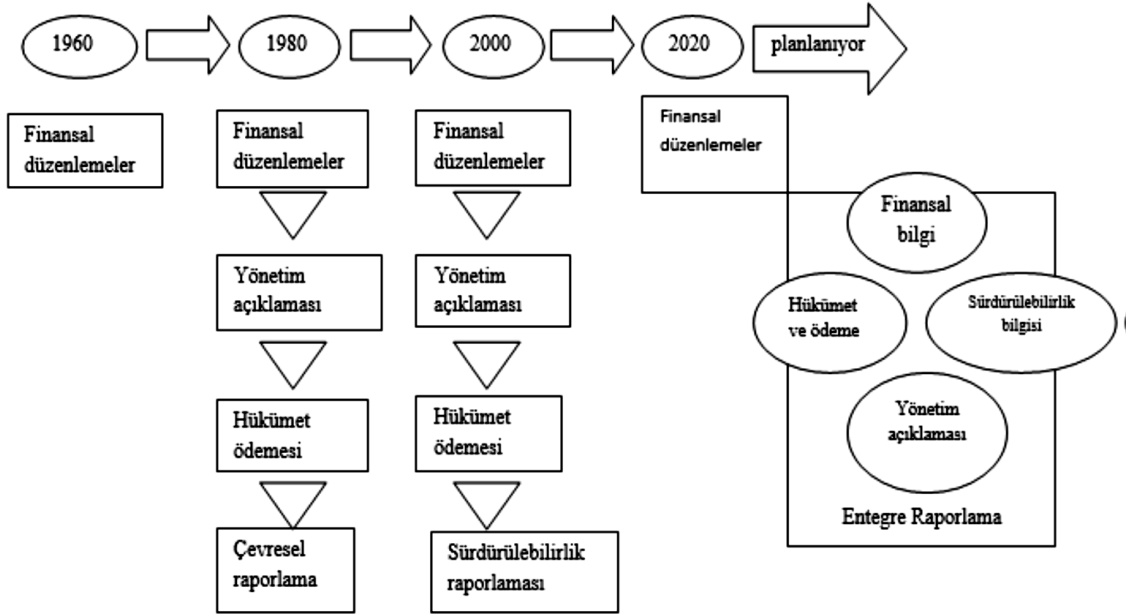
Entegre raporlamanın tarihsel gelişim sürecine bakıldığında; dünyada entegre raporlama yolculuğu 1994 yılında Güney Afrika'nın tam demokrasiye geçmesine kadar uzanmaktadır. Yeni seçilmiş Başkan Nelson Mandela, Güney Afrika kuruluşları ve işletmelerine karşı hissedilen güvensizliği yok edebilmek amacıyla şeffaflık, eşitlik ve bilgi paylaşımını teşvik etmiştir. Yargıtay eski hakimi Mervyn King'i, kurumsal yönetim ilkelerine ilişkin çalışmalar yürütecek King Komitesi'nin kurulması için görevlendirmiştir. 1994'te ilki sunulan King raporunda kuruluşların finansal olmayan bilgilerini paylaşması önerilirken 2002 yılında yayımlanan King II raporu bir adım daha ileriye giderek işletmelerin tüm ilgili menfaat gruplarını dahil etmelerini ve sorumluluklarını finansal bilgi paylaşımına ek olarak sosyal ve çevresel faaliyetlerin paylaşımını da kapsayacak şekilde genişletmelerini talep etmiştir. Raporun yayımlanmasını takiben Johannesburg Borsası, borsaya kote olan işletmelerin yıllık raporlarında King II Raporu'ndaki ilkelere nasıl uyduklarını sözel olarak anlatmalarını şart koşmuştur. 2008 yılındaki finansal kriz, uzunluk ve karmaşıklığına rağmen geleneksel raporların riskleri ortaya çıkarmada yeteriz kaldığını göstermiştir. Bu sorunlara çözüm bulmak adına 2009 yılında King III raporu yayımlanmıştır. 2010 yılına gelindiğinde Johannesburg Borsası, borsaya tabi tüm işletmelerin entegre rapor yayımlaması, yayımlamayanların ise nedenini açıklaması (*report or explain*) zorunluluğu getirmiştir. Güney Afrika böylelikle entegre raporlamayı borsaya tabi işletmelere zorunlu kılan ilk ülke olmuştur. King IV raporu geliştirilmiş haliyle Kasım 2016 yayımlanmıştır (King IV, 2016).

Güney Afrika sonrasında Danimarka, Portekiz, Fransa gibi birçok ülkede de borsaya tabi işletmelerin finansal raporların içinde finansal olmayan bazı bilgileri de açıklamasını zorunlu tutularak entegre raporlamaya doğru yolculuk başlamıştır. Ülkemizde Argüden Yönetişim Akademi ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası entegre

raporlamayı benimseyen işletmelerdir. Argünden 2015 ve 2016 da Kalkınma Bankası da 2016 yılında entegre raporunu yayınlamış ve hazırlamıştır (Topçu ve Korkmaz, 2015, s. 1).

Küresel düzeyde entegre raporlama faaliyetlerinin hız kazanması ile 2010 yılında Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'nin (*International Integrated Reporting Council- IIRC*) kurulmuştur. IIRC'nin üyeleri arasında BM Global Compact, GRI, Dünya Bankası (*the World Bank*), Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (*International Federation of Accountants-IFAC*), Dünya Ekonomik Forumu (*World Economic Forum- WEF*) gibi birçok kuruluşun yanı sıra HSBC, Microsoft, Nestlé gibi işletme temsilcileri, akademisyenler ve yatırımcılar da yer almaktadır. Konseyin vizyonu, “kamu ve özel sektörde kurumsal raporlama normu olarak entegre raporlamanın kullanıldığı, yaygın kurumsal uygulamalarda entegre düşünce yapısının uygulandığı bir dünya” olarak açıklamıştır. Kuruluşundan itibaren IIRC, işletmelere entegre rapor hazırlamalarında yol gösterecek, uluslararası düzeyde kabul edilen bir entegre raporlama çerçevesi oluşturmayı misyonu olarak belirlemiştir. Bu amaçla IIRC 2011 yılında ilk tartışma dokümanı yayımlamıştır. Dünyanın dört bir yanından gelen yorumlar ve katkıları değerlendiren IIRC, bu katkılar sonucunda son şekli oluşturulan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesini 2013 yılının aralık ayında yayımlamıştır. Artık entegre raporlamaya başlayan kuruluşlar bu çerçeveyi referans alarak raporlama yapmaktadırlar.

Şekil 6. Kurumsal Raporlamanın Gelişimi

Kaynak: IIRC 2012, s. 6-7.

Şekilde 6’da görüldüğü üzere 1960’lara kadar sadece finansal raporlamanın varlığından bahsedilebilirken, 1980’li yıllarda çevresel raporlamanın önem kazanmasıyla finansal bilgilerin yanı sıra finansal olmayan bilgiler de raporlanır olmuştur. 2000’li yıllara gelindiğinde finansal olmayan bilgi paylaşımının önemi daha da artmış ve sürdürülebilirlik raporlaması adıyla yeni bir kurumsal raporlama anlayışı doğmuştur. Entegre raporlama 159 yıllık geçmişi olan finansal raporlama ve 20 yıllık geçmişe sahip sürdürülebilirlik raporlamasına göre oldukça yeni raporlama anlayışıdır. Bu kısa geçmişe rağmen entegre raporlamanın 2020’li yıllarda finansal raporlamanın ve sürdürülebilirlik raporlamasının önüne geçmesi ve son derece yaygın bir iletişim aracı olarak kullanılması beklenmektedir (Kaya, 2015, s. 118; Karğın, Aracı, ve Aktaş, 2013, s. 41; Aras ve Sarıoğlu, 2015, s. 37).

3. İŞLETMENİN KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSININ ve FİNANSAL PERFORMANSININ ÖLÇÜMÜ

3.1. Performans Ölçümü

Fransızca kökenli performans kelimesinin sözlük anlamı başarımlı, takat sınırı şeklinde ifade edilmektedir (Performans, t.y.). Konuya bir işletme açısından bakıldığında performans, işletmenin organizasyonel ve fonksiyonel stratejilerine ulaşma düzeyi olarak tanımlanabilir (Elitaş ve Ağca, 2006, s. 346-347). Performans ölçümü, incelenecek performans iyileştirmelerine izin verecek düzenli ve karşılaştırılabilir bir şekilde örgüt içinde oluşturulan sayısal değer ve nitel ifadelerdir (Atağan, 2010, s. 10). İşletme performansının ölçümü ise işletmenin stratejilerinin, faaliyetlerinin etkinliğini, verimliliğini tespit etmek ve eksiklikler noktasında değişiklik yapmak amacıyla iş sonuçlarını değerlendirmek olarak da tanımlanabilir. İşletmenin performans ölçümü sayesinde başarısı ve devamlılığı değerlendirilmekte, böylece işletmelerin faaliyetlerini etkin, verimli ve kârlı bir şekilde yürütüp yürütmediği hususunda bilgi sahibi olunmaktadır (Cebeci ve Özbilgin, 2015, s. 50). İşletmelerin şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda hareket ederek gerçekleştirdikleri faaliyetleri nasıl ölçümleyeceği ve performans sonuçlarını paylaşması sürdürülebilirliği açısından gereklidir (Argüden, 2007, s. 40).

“Ölçülmeyen performans iyileştirilemez” ilkesi doğrultusunda (Argüden, 2007, s. 40) işletmenin hedeflenen performansı ve gerçekleştirdiği performansı karşılaştırılarak ulaşılan nokta ile hedefler arasındaki olumlu ve olumsuz farkları tespit etmek ve olumsuzlukların giderilmesi için gerekli önlemleri almak ve böylece işletme performansının yükselmesini sağlamak performans ölçümünün temel amacıdır (Taşdemir, 2017, s. 43; Atağan, 2010, s. 9). İşletmeler açısından performans ölçümünün ve değerlendirmesinin diğer amaçları ise şu şekilde sıralanabilir:

- Üst yönetimin sorumluluklarını ne ölçüde yerine getirdiği ve başarı düzeyi performans ölçümü ile belirlenebilir
- Hedeflenen ve gerçekleşen performans arasındaki olumlu ve olumsuz farklar tespit edilebilir (Taşdemir, 2017, s. 43-44).

- İşletmeler faaliyet gösterdiği alanlardaki konumlarını tespit edilebilmek, kıyaslama yaparak rakipleri ile aralarındaki farkları bulabilmek ve işletme içi ve dışı faaliyetlerinin niteliğini geliştirilebilmek için de performansının ölçümü yaparlar (Zerenler, 2005, s. 2).

İşletmelerin temel amaçları faaliyet gösterdikleri çevreye uyum sağlayıp devamlılığını sağlamaktır. Devamlılığı sağlayabilmek için de mevcut olan fırsatlardan etkin bir biçimde yararlanmalı ve ortaya çıkabilecek risklere karşı önlem alabilmelidir. Devamlılığını sağlamak ve uzun vadede değer yaratmak isteyen günümüz işletmeleri, faaliyetlerine en uygun sürdürülebilirlik stratejilerini belirlemeli ve bunları tüm süreçlerine entegre edebilmeli, menfaat gruplarının ihtiyaç ve beklentilerinin analizlerini yapmalı, genel ve sektörel açıdan sürdürülebilirlik önceliklerini belirleyerek, işletmelerinin sürdürülebilirlik performanslarının ölçülebilmesi gerekmektedir (Demircioğlu Sarı, 2014, s. 38; Durgut, 2017, s. 246).

Sürdürülebilirliğin işletmeler tarafından içselleştirilmesi ve işletmenin tüm faaliyetlerine entegre edilmesi için öncelikle izlenmesi ve ölçülür olması gerekmektedir (Kolk, 2004, s. 54-55; Şahin, Çankaya ve Karakaya, 2018, s. 18). İşletmenin performans ölçümünde kullanılan geleneksel yöntemler daha çok finansal bilgileri kullanmakta ve diğer faktörleri dikkate almamaktadır. Finansal olmayan bilgilerin dikkate alınmaması da işletme başarısına ilişkin değerlendirmenin eksik kalmasına neden olmaktadır. Literatürde, finansal olmayan bilgilerin sınıflandırılması, ölçülmesi ve değerlendirilmesi için kabul edilen ortak bir yaklaşım bulunmamaktadır (Durgut 2017, s. 248). Bu sorunun giderilmesi finansal olmayan bilgilerin de performans ölçümünde kullanılması ile mümkün görünmektedir. Bunu sürdürülebilirlik raporları sağlayacaktır. Sürdürülebilirlik raporları olarak ayrı hazırlanmaya başlanan bu raporlarla finansal ve finansal olmayan performans arasındaki bağlantı vurgulanmaktadır. İşletmelerin sürdürülebilirlik ve finansal performanslarının belirlenebilmesi için yapılan faaliyetlerin ölçülebilmesi gereklidir. Bunu sağlamak adına da çok çeşitli performans ölçüm kriterlerinin tespit edilmesi gereklidir. İşletmelerin faaliyet alanlarının farklılığından ve performans ölçümü yapılan seviye farklılığından dolayı işletmelerin performansının ölçülmesinde kullanılacak göstergeler de farklılık göstermektedir. Bir işletme performansını ölçmek için kullanılacak sayısız adette göstergeler olabilir. Çok sayıda ve karmaşık olan bu göstergelerle işletme performansının ölçümü pek de kolay değildir (Eş, 2008,

s. 48). Performans göstergeleri, organizasyonun amaç ve hedeflerine ulaşım ulaşmadığını, ya da ne kadar ulaşıldığını ölçmek ve değerlendirmek için kullanılan ve sayısal olarak da ifade edilen araçlardır. Performans göstergeleri, farklı veri grupları arasındaki ilişkileri analiz etmek, farklılıkları araştırmak ve düzeltici işlemlerin yapılmasını sağlamak için araç vazifesi görür. Bu yüzden organizasyonlarda, bireysel düzeyde, faaliyetler düzeyinde ve organizasyonun tamamı düzeyinde performans göstergeleri ve ölçümleri oluşturulmalıdır. Oluşturulan performans göstergelerinin doğruluğu ve güvenilirliği periyodik olarak gözden geçirilmelidir (Akçakanat, 2012, s. 40). Performans göstergeleri ölçülen her bir boyut için nerede olduğumuzu, nereye gittiğimizi hedeflediğimiz noktaya olan uzaklığımızı belirlememize yardımcı olur, sonuçlar kötüleşmeden bizi uyarır ve çözüm bulmamıza yardım eder (Eş, 2008, s. 48).

İşletmeler için uygun olan sürdürülebilirlik ve finansal performans ölçütü, işletmenin hedeflerini kapsayabilmeli, faaliyetleri ve hareket alanlarını yansıtılabilmeli, yönetici ve çalışan hareketlerindeki değişikliklere uyum sağlayabilmek için dinamik olmalı çalışanlar tarafından anlaşılabilir, objektif ve güvenilir olarak ölçülebilmeli, tutarlı ulaşılabilir olmalı ve sürekli şekilde kullanılabilir (Durgut, 2017, s. 250).

1992 yılındaki Rio zirvesi ile sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik sosyal ve çevresel boyutunu kapsayan ulusal ve uluslararası ortak performans göstergesi çerçeveleri oluşturulmaya başlamıştır. Bu gösterge çerçeveleri arasındaki farklar, ele aldıkları boyutlardan ve ölçüm yaptıkları seviyelerden kaynaklanmaktadır. Bazı alınan gösterge çerçevesi ve kriterlere göre işletmeler, kurumlar hükümetler için sürdürülebilirlik performansı belirlemek mümkün olmaktadır (Eş, 2008, s. 48).

3.2. İşletmelerin Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü

İşletmeler tarafından sürdürülebilir kalkınmaya sağlanan katkı “kurumsal sürdürülebilirlik performansı” olarak da ifade edilir (Aksoy, 2013, s. 8). Kurumsal sürdürülebilirlik performansının ölçümü, sürdürülebilirlik boyutlarında ele alınan tüm boyutların değerlendirilmesi ile mümkündür (Eş, 2008, s. 48). Bu boyutlar işletmeler için ekonomik refahı, çevresel korumayı ve sosyal adalet ve eşitliği temsil eden, üçlü sorumluluk-performans olarak da adlandırılan ekonomik, çevresel ve sosyal performanstır (Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 131-132).

3.2.1. Ekonomik Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü

Ekonomik sürdürülebilirlik performansı; işletmelerin finansal, maddi ve gayri maddi sermaye gibi çeşitli ekonomik sermayelerinin yönetilmesi sonucu ortaya çıkan sayısal veya nitel sonuçlardır. Bir başka ifadeyle ekonomik sürdürülebilirlik; öz sermaye, borç gibi finansal sermaye, arsa, makine, stoklar gibi maddi sermaye, kurumsal itibar ve teknik bilgi gibi maddi olmayan sermaye gibi çeşitli sermaye türleri arasında optimal bir dengenin sağlanmasını gerektirir. Bu bakımdan ekonomik anlamda yüksek sürdürülebilirlik performansı gösteren işletmeler, bir yandan hissedarlarına daima ortalamanın üzerinde kazanç sağlayabilen, diğer yandan da hiçbir zaman likidite sıkıntısı yaşamayacak şekilde nakit akışını temin edebilen işletmelerdir (Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 132-133).

3.2.2. Çevresel Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü

Çevresel sermayeyi yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların toplamı oluşturur. Yenilenebilir kaynaklar rüzgar güneş ışığı, yağmur gibi ekonomik faaliyetlerde kullanılan aynı zamanda doğal olarak yenilenebilen kaynaklardır. Yenilenemez kaynaklar ise fosil yakıtlar, biyolojik çeşitlilik gibi tek kullanımlık kaynaklardır. (Aksoy Hazır, 2018, s. 33). Çevresel sürdürülebilirlik, yenilenebilir kaynakların sürekliliğinin sağlanabilmesi, yenilenemez kaynakların ise ihtiyaçtan fazla tüketiminin engellenmesi, optimum bir tüketime yönelmenin sağlanması anlamına gelmektedir. Kaynakların kullanım düzeyinin o kaynağın kendini yenileyebilme oranını salınan kirleticilerin oranının, doğal kaynakların bu kirleticileri işleme tabi tutma hızını aşmaması gerekmektedir (Kaypak, 2010, s. 26; Aksoy Hazır, 2018, s. 34).

3.2.3. Sosyal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçülmesi

Sosyal sürdürülebilirlik performansı bir işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik kapsamında sahip olduğu ilkelerin, süreçlerin, programların ve tüm bu bileşenlere ilişkin uygulama sonuçlarının bütünüdür. Çok boyutlu bir kavram olan sosyal performans beşeri sermayenin ve toplumsal sermayenin bir arada geliştirilmesini gerekli kılar (Yılmaz, 2016, s. 17; Dyllick ve Hockerts,2002, s. 134). İşletmeler açısından beşeri sermaye iç menfaat grupları olan çalışanların ve hissedarların yetenekleri, memnuniyetleri, motivasyonları tecrübeleri olarak ifade

edilir iken toplumsal sermaye işletmeler tarafından topluma sunulan altyapı çalışmaları, eğitim kültür, sanat, spor gibi alanlarda sağlanan hizmetlerin tümü olarak ifade edilir (Aktan ve Börü, 2007, s. 26-27). Hem beşeri sermayenin hem de toplumsal sermayenin gelişimini sağlayan işletmeler sosyal açıdan sürdürülebilir işletmeler olacaktır (Dyllick ve Hockerts, 2002, s. 134).

3.3. İşletmelerin Finansal Performansının Ölçülmesi

İşletmelerin finansal performans ölçümü; belirlenen finansal performans göstergelere ilişkin bilgilerin toplanarak karar alma süreçlerinde karar alıcılara bilgi sağlayan yöntemdir. İşletmelerin finansal olarak mevcut durumunun belirlenebilmesi ve geleceğe yönelik kararlar almada işletme yönetimine bilgi sağlanabilmesi için finansal performansın ölçülmesi şarttır (Taşdemir, 2017, s. 45). İşletmelerin finansal performansı belirlenirken finansal ölçütlerin kullanılması Eski Mısır'dan günümüze kadar birçok işletme için kullanılan yöntem olmuştur (Atağan, 2010, s. 14). Finansal göstergeler işletmenin başlıca amaçları arasında yer alan hedeflenen finansal performans düzeyine ulaşıp ulaşılmadığı hakkında bilgi verirken, girdi ve çıktıları finansal terimlerle ifade ederek denetim mekanizmasını da çalıştırır (Taşdemir, 2017, s. 45).

Griffin ve Mahon (1997, s. 12) kurumsal sosyal sorumluluk ve kurumsal finansal performans arasındaki ilişkiyi kimya sektörüne göre inceledikleri çalışmalarında daha önce yapılmış olan 51 çalışmada kullanılan finansal performans ölçülerini 6 kategoride toplamışlardır. Bu kategorilerde 80 farklı finansal performans ölçüsü bulunmaktadır. Bunların 57 tanesinin tek seferde kullanıldığı çalışmalar söz konusudur. Bu kategoriler ve kategorilerde yer alan finansal performans ölçülerinden bazıları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Finansal Performans Ölçüleri

<i>Kategoriler</i>	<i>Kategoride Yer Alan Finansal Performans Ölçüleri</i>
1-Kârlılık	Özkaynak kârlılığı, medyan, ortalama, düzeltilmiş risk, satış kârlılığı, net gelir, yatırım kârlılığı, hisse başına kâr, kâr marjı, özkaynak
2-Varlık Kullanımı	Aktif kârlılığı, aktif devir hızı, varlık yaşı
3-Büyüme	İşletme büyüklüğü, satış kârlılığı, aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı, aktif devir hızı, yatırım kârlılığı, hisse başına kâr büyümesi
4-Likidite	Cari oran, likidite oranı, nakit akışındaki değişim, dönen varlık/toplam Varlık,
5-Risk/Piyasa Ölçüleri	Piyasa değerlemesi/olağan dışı getiriler, Beta, alfa, net kayıplar, hisse fiyatı, fiyat/kazanç oranı, piyasa değeri, hisse başına kâr payı, kâr payı değişim yüzdesi
6-Diğer	Sahiplik türüne ilişkin ölçüler (%100 yerli-kurumsal sahiplik), algısal ölçüler, reklam düzeyi, yönetici ve çalışan tazminatı, çeşitlendirme, kaldıraç ölçüleri (uzun dönemli borç/öz kaynak, toplam pasif/değer)

Kaynak: Griffin ve Mahon, 1997, s. 12.

Finansal performans göstergelerini sağladığı veri türüne göre muhasebe bazlı, değer bazlı ve piyasa bazlı olmak üzere üç gruba ayırmak mümkündür (Taşdemir, 2017, s. 45). Orlitzky, Schmidt ve Rynes (2003, s. 408) yaptıkları çalışmada finansal performans ölçülerini; piyasa temelli, muhasebe temelli ve algısal ölçüler şeklinde üç alt gruba ayırmışlardır. İlk olarak hisse fiyatı veya hisse fiyatı değerlemesi gibi piyasa temelli ölçüler; işletme için birincil menfaat grubunda yer alan hissedarların eğilimini yansıtır. Hisse piyasası katılımcılarının geçmiş, şu an ve gelecekteki hisse getiri ve risk algılarına bağlı olarak bir firmanın hisse fiyatı ve böylece piyasa değeri belirlenir. Aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve hisse başına kâr gibi muhasebe temelli ölçüler ise bir işletmenin içsel verimliliğini yansıtır. Bu ölçüler, kuruma ait faaliyetlere dışsal piyasa tepkilerinden ziyade yönetim performansını ve içsel karar verme yeteneklerini gösterir. Son olarak algısal ölçüler ise anketlerde işletmenin finansal durumuna ilişkin sorulan sorulara verilen subjektif yanıtlardan meydana gelir (Düzer, 2018, s. 88).

Lu ve diğerleri (2014, s. 199-200) 2002 ve 2011 yılları arasında yapılan çalışmaları incelediğinde genellikle finansal performans ölçüsü olarak piyasa temelli, muhasebe temelli ve algısal ölçülerin kullanıldığı sonucuna ulaşmışlardır. İncelenen 105 çalışmanın 56'sında muhasebe temelli ölçüler, 39'unda piyasa temelli ölçüler ve 10'unda ise algısal ölçülerin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca muhasebe temelli ölçülerin objektif ve denetlenmiş, piyasa temelli ölçülerin kısmen objektif ve

algısal ölçülerin anket katılımcılarının yanıtlarına dayalı olduğu için büyük ölçüde subjektif ölçüler olduğunu belirtmişlerdir (Düzer, 2018, s. 88).

Finans literatürüne bakıldığında, finansal performans ölçüleri olarak muhasebe temelli ve piyasa temelli ölçülerin ağırlıklı olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılabılır. Muhasebe temelli ölçüler, objektif olma yönlerinin ağır basması nedeniyle tercih edilirken; piyasa temelli ölçüler ise piyasa katılımcılarının işletmenin hisse senetleri üzerindeki özellikle geleceğe yönelik beklentilerini yansıtması sebebiyle tercih edilmektedir. (Düzer ve Önce, 2018, s. 102; Yılmaz, 2016).

3.3.1. Muhasebe Temelli Finansal Performans Göstergeleri

İşletmelerin performansının sistematik olarak ölçülmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Atağan, 2010, s. 14). Bu sayede yatırımlarının kârlılık derecesini, işletmelerin varlıklarını ne ölçüde verimli kullandıkları, yabancı kaynak ve öz kaynak kullanımlarının piyasa değerine katkısı gibi konularda tüm menfaat gruplarına bilgi sağlanabilir (Ceylan ve Demirci, 2016, s. 3).

Karşılaştırmaya dayalı, objektif bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle amaçların ve uygun performans göstergelerinin ve standartlarının belirlenmesi, verilerin toplanması ve bu verilerle ölçme işlemlerinin yapılması gerekmektedir (Atağan, 2010, s. 14).

Finansal tablolardaki kalemlerin özellikle de bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin matematiksel işlemlerle birbirlerine oranlanarak hesaplanan göstergeler muhasebe temelli finansal performans göstergeleri olarak ifade edilir. Burada temel amaç elde edilen sonuçların işletmenin amaçları ile entegre bir şekilde değerlendirilmesi ve yorumlanmasıdır. Hesaplanan oranlar işletmenin geçmiş dönemlerine ait oranlarla, genel kabul görmüş oranlarla veya işletmenin içinde bulunduğu sektör için geliştirilen oranlarla karşılaştırılarak yorumlar yapılabilir (Taşdemir, 2017, s. 45-46).

İşletme performansı belirlenirken farklı boyutlar üzerinden değerlendirme yapan çok sayıda hesaplama yöntemi mevcuttur. İşletmelerde finansal analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleşen finansal durumların ve finansal gelişmelerin yeterli düzeyde olup olmadığını belirlenebilir. İşletmelerde finansal performansın ölçülmesinde en çok kullanılan yöntem olarak da oran analizi görülmektedir. Oran analizleri ile finansal tablolarda yer alan birçok kalem, daha kolay anlaşılır ve az sayıda göstergeyle daha anlamlı hale getirilmektedir (Cebeci ve Özbilgin, 2015, s. 50).

Muhasebe temelli performans göstergelerine getirilen en büyük eleştiri bu göstergelerin tarihi verilere dayanılarak hesaplanıyor olmasıdır. İşletme menfaat gruplarının özellikle de yatırımcıların finansal performans ölçümünde piyasa verileri üzerinden hesaplanan göstergeleri kullanıyor olmasının en büyük nedeni de muhasebe temelli göstergelerin geçmişe dönük olmasıdır. Bu sorunun çözümü adına bir işletmenin belirli bir dönem içinde yarattığı değeri belirlemek amacıyla hem muhasebe temelli hem de piyasa temelli performans ölçütlerinin bir arada kullanıldığı günümüz literatüründe sıkça görülmektedir (Durgut, 2017, s. 246-247).

3.3.2. Piyasa Temelli Finansal Performans Göstergeleri

Küreselleşmenin etkisiyle derinliği artan finans piyasalarındaki katılımcılar artık piyasa performansını temel alan ölçüm ve değerlendirme yöntemlerini talep eder olmuşlardır (Şenol ve Ulutaş, 2018, s. 88). Bu gereklilikle hesaplanan piyasa temelli performans göstergeleri hisseleri borsada işlem gören işletmeler için kullanılan göstergelerdir ve işletmelerin piyasa değerlerine odaklanmaktadır. Piyasa değeri ve fiyat değişimlerini baz alan analizler için tamamlayıcı göstergelerdir. Muhasebe temelli yöntemlerin aksine gelecek dönemlerin finansal performansı hakkında tahminde bulunulması konusunda yol gösteren araçlardır. Tobin's Q, piyasa değeri/defter değeri (PD/DD) ve fiyat/kazanç (F/K) en sık kullanılan piyasa temelli oranlardır (Taşdemir, 2017, s. 59-60; Şenol ve Ulutaş, 2018, s. 88).

Sosyal/çevresel/sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik çalışmalar incelendiğinde bazı çalışmalarda sadece muhasebe temelli, bazı çalışmalarda sadece piyasa temelli göstergelerin kullanıldığı bazı çalışmalarda ise her iki gösterge setinden seçilen göstergelerin bir arada kullanıldığı çalışmaları görmek mümkündür. Sadece muhasebe temelli göstergeler yerine piyasa temelli göstergelerin de çalışmalara dahil edilmesi işletmelerin finansal sonuçlarının daha iyi değerlendirilmesini sağlar (Griffin ve Mahon, 1997, s. 11). Zira muhasebe temelli ve piyasa temelli göstergeler birbirinden tamamen bağımsız birbiriyle ilişkisiz göstergeler değildir, örneğin hisse senedi performansı, bir işletmenin uzun vadeli finansal performansının yatırımcıları tarafından değerlendirilmiş halidir (Yılmaz, 2016, s. 33). Tablo 7'de literatürde yer alan bazı ampirik çalışmalar ve kullanılan finansal performans göstergeleri sergilenmiştir.

Tablo 7. Literatürde Muhasebe Temelli ve Piyasa Temelli Oranlar Kullanılarak Yapılan Araştırma Örnekleri

Tarih	Çalışmalar	Muhasebe Temelli	Piyasa Temelli
1972	Bragdon ve Marlin		Hisse Başına Kâr, Fiyat/Kazanç Oranı
1976	Heinz	Aktif kârlılığı, Öz kaynak kârlılığı	Hisse Başına Kâr, Fiyat/Kazanç Oranı
1984	Cohran ve Wood	FVÖK/Aktif Toplamı, FVÖK/Satışlar, Öz kaynakların Piyasa Değeri, Aktif Devir Hızı	
1997	Waddock ve Graves	Öz kaynak kârlılığı, aktif kârlılığı, cari oran, likidite oran, borç/öz kaynak oranı	Fiyat/kazanç oranı, PD/DD
2012	Arsoy vd,	Aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı, satış kârlılığı, borç/varlık, öz kaynak, kâr	
2012	Kim and Statman	Aktif Kârlılığı	Tobin Q
2016	Charles Kang, Frank German	Aktif Kârlılığı, Öz kaynak Kârlılığı, Cari Oran, Likidite Oranı	Tobin Q, PD/DD

Kaynak: yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dam ve Scholtens (2015) sosyal performans ve finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen 68 çalışmayı kullandıkları performans ölçülerine göre analiz etmişler ve muhasebe temelli göstergelerden muhasebe kârının, piyasa temelli göstergelerden de PD/DD ve hisse getirisinin en fazla kullanılan finansal göstergeler olduğunu belirlemişlerdir (Yılmaz, 2016, s. 36).

3.4. Bir Performans Ölçüm Aracı Olarak Sürdürülebilirlik Endeksleri

İşletmelerin sürdürülebilirlik performansını ölçebilmek ve bu sayede sürdürülebilir kalkınmaya sağladıkları katkıyı görebilmek amacıyla birçok performans ölçüm sistemi geliştirilmektedir. Bu sistemlerden birisi de başta sorumlu yatırımcıyı ilke edinen yatırımcılar olmak üzere tüm menfaat grupları tarafından işletmenin sürdürülebilirlik performansını değerlendirmek amacıyla geliştirilen sürdürülebilirlik endeksleridir (Aksoy, 2013, s. 50).

Geçmiş 1990'lı yıllara dayanan sürdürülebilirlik endeksleri özellikle son yıllarda borsaların çalışmaları kapsamında daha fazla yer alır olmuştur (Çıtak ve Ersoy, 2016, s. 44; Sansar, 2016, s. 38). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke borsaları incelendiğinde, artık daha fazla sayıda borsanın çevreye duyarlı projeler geliştirdiği, yeşil fonlar, yeşil bonolar gibi yeni çevreci finansal ürünleri piyasalara sunduğu, sürdürülebilirlik endeksleri oluşturarak işletmeleri bu konudaki performanslarını sunmaya teşvik ettiği görülmektedir (Sansar, 2016, s. 38).

3.4.1. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülke Borsalarından Örnekler

Dünya borsaları ve özel kurumlar iş birlikleri kurarak işletmelerin faaliyetlerinin karşılaştırılabilmesi uzun vadede rekabet avantajı sağlanabilmesi, sorumlu yatırımların çekilmesi gibi amaçlarla sürdürülebilirlik endeksleri oluşturmuşlardır (Aksoy Hazır, 2013, s. 94). Bu endekslerde yer alan işletmeler menfaat grupları tarafından beklenmedik sonuçların olmadığı, daha öngörülebilir sonuçlar elde eden uzun dönemli sürdürülebilir işletmeler olarak görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke borsaları incelendiğinde sorumlu yatırımcıların ilgisini çeken 50'den fazla sürdürülebilirlik endeksi bulunmaktadır (Sansar, 2016, s. 38). Literatürde kabul edilen ilk sürdürülebilirlik endeksi Domini Sosyal Endeksi (Domini Social Index), KLD Rating işletmesi çalışanı olan Amy Domini tarafından 1990 yılında ABD'de geliştirilmiştir. Sonrasında da ABD'nin sosyal, çevresel ve etik açısından önde gelen 400 işletmesi bu endekste yer almıştır. 1999 yılına gelindiğinde, Dow Jones öncülüğünde Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi geliştirilmiştir. 2001 yılında bir İngiliz işletmesi olan FTSE tarafından İngiltere'deki ilk sürdürülebilirlik endeksi; FTSE4Good yayınlanmıştır.

Sürdürülebilirlik endeksleri oluşturmada öncülük eden ülke borsaları Londra, Nasdaq ve Euronext şeklindedir. Yine Almanya (2007), İspanya (2008), Avusturya (2008), Danimarka (2008), İsveç (2008), Norveç (2008) gibi diğer gelişmiş ülkeler de sürdürülebilirlik endekslerini hesaplamaya başlamışlardır (İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Sürdürülebilirlikle İlgili Özet Bilgiler, 2011, s.9).

Tablo 8. Gelişmiş Ülkelerden Sürdürülebilirlik Endeksi Örnekleri

Borsa Endeksleri	Başlangıç Tarihi	Ülke
Domini 400 Sosyal Endeksi	1990	ABD
Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeks Serisi	1999	Global
FTSE 4 Good Endeks Serisi	2001	Global
Etik Sürdürülebilirlik Endeks Serisi	2002	Global
Morningstar Sosyal Sorumluluk Yatırım Endeksi	2003	Japonya
KLD Sürdürülebilirlik Endeks Serisi	2007	Global
FTSE KLD Sürdürülebilirlik Endeks Serileri	2008	Global
MSCI Global Sosyal Sorumlu Endeksi	2011	Global

Kaynak: Sun, Nagata ve Onoda, 2011 ve Aksoy, 2013'ten uyarlanmıştır.

3.4.1.1. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi ve FTSE4 Good Endeksleri ile Sürdürülebilirlik Ölçümü

DJSI, 1999 yılında Sustainable Asset Management (SAM) grup tarafından dünyanın önde gelen işletmelerinin kurumsal sürdürülebilirlik performanslarını belirleyebilmek ve takip edebilmek amacıyla geliştirilmiş endekstir (Dow Jones). Dow Jones Sürdürülebilirlik endeks serisi DSJI Word, DJSI Kuzey Amerika, DJSI Avrupa, DJSI, Asya Pasifik, DJSI Japonya, DJSI Kore, DJSI Gelişen Piyasalar endekslerinden oluşmaktadır. Bu endekslerin altında da alt endeksler bulunmaktadır. Dow Jones sürdürülebilirlik endeksi göstergelerini, ekonomik, çevresel ve sosyal olmak üzere üç başlıkta toplamıştır. Göstergelerin belirlenebilmesi için SAM tarafından işletmelere çevrimiçi anketler gönderilmektedir. Bu anketlerin genel içeriği sürdürülebilirliği oluşturan çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar ile ilişkili sorulardan oluşmaktadır. Bu sorulara verilen yanıtlara göre işletmeler için bir sürdürülebilirlik skoru oluşturulur. (Dow Jones; Aksoy, 2013, s. 87-89).

Bir diğer sürdürülebilirlik endeksi örneği Financial Times Stock Exchange (FTSE4Good) endeksidir. Financial Times gazetesi ve Londra Borsası iş birliğiyle 1995 yılında kurulmuş bir organizasyondur. FTSE4Good, sosyal sorumluluk sahibi işletmelerde yatırımları kolaylaştıracak birtakım kıyaslamalar ve ticari endeksler içermektedir. Endeks firmaları çevresel sürdürülebilirlik, insan hakları, tedarik zinciri, işçi standartları, yolsuzlukla mücadele ve iklim değişikliği ana kriterlerine göre sıralamaktadır. Endeks içinde yer alan firmalar sektörlerine göre de ayrılmakta sektörlerin çevresel etkilerine göre sınıflandırılmaktadır. (Küçükgergerli, 2017, s. 75-76).

3.4.1.2. Gelişmekte Olan Ülke Borsalarından Örnekler

Güney Afrika gelişmekte olan ülke borsalarına verilebilecek ilk örnek olabilir. Sürdürülebilirlik endeksi (JSE SRI Index), 2004 yılında üçlü sorumluluk (Triple bottom line) ilkesine ve kurumsal yönetim uygulamalarına ilişkin olarak oluşturulmuş bir endekstir. Endeksin ana kriter başlıkları, çevre, toplum ve yönetim olarak belirlenmiştir. 2010 yılından sonra iklim değişikliği başlığı da ana kriter olarak eklenmiştir (Küçükgergerli, 2017, s. 79-80).

Güney Afrika ve Brezilya borsaları tarafından hesaplanan sürdürülebilirlik endeksleri; menfaat gruplarının aktif katılımı, endüstri destek programlarının oluşturulması, işletme okulları ve sivil toplum kuruluşlarıyla kurulan ortaklıklar ile endekse ilişkin başarılı kamuyu aydınlatma stratejileri dikkate alındığında, bu alanda oluşturulan en başarılı endekslerdendir (Sansar, 2016, s. 49). Tablo 9’da gelişmekte olan ülkelerden sürdürülebilirlik endeks örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 9. Gelişmekte Olan Ülkelerden Sürdürülebilirlik Endeksi Örnekleri

Borsa Endeksleri	Başlangıç Tarihi	Ülke
Johannesburg SRI Endeksi	2004	Güney Afrika
Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksi	2005	Brezilya
SSE SRI Endeksi	2009	Çin
SRI-KEHATI Index	2009	Endonezya
Korean SRI Index	2009	Kore
S&P EGX ESG Index	2010	Mısır
BIST Sürdürülebilirlik Endeksi	2014	Türkiye

Kaynak: İMKB, Sürdürülebilirlikle İlgili Özet Bilgiler, 2011, s.9.

3.4.2. Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi

Türkiye’de sürdürülebilirlik endeksi proje çalışmaları 2010 yılında Borsa İstanbul ile İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği iş birliğinde başlatılmıştır. Projenin amacı; borsada faaliyet gösteren işletmelerin çevre, sosyal sorumluluk ve kurumsal yönetim konularında farkındalık sahibi olmalarını sağlamak, yatırımcılara yönelik yeni ürün ve hizmetler geliştirmek sürdürülebilir yatırım nişlerine ilişkin özel piyasalar oluşturmaktır (Aksoy, 2013, s. 7).

Bu proje sayesinde 2013 yılında işletmelerin sosyal, çevresel ve kurumsal yönetim alanlarındaki faaliyetlerini desteklemek amacıyla iş birlikleri oluşturulmuş ve sürdürülebilirlik endeksi ile de bu alandaki çalışmalara önemli bir katkı sağlayacağı düşüncesiyle Ethical Investment Research Services Limited (EIRIS) ile Borsa İstanbul

arasında anlaşma yapılmıştır (BİST, 2014, s. 33, 36, 43). Bu anlaşma sonucunda hayat geçirilen Borsa İstanbul sürdürülebilirlik endeksi 4 Kasım 2014 tarihinden itibaren hesaplanmaya başlamıştır.

BİST Sürdürülebilirlik Endeksi Türkiye’de kurumsal risklerini ve fırsatlarını etkin bir şekilde yöneten işletmelere rekabet avantajı sağlayacak, yeni yatırım ürünlerine de bir dayanak oluşturacaktır. Endeks, iklim değişikliği, küresel ısınma, doğal kaynakların tükenmesi, su kaynaklarının azalması, sağlık, güvenlik, istihdam gibi Türkiye ve dünya için önemli olan sürdürülebilirlik konularında işletmelerin bu konulara nasıl yaklaştıklarının ortaya konulması, gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ve aldıkları kararların bağımsız bir gözle değerlendirilmesi ve bir anlamda tescilini sağlayan bir araç durumundadır. Endeks sayesinde işletmeler kurumsal sürdürülebilirlik performanslarını yerel ve küresel düzeyde karşılaştırma imkanına sahip olacaktır. Bu performans değerlendirme aracı sayesinde işletmeler şeffaflık hesap verebilirlik ve sürdürülebilirlik konularına ilişkin risklerini ve fırsatlarını daha doğru tespit edebileceklerdir. Bu sayede rekabet avantajı da söz konusu olacaktır. Yine menfaat grupları tarafından bilinirlik ve kurumsal itibar artışı da sağlanabilecektir. Endeks, varlık yöneticileri için sürdürülebilirlik ilkelerine dayalı fonlar, borsa yatırım fonları ve yapılandırılmış ürünler gibi çeşitli yeni finansal ürünlerin ihraç edilmesinde bir gösterge olacaktır. İşletmelerin üretim, işçilik ve iş sağlığı ve güvenliği gibi maliyetlerinde tasarruf sağlamak söz konusu olabilecektir (BİST, 2014, s. 45).

EIRIS, endekste yer alacak işletmeleri belirlerken kamuya açık bilgilerini kullanmakta ve işletmeleri uluslararası sürdürülebilirlik kriterlerine göre değerlendirmeye tabi tutmaktadır (BİST, 2014).

3.5. Literatür Araştırması

İşletme faaliyetlerinin sadece finansal sonuçlarına odaklanan geleneksel muhasebe sistemi, işletmelerin çevresel ve sosyal performansını belirlemede kolaylık sağlayamaması nedeniyle eleştirilmekte ve çevresel ve sosyal performans ile ekonomik performans arasındaki dengenin sağlanmasına yönelik taleplere gün be gün cevap veremez hale gelmektedir (Tüm, 2014, s. 60). Kurumsal sürdürülebilirliğin üç boyutu olan ekonomik, çevresel ve sosyal performansa eş zamanlı olarak ilgi göstermek dünya çapında önemli hale gelen konuların başındadır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren

sürdürülebilirlik literatüründe işletmelerin sürdürülebilirlik performansı ve finansal performansı arasındaki ilişki olup olmadığı, ilişki var ise yönü ve derecesi sıklıkla araştırılan konuların başında gelmektedir (Yılmaz, 2016, s. 26).

İşletmeler için sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin en dikkat çekici tarafı, bu kapsamda gerçekleştirilen faaliyetlerin ve yapılan harcamaların finansal performans üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkiye sahip olup olmadığıdır. Benzer şekilde, finansal açıdan güçlü olan işletmelerin mi daha çok sosyal sorumluluk faaliyetleri üstlendikleri, diğer bir ifadeyle finansal performansın sosyal performans üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığı da cevap aranan sorulardandır (Yılmaz, 2016, s. 17).

Literatürde yapılan araştırmalar, kurumsal sosyal sorumluluk/kurumsal sürdürülebilirlik yönünde uygulamalarının, işletmelere, olumsuz görüşlere rağmen faydalar sağladığı sosyal/sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Aktan ve Börü, 2007, s. 26-27).

Sürdürülebilirliği içselleştiren ve tüm süreçlerine uygulama çabasında olan işletmeler için sürdürülebilirlik performansları ve finansal performans arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirlemek adına yapılan araştırmaların sonuçları, işletmelerin politikalarını, yatırım stratejilerini etkileyeceği için oldukça önem arz etmektedir (Düzer ve Önce, 2018, s. 96).

Sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar incelendiği sonuç yönünden farklılıklar olduğu görülmektedir. Çalışma sonuçlarına bakıldığında pozitif ilişki bulan, negatif ilişki bulan veya bir ilişki bulamayan ampirik çalışmalar olduğu ve bu sonuçların üç grupta toplanabildiği görülmüştür (Yılmaz, 2016, s. 27).

Literatürde çevresel/sosyal/sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiye yönelik oluşturulan hipotezler, modeller aşağıda ifade edildiği gibidir:

Presten ve Q'Bannon (1997) sürdürülebilirlik performansı ve finansal performans arasındaki ilişkinin yönü ve derecesine dair yapılan araştırmaları kapsayacak şekilde altı hipotez ortaya atmışlardır. Bu hipotezler:

- **Sosyal Etki Hipotezi:** Menfaat sahipleri (stakeholder) teorisini temel alan bu hipotezde, menfaat gruplarının isteklerinin karşılanmasının, kurumsal itibarın

artmasında olumlu bir etki oluşturacağını ve bunun da finansal performansı olumlu yönde etkileyeceği belirtilmektedir (Yılmaz, 2016, s. 27).

- **Serbest Kaynaklar Hipotezi:** Bu hipotezde, finansal performansı iyi olan bir işletmenin sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik alanlarında kullanabileceği kaynak miktarının da fazla olacağı belirtilmektedir (Yılmaz, 2016, s. 27). Burada ilişkinin yönü finansal performanstan sosyal performansa doğrudur (Waddock ve Graves, 1997, s. 307).
- **Değiş-Tokuş Hipotezi:** Bu hipotezde, gerçekleştirilen sosyal sorumluluk faaliyetlerinin finansal performansı negatif etkileyeceğini savunulmaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri için yapılan harcamaların, finansal performans üzerinde oluşturacağı iyileştirmelerden daha yüksek olacağı bunun da özellikle hissedarlar açısından istenmeyen bir durum oluşturacağı belirtilmektedir (Waddock ve Graves, 1997, s. 305, Yılmaz, 2016, s. 27).
- **Yönetimsel Fırsatçılık Hipotezi:** Bu hipoteze göre, yöneticiler sosyal sorumluluk alanlarına yapılacak harcamaları finansal performansın durumuna göre değiştirebilirler. Finansal performans iyi durumda iken kendi çıkarlarını düşünerek sosyal harcamaları kısıtlar iken, finansal performans kötü durumda iken bu sorunu perdelemek adına sosyal harcamaları arttırabilirler (Yılmaz, 2016, s. 29, Düzer, 2018, s. 90).
- **Pozitif Sinerji Hipotezi:** Bu hipotezde sosyal performans ve finansal performans arasında karşılıklı bir pozitif ilişki olduğu ve bunun döngüsel bir şekilde gerçekleştiği savunulur. İyi bir finansal performans iyi bir sosyal performansa yol açar, sosyal performansı yükselen bir işletme daha yüksek bir finansal performansa ulaşmak için kapı aralamış olur (Yılmaz, 2016, s. 28).
- **Negatif Sinerji Hipotezi:** Bu hipotez ise yapılan yüksek sosyal performans harcamalarının finansal performansı kötüleştireceğini, bu kötüleşmenin de ilerleyen dönemlerde yapılacak olan sosyal harcamaları kısıtlayacağı görüşüne dayanır (Yılmaz, 2016, s. 28).

Caroll ve Buchholtz (2003) çalışmasında sosyal performans ile finansal performans arasındaki ilişkide 3 bakış açısına değinilmiştir. Güçlü bir sosyal performansın güçlü bir finansal performans sağladığı bunun da güçlü bir kurumsal itibar oluşturduğu, yani ilişkinin yönünü finansal performansın belirlediği ilk bakış açıdır. 2. bakış açısına göre ise, ilişkinin yönü finansal performans tarafından

belirlenmekte ve iyi bir finansal performansın iyi bir sosyal performans ve iyi bir kurumsal itibar sağladığı ifade edilmektedir. 3. bakış açısında ise sosyal performans finansal performans ve kurumsal itibar arasında karşılıklı etkileşimler olduğu, ilişki yönünü tespit etmenin mümkün olmadığı ifade edilir (Yılmaz, 2016, s. 28).

Salzman ve arkadaşları (2005) çalışmalarında, Presten ve Q'Bannon (1997) tarafından ortaya atılan altı hipoteze ek olarak arz ve talep teorisi ismiyle ek bir hipotez sunmuşlardır. Bu hipotez işletmelerin sosyal performansı ile finansal performansı arasında nötr bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Presten ve Q'Bannon (1997) tarafından geliştirilen sosyal etki, serbest kaynak ve pozitif sinerji hipotezlerinin çevresel/sosyal performans ile finansal performans arasında pozitif ilişki olduğunu öne süren, değiş-tokuş, yönetsel fırsatçılık ve negatif sinerji hipotezlerinin ise çevresel/sosyal performans ile finansal performans arasında negatif ilişki olduğunu öne süren hipotezler olduğunu belirtmişlerdir.

Brammer ve Millington (2008) çalışmalarında da sosyal performans finansal performans arasındaki ilişkinin yönüne ve doğrusal olup olmamasına dair grafiksel olarak modeller oluşturulmuştur (Yılmaz, 2016, s. 29).

1970'lerden itibaren, işletmelerin sürdürülebilirlik ve kurumsal sosyal sorumluluk politikaları ile finansal performansları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar yapılmış ve birbirleriyle zıt sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Araştırmalarında ilişkinin pozitif olduğunu gösterenler kadar, negatif olduğu sonucuna ulaşanlar da mevcuttur (Karlsson ve Chakarova, 2007, s. 15; Sansar, 2016, s. 13).

Sosyal/çevresel/sürdürülebilirlik performansı ve finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür çalışmalarına bakıldığında ilk olarak Friedman (1970) tarafından yapılan çalışma ele alınabilir. Friedman'a göre işletmelerin tek bir sosyal sorumluluğu vardır o da kâr artışı sağlayacak faaliyetlerle ilgilenmektir. İşletmelerin sürdürülebilirlik/sosyal sorumluluk faaliyetleri ile uğraşmaları ise onlara ek bir maliyet getirecek ve bu durum finansal performansta düşüşe neden olacaktır (Friedman, 1970).

Moskowitz (1972) tarafından Dow Jones endeksindeki 14 işletme üzerinde gerçekleştirilen araştırmada; sosyal harcamaları en fazla olan 14 işletmenin 6 aylık hisse senedi değerindeki artış ile bazı sosyal performans göstergeleri karşılaştırılmış ve pozitif bir ilişki bulunmuştur (Küçükgergerli, 2017, s. 105).

Bugünkü anlamıyla kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performans arasındaki ilişkiyi araştıran ilk çalışma Bragdon ve Marlin (1972) tarafından

yapılmıştır. Finansal performans göstergesi olarak hisse başına kâr ve fiyat/kazanç oranını çevresel performans göstergesi olarak belirlenen hava ve su kirlilik oranları ile karşılaştırarak 17 işletme için korelasyon analizi ile çevresel performans ve finansal performans arasında pozitif yönlü ilişkiye ulaşımlardır (Küçükgergerli, 2017, s. 105; Taşdemir, 2017, s. 66-68).

1975 yılında Bowman ve Haire gıda sektöründe faaliyet gösteren 82 işletmenin 5 yıllık öz kaynak kârlılığı verilerini, yıllık raporlardan elde edilen sosyal performans göstergeleri ile karşılaştırmış ve ilişki bulamamışlardır (Küçükgergerli, 2017, s. 105).

Vance (1975) çalışmasında; Moskowitz'in 1972 yılında yaptığı araştırmada kullandığı modeli kullanarak işletmelerin 1972-1975 yılları arasındaki hisse performanslarını incelemiştir. Moskowitz'in bulduğu sonucun aksine sosyal performans ile finansal performans arasında negatif bir ilişki bulmuştur (Düzer, 2018, s. 103).

Sturdivant (1977) Moskowitz modeli kullanarak 28 işletmenin hisse başına kazanç verilerini sosyal performans verileri ile karşılaştırmış ve karma bir sonuca ulaşmıştır (Küçükgergerli, 2017, s. 105).

1980 yılında Anderson ve Frankle 210 tane sosyal açıklama yapan işletmeyi ve 113 tane sosyal açıklama yapmayan işletmeyi çalışmasına dahil ederek riske göre düzeltilmiş getirileri ile sosyal açıklamalarını karşılaştırmış ve pozitif bir sonuca ulaşmıştır (Küçükgergerli, 2017, s. 105).

Cohran ve Wood (1984) Moskowitz modelini kullanarak ve sektörlere göre ayırım yaparak 39 işletmenin belirli finansal ve sosyal göstergeler üzerinden regresyon analizi yöntemiyle oluşturdukları çalışmalarında finansal performans ile sosyal performans arasında pozitif ilişki bulmuşlardır.

McGuire vd. (1988) işletmelerin muhasebe temelli ve piyasa temelli ölçütlerini kullanarak finansal performansları ile kurumsal sosyal sorumluluk performansları arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmış ve iki performans arasında yakın bir ilişki olduğu, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin işletme riskinin düşürülmesinde fayda sağladığı belirlenmiştir.

Preston ve Q'Bannon (1997) korelasyon analizi ile kurumsal sosyal performans göstergeleri ile finansal performans arasındaki ilişkiyi 1982-1992 döneminde 67 büyük Amerika işletmesi örneğini kullanarak araştırmışlardır. Sosyal performans göstergesi olarak Fortune İtibar Endeksi, finansal performans göstergesi olarak da aktif

kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve yatırım kârlılığı kullanılmıştır. Çalışmada finansal performans ve sosyal performans arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Küçükgergerli, 2017, s. 105; Düzer, 2018, s. 103).

Waddock ve Graves (1997) 496 işletme üzerinde yaptıkları çalışmalarında belirli sosyal ve finansal göstergeler arasındaki ilişkiyi regresyon analizi ile ölçmüşler ve karma bir ilişki sonucuna ulaşmışlardır (Küçükgergerli, 2017, s. 106).

McWilliams ve Siegel (2001) sosyal performans ile finansal performans arasında nötr bir ilişki olduğunu ifade ettikleri çalışmalarında, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin artması maliyetleri artıracak ve gelir artışı da sağlanacaktır. Tam tersinin olması durumu da yine iki performans arasında nötr bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir.

Wu (2006) tarafından yapılan çalışmada işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyeti ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi konu alan 121 ampirik çalışmayı meta-analizini yöntemiyle incelemiş ve sonuç olarak sürdürülebilirlik faaliyetleri gerçekleştirmenin değinildiği gibi çok yüksek maliyetlere katlanma sebebi olmadığını ve işletmelerin bu faaliyetlerinden faydalar sağlayacağını belirtmiştir (Wu, 2006, s. 168; Sansar, 2016, s. 15).

Peters ve Mullen (2007) Fortune 500 listesinde yer alan ilk 100 işletmeyi çoklu regresyon yöntemini kullanarak 1991-1996 yılları itibariyle analiz ettikleri çalışmalarında sosyal sorumluluk ve finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bağımsız değişkenin kurumsal sosyal sorumluluk, bağımlı değişkenin ise finansal performans olduğu çalışmada zamanla pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Lopez, Garcia ve Rodriguez (2007) çalışmalarında Dow Jones sürdürülebilirlik endeksinde yer alan 55 işletmeyi endekste yer almayan 55 işletme ile karşılaştırmıştır. Çalışmalarının sonucunda sosyal sorumluluk faaliyetlerinin kısa vadede finansal performans üzerinde negatif etkisi olduğunu belirlemişlerdir (Düzer, 2018:103).

Lo ve Sheu (2007) yaptıkları çalışmalarında Amerika'da finansal olmayan alanda faaliyet gösteren 349 işletmeyi 1999-2002 yılları itibariyle sürdürülebilirliğin işletme değerini etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla analize dahil etmiştir. Çalışmanın sonucunda Tobin q ile belirlenen işletme değeri ile kurumsal sürdürülebilirlik arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Eş (2008) tarafından yapılan tez çalışmasında British Petrol işletmesinin sürdürülebilirlik performansı 2003-2006 yılları itibariyle belirlenen 39 performasn

göstergesi üzerinden analiz edilmiştir. Analizde entropi ve electre yöntemleri ile ağırlıklar belirlenmiş ve topsis yöntemiyle yıllara göre sıralama yapılmıştır.

Belu (2009) çalışmasında veri zarflama yöntemiyle sürdürülebilirlik faaliyetleri ile finansal sonuçlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bağımsız değişken olarak aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı ve yıllık hisse getirisini finansal verileri ile bağımlı değişken olarak sürdürülebilirlik skorlarını kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda sürdürülebilirliğe önem veren şirketlerin finansal performanslarının daha iyi olduğu belirlenmiştir.

Özer (2010) Avrupa ve ABD’de de 2009 yılında GRI 2009 listesine girmiş olan 10 farklı sektörde faaliyet gösteren işletmenin 2005-2008 yılları arasındaki sürdürülebilirlik uygulamalarını karşılaştırmış ve Avrupa’daki işletmelerin daha üstün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aras ve arkadaşları (2010) tarafından 2005-2007 yıllarında İMKB 100 endeksinde faaliyet gösteren 40 işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performansı arasında bir ilişki bulunamamıştır

Alnıçık ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmada bir işletmeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılar için işletmelerin sahip olduğu olumlu kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin etkili olduğu belirtilmiştir.

Dinçer (2011) borsaya kote 92 imalat işletmesi üzerinde yaptığı araştırmada finansal performansın yatırımcıların ilk odaklandığı nokta olduğu, sürdürülebilirlik performansına ilişkin sonuçların ise yatırımcılar için dikkat çekici olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Flammeri (2011) Forbes dergisinden yayınladığı makalesinde işletme tarafından gerçekleştirilen sorumlu davranışların, işletmenin finansal performansını olumlu etkilediği bulgusuna ulaşmıştır (Yüksel, 2017, s. 114).

Sobhani ve arkadaşları (2012) Bangladeş bankacılık sektöründeki raporları inceleyerek işletmelerin sürdürülebilirliğin boyutlarına ilişkin açıklamalarındaki paylaşımlara dikkat çekmiş ve sosyal boyutun ekonomik ve çevresel boyuta göre daha fazla paylaşıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Ameer ve Othman (2012) çalışmalarında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren 100 işletmeyi ele almış ve sürdürülebilirlik faaliyetleri yüksek olan işletmelerin belirli finansal performans göstergelerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Arsoy ve arkadaşları (2012) çalışmalarında muhasebe tabanlı ölçütleri kullanarak Borsa İstanbul'da kurumsal yönetim endeksinde yer alan 28 işletmenin sosyal performans ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemiş ve göstergeler arasında pozitif korelasyon olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özbay (2013) tarafından hazırlanan tez çalışmasında 2006-2011 yılları itibariyle BIST 100 endeksinde faaliyet gösteren işletmeler için kurumsal sosyal sorumluluk göstergeleri belirlenmiş ve içerik analizi ile veriler elde edilerek işletmelere ilişkin sosyal performans notları oluşturulmuştur.

Alparıslan ve Aygün (2013) İMKB'de işlem gören 117 işletmenin 2009-2010 yıllarını kapsayan çalışmasında, kurumsal sosyal sorumluluk ile işletme performansı göstergeleri arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Fettahoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada sürdürülebilirlik raporu yayınlamış olan İMKB işletmelerinin 2009-2011 yılları arasındaki sosyal sorumluluk performansı ve finansal performansı karşılaştırılmış, kaldıraç oranı ve varlık devir hızı oranı ile sosyal sorumluluk göstergeleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Sakarya ve arkadaşları (2014), BIST-30 endeksinde faaliyet gösteren 6 sanayi işletmesini 2011-2012 yılları itibariyle analize dahi ettiği çalışmasında, kurumsal sosyal sorumluluk açıklamalarının finansal performans üzerinde pozitif yönde etkisi olduğuna dair bulgulara ulaşmışlardır.

Özçelik, Öztürk ve Gürsakal (2014) çalışmalarında BİST 100 endeksinde yer alan 81 işletmenin 2010-2012 yıllarını kapsayan verilerini baz alarak kurumsal sosyal sorumluluk ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda bağımsız değişken olan finansal göstergelerden sadece işletme büyüklüğünün sosyal sorumluluk ile arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Almeida ve arkadaşları (2014) tarafından yapılan çalışmada GRI raporlama çerçevesine göre hazırlanan tüm sektördeki işletmelerin sürdürülebilirlik raporları incelenmiş ve en fazla finans ve enerji sektörünün işletmelerinin çaba harcadığı görülmüştür.

Barkemeyer ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmada GRI raporlama çerçevesine göre hazırlanan 933 sürdürülebilirlik raporunun içerik analizi yapılmıştır. 7 farklı sektöre ait olan bu raporlarda, ülkelere ve sektörlerle göre raporlama yapmanın ve rapor içeriğinin değiştiği belirlenmiştir.

Aras ve arkadaşları (2016) tarafından Türkiye’de faaliyet gösteren 1 katılım bankası ve 7 geleneksel bankanın 2013 yılı performansları çok boyutlu kurumsal sürdürülebilirlik performansı yaklaşımıyla analiz edilmiş, ekonomik, sosyal, çevresel, finansal ve yönetsel boyutta hem tek tek hem de toplam sürdürülebilirlik performans skorları belirlenmiştir. Garanti bankası toplam puan açısından ilk sırada yer almıştır.

Düzer (2018) tarafından hazırlanan tez çalışmasında BIST’te faaliyet gösteren ve GRI raporlama çerçevesine göre raporlama yapan 30 işletme belirlenmiş ve sürdürülebilirliğe ilişkin açıkladıkları bilginin finansal performans üzerindeki etkisini belirleyebilmek için panel veri analizi uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda bazı finansal oranlar, çevresel ve sosyal performansla pozitif ilişkili bulunmuştur.

Literatürde yapılan çalışmalara ilişkin yukarıda verilen örnekler incelendiğinde sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında pozitif yönlü ilişki bulan çalışmalar çoğunluktadır. Welter (2011)’e göre de son zamanlarda literatürdeki çalışmalar sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunun açıkça ortaya koymaktadır. Literatürden elde edilen sonuçlar, Presten ve Q’Bannon (1997) tarafından ortaya atılan sosyal etki ve pozitif sinerji hipotezleri, Carroll ve Buchholtz (2003), Brammer ve Millington (2008) çalışmalarındaki modeller, sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında pozitif ilişki olduğunu savunan görüşlerin ortak paydasını oluşturan ve kurumsal sürdürülebilirliğin temelinde yer alan sosyal etki hipotezi kaynak alınarak, **yapılan bu araştırma** işletmelerin sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansı arasında pozitif bir ilişki olduğu temelinde şekillendirilmiştir.

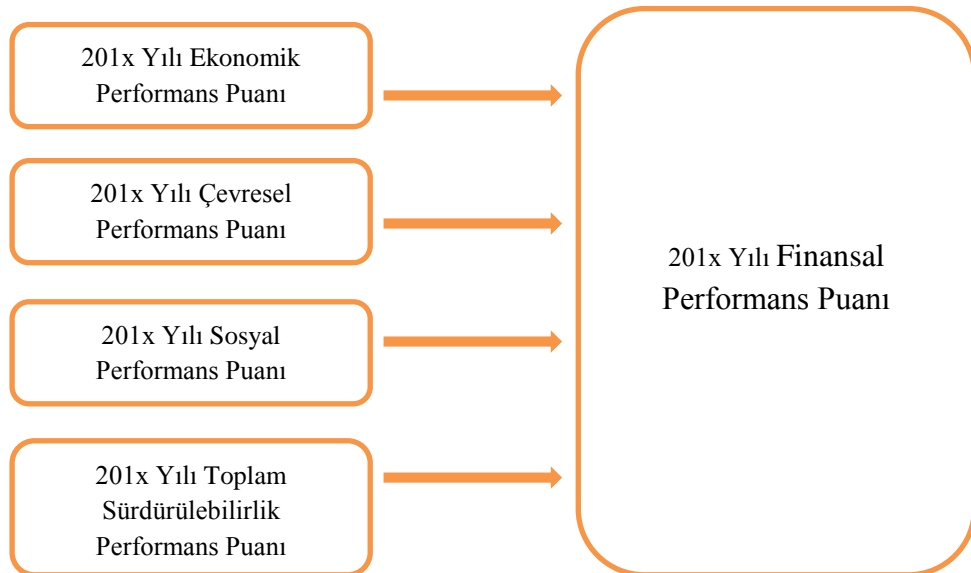
4. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANSI ile FİNANSAL PERFORMANS KARŞILAŞTIRMASI ÜZERİNE BİR ANALİZ

4.1. Araştırmanın Modeli ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Bu araştırma temel olarak Sürdürülebilirlik Endeksi'nde faaliyet gösteren imalat işletmelerinin sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla paylaştıkları ekonomik, sosyal ve çevresel açıklamalarının finansal performansları ile ilişkisi olup olmadığını analiz etmektedir. Bu amaçla araştırmada performans karşılaştırması yapabilmek için ekonomik, sosyal, çevresel ve finansal göstergeler belirlenmiş, belirlenen sürdürülebilirlik göstergelerine ilişkin veriler sayısallaştırılmış ve işletmelere yönelik bir puana dönüştürülmüştür. Şekil 7 yardımıyla oluşturulan araştırma modeli ifade edilmeye çalışılmıştır.

Modelde belirtildiği üzere yıllar itibariyle endekste yer alan imalat işletmelerinin ekonomik, çevresel, sosyal açıklamaları ve bunların tümünü oluşturulan sürdürülebilirlik açıklamalarına ilişkin elde edilen puanlar işletmelerin finansal performans göstergelerine ilişkin elde edilen puanlar ile karşılaştırılarak, işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal yönden yıllar itibariyle ne düzeyde oldukları, toplam sürdürülebilirlik düzeylerinin yıllar itibariyle değişimi, ve finansal performanslarının bu süreçteki değişimi yorumlanmıştır.

Şekil 7. Araştırmanın Modeli

4.1.1. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacına göre belirlenen hipotezler ve alt hipotezler Tablo 10'da gösterildiği gibidir

Tablo 10. Araştırmanın Hipotezleri

<p>H1: Yıllar İtibariyle Ekonomik Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksektir.</p> <p>H1_a: 2014 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H1_b: 2015 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H1_c: 2016 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H1_d: 2017 yılı itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p>
<p>H2: Yıllar İtibariyle Sosyal Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksektir.</p> <p>H2_a: 2014 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H2_b: 2015 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H2_c: 2016 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H2_d: 2017 yılı itibariyle sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p>
<p>H3: Yıllar İtibariyle Çevresel Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksektir.</p> <p>H3_a: 2014 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H3_b: 2015 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H3_c: 2016 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p> <p>H3_d: 2017 yılı itibariyle çevresel performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.</p>
<p>H4: Yıllar İtibariyle Toplam Sürdürülebilirlik Performans Puanları Yüksek Olan İşletmelerin Finansal Performansları da Yüksektir.</p>

H4_a: 2014 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H4_b: 2015 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H4_c: 2016 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

H4_d: 2017 yılı itibariyle toplam sürdürülebilirlik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performansları da yüksektir.

Araştırmanın hipotezleri belirlenirken farklı sektörlerde yer alan işletmelerin karşılaştırılmasındaki güçlükler nedeniyle tek bir sektör belirlenmiş ve bu sektördeki işletmelerin ekonomik sürdürülebilirlik ve finansal performanslarının karşılaştırılması yapılmıştır. Literatürdeki çalışmalarda da sektörel farklılıkların araştırma amacına uygun olmayan sonuçlara ulaşılma vb. olumsuz sonuçların yer aldığı görülmektedir (Ullman, 1985; Waddock ve Graver 1997; Şahin vd. 2018; Düzer, 2018).

4.1.2. Araştırma Modelinde Yer Alan Sürdürülebilirlik Göstergeleri

Dünya genelinde kabul gören en önemli sürdürülebilirlik raporlama çerçevelerinden birisi GRI'dır. Mevcut en eksiksiz raporlama kılavuzlarından biri olması, çoklu menfaat grubu katılımını içermesi ve dünya çapında tanınması bu kılavuzun en önemli avantajlarından. Bu nedenle araştırmada GRI G4 raporlama kılavuzunda yer alan ekonomik sosyal ve çevresel göstergelere, GRI tarafından önerilen sektörlerle ilişkin göstergelere, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi ilkelerine, OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi, Uluslararası Çalışma Örgütü ve literatürde konuya ilişkin yapılan çalışmalarda kullanılan göstergelere göre yeni bir sürdürülebilirlik gösterge seti oluşturulmuştur. Modelde kullanılan göstergelerin tanımlarının, kapsamlarının belirlenmesinde GRI G4 göstergelerinin açıklamaları, Aras vd, 2017, Özbay 2013, Küçükgergerli 2017 çalışmaları temel alınmıştır. Belirlenen ekonomik sosyal ve çevresel performans göstergelerine için hesaplanacak notlar Morthard, Baird ve Freeman (2002), Faisal vd. (2011) Ameer ve Othman (2012), Özbay (2013), Şendurur (2016), Küçükgergerli (2017), Düzer (2018) skorlama modelleri incelenerek oluşturulan yeni bir model ile belirlenmiştir.

Araştırmada sürdürülebilirlik performansının ölçümüne ilişkin ekonomik, sosyal ve çevresel performans göstergelerinden oluşan bir model belirlenmiştir. **Tablo 11, 12 ve 13'te** bu performans göstergelerine değinilmiştir. Göstergelerin tanımları açıklamaları ve kapsamaları **EK1 (Ek1.1, Ek1.2, Ek1.3)'te** yer almaktadır.

Tablo 11. Araştırmada Yer Alan Ekonomik Performans Göstergeleri

Ekonomik Performans Göstergeleri	Referanslar
Dolaylı Ekonomik Etkiler	
Ulusal Ekonomiye Katkı Hakkında Bilgi	GRI G4-EC1&EC8, Aras vd, 2016, Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
Küresel Ekonomideki Yeri ve Etkisi Hakkında Bilgi	GRI G4-EC8, Aras vd, 2016. Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
Altyapı Yatırımlarının ve Desteklenen Hizmetlerin Gelişimi ve Etkisi	GRI G4 EC-7. Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
Ekonomik Performans	
Üretilen Doğrudan Ekonomik Değer Hakkında Bilgi	GRI G4-EC1, Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
Dağıtılan Doğrudan Ekonomik Değer	GRI G4-EC1, Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
İşletme Giderleri Hakkında Bilgi	GRI G4-EC1
Çalışan Ücretleri ve Yan Hakları Hakkında Bilgi	GRI G4-EC1
Hissedarlara Ödenen Temettü Hakkında Bilgi	GRI G4-EC1
Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik Çalışmalarına Harcanan Miktar	GRI G4-EC1, Aras vd. 2018.
Devlete Yaptıkları Ödemeler Hakkında Bilgi	GRI G4-EC1, Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
Biriken (Elde Tutulan) Ekonomik Değer	GRI G4-EC1
Ar-Ge Harcamaları Hakkında Bilgi	Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
Operasyonel Göstergeler (Üretim Hacmi)	GRI G4-EC1
Finansal Göstergeler (Finansal Oranlar)	GRI G4-EC1, Şahin vd. 2018, Düzer, 2018.
İşletmenin Tanımlanmış Fayda Planı Yükümlülüklerinin Kapsamı	GRI G4 -EC3, Başar, 2014.
Devletten Alınan Önemli Mali Destek.	GRI G4 -EC4, Başar, 2014.
Tedarikçilere Yapılan Ödemelerle İlgili Politikalar, Uygulamalar Ve Harcama Oranları	Başar, 2014.

Tablo 12. Araştırmada Yer Alan Sosyal Performans Göstergeleri

Sosyal Performans Göstergeleri	Referanslar
Topluma Katkı Açıklamaları ile İlgili Göstergeler	
Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri/Projeleri	Caux İlkeleri, Özbay ve Selvi, 2014, Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017, Aras vd, 2016.
Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele	G4-SO4-SO5, Aras vd, 2016, FTSE4Good Index, Global Compact, Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017.
Sosyal Yatırımlar	Aras vd, 2016, Küçükgergerli, 2017, Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014.
KSS Ödülleri	GRI G4, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.
Bağışlar ve Sponsorluklar	GRI G4-EC1, Küçükgergerli, 2017, Türker, 2009, Özbay, 2013.

Yönetimsel Açıklamalar ile İlgili Göstergeler	
Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum	DSJI, Özbay ve Selvi, 2014.
Kurumsal Yönetim Endeksi	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.
Sürdürülebilirlik Alanında Küresel Anlaşmalara Üyelik	Özbay, 2013.
Organizasyon Yapısında Sürdürülebilirlik	
BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İle Uyumluluk Hakkında Bilgi	ACCA, Aras vd, 2016.
Menfaat gurpları ile İlişkiler Hakkında Bilgi	GRI G4-24-27
Sektör/Endüstri İş Birlikleri Hakkında Bilgi	
Kurumsal Risk Yönetimi Açıklamaları	
İnsan Kaynakları Açıklamaları ile İlgili Göstergeler	
İnsan Kaynakları Politikası ve İnsan Kaynaklarına Verilen Önem Hakkında Bilgi	GRI G4- LA10(Aras vd, 2016)
Çalışan Demografisi Hakkında Bilgi (Çalışan sayısı, yaşı, kıdemi, cinsiyeti, eğitim durumu)	GRI G4 LA 12 (Aras vd, 2016).
Doğum İzni Hakkında Bilgi	GRI G4 LA 3
Çalışanların Katıldığı Eğitimlerin Niteliği ve Niceliği Hakkında Yapılan Açıklamalar	GRI G4-LA9, OECD Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli 2017.
Çalışanlara Verilen Sürdürülebilirlik Eğitimleri Hakkında Bilgi	
Çalışan Yetenek Yönetimi Programları Hakkında Bilgi	GRI G4-LA10
Üst Düzey Yönetici Profili	GRI G4-LA1(Aras vd, 2016)
Çalışan Performans Değerlendirme Programları Hakkında Bilgi	GRI G4-LA11 (Aras vd, 2016)
Çalışan Etik ve Ahlakına Verilen Önem Hakkında Bilgi	GRI G4-56-58(Aras vd, 2016)
Çalışan Devir Oranı Hakkında Bilgi	GRI G4-LA1(Aras vd, 2016), ILO, Özbay, 2013, Küçükgergerli,2017:100.
Çalışan Bağlılığının Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler Hakkında Bilgi	GRI G4-LA11(Aras vd, 2016)
Çalışan Ödül Sistemleri Hakkında Bilgi	GRI G4-LA11(Aras vd, 2016)
Mesai Ücretleri ve Ek Ödenekler Hakkında Bilgi	GRI G4- LA13 ILO, SA 6000, Özbay (2013), Özbay ve Selvi, (2014), Küçükgergerli 2017.
Fiziki Çalışma şartları OHSAS 16001 Belgesi	OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi, ILO, GRI, Özbay ve Selvi (2014), Küçükgergerli (2017:99).
Engelli Çalışanlar Hakkında Bilgi	Özbay, Özbay ve Selvi 2014, Küçükgergerli 2017:100.
Çalışanlara Sağlanan Sosyal İmkanlar Hakkında Bilgi	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi 2014, Küçükgergerli, 2017:100.
Sendika Hakkı ve Toplu Sözleşme Olanığı Hakkında Bilgi	UN Global Compact, GRI, ILO, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017:101.
Çalışanlara İlişkin Resmi Şikâyet Mekanizması	GRI-G4-LA16
Tedarikçilerin İş gücü Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi	GRI G4-LA14-15
Kadın Çalışanlara İş Hayatında Sağlanan Fırsat Eşitliği Hakkında Açıklamalar	GRI G4-HR3(Aras vd, 2016)
Kadın Çalışanlara Yönelik Pozitif Ayrımcılık Hakkında Bilgi	
Kaza İstatistikleri Hakkında Bilgi	GRI G4 LA6(Aras vd, 2016)
İnsan Hakları Prosedürleri ve Politikaları Konusunda Çalışanların Bilgilendirilmesi	GRI-G4-HR2
Ürün Sorumluluğu Açıklamaları ile İlgili Göstergeler	
Müşteri/Tüketici Memnuniyetinin Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar Hakkında Bilgi	GRI G4-PR5(Aras vd, 2016)
Müşteri Hizmetleri ve Tesisleri Hakkında Bilgi	Aras vd, 2016
Yeni Ürünler Hakkında Bilgi	Aras vd, 2016

Ürün ve Hizmetler Hakkında Bilgi	GRI G4-PR3, Aras vd, 2016.
Ürün ve Hizmetlerin Etiketlenmesi Hakkında Bilgi	GRI G4-PR3
Müşteri/Tüketici Şikayetleri Hakkında Düzenlemeler, Müşteri Şikayetlerinin Dinlenmesi ve Çözümü ile ilgili Açıklamalar	GRI G4-PR6, Aras vd, 2016, Özbay ve Selvi (2014), Küçükgergerli, 2017.
Ürün ve Hizmetler için Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Hakkında Bilgi	Aras vd, 2016.
Patent Alımı Hakkında Bilgi	
Müşteri Bilgi Gizliliği Hassasiyeti Hakkında Bilgi	GRI G4-PR8
Satış Sonrası Hizmet	Caux İlkeleri, Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017, Aras vd, 2016.
Kalite Yönetim Sistemi ISO 90001	Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017.
Sektöre İlişkin Diğer Kalite Sertifikaları	OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi, GRI, FTSE 4 Good Index, UN Global Compact, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017

Tablo 13. Araştırmada Yer Alan Çevresel Performans Göstergeleri

Çevresel Performans Göstergeleri	Referanslar
Enerji Tüketimi ve Tasarrufu Açıklamaları ile İlgili Göstergeler	
Enerji Politikaları Hakkında Bilgi	Aras vd, 2016,2018.
Tüketilen Enerji Türleri Hakkında Bilgi	G4-EN3
Tüketilen Enerji Miktarı Hakkında Bilgi	G4-EN3
Ürüne Göre Enerji Yoğunluk Oranı Hakkında Bilgi	G4-EN5
Enerji Tüketimini Azaltmaya Yönelik Girişimler	GRI G4-EN6, (Aras vd, 2016)
Enerji Tasarrufu ve Verimliliği Sonuçları Hakkında Bilgi	GRI G4- EN6(Aras vd, 2016)
Yenilenebilir Enerji Yatırımları Hakkında Bilgi	GRI G4-EN6, EN7, EN31(Aras vd, 2016), CERES İlkeleri (Özbay, 2013).
Enerji Yönetim Sistemleri Sertifikaları (ISO 5001) Hakkında Bilgi	Özbay, 2013.
Doğal Çevre Açıklamaları ile İlgili Göstergeler	
Kurumsal Çevre Politikaları Hakkında Bilgi	GRI G4-35-37, EPFI (2013), Aras vd, 2016.
Çevre Koruma Gerekliği (Çevresel Etki)	GRI G4-EN13(Aras vd, 2016), DSJI, OECD Çok Uluslu Şir. Reh. FTSE4 Good Index, Özbay, 2013.
Çevresel Yönetmeliklere Uyum Hakkında Bilgi	GRI G4-EN13(Aras vd, 2016)
İklim Değişikliği Hakkında Yapılan Bildirimler	GRI G4- EC2(Aras vd, 2016)
Su Tüketimi (Kullanımı) Hakkında Bilgi	GRI G4- EN8, (Aras vd, 2016), Wagner ve Selvi, JSE SRI, FTSE Good Index (Özbay, 2013:169).
Geri Dönüştürülen ve Yeniden Kullanılan Su Miktarı Hakkında Bilgi	GRI G4-EN10
Karbondioksit (Sera Gazı) Emisyonu Hakkında Bilgi	GRI G4-EN 15-16(Aras vd, 2016), Wagner ve Selvi, JSE SRI, FTSE Good Index, Özbay, 2013.
ISO 14064 Sera Gazı Sertifikası	Küçükgergerli, 2017.
ISO 14046 Su Ayak İzi Sertifikası	
Diğer Dolaylı Sera Gazı Emisyonları Hakkında Bilgi	G4-EN17.
Diğer Dolaylı Sera Gazı Emisyonları Hakkında Bilgi	GRI G4- EN19(Aras vd, 2016)
Tehlikeli ve Tehlikesiz Atık Miktarlarına İlişkin Bilgi	G4-EN25
Atıkların Geri Dönüşümü ve Arıtma Tesisleri İçin Yapılan Yatırımlar Hakkında Bilgi	GRI G4- EN27(Aras vd, 2016)
Çevre Ödülleri	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.
Karbon Saydamlık Projesi	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014,

	Küçükgergerli, 2017.
Çevre Yönetim Sistemi ISO 140001	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.
Biyçeşitlilik Üzerindeki Etkiler Hakkında Bilgi	G4-EN12
Çevre Cezaları Hakkında Bilgi	G4-EN29
Çevre Koruma ve Yatırım Harcamaları Hakkında Bilgi	G4-EN31
Tedarikçilerin Çevresel Açından Değerlendirilmesi	G4-EN32
Tedarikçilerin Çevresel Açından Denetlenmesi	G4-EN32
Çevresel Faaliyetlere İlişkin Şikayetler Hakkında Bilgi	G4-EN34
Ürün ve Hizmet Açıklamaları ile İlgili Göstergeler	
Malzeme Kullanımı (Tüketimi)	G4-EN1
Ürünlerin Elde Edilmesinde Geri Dönüştürülmüş Malzeme Kullanımı	G4-EN2
Geri Dönüştürülebilir Ürün Üretimi	G4-EN28
Geri Dönüştürülen Ambalaj Kullanımı	G4-EN28
Çevre Dostu Ambalaj Kullanımı	OECD, Nakıboğlu, Bulğurcu, 2016
Ürün ve Hizmetlerin Çevreye Yönelik Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler	GRI G4-EN27, Aras vd, 2017.
Lojistik Faaliyetlerin Çevresel Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler	GRI G4-EN30

4.1.3. Araştırma Modelinde Yer Alan Finansal Göstergeler

Araştırma modelinde işletmelerin finansal performans ölçümünde sıklıkla kullanılan finansal oranlar yer almıştır. Waddock ve Graves (1997), Preston ve Q'Bannon (1997), Belu (2009), Yılmaz (2011), Arsoy vd. (2012), Özbay (2013), Fettahoğlu (2014), Özçelik vd. (2014), Küçükgergerli (2017), Düzer (2018) araştırmalarında da sosyal sorumluluk/sürdürülebilirlik performansları ile finansal performans karşılaştırmalarında benzer finansal oranlar kullanmıştır. Finansal performans göstergelerinin hesaplamaları, açıklamaları **EK1 (Ek1.4)**'de yer almaktadır.

Tablo 14. Araştırma Modelinde Yer Alan Finansal Göstergeler

1. LİKİDİTE ORANLARI	2. FAALİYET ORANLARI	3. MALİ YAPI ORANLARI
Cari Oran	Aktif Devir Hızı	Duran Varlık/Aktif Toplamı
Likidite Oranı	Alacak Devir Hızı	Dönen Varlık/Aktif Toplamı
Nakit Oran	Duran Varlık Devir Hızı	Kaldıraç Oranı
	Dönen Varlık Devir Hızı	Kısa Vadeli Borç/Toplam Borç
	Stok Devir Hızı	Maddi Duran Varlık/Devamlı sermaye
	Öz Kaynak devir Hızı	Net Dönem Kârı/Toplam Aktif
	İşletme Sermayesi Devir Hızı	Uzun vadeli Borç/Toplam Borç
4. KÂRLILIK ORANLARI	5. BÜYÜME ORANLARI	6. PİYASA TEMELLİ ORANLAR
Brüt Kâr Marjı	Aktif Büyüme Oranı	Fiyat/Kazanç Oranı
Esas Faaliyet Kâr Marjı	Öz kaynak Büyüme Oranı	Piyasa Değeri/ DeFTER Değeri
Net Kâr Marjı	Net Kâr Büyüme Oranı	Piyasa Değeri
Aktif Kârlılığı	Net Satış Büyüme Oranı	Hisse Başına Kâr
Öz Kaynak Kârlılığı		Yaklaşık Tobin Q

4.1.4. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Güvenirlik analizi, araştırmada veri elde etmek amacıyla belirlenen göstergelerin veri toplamanın amacına uygun olup olmadığının belirlenmesi için yapılan analizdir. Analizde göstergeler arasında yüksek korelasyon olup olmadığına bakılmaktadır. Nitel verilerin nicel verilere dönüştürüldüğü araştırmalarda güvenilirlik analizi için “Cronbach Alfa Katsayısı” kullanılmaktadır. Cronbach Alfa Katsayısı bu amaca hizmet eden bir istatistik tekniğidir. Cronbach Alfa Katsayısı 0 ile 1 arasında yer almaktadır. Test sonucunda bulunan katsayı hazırlanan soruların güvenilirlik düzeyini göstermektedir. Cronbach Alfa Katsayısının değerlendirilmesinde uyulan değerlendirme kıstasları genellikle şöyledir:

- Alfa katsayısı 0,40’ tan küçük: Ölçek güvenilir değildir
- Alfa katsayısı 0,41–0,60 arası: Ölçek düşük düzeyde güvenilirdir.
- Alfa katsayısı 0,61–0,80 arası: Ölçek oldukça güvenilirdir.
- Alfa katsayısı 0,81–1,00 arası: Ölçek yüksek derecede güvenilirdir (Bademci, 2006).

Araştırmada oluşturulan model için SPSS istatistik paket programı kullanılarak güvenilirlik analizi yapılmış ve aşağıdaki tablolarda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 15. Çevresel Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Reliability Statistic		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,583	,674	37

Araştırmada 37 çevresel performans göstergesi belirlenmiş ve bunlara ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach'Alpha değeri %67 bulunmuştur. Belirlenen çevresel performans modeli düşük düzeyde güvenilir çıkmıştır.

Tablo 16. Sosyal Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Reliability Statistic		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,750	,708	48

Araştırmada 48 sosyal performans göstergesi belirlenmiş ve bunlara ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri %70 bulunmuştur. Belirlenen sosyal performans modelinin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 17. Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Reliability Statistic		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,882	,868	17

Araştırmada 17 ekonomik performans göstergesi belirlenmiş ve bunlara ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri %86 bulunmuştur. Belirlenen sosyal performans modelinin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 18. Toplam Kurumsal Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Reliability Statistic		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,882	,89,8	102

Araştırmada toplam sürdürülebilirlik performans gösterge sayısı 102 olup bunlara ilişkin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri %88 bulunmuştur. Belirlenen toplam sürdürülebilirlik performans modelinin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

4.2. Araştırmanın Kapsamı ve Verilerin Elde Edilmesi

İşletmeler sürdürülebilirlik faaliyetlerine ilişkin açıklamalarını web sitelerinde, yıllık faaliyet raporlarında, sosyal sorumluluk raporlarında, entegre raporlarda açıkladıkları görülmektedir. Sürdürülebilirlik faaliyetlerine ilişkin en kapsamlı bilgiler ise sürdürülebilirlik raporlarında yer almaktadır. Ülkemizde sürdürülebilirlik raporlama anlayışının ilk örneklerinin 2007 yılından itibaren başladığı görülmektedir. Genel olarak ise raporlama yapan işletmelerin %65'inin raporlama yaptığı tarih 2009 ve sonrası dönemlerdir (TİSK, 2016, s. 25). Yıllar itibariyle raporlama yapan işletme sayısında artış olmuş ve Borsa İstanbul tarafından oluşturulan sürdürülebilirlik endeksi ile de işletmelerin performanslarını sunabilecekleri yeni bir mecra oluşturulmuştur.

Bu araştırmada da Borsa İstanbul sürdürülebilirlik endeksinde faaliyet gösteren imalat sanayi işletmelerinin sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla yaptıkları açıklamalarına ilişkin veriler elde edilerek işletmeler için bir sürdürülebilirlik puanı hesaplanmış ve işletmeler sıralamaya tabi tutulmuştur. İşletmelerin verilerinin elde edildiği sürdürülebilirlik raporları web sitelerinden ve kurumsalsurudurlebilirlik.com adresinden elde edilmiştir. Bazı raporlar Türkçe olarak bazıları ise İngilizce olarak incelenmiştir. Endekste yer alan işletmeler küresel ölçekli işletmeler olduklarından öncelikle İngilizce formatta rapor hazırlayıp sundukları görülmektedir. İşletmelerin finansal performansını ölçmek amacıyla belirlenen finansal oranlar işletmelerin bilanço ve gelir tabloları kullanılarak elde edilmiştir (www. Kap. Gov.tr). İşletmelerin kamuya açıkladıkları finansal raporları kullanılarak Microsoft Excel yardımıyla modelde yer alan oranlar hesaplanmıştır. Finansal performans gösterge seti içindeki

Fiyat/Kazanç Oranı, (F/K), Piyasa Değeri/Defter Değeri (PD/DD), Hisse Başına Kâr ve Piyasa Değeri göstergeleri Finnet mali analiz programı aracılığıyla elde edilmiştir. Oranların hesaplanmasına ilişkin bilgiler **EK 1.4**'te yer almaktadır.

Borsa İstanbul sürdürülebilirlik endeksi 2014 Kasım dönemi itibariyle hesaplanmaya başladığı için, araştırmanın kapsamını 2014-2017 yılları itibariyle endekste imalat işletmelerinin verileri oluşturmaktadır. 2018 yılı sürdürülebilirlik raporlarını işletmeler 2019 yılında açıkladıkları için bu yıl çalışma kapsamına alınamamıştır. Endekste yer almaya başlayan imalat sanayi işletmelerinin sayısı yıllar itibariyle değiştiği için her yıl kendi içinde bir değerlendirmeye tabi tutulacak şekilde veriler elde edilmiştir. Araştırmada yer alan işletmeler Tablo 19'da belirtildiği gibidir.

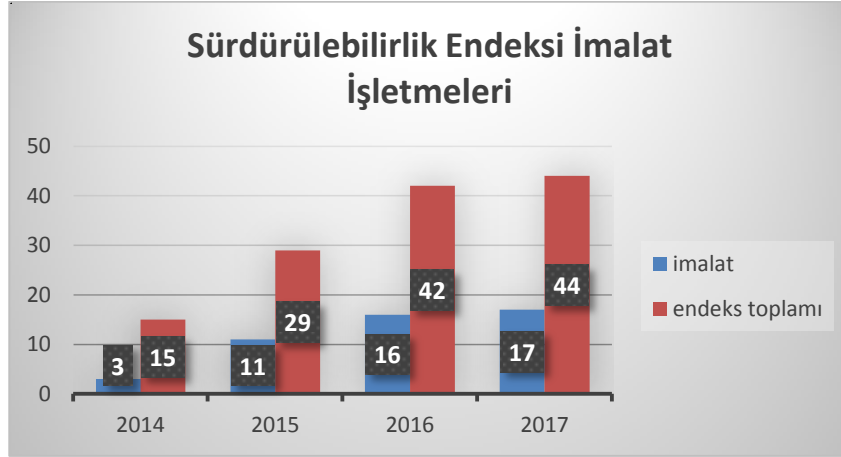
Tablo 19. Araştırma Kapsamında Yıllara Göre İncelenen Sürdürülebilirlik Endeksi İmalat İşletmeleri

Kasım 2014-Ekim 2015 Döneminde Endekste Yer Alan İmalat Sanayi İşletmeleri		
İŞLETME KODU	İŞLETME ADI	SEKTÖR
ARCLK	ARÇELİK	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
TOASO	TOFAŞ	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
TUPRS	TÜPRAŞ	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
Kasım 2015-Ekim 2016 Döneminde Endekste Yer Alan İmalat Sanayi İşletmeleri		
İŞLETME KODU	İŞLETME ADI	
ARCLK	ARÇELİK	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
AEFES	ANADOLU EFES	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
BRISA	BRİSA	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
CCOLA	COCA-COLA	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
EREGL	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	İmalat Sanayi /Metal Ana Sanayi
FROTO	FORD OTOSAN	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
OTKAR	OTOKAR	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
TOASO	TOFAŞ	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
TUPRS	TÜPRAŞ	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
ULKER	ÜLKER BİSKÜVİ	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
VESTL	VESTEL ELEKTRONİK	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
Kasım 2016-Ekim 2017 Döneminde Endekste Yer Alan İmalat Sanayi İşletmeleri		
İŞLETME KODU	İŞLETME ADI	
ARCLK	ARÇELİK	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
AEFES	ANADOLU EFES	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
BRISA	BRİSA	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
CCOLA	COCA-COLA	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
EREGL	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	İmalat Sanayi /Metal Ana Sanayi
FROTO	FORD OTOSAN	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
KORDS	KORDSA GLOBAL	İmalat Sanayi/Dokuma, Giyim Eşyası
OTKAR	OTOKAR	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
TATGD	TAT GIDA	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
TOASO	TOFAŞ OTO FAB.	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
TUPRS	TÜPRAŞ	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
TTRAK	TÜRK TRAKTÖR	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
ULKER	ÜLKER	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
VESTL	VESTEL	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
VESBE	VESTEL BEYAZ EŞYA	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine

Kasım 2017-Ekim 2018 Döneminde Endekste Yer Alan İmalat Sanayi İşletmeleri		
İŞLETME KODU	İŞLETME ADI	
ARCLK	ARÇELİK	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
AEFES	ANADOLU EFES	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
BRISA	BRISA	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
CCOLA	COCA-COLA	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
CIMSA	ÇİMSA	İmalat Sanayi/Taşa ve Toprağa Dayalı
EREGL	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	İmalat Sanayi /Metal Ana Sanayi
FROTO	FORD OTOSAN	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
KORDS	KORDSA GLOBAL	İmalat Sanayi/Dokuma, Giyim Eşyası
OTKAR	OTOKAR	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
SODA	SODA SANAYİ	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
TATGD	TAT GIDA	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
TOASO	TOFAŞ OTO FAB.	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
TUPRS	TÜPRAŞ	İmalat Sanayi/Kimya, Petrol, Kauçuk
TTRAK	TÜRK TRAKTÖR	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
ULKER	ÜLKER	İmalat Sanayi /Gıda İçki ve Tütün
VESTL	VESTEL	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine
VESBE	VESTEL BEYAZ EŞYA	İmalat Sanayi /Metal Eşya Makine

BIST Sürdürülebilirlik Endeksinin faaliyete geçtiği Kasım 2014'te endekse girmeye 15 işletme hak kazanmıştır. Bu işletmeler arasında imalat sanayi işletmelerinden Tablo 19'da da görüldüğü üzere 2014'te Arçelik, Tofaş ve Tüpraş yer almıştır. 2015 yılında ise endeks kapsamı genişletilmiş ve 29 işletme endekste yer almıştır. Bu 29 işletmenin içinde yer alan imalat sanayi işletmeleri, ilk yılda yer alan Arçelik, Tofaş ve Tüpraş'ın yanı sıra endekse yeni giren Anadolu Efes, Brisa, Coca Cola, Ereğli Demir Çelik, Ford Otosan, Otokar, Ülker Bisküvi ve Vestel Elektronik olmuştur. 2016 yılında ise 42 işletme endekste yer almıştır. Bu işletmelerin içerisinde yer alan imalat sanayi işletmeleri ise; Arçelik, Anadolu Efes, Brisa, Coca Cola, Ereğli Demir Çelik, Ford Otosan, Kordsa Global, Otokar, Tat Gıda, Tofaş, Tüpraş, Türk Traktör, Ülker Vestel Elektronik ve Vestel Beyaz Eşya olmuştur. Bu yılda endekse giren Adel Kalemcilik ise bir sonraki yıl endeksten çıkarıldığı için araştırmanın kapsamına dahil edilmemiştir. 2017 döneminin imalat işletmeleri ise; Arçelik, Anadolu Efes, Brisa, Coca Cola, Çimsa, Ereğli Demir Çelik, Ford Otosan, Kordsa Global, Otokar, Soda Sanayi, Tat Gıda, Tofaş, Tüpraş, Türk Traktör, Ülker Vestel Elektronik ve Vestel Beyaz Eşya şeklindedir.

Şekil 8. Yıllar İtibariyle Sürdürülebilirlik Endeksindeki İmalat İşletmeleri

Sürdürülebilirlik endeksindeki imalat işletmelerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik performanslarına ilişkin verileri sürdürülebilirlik raporlarından içerik analizi yöntemi ile elde edilmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Sürdürülebilirlik Kriterleri (UNEP/SustainAbility, 1996), Morthard, Baird ve Freeman (2002), Suttipun (2012), Özbay (2013), Şendurur (2016), Küçükgergerli (2017), Düzer (2018) araştırmalarındaki skora (puanlama) modelleri incelenerek geliştirilen yeni puanlama modeli ile elde edilen nitel veriler nicel hale dönüştürülmüştür. Puanlama modeli ile ilgili detaylı açıklamalar **EK1 (Ek1.1.1., Ek1.2.1. ve Ek 1.3.1.)**'de gösterilmiştir. Bu modelde çevresel sürdürülebilirlik performansında bir işletmenin alabileceği en yüksek puan; 42'dir. Ekonomik performansta alınabilecek en yüksek puan ise 17'dir. Sosyal performans açısından ise bir işletme en fazla 57 puana sahip olabilir. İşletme toplam sürdürülebilirlik performansı olarak ise en yüksek 116 puan alabilecektir.

Tablo 20. Sürdürülebilirlik Performans Göstergelerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Ekonomik	46	3,0	17,0	8,478	4,4359
Çevresel	46	20,0	35,0	28,978	4,3486
Sosyal	46	22,0	48,0	38,304	6,1639
Toplam sürdürülebilirlik	46	50,0	97,0	75,761	12,4868

Araştırmada yıllar itibariyle 46 sürdürülebilirlik raporu analiz edilmiştir. Ekonomik performansa yönelik şletmelerin açıkladıkları bilgi düzeyinin ortalaması 8.478'dir. En düşük ekonomik performans açıklama düzeyi 3 en yüksek ise 17 olmuştur. Çevresel performansa yönelik yapılan açıklamaların ortalaması ise 28,98 olmuştur. En düşük açıklama düzeyi 20, en yüksek ise 35 puan şeklinde-dir. Sosyal performans açıklamaları incelendiğinde ortalamanın 38,30 standart sapmanın 6,16 olduğu görölmüştür. En düşük sosyal açıklama puanının 22 olduğu en yüksek ise 48 olduğu görölmüştür. Toplam sürdürülebilirlik puan ortalamasına bakıldığında 75,76 olduğu görölmektedir. En düşük toplam sürdürülebilirlik puanının 50, en yüksek toplam sürdürülebilirlik puanının ise 97 olduğu görölmektedir. Finansal performans göstergelerine ilişkin tanımlayıcı istatistiklere **EK 2'de** yer verilmiştir.

4.3. 2014 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri

Araştırmanın kapsamındaki sürdürülebilirlik endeksi imalat şletmeleri 2014-2017 dönemleri itibariyle analiz edilmiştir. Her dönemde yer alan şletme sayısı farklılık göstermektedir ve bu nedenle bu başlık altında 2014 yılı şletmelerinin içerik analizi ile elde edilen açıklama sayılarına, entropi ve TOPSIS yöntemleri ile temel ve alt boyutlara ilişkin elde edilen entropi değerlerine, temel boyutlar (ekonomik, sosyal ve çevresel) ve toplam sürdürülebilirlik performansı TOPSIS sonuçlarına ve finansal performans entropi ve TOPSIS sonuçlarına değinilmiştir. 2014 yılı uygulama örneği olarak seçilmiş ve bu yıla ilişkin yapılan tüm hesaplamalar **EK 3, EK 4, EK 5, EK 6, EK 7, EK 8 EK 9 ve EK 10'da gösterilmiştir.** 2015, 2016 ve 2017 yılları için yapılan hesaplamalar da benzer şekildedir.

4.3.1. 2014 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi

Microsoft Excel programı kullanılarak içerik analizi ile veri toplama süreci sonucunda 2014 yılı şletmelerine ilişkin sürdürülebilirlik açıklama sayıları Tablo 21'de belirtildiği gibidir.

Tablo 21. 2014 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları

2014 Yılında İçerik Analizi ile Elde Edilen Açıklama Sayıları				
İşletmeler/Performans Boyutları	Ekonomik Performans	Çevresel Performans	Sosyal Performans	Toplam Sürdürülebilirlik Performansı
ARÇELİK	12	34	43	89
TOFAŞ	14	31	35	80
TÜPRAŞ	11	29	39	79

2014 yılında sürdürülebilirlik endeksinde 15 işletme yer almıştır. Bu işletmelerden üçü ise imalat sanayi işletmelerinden Arçelik, Tofaş ve Tüpraş olmuştur. Bu işletmelerin 2014 yılı sürdürülebilirlik raporları incelenerek belirlenen sürdürülebilirlik göstergeleri üzerinden yaptıkları açıklama sayılarına ulaşılmıştır. Tablo 21’de yer alan açıklama sonuçlarına göre Arçelik işletmesi toplam sürdürülebilirlik açıklama sayısı en fazla olan işletme olmuştur. Çevresel ve sosyal performans açıklamaları açısından da diğer iki işletmenin üst sırasında yer almıştır. Ekonomik performansa ilişkin açıklamaları ile de ikinci sırada olduğu görülmektedir. Arçelik’ten sonra toplam sürdürülebilirlik performansına ilişkin açıklama sayısı en yüksek olan işletme Tofaş olmuştur. İşletmenin ekonomik performans açıklamalarının diğer iki işletmeden daha yüksek olduğu görülmektedir. Üçüncü sırada ise Tüpraş işletmesi yer almıştır. İşletme ekonomik ve çevresel performans açıklamaları açısından son sırada yer alırken sosyal performans açıklamaları bakımından ise ikinci sırada yer almıştır.

4.3.2. 2014 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Entropi Değerleri

Araştırmada 2014 yılı uygulama örneği olarak belirlenmiş ve bu yıla ilişkin sürdürülebilirlik entropi ve TOPSIS hesaplamaları **EK 4, EK 5, EK 6, EK 7, EK 8 EK 9 ve EK 10’da** gösterilmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucunda Tablo 22’de belirtildiği üzere sürdürülebilirlik temel ve alt boyutlar düzeyinde entropi değerlerine ulaşılmıştır. Finansal performans için hesaplanan entropi değerlerine **EK 3’te** yer verilmiştir.

Tablo 22. 2014 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri

2014 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	
Temel ve Alt Boyutlar	Entropi ile Elde Edilen Değerleri
Çevresel Performans	0,2652
<i>Enerji Tüketimi ve Tasarrufu</i>	0,2123
<i>Doğal Çevre</i>	0,5753
<i>Ürün ve Hizmet</i>	0,2123
Sosyal Performans	0,2480
<i>Topluma Katkı</i>	0,1323
<i>Yönetimsel</i>	0,1508
<i>İnsan Kaynaklarının Gelişimi</i>	0,3585
<i>Ürün Sorumluluğu</i>	0,3585
Ekonomik Performans	0,4868
<i>Dolaylı Ekonomik Etkiler</i>	0,6720
<i>Ekonomik Performans</i>	0,3280

2014 yılındaki 3 işletmenin entropi değerlerine bakıldığında sosyal performansın (0,25) en düşük ağırlığa sahip olan boyut olduğu görülmektedir. Sonrasında ise çevresel performans (0,27) gelmektedir. En fazla ağırlığa sahip performans boyutu ise ekonomik performans (0,48) olmuştur.

4.3.3. 2014 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal TOPSIS Performans Sonuçlarının Tablo ve Grafik ile Toplu Gösterimi

Tablo 23'te 2014 yılında endekste yer alan imalat işletmelerinin TOPSIS analizleri sonucunda elde edilen puanları ve sıralamalarına yer verilmiştir. Şekil 9, 10, 11 ve 12'de ise sırasıyla ekonomik performans-finansal performans, sosyal performans-finansal performans, çevresel performans-finansal performans ve toplam sürdürülebilirlik performansı-finansal performans karşılaştırması grafik üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 23. 2014 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları

2014 YILI EKONOMİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C _i * DEĞERLERİ
1	TOFAŞ	1,0000
2	TÜPRAŞ	0,7108
3	ARÇELİK	0,2118
2014 YILI SOSYAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C _i * DEĞERLERİ
1	ARÇELİK	1,0000
2	TÜPRAŞ	0,5304
3	TOFAŞ	0,1775

2014 YILI ÇEVRESEL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i^* DEĞERLERİ
1	ARÇELİK	0,7474
2	TOFAŞ	0,4051
3	TÜPRAŞ	0,2526
2014 YILI TOPLAM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i^* DEĞERLERİ
1	TOFAŞ	0,5420
2	TÜPRAŞ	0,5419
3	ARÇELİK	0,4580
2014 YILI FİNANSAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i^* DEĞERLERİ
1	ARÇELİK	0,5326
2	TOFAŞ	0,3785
3	TÜPRAŞ	0,1455

2014 yılı itibariyle endekste yer alan 3 imalat işletmesi için ekonomik boyut sosyal boyut, çevresel boyut, toplam sürdürülebilirlik boyutu ve finansal boyut açısından TOPSIS yöntemi ile hesaplamalar yapılmış ve her boyut için performans puanları belirlenmiştir.

Ekonomik performans açısından ilk sırada olan işletme en yüksek C_i^* değeri ile Tofaş İşletmesi ($C_i = 1,000$) olmuştur. Bu işletmeyi sırasıyla Tüpraş ($C_i = 0,7108$) ve Arçelik işletmesi ($C_i = 0,2118$) izlemiştir.

İşletmeler sosyal boyutta yaptıkları açıklama düzeylerine göre puanlandıklarında ilk sırayı Arçelik işletmesinin ($C_i = 1,000$) aldığı görülmüştür. Sonrasında sırasıyla Tüpraş ($C_i = 0,5304$) ve Tofaş ($C_i = 0,1775$) gelmektedir.

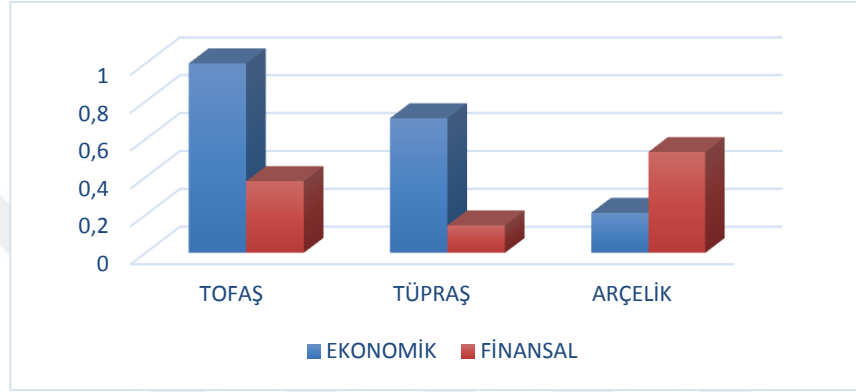
Çevresel performanslarına dair açıkladıkları bilgi düzeylerine ilişkin puanlama yapıldığında işletmelerin sıralamasının Arçelik ($C_i = 0,7474$), Tofaş ($C_i = 0,4051$) ve Tüpraş ($C_i = 0,2526$) şeklinde olduğu görülmüştür.

İşletmelerin toplam sürdürülebilirlik performansları sıralandığında ilk sırada Tofaş işletmesi ($C_i = 0,5420$), ikinci sırada Tüpraş işletmesi ($C_i = 0,5197$) ve son sırada Arçelik ($C_i = 0,4580$) işletmesi yer almıştır. Toplam sürdürülebilirlik performansı en yüksek olan Tofaş işletmesi ekonomik performans açısından da ilk sırada yer alır iken sosyal performans açısından üçüncü sırada çevresel performansta da ikinci sırada yer almıştır. Sosyal ve çevresel performans açısından ilk sırada yer alan Arçelik işletmesi ise toplam sürdürülebilirlik performansında son sırada yer almıştır.

Sadece bir ya da iki boyutta yüksek bir performansa sahip olmanın, toplam sürdürülebilirlik performansının da yüksek olabileceği anlamı taşımadığı görülmüştür.

TOPSIS yöntemiyle hesaplanan puanlar aracılığıyla belirlenen finansal puanlar değerlendirildiğinde Arçelik ($C_i = 0,5326$) en yüksek puanı alan işletme olmuştur. Bu işletmeyi sırasıyla Tofaş ($C_i = 0,3785$) ve Tüpraş ($C_i = 0,1455$) takip etmiştir.

Şekil 9. 2014 Yılı Ekonomik Performans-Finansal Performans Karşılaştırması

Yıllar itibariyle endekste yer alan imalat sanayi işletmelerinin, sürdürülebilirlik raporlarında ekonomik performanslarına yönelik açıkladıkları bilgi düzeyine ilişkin hesaplanan puanların, finansal performans puanları ile karşılaştırılması ve işletmelerin boyutlar üzerinden sıralanması araştırmanın temel amaçlarındandır. Araştırmanın ilk hipotezi (H_1), yıllar itibariyle ekonomik performansları yüksek olan işletmelerin finansal performanslarının da yüksek olduğudur. 2014 yılı için bu hipoteze bakıldığında ekonomik performansları yüksek olan Tofaş ve Tüpraş işletmelerinin finansal performanslarının ise düşük olduğu görülmüştür. Ekonomik performans bakımından son sırada olan Arçelik işletmesinin ise finansal performansı diğer iki işletmeden daha yüksek (birinci sırada) durumdadır.

Araştırmada sıralamaların karşılaştırılması amacıyla Spearman Sıra İlişki Testi kullanılmıştır. Test ile iki sıralama arasındaki tutarlılığı ölçmek için, Spearman sıra korelasyon katsayısı hesaplanmaktadır (İç vd., 2015, s.80). Spearman sıra korelasyon katsayısı (r_s) belli bir kritere göre sıralanmış olan iki değişkenin ilişki miktarını belirlemek amacıyla kullanılır (Korelasyon Analizi, 2014). Katsayı aşağıda belirtildiği şekilde hesaplanmaktadır (İç vd., 2015, s.80):

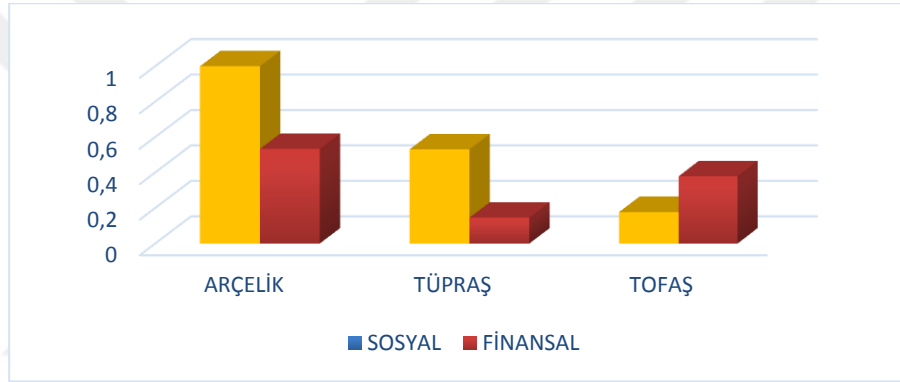
$$r_s = 1 - \frac{6 \sum_{j=1}^k d_j^2}{K(K^2-1)}$$

d_j : J. gözlemin sıra numaraları arasındaki farkı

k: gözlem sayısını temsil etmektedir.

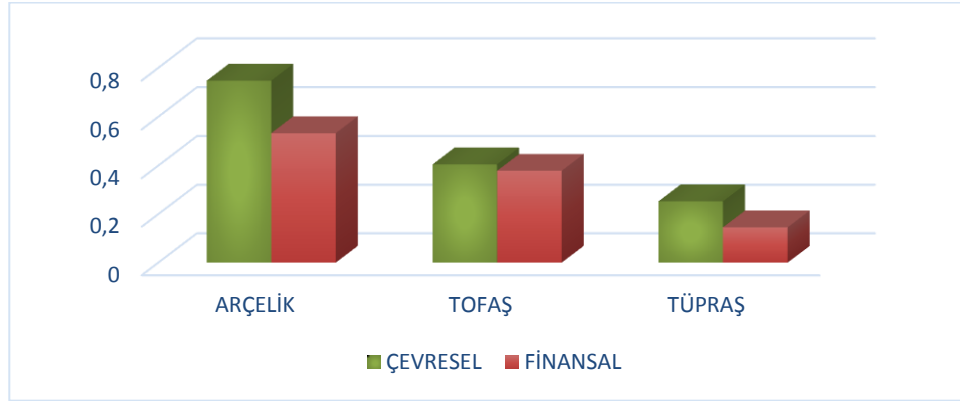
2014 yılı itibariyle işletmelerin ekonomik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = -0,500$, anlamlılık düzeyi $p = 0,667$ olarak hesaplanmıştır. H_{1a} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{1a} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 10. 2014 Yılı Sosyal Performans-Finansal Performans Karşılaştırması

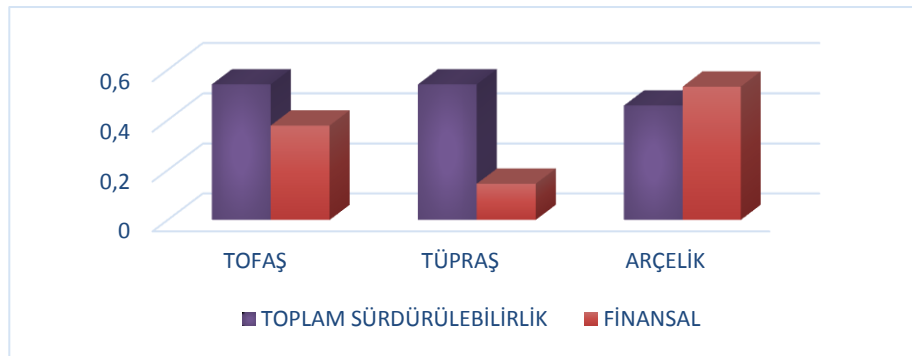
Araştırmada belirlenen ikinci hipotez sosyal performansları yüksek olan işletmelerin finansal performanslarının da yüksek olduğudur. 2014 yılı imalat işletmelerinin sosyal performanslarına ilişkin sürdürülebilirlik raporlarında açıkladıkları bilgi düzeylerine ilişkin elde edilen puanlar ile finansal performanslarına ilişkin hesaplanan puanlar karşılaştırıldığında; sosyal performans açısından ilk sırada olan Arçelik işletmesini finansal performans açısından da ilk sıradadır. Diğer iki işletme olan Tüpraş ve Tofaş için ise aynı yorumları yapmak mümkün gözükmemektedir. Sosyal performans açısından ikinci sırada olan Tüpraş finansal performans açısından ise son sırada yer almaktadır. Tofaş işletmesinin de sosyal performansının finansal performansı ile aynı doğrultuda hareket ettiğini söylemek mümkün değildir. 2014 yılı itibariyle işletmelerin sosyal performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,500$, anlamlılık düzeyi $p = 0,667$ olarak hesaplanmıştır. H_{2a} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Şekil 11. 2014 Yılı Çevresel Performans- Finansal Performans Karşılaştırması

Araştırmanın H_3 temel hipotezi çevresel performansı yüksek olan işletmelerin finansal performanslarının da yüksek olduğudur. 2014 yılı işletmelerinde çevresel performans açısından en yüksek puana sahip Arçelik işletmesi finansal performans açısından da en yüksek puana sahip işletme olmuştur. Tofaş işletmesi de çevresel ve finansal performans açısından ikinci sıraya yerleşen işletme olmuştur. Tüpraş ise hem çevresel performans hem de finansal performans açısından son sırada yer almıştır. 2014 yılı itibariyle işletmelerin çevresel performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 1,000$, anlamlılık düzeyi $p = 0,000$ olarak hesaplanmıştır. H_{3a} hipotezinin %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. H_{3a} hipotezi kabul edilmiştir.

Şekil 12. 2014 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı-Finansal Performans Karşılaştırması

Araştırmanın H_4 temel hipotezi ise toplam sürdürülebilirlik performansı açısından üst sıralarda yer alan işletmelerin finansal performans açısından da üst sıralarda yer aldığı savına dayanmaktadır. Şekil 12’teki toplam sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans karşılaştırmasına bakıldığında; Toplam

sürdürülebilirlik performansı açısından Birinci sırada yer alan Tofaş ve ikinci sırada yer alan Tüpraş işletmesinin puanları neredeyse aynıdır. Finansal performansları ise benzer bir sıralama izlememiş ve Tofaş işletmesi finansal performans sıralamasında ikinci Tüpraş ise sonuncu olmuştur. Arçelik işletmesi ise toplam sürdürülebilirlik performansı açısından son sırada yer alırken, finansal performans açısından ilk sırada yer alan işletme olmuştur. 2014 yılı itibariyle işletmelerin toplam sürdürülebilirlik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = -0,500$, anlamlılık düzeyi $p = 0,667$ olarak hesaplanmıştır. H_{4a} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{4a} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 24. 2014 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları

2014 YILI TÜM PERFORMANS SONUÇLARI					
İŞLETMELER	SIRA (E.P.)	SIRA (S.P.)	SIRA (Ç.P.)	SIRA (T.S.P.)	SIRA (F.P.)
TOFAŞ	1	3	2	1	2
TÜPRAŞ	2	2	3	2	3
ARÇELİK	3	1	1	3	1

4.4. 2015 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri

Bu başlık altında 2015 yılı işletmelerinin içerik analizi ile elde edilen açıklama sayılarına, entropi yöntemi ile temel ve alt boyutlara ilişkin elde edilen entropi değerlerine, temel boyutlar (ekonomik, sosyal ve çevresel) ve toplam sürdürülebilirlik performansı TOPSIS sonuçlarına ve finansal performans entropi ve TOPSIS sonuçlarına değinilmiştir.

4.4.1. 2015 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi

Microsoft Excel programı kullanılarak içerik analizi ile veri toplama süreci sonucunda 2015 yılı işletmelerine ilişkin sürdürülebilirlik açıklama sayılarına Tablo 25’de belirtildiği gibidir.

Tablo 25. 2015 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları

2015 Yılında İçerik Analizi ile Elde Edilen Açıklama Sayıları				
İşletmeler/Performans Boyutları	Ekonomik Performans	Çevresel Performans	Sosyal Performans	Toplam Sürdürülebilirlik Performansı
ARÇELİK	12	35	42	89
ANADOLU EFES	6	31	33	70
BRİSA	12	33	40	85
COCA COLA	4	34	38	76
EREĞLİ	4	22	37	63
FORD OTO	15	29	48	92
OTOKAR	6	28	47	81
TOFAŞ	14	35	41	90
TÜPRAŞ	11	24	39	74
ÜLKER	7	33	39	79
VESTEL E.	4	25	32	61

2015 yılında endekste yer alan 29 işletmenin ise 11'i imalat sanayi sektöründendir. Bu işletmelerin 2015 yılı sürdürülebilirlik raporlarından elde edilen açıklama sayıları incelendiğinde Ford Oto işletmesi toplamda en fazla sürdürülebilirlik puanına sahip olan işletme olmuştur. İşletmenin en fazla sosyal performansa ilişkin açıklama yaptığını görmek mümkündür. Toplam sürdürülebilirlik puanı açısından ikinci sırada yer alan işletme ise Tofaş olmuştur. Bu işletmenin ise çevresel performans açıklamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Toplam puanlarda üçüncü sırayı ise Arçelik işletmesi almıştır. Son sırada ise Vestel elektronik yer almıştır. Ekonomik performansa ilişkin en az açıklama yapan işletme sayısı Vestel Elektronik, Ereğli Demir Çelik ve Coca Cola olmuştur. Çevresel performans açısından ise en az açıklama yapan işletmenin Ereğli Demir Çelik olduğu görülmektedir. Vestel Elektronik sosyal performans açısından da en düşük açıklama sayısına sahip olan işletme olmuştur.

4.4.2. 2015 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik Performansı Entropi Değerleri

Tablo 26'da 2015 yılında endekste yer alan imalat işletmelerinin TOPSIS analizleri sonucunda elde edilen puanları ve sıralamalarına yer verilmiştir. Şekil 13, 14, 15 ve 16'da ise sırasıyla ekonomik performans-finansal performans, sosyal

performans-finansal performans, çevresel performans-finansal performans ve toplam sürdürülebilirlik performansı-finansal performans karşılaştırması grafik üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 26. 2015 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri

2015 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	
Temel ve Alt Boyutlar	Entropi ile Elde Edilen Değerleri
Çevresel Performans	0,5427
<i>Enerji Tüketimi ve Tasarrufu</i>	0,1918
<i>Doğal Çevre</i>	0,2545
<i>Ürün ve Hizmet</i>	0,5537
Sosyal Performans	0,2235
<i>Topluma Katkı</i>	0,2954
<i>Yönetimsel</i>	0,1540
<i>İnsan Kaynaklarının Gelişimi</i>	0,3126
<i>Ürün Sorumluluğu</i>	0,2379
Ekonomik Performans	0,2338
<i>Dolaylı Ekonomik Etkiler</i>	0,6614
<i>Ekonomik Performans</i>	0,3386

2015 yılı işletmelerinin verileri üzerinden hesaplanan entropi değerlerine bakıldığında çevresel performans en fazla ağırlığa sahip performans boyutu (0,54) olmuştur. Ekonomik performans ikinci sırada (0,23), sosyal performans (0,22) ise üçüncü sırada yer almıştır. 2015 yılı finansal performans entropi değerlerine **EK 3**'te yer verilmiştir.

4.4.3. 2015 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal TOPSIS Performanslarının Tablo ve Grafik ile Toplu Gösterimi

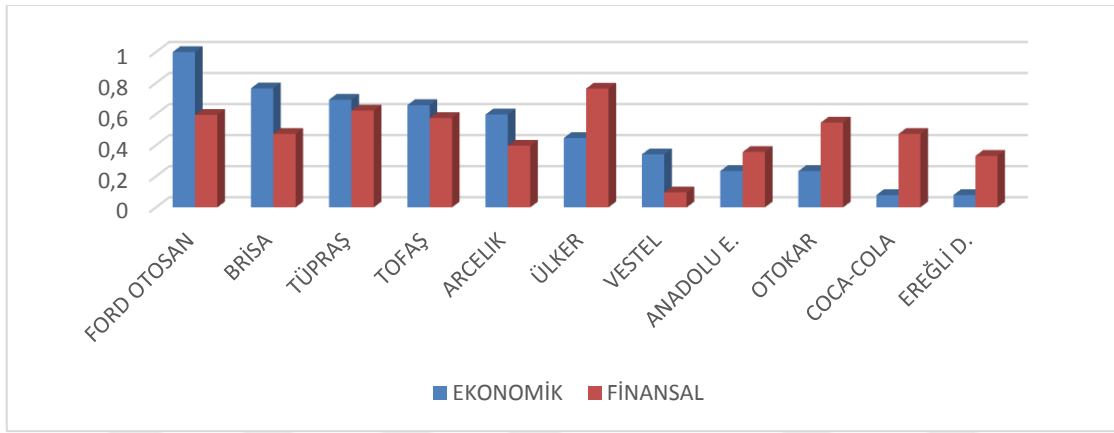
Tablo 27'de 2015 yılında endekste yer alan imalat işletmelerinin TOPSIS analizleri sonucunda elde edilen puanları ve sıralamalarına yer verilmiştir. Şekil 13, 14, 15 ve 16'da ise sırasıyla ekonomik performans-finansal performans, sosyal performans-finansal performans, çevresel performans-finansal performans ve toplam sürdürülebilirlik performansı-finansal performans karşılaştırması grafik üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 27. 2015 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları

2015 YILI EKONOMİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	FORD OTOSAN	1,0000
2	BRİSA	0,7662
3	TÜPRAŞ	0,6931
4	TOFAŞ	0,6582
5	ARCELİK	0,5979
6	ÜLKER	0,4464
7	VESTEL	0,3418
8	ANADOLU E.	0,2338
9	OTOKAR	0,2338
10	COCA-COLA	0,0799
11	EREĞLİ D.	0,0799
2015 YILI SOSYAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	FORD OTOSAN	0,8531
2	OTOKAR	0,7621
3	ARCELİK	0,6864
4	ÜLKER	0,5923
5	TOFAŞ	0,5901
6	BRİSA	0,5684
7	TÜPRAŞ	0,5340
8	COCA-COLA	0,4980
9	EREĞLİ D.	0,4492
10	VESTEL	0,4090
11	ANADOLU E.	0,3397
2015 YILI ÇEVRESEL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	COCA-COLA	0,8651
2	ÜLKER	0,8531
3	ANADOLU E.	0,8267
4	ARCELİK	0,7756
5	OTOKAR	0,7154
6	TOFAŞ	0,6231
7	BRİSA	0,4187
8	FORD OTOSAN	0,3931
9	VESTEL	0,2205
10	EREĞLİ D	0,1864
11	TÜPRAŞ	0,1102
2015 YILI TOPLAM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	ARÇELİK	0,7639
2	ÜLKER	0,7280
3	TOFAŞ	0,6544
4	ANADOLU E.	0,6266
5	COCA-COLA	0,6190
6	OTOKAR	0,6145
7	FORD OTOSAN	0,5462
8	BRİSA	0,4924
9	TÜPRAŞ	0,2812
10	VESTEL	0,1861
11	EREĞLİ D	0,0974
2015 YILI FİNANSAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ

1	ÜLKER	0,76472
2	TÜPRAŞ	0,62323
3	FORD OTOSAN	0,59599
4	TOFAŞ	0,57575
5	OTOKAR	0,5456
6	BRİSA	0,47315
7	COCA-COLA	0,47249
8	ARÇELİK	0,39741
9	ANADOLU E.	0,35604
10	EREĞLİ D.	0,33112
11	VESTEL	0,096

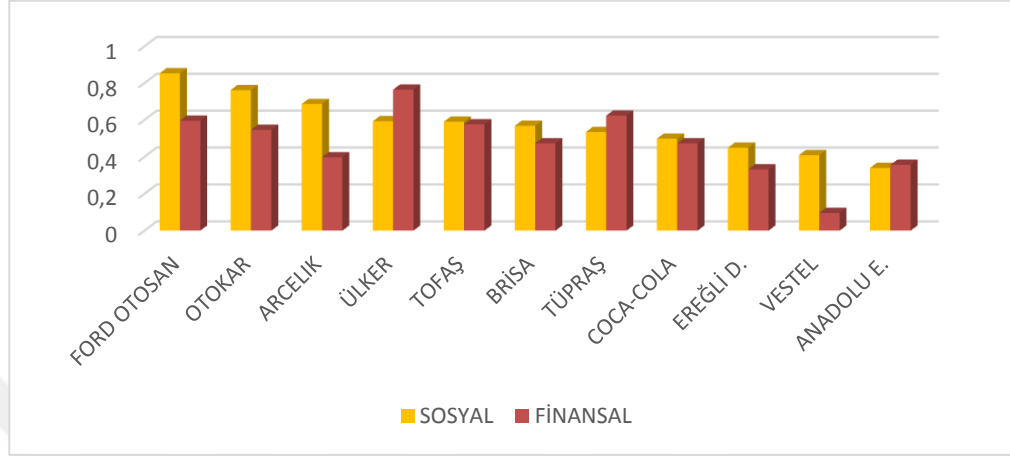
Şekil 13. 2015 Yılı Ekonomik Performans -Finansal Performans Karşılaştırması

2015 yılında analizde yer alan 11 imalat işletmesinin ekonomik performans ve finansal performans karşılaştırmasına bakıldığında Ford Otosan işletmesi ekonomik performansa ilişkin ilk sırada yer alan işletme olmuştur. Finansal performans sıralamasında ise üçüncü sırada yer almaktadır. Ekonomik performans puanı açısından ikinci sırada yer alan Brisa finansal performans sıralamasında altıncı sırada yer bulabilmiştir. Finansal performans açısından ilk sırada yer alan Ülker işletmesinin ekonomik performans sıralaması dördüncüdür. Vestel işletmesinin finansal performans açısından son sırada yer alırken ekonomik performansı ile yedinci sıraya yerleşmiştir. Tofaş, Tüpraş ve Arçelik işletmelerinin ise ekonomik ve performans sıralamaları benzer düzeydedir. Ülker, Vestel, Anadolu Efes, Coca-Cola, Otokar, Ereğli Demir Çelik işletmelerinin ise ekonomik performanslarının finansal performansları ile aynı doğrultuda hareket etmediği görülmüştür. 2015 yılı itibariyle işletmelerin ekonomik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,555$, anlamlılık düzeyi $p = 0,77$ olarak hesaplanmıştır. H_{1b}

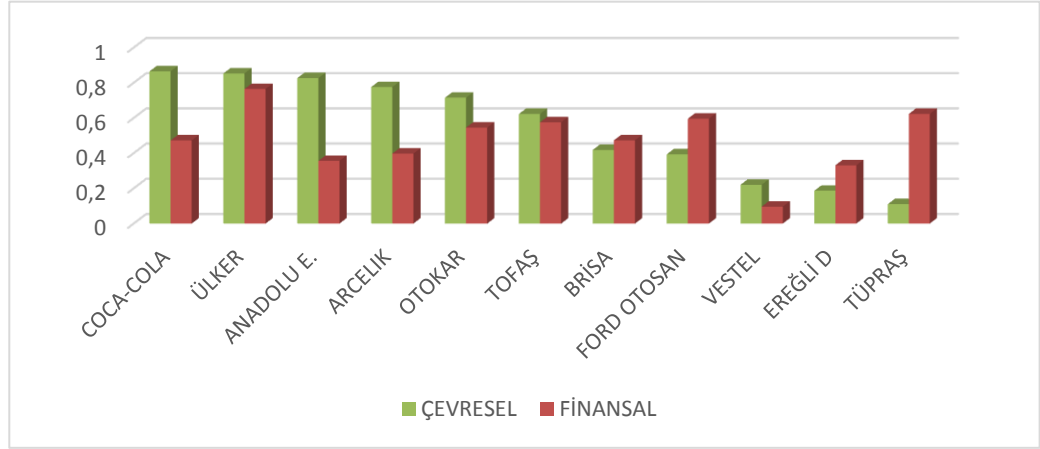
hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{1b} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 14. 2015 Yılı Sosyal Performans -Finansal Performans Karşılaştırması

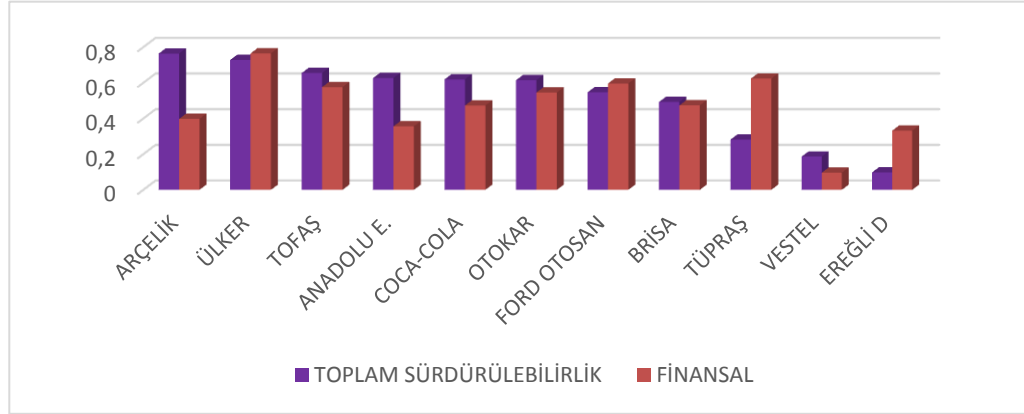
Sosyal performans açısından ilk sırada yer alan Ford Otosan işletmesi finansal performans açısından ise üçüncü sırada yer almıştır. Otokar işletmesinin sosyal performansı ikinci sırada iken finansal performansı beşinci sırada, Arçelik işletmesinin ise sosyal performansı üçüncü sırada iken finansal performansı sekizinci sıradadır. Finansal performans açısından ilk sırada bulunan Ülker, sosyal performans sıralamasında 11 işletme arasında altıncı sırada yer almıştır. En düşük finansal performansa sahip Vestel işletmesinin ise sosyal performansı onuncu sıradadır. Genel olarak Tofaş, Tüpraş, Brisa, Coca-Cola, Ereğli Demir Çelik, Anadolu Efes işletmelerinin sosyal performanslarının finansal performans sıralamalarıyla benzer olduğu görülmektedir. 2015 yılı itibariyle işletmelerin sosyal performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,636$, anlamlılık düzeyi $p = 0,35$ olarak hesaplanmıştır. H_{2b} hipotezinin %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. H_{2b} hipotezi kabul edilmiştir.

Şekil 15. 2015 Yılı Çevresel Performans -Finansal Performans Karşılaştırması

2015 yılının çevresel performans sıralaması incelendiğinde Coca-Cola, Ülker ve Anadolu Efes'in ideal değere uzaklık puanları birbirine yakındır ve sıralamada ilk üçü oluşturmaktadırlar. Sonrasında Arçelik, Otokar ve Tofaş işletmeleri sıralamada dördüncü, beşinci ve altıncı olarak yer almışlardır. Çevresel performans açısından son sıralarda yer alan işletmeler ise Vestel, Ereğli Demir Çelik ve Tüpraş işletmeleri olmuştur. 2015 yılında endekste yer alan 11 işletmenin finansal performans sıralamaları incelendiğinde ise ilk üç sırada Ülker, Tüpraş ve Ford Otosan yer almaktadır. Tüpraş çevresel performans açısından son sırada yer alır iken, finansal performans sıralamasında ikinci sırada bulunmaktadır. Yine Coca-Cola'nın çevresel performansı sıralamada en yüksek iken finansal performansı yedinci sıradadır. Çevresel performansı ve finansal performansı benzer seyir izleyen işletmelerin Otokar, Tofaş ve Brisa olduğu görülmüştür. 2015 yılı itibariyle işletmelerin çevresel performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,73$, anlamlılık düzeyi $p = 0,832$ olarak hesaplanmıştır. H_{3b} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{3b} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 16. 2015 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı -Finansal Performans Karşılaştırması

2015 yılı işletmeleri toplam sürdürülebilirlik performansları ve finansal performansları açısından karşılaştırıldığında işletmelerin genel olarak aynı doğrultuda bir seyir izlediği görülmüştür. Değişkenlik daha ziyade toplam sürdürülebilirlik performansı açısından ilk sırada yer alan Arçelik işletmesinde ve finansal performans açısından ikinci sırada yer alan Tüpraş işletmesinde görülmektedir. Arçelik toplam sürdürülebilirlik açısından ilk sırada yer alır iken, finansal performans açısından sekizinci sırada yer alan işletme olmuştur. Tüpraş ise en iyi finansal performansa sahip ikinci işletme iken toplam sürdürülebilirlik performansı açısından dokuzuncu sırada yer almıştır. Vestel ve Ereğli Demir Çelik işletmeleri ise hem finansal performans hem de toplam sürdürülebilirlik performansları açısından son sıralarda yer alan işletmeler olmuşlardır. Ülker, Tofaş, Coca Cola, Otokar, Ford Otosan, Brisa işletmelerinin ise toplam sürdürülebilirlik başarılarının finansal başarılarına yansıdığını söylemek mümkündür. 2015 yılı itibariyle işletmelerin toplam sürdürülebilirlik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,309$, anlamlılık düzeyi $p = 0,355$ olarak hesaplanmıştır. H_{4b} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{4b} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 28. 2015 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları

2015 YILI TÜM PERFORMANS SONUÇLARI					
İŞLETMELER	SIRA (E.P.)	SIRA (S.P.)	SIRA (Ç.P.)	SIRA (T.S.P.)	SIRA (F.P.)
FORD OTOSAN	1	1	8	7	3
BRİSA	2	6	7	8	6
TÜPRAŞ	3	7	11	9	2
TOFAŞ	4	5	6	3	4
ARCELİK	5	3	4	1	8
ÜLKER	6	4	2	2	1
VESTEL	7	10	9	10	11
ANADOLU E.	8	11	3	4	9
OTOKAR	9	2	5	6	5
COCA-COLA	10	8	1	5	7
EREĞLİ D.	11	9	10	11	10

4.5. 2016 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri

Bu başlık altında 2016 yılı işletmelerinin içerik analizi ile elde edilen açıklama sayılarına, entropi yöntemi ile temel ve alt boyutlara ilişkin elde edilen entropi değerlerine, temel boyutlar (ekonomik, sosyal ve çevresel) ve toplam sürdürülebilirlik performansı TOPSIS sonuçlarına ve finansal performans entropi ve TOPSIS sonuçlarına değinilmiştir.

4.5.1. 2016 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi

Microsoft Excel programı kullanılarak içerik analizi ile veri toplama süreci sonucunda 2016 yılı işletmelerine ilişkin sürdürülebilirlik açıklama sayılarına Tablo 29'da belirtildiği gibidir.

Tablo 29. 2016 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları

2016 Yılında İçerik Analizi ile Elde Edilen Açıklama Sayıları				
İşletmeler/Performans Boyutları	Ekonomik Performans	Çevresel Performans	Sosyal Performans	Toplam Sürdürülebilirlik Performansı
ARÇELİK	12	35	45	92
ANADOLU EFES	6	30	34	70
BRİSA	10	33	39	82
COCA COLA	4	34	38	76
EREĞLİ	4	23	35	62
FORD OTOSAN	14	35	48	97
KORDSA GLOBAL	16	31	43	90
OTOKAR	6	27	44	77
TAT GIDA	3	25	22	50
TOFAŞ	13	34	41	88
TÜPRAŞ	11	28	42	81
TÜRK TRAKTÖR	4	22	38	64
ÜLKER	5	26	35	66
VESTEL ELEKTRONİK	4	24	32	60
VESTEL BEYAZ EŞYA	4	23	32	59

2016 yılında endekste yer alan 42 işletmenin 15'ini imalat işletmeleri oluşturmaktadır. Toplam sürdürülebilirlik açıklama sayıları açısından Ford Otosan 2015 yılında olduğu gibi 2016 yılında da ilk sırada yer almıştır. İşletmenin sosyal performans açıklamaları diğer işletmelerden daha yüksektir. Açıklama sayısı bakımından ikinci sırada yer alan işletme endekse 2016 yılında yeni giren Kordsa Global olmuştur. Üçüncü sırayı alan işletme Arçelik'tir. 15 işletme arasında son sırada yer alan işletme ise Tat Gıda'dır. Ekonomik performansına ilişkin en fazla açıklama yapan işletme Kordsa Global iken, en az açıklama yapan işletme Tat Gıda olmuştur. Çevresel performans açısından en fazla açıklama yapan işletmeler Arçelik ve Ford Otosan iken, en az açıklama yapan işletme Türk Traktör olmuştur. Sosyal performans açıklaması en yüksek olan işletme Ford Otosan, en düşük olan işletme ise Tat Gıda olmuştur.

4.5.2. 2016 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Entropi Değerleri

Tablo 30. 2016 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri

2016 Yılı Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	
Temel ve Alt Boyutlar	Entropi ile Elde Edilen Değerleri
Çevresel Performans	0,4497
<i>Enerji Tüketimi ve Tasarrufu</i>	0,3878
<i>Doğal Çevre</i>	0,2078
<i>Ürün ve Hizmet</i>	0,4045
Sosyal Performans	0,3638
<i>Topluma Katkı</i>	0,1988
<i>Yönetimsel</i>	0,3560
<i>İnsan Kaynaklarının Gelişimi</i>	0,2229
<i>Ürün Sorumluluğu</i>	0,2224
Ekonomik Performans	0,1865
<i>Dolaylı Ekonomik Etkiler</i>	0,6943
<i>Ekonomik Performans</i>	0,3057

2016 yılında endekste yer alan 15 işletmenin verilerine göre hesaplanan entropi değerleri ise çevresel performans (0,44) en fazla ağırlığa sahip olan boyut, sonrasında sosyal performans (0,36) ve son olarak ise ekonomik performans (0,18) gelmektedir. 2016 yılı finansal performans entropi değerlerine **EK 3'te** yer verilmiştir.

4.5.3. 2016 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçlarının Tablo ve Grafik ile Gösterimi

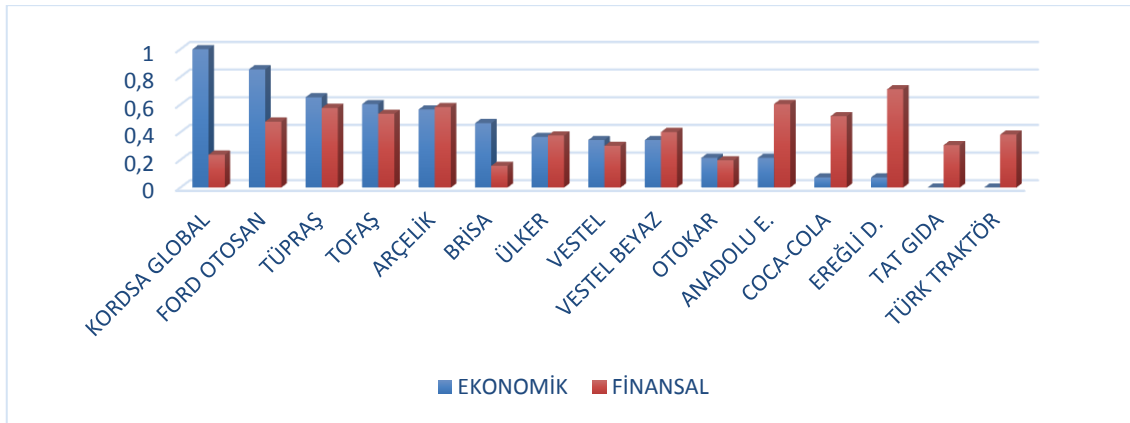
Tablo 31'de 2016 yılında endekste yer alan imalat işletmelerinin TOPSIS analizleri sonucunda elde edilen puanları ve sıralamalarına yer verilmiştir. Şekil 17, 18 ve 19'de ise sırasıyla ekonomik performans-finansal performans, sosyal performans-finansal performans, çevresel performans-finansal performans ve toplam sürdürülebilirlik performansı-finansal performans karşılaştırması grafik üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 31. 2015 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları

2016 YILI EKONOMİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	KORDSA GLOBAL	1,0000
2	FORD OTOSAN	0,8551
3	TÜPRAŞ	0,6528
4	TOFAŞ	0,6029
5	ARÇELİK	0,5641
6	BRİSA	0,4659
7	ÜLKER	0,3662
8	VESTEL	0,3434
9	VESTEL BEYAZ	0,3434
10	OTOKAR	0,2147
11	ANADOLU E.	0,2147
12	COCA-COLA	0,0732
13	EREĞLİ D.	0,0732
14	TAT GIDA	0,0000
15	TÜRK TRAKTÖR	0,0000
2016 YILI SOSYAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	ARÇELİK	0,8912
2	FORD OTOSAN	0,8572
3	KORDSA GLOBAL	0,8153
4	TOFAŞ	0,8090
5	TÜPRAŞ	0,7958
6	EREĞLİ D.	0,7005
7	BRİSA	0,6992
8	OTOKAR	0,6800
9	TÜRK TRAKTÖR	0,6410
10	ÜLKER	0,6277
11	COCA-COLA	0,5934
12	VESTEL	0,5702
13	VESTEL BEYAZ	0,5702
14	ANADOLU E.	0,4445
15	TAT GIDA	0,1302
2016 YILI ÇEVRESEL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	ARÇELİK	0,8364
2	COCA-COLA	0,8069
3	ANADOLU E.	0,8069
4	KORDSA GLOBAL	0,7669
5	FORD OTOSAN	0,7449
6	TOFAŞ	0,7215
7	ÜLKER	0,6930
8	OTOKAR	0,6603
9	BRİSA	0,5926
10	TÜPRAŞ	0,4148
11	VESTEL	0,3984
12	TAT GIDA	0,3775
13	VESTEL BEYAZ	0,37283
14	TÜRK TRAKTÖR	0,2918
15	EREĞLİ D.	0,2577
2016 YILI TOPLAM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	KORDSA GLOBAL	0,9458

2	<i>FORD OTOSAN</i>	0,8574
3	<i>TOFAŞ</i>	0,6494
4	<i>ARÇELİK</i>	0,6449
5	<i>TÜPRAŞ</i>	0,5920
6	<i>BRİSA</i>	0,5034
7	<i>ÜLKER</i>	0,4552
8	<i>ANADOLU E.</i>	0,3893
9	<i>OTOKAR</i>	0,3572
10	<i>COCA-COLA</i>	0,3502
11	<i>VESTEL</i>	0,3450
12	<i>VESTEL BEYAZ</i>	0,3388
13	<i>EREĞLİ D.</i>	0,1805
14	<i>TÜRK TRAKTÖR</i>	0,1521
15	<i>TAT GIDA</i>	0,0813
2016 YILI FİNANSAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	<i>EREĞLİ DEMİR</i>	0,710634
2	<i>ANADOLU EFES</i>	0,603911
3	<i>ARCELİK</i>	0,5818
4	<i>TÜPRAŞ</i>	0,575705
5	<i>TOFAŞ</i>	0,533416
6	<i>COCA-COLA</i>	0,516011
7	<i>FORD OTOSAN</i>	0,476857
8	<i>VESTEL BEYAZ EŞYA</i>	0,401317
9	<i>TÜRK TRAKTÖR</i>	0,383202
10	<i>ÜLKER</i>	0,376055
11	<i>TAT GIDA</i>	0,306781
12	<i>VESTEL</i>	0,301098
13	<i>KORDSA GLOBAL</i>	0,237805
14	<i>OTOKAR</i>	0,196389
15	<i>BRİSA</i>	0,157109

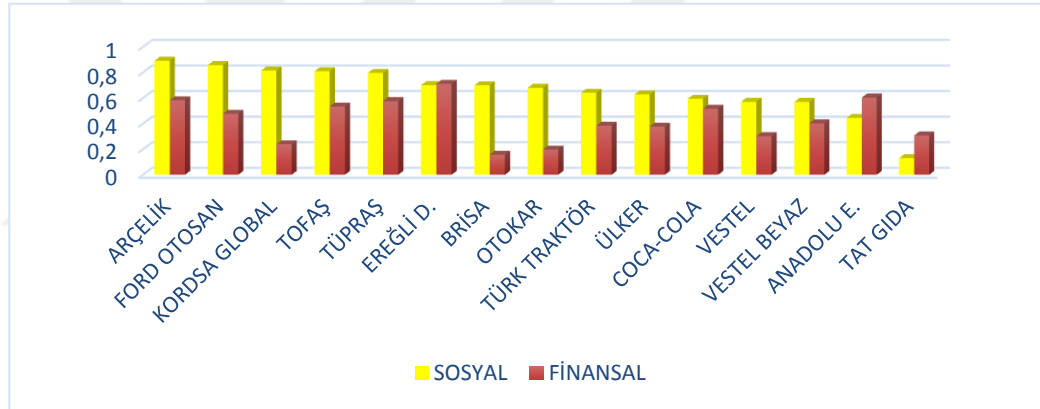
Şekil 17. 2016 Yılı Ekonomik Performans -Finansal Performans Karşılaştırması

Şekil 17’de belirtildiği gibi, 2016 yılında endekste faaliyet gösteren 15 imalat sanayi işletmesinin ekonomik performansları ve finansal performansları arasındaki ilişki değerlendirilecek olunursa ekonomik performans açısından ilk sırada yer alan Kordsa Global finansal performans açısından ise on üçüncü sırada yer almıştır. Ford

Otosan ekonomik performans sıralamasında en yüksek ikinci işletme iken finansal performans sıralamasında yedinci sırada yer almaktadır. Tüpraş, Tofaş, Arçelik, Ülker, Vestel ve Vestel Beyaz Eşya işletmelerinin ekonomik performansları ve finansal performanslarının aynı doğrultuda hareket ettiğini söylemek mümkündür. Geri kalan 9 işletmenin ise ekonomik performansları ve finansal performans sıralamaları arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Finansal performans açısından ilk sırada yer alan Ereğli Demir Çelik'in ekonomik performans sıralaması 13'tür. 2016 yılı itibariyle işletmelerin ekonomik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = -0,79$, anlamlılık düzeyi $p = 0,781$ olarak hesaplanmıştır. H_{1c} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{1c} hipotezi reddedilmiştir.

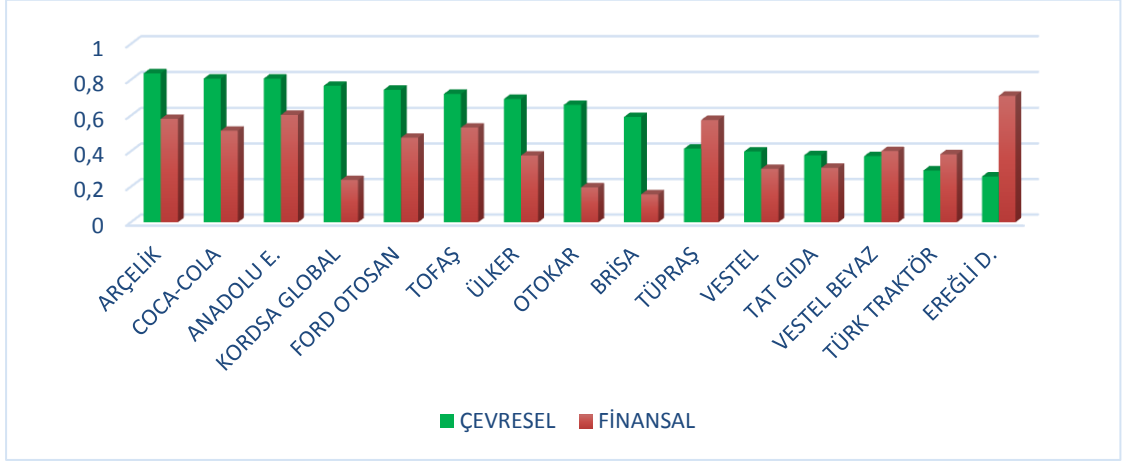
Şekil 18. 2016 Yılı Sosyal Performans -Finansal Performans Karşılaştırması

2016 yılı işletmelerinin sosyal performansları ve finansal performansları arasındaki ilişkiye bakıldığında Arçelik işletmesi sosyal performans açısından ilk sırada yer alan bir işletme iken finansal performans açısından üçüncü sırada yer almıştır. Ford Otosan sosyal açıdan ikinci sırada bulunurken finansal performans sıralamasında ise yedinci sıradadır. Kordsa Global sosyal performans sıralamasında ilk üçe girebilmiş iken finansal performansı ise on üçüncü sırada yer almıştır. Finansal performans açısından son sıralarda yer alan Brisa ve Otokar sosyal performans açısından ise orta sıralarda bulunmaktadır. Finansal performansın ilk sırasında yer alan Ereğli Demir Çelik'in sosyal performansı altıncı sırada, finansal performansta ikinci sırada bulunan Anadolu Efes'in ise sosyal performans sıralaması 14'tür. 2016 yılı itibariyle işletmelerin sosyal performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,168$ anlamlılık düzeyi $p = 0,550$ olarak

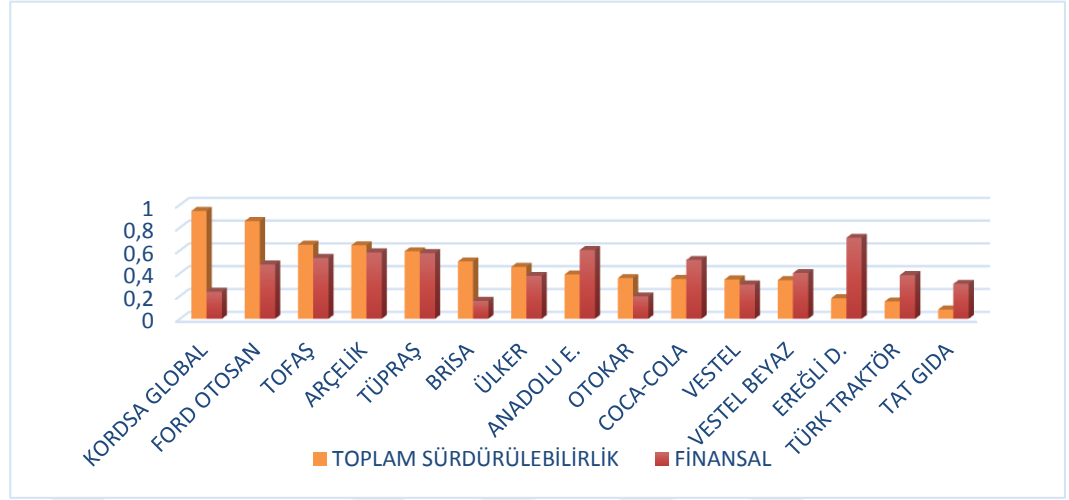
hesaplanmıştır. H_{2c} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{2c} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 19. 2016 Yılı Çevresel-Performans -Finansal Performans Karşılaştırması

2016 yılında endeksteki 15 işletmenin çevresel performansı ve finansal performansı arasındaki ilişki incelendiğinde Ereğli Demir Çelik işletmesinin en düşük çevresel performansa ve en yüksek finansal performansa sahip olduğu görülmüştür. Çevresel performansta ilk üç sırada yer alan Arçelik, Coca-Cola ve Anadolu Efes işletmelerinin finansal performansları ise sırasıyla üç, altı ve ikinci sıralardadır. Otokar ve Brisa finansal performansları en düşük olan işletmeler iken çevresel performansları ise orta sıralarda yer almaktadır. Ford Otosan, Vestel, Tofaş ve Tat Gıda işletmelerinin ise çevresel ve finansal performans sıralamaları benzer düzeylerde dir. 2016 yılı itibariyle işletmelerin çevresel performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,157$ anlamlılık düzeyi $p = 0,576$ olarak hesaplanmıştır. H_{3c} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{3c} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 20. 2016 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı -Finansal Performans Karşılaştırması

Toplam sürdürülebilirlik performansı açısından ilk sırada yer alan Kordsa Global işletmesinin finansal performans sıralaması ise son üç sıralamada yer almıştır. Kordsa işletmesi toplam sürdürülebilirlik sıralamasında Ford Otosan, Tofaş ve Arçelik işletmeleri takip etmektedir. Bu işletmelerin finansal performans sıralaması yedinci, beşinci ve üçüncü şeklindedir. Finansal performans açısından ilk sırada yer alan Ereğli Demir Çelik işletmesi toplam sürdürülebilirlik performansı açısından on üçüncü sırada yer almıştır. Finansal performansta ikinci sıra Anadolu Efes, üçüncü sıra Arçelik, dördüncü sıra ise Tüpraş işletmesine aittir. Bu işletmelerin toplam sürdürülebilirlik sekiz, dört ve beş şeklinde olmuştur. Tat Gıda ise toplam sürdürülebilirlik açısından son sırada, finansal performans açısından ise on birinci sırada yer almıştır. Vestel ve Vestel Beyaz Eşya işletmeleri ise benzer performans sıralamasına sahip olmuşlardır. 2016 yılı itibariyle işletmelerin toplam sürdürülebilirlik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,29$, anlamlılık düzeyi $p = 0,919$ olarak hesaplanmıştır. H_{4c} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{4c} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 32. 2016 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları

2016 YILI TÜM PERFORMANS SONUÇLARI					
İŞLETMELER	SIRA (E.P.)	SIRA (S.P.)	SIRA (Ç.P.)	SIRA (T.S.P.)	SIRA (F.P.)
KORDSA G.	1	3	4	1	13
FORD OTOSAN	2	2	5	2	7
TÜPRAŞ	3	5	10	5	4
TOFAŞ	4	4	6	3	5
ARÇELİK	5	1	1	4	3
BRİSA	6	7	9	6	15
ÜLKER	7	10	7	7	10
VESTEL E.	8	12	11	11	12
VESTEL BEYAZ	9	13	13	12	8
OTOKAR	10	8	8	9	14
ANADOLU E.	11	14	3	8	2
COCA-COLA	12	11	2	10	6
EREĞLİ D.	13	6	15	13	1
TAT GIDA	14	15	12	15	11
TÜRKTRAKTÖR	15	9	14	14	9

4.6. 2017 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Analizleri

Bu başlık altında 2017 yılı işletmelerinin içerik analizi ile elde edilen açıklama sayılarına, entropi yöntemi ile temel ve alt boyutlara ilişkin elde edilen entropi değerlerine, temel boyutlar (ekonomik, sosyal ve çevresel) ve toplam sürdürülebilirlik performansı TOPSIS sonuçlarına ve finansal performans entropi ve TOPSIS sonuçlarına değinilmiştir.

4.6.1. 2017 Yılı İmalat İşletmeleri İçerik Analizi

Microsoft Excel programı kullanılarak içerik analizi ile veri toplama süreci sonucunda 2017 yılı işletmelerine ilişkin sürdürülebilirlik açıklama sayıları Tablo 33'te belirtildiği gibidir

Tablo 33. 2017 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları

2017 Yılında İçerik Analizi ile Elde Edilen Açıklama Sayıları				
İşletmeler/Performans Boyutları	Ekonomik Performans	Çevresel Performans	Sosyal Performans	Toplam Sürdürülebilirlik Performansı
ÇİMSA	12	28	43	92
FORD OTOSAN	4	32	37	90
KORDSA GLOBAL	10	33	33	90
TOFAŞ	17	31	44	86
ARÇELİK	4	34	40	83
TÜPRAŞ	5	24	41	81
SODA SANAYİ	13	33	44	80
COCA COLA	16	31	43	78
BRİSA	6	27	41	76
OTOKAR	12	27	41	74
ANADOLU EFES	3	25	22	73
EREĞLİ	13	33	40	70
ÜLKER	11	28	42	65
TÜRK TRAKTÖR	4	20	38	62
VESTEL BEYAZ E.	5	25	35	55
VESTEL E.	3	24	26	53
TAT GIDA	4	25	26	50

2017 yılına gelindiğinde sürdürülebilirlik endeksinin kapsamının da genişlemesiyle endekste yer alan işletme sayısı 44 olmuştur. Bu işletmelerin 17'si ise imalat işletmeleridir. Bu işletmelerin sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla elde edilen açıklama sayıları incelendiğinde, toplamda en fazla açıklama yapan işletmenin endekse yeni dahil olan Çimsa olduğu görülmüştür. Çimsa ekonomik ve sosyal performans açısından da en fazla açıklama yapan işletme durumundadır. Toplam açıklama sayısı bakımından ikinci sırayı 2016'nın birinci ve ikincisi olan Ford Otosan ve Kordsa Global paylaşmaktadır. En az açıklama yapan işletme ise 2016 yılında da son sırada yer alan Tat Gıda işletmesi olmuştur. Ekonomik performans açısından en az açıklama Tat Gıda ve Vestel Elektronik'e ait iken en fazla açıklama Çimsa'dadır. Çevresel performans açısından ise en fazla açıklamayı Coca Cola işletmesinin yaptığı görülmektedir. Çevresel açıdan en az açıklamaya sahip olan işletme ise Türk Traktör olmuştur. En fazla sosyal performans açıklaması Çimsa'nın en az açıklama ise Tat Gıda'nındır.

4.6.2. 2017 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik Performansı Entropi Değerleri

2017 yılındaki 17 işletmenin entropi değerlerine bakıldığında sosyal performansın (0,55) en fazla ağırlığa sahip olan boyut olduğu görülmektedir. Sonrasında ise çevresel performans (0,27) ve ekonomik performans (0,16) gelmektedir. 2017 yılı finansal performans entropi değerleri **EK 3**'te yer verilmiştir.

Tablo 34. 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri

2017 Yılı Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	
Temel ve Alt Boyutlar	Entropi ile Elde Edilen Değerleri
Çevresel Performans	0,2730
<i>Enerji Tüketimi ve Tasarrufu</i>	0,3602
<i>Doğal Çevre</i>	0,2778
<i>Ürün ve Hizmet</i>	0,3620
Sosyal Performans	0,5584
<i>Topluma Katkı</i>	0,1338
<i>Yönetimsel</i>	0,3964
<i>İnsan Kaynaklarının Gelişimi</i>	0,2613
<i>Ürün Sorumluluğu</i>	0,2085
Ekonomik Performans	0,1685
<i>Dolaylı Ekonomik Etkiler</i>	0,7485
<i>Ekonomik Performans</i>	0,2515

4.6.3. 2017 Yılı İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçlarının Tablo ve Grafik ile Gösterimi

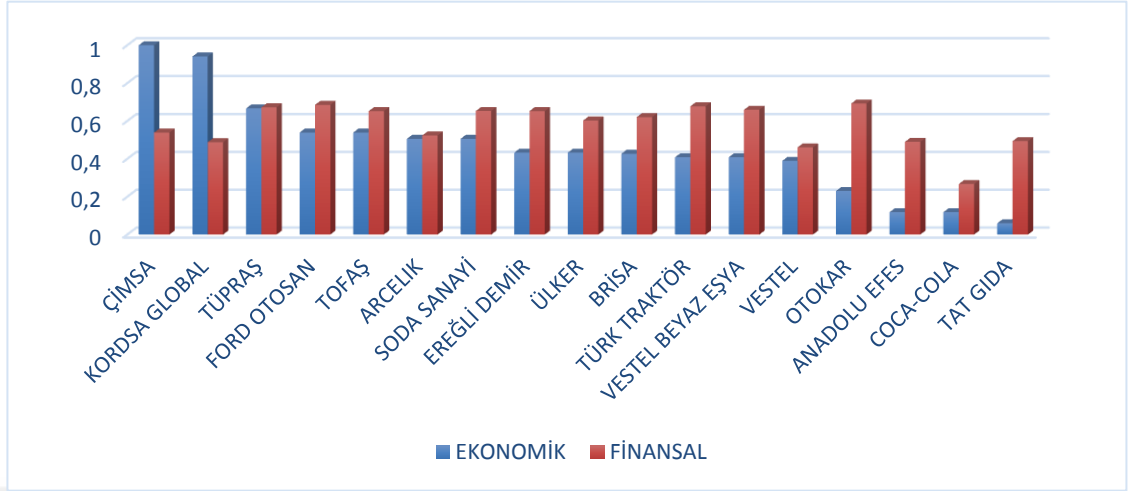
Tablo 35'de 2017 yılında endekste yer alan imalat işletmelerinin TOPSIS analizleri sonucunda elde edilen puanları ve sıralamalarına yer verilmiştir. Şekil 21, 22, 23 ve 24'de ise sırasıyla ekonomik performans-finansal performans, sosyal performans-finansal performans, çevresel performans-finansal performans ve toplam sürdürülebilirlik performansı-finansal performans karşılaştırması grafik üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 35. 2017 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları

2017 YILI EKONOMİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	ÇİMSA	1,0000
2	KORDSA GLOBAL	0,9404
3	TÜPRAŞ	0,6663
4	FORD OTOSAN	0,5389
5	TOFAŞ	0,5389
6	ARCELİK	0,5057
7	SODA SANAYİ	0,5057
8	EREĞLİ DEMİR	0,4324
9	ÜLKER	0,4324
10	BRİSA	0,4267
11	TÜRK TRAKTÖR	0,4084
12	VESTEL BEYAZ EŞYA	0,4084
13	VESTEL	0,3892
14	OTOKAR	0,2299
15	ANADOLU EFES	0,1180
16	COCA-COLA	0,1180
17	TAT GIDA	0,0596
2017 YILI SOSYAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	ARCELİK	0,8484
2	OTOKAR	0,8314
3	KORDSA GLOBAL	0,8144
4	FORD OTOSAN	0,8052
5	TÜPRAŞ	0,7972
6	EREĞLİ DEMİR	0,7904
7	ÇİMSA	0,7870
8	TOFAŞ	0,7797
9	SODA SANAYİ	0,7493
10	COCA-COLA	0,6570
11	ÜLKER	0,6542
12	BRİSA	0,6460
13	TÜRK TRAKTÖR	0,6382
14	ANADOLU EFES	0,4875
15	VESTEL	0,4187
16	VESTEL BEYAZ EŞYA	0,4187
17	TAT GIDA	0,1346
2017 YILI ÇEVRESEL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	ÇİMSA	0,8257
2	ANADOLU EFES	0,8105
3	KORDSA GLOBAL	0,7646
4	ARCELİK	0,6938
5	ÜLKER	0,6707
6	OTOKAR	0,6573
7	FORD OTOSAN	0,6519
8	BRİSA	0,6045
9	TOFAŞ	0,5343
10	TÜPRAŞ	0,4609
11	COCA-COLA	0,4588
12	VESTEL BEYAZ EŞYA	0,4219
13	VESTEL	0,4163
14	TAT GIDA	0,3906

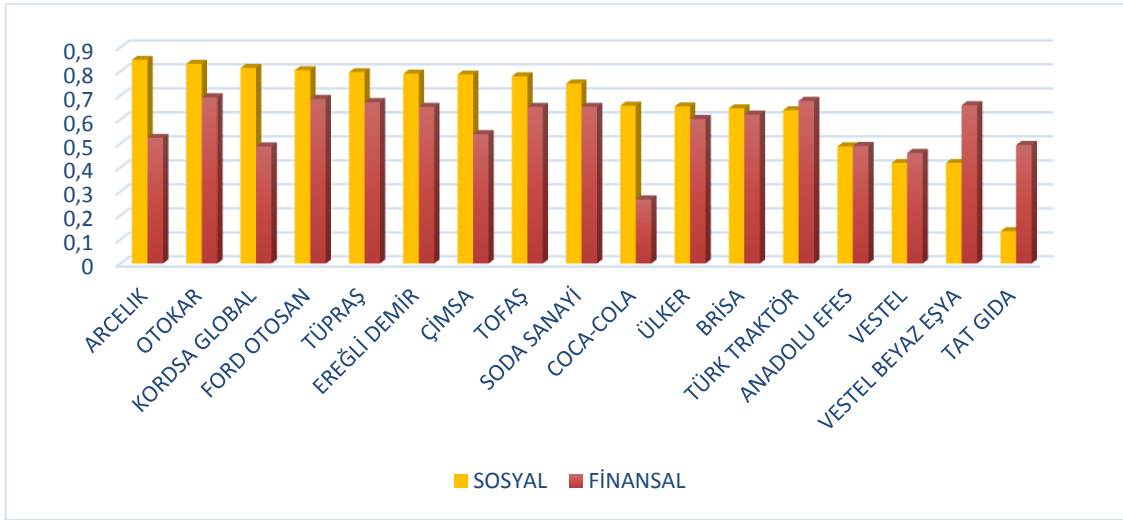
15	<i>EREĞLİ DEMİR</i>	0,3636
16	<i>TÜRK TRAKTÖR</i>	0,3378
17	<i>SODA SANAYİ</i>	0,3136
2017 YILI TOPLAM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	<i>KORDSA GLOBAL</i>	0,9366
2	<i>ÇİMSA</i>	0,9296
3	<i>ARCELİK</i>	0,7830
4	<i>FORD OTOSAN</i>	0,7707
5	<i>TÜPRAŞ</i>	0,7344
6	<i>TOFAŞ</i>	0,7243
7	<i>OTOKAR</i>	0,6913
8	<i>EREĞLİ DEMİR</i>	0,6526
9	<i>ÜLKER</i>	0,6494
10	<i>SODA SANAYİ</i>	0,6320
11	<i>BRİSA</i>	0,6266
12	<i>TÜRK TRAKTÖR</i>	0,5506
13	<i>COCA-COLA</i>	0,5371
14	<i>ANADOLU EFES</i>	0,4750
15	<i>VESTEL BEYAZ EŞYA</i>	0,3722
16	<i>VESTEL</i>	0,3673
17	<i>TAT GIDA</i>	0,0505
2017 YILI FİNANSAL PERFORMANS SONUÇLARI		
SIRALAMA	İŞLETMELER	C_i* DEĞERLERİ
1	<i>OTOKAR</i>	0,69205
2	<i>FORD OTOSAN</i>	0,685131
3	<i>TÜRK TRAKTÖR</i>	0,677386
4	<i>TÜPRAŞ</i>	0,671984
5	<i>VESTEL BEYAZ EŞYA</i>	0,658984
6	<i>SODA SANAYİ</i>	0,652677
7	<i>EREĞLİ DEMİR</i>	0,652187
8	<i>TOFAŞ</i>	0,651769
9	<i>BRİSA</i>	0,620318
10	<i>ÜLKER</i>	0,602004
11	<i>ÇİMSA</i>	0,538378
12	<i>ARCELİK</i>	0,523068
13	<i>TAT GIDA</i>	0,493589
14	<i>ANADOLU EFES</i>	0,489537
15	<i>KORDSA GLOBAL</i>	0,487579
16	<i>VESTEL</i>	0,460458
17	<i>COCA-COLA</i>	0,266867

Şekil 21. 2017 Yılı Ekonomik Performans-Finansal Performans Karşılaştırması

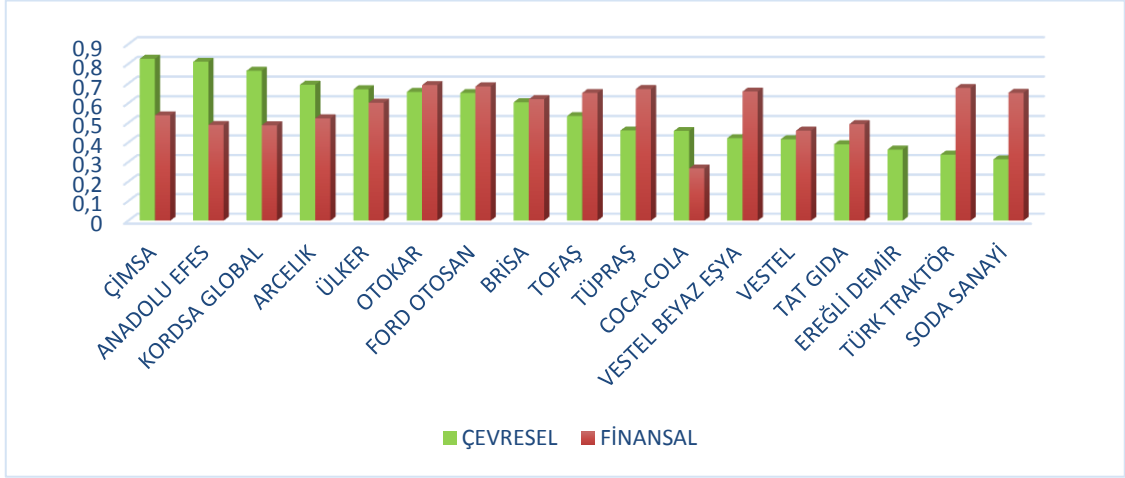
2017 yılında analize dahil edilen işletme sayısı 17 olmuştur. Endekse yeni giren Çimsa en yüksek ekonomik performansa sahip olan işletme olmuştur. Finansal performans sıralamasında ise on birinci sırada yer almıştır. Kordsa Global işletmesi ekonomik performans açısından ikinci sırada Tüpraş ise üçüncü sırada yer almıştır. Finansal performans açısından ilk sıralarda yer alan Otokar, Ford Otosan ve Türk Traktör işletmelerinin ekonomik performans sıralamaları, on dördüncü, dördüncü ve on birinci sıralardadır. Ekonomik performans sıralamasında sonlarda yer alan Anadolu Efes, Coca-Cola ve Tat Gıda işletmelerinin finansal performans sıralamaları ise on dört, on yedi ve on üç şeklindedir. Bu işletmelerin ekonomik ve finansal performanslarının aynı doğrultuda hareket ettiği söylenebilir. Endekse yeni dahil olan Soda Sanayi işletmesinin ekonomik performansı yedinci sırada finansal performansı ise altıncı sıradadır. 2017 yılı itibariyle işletmelerin ekonomik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s=0,225$ anlamlılık düzeyi $p=0,384$ olarak hesaplanmıştır. H_{1d} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{1d} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 22. 2017 Yılı Sosyal Performans-Finansal Performans Karşılaştırması

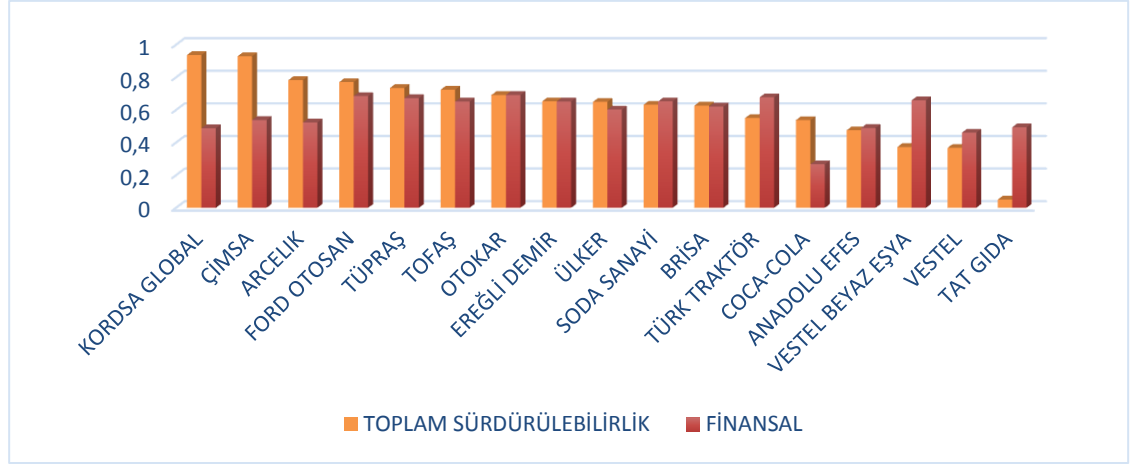
2017 yılı işletmelerinin sosyal performans başarıları ile finansal performans başarıları arasındaki ilişkiye bakıldığında; Arçelik, Otokar ve Kordsa Global sosyal performansı en yüksek olan ilk üç işletme olmuştur. Ford Otosan, Tüpraş, Ereğli Demir, Çimsa ve Tofaş işletmeleri de sırasıyla ilk üç işletmeyi takip etmiştir. Otokar, Ford Otosan ve Türk Traktör işletmeleri de finansal performansları ilk üç sırada yer alan işletmeler olmuştur. Vestel, Vestel Beyaz Eşya ve Tat Gıda işletmeleri ise sosyal performans sıralamalarında son üç sırada yer almıştır. Finansal performans açısından son üç sırada yer alan işletme ise Kordsa Global, Vestel ve Coca-Cola olmuştur. Arçelik işletmesinin sosyal performans sıralaması bir iken finansal performans sıralaması on iki olmuştur. Otokar işletmesi ise sosyal performansta ikinci sırada finansal performansta ise birinci sırada yer almış, işletmenin performans puanları aynı doğrultuda hareket etmiştir. Kordsa Global önceki yıllarda olduğu gibi yine finansal performans açısından kötü bir seyir izlemiş ve 17 işletme arasında on beşinci sırada yer almıştır. Türk Traktör ise finansal performans açısından üçüncü sırada yer alırken sosyal performansı on üçüncü sıraya yerleşmiştir. Tüpraş, Ford Otosan, Ereğli, Tofaş, Ereğli, Ülker, Vestel, Anadolu Efes ve Otokar işletmelerinin sosyal performanslarının finansal performanslarıyla aynı doğrultuda hareket ettiği söylenebilir. 2017 yılı itibariyle işletmelerin sosyal performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,272$ anlamlılık düzeyi $p = 0,291$ olarak hesaplanmıştır. H_{2d} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{2d} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 23. 2017 Yılı Çevresel Performans-Finansal Performans Karşılaştırması

2017 yılı işletmelerinin çevresel performansları ile finansal performansları arasında pozitif yönde bir ilişkinin olup olmadığına bakıldığında; çevresel performans açısından ilk üç sırada olan işletmenin Çimsa, Anadolu Efes ve Kordsa Global olduğu görülmüştür. Bu işletmelerin finansal performansları ise sırasıyla on bir on beş ve on dört şeklindedir. Çevresel performans açısından ilk üç sırada yer alan işletmelerin finansal performans puanlarının aynı doğrultuda bir hareket izlemediği açıktır. Finansal performansları açısından ilk üç sırada yer alan Otokar, Ford Otosan ve Türk Traktör işletmelerinin çevresel performans sıralaması altı, yedi ve on altı şeklindedir. Bu işletmelerin çevresel başarısızlıklarının finansal performanslarını etkilemediği açıktır. Ereğli Demir, Türk Traktör ve Soda Sanayi işletmelerinin sosyal sürdürülebilirlik performansı açısından son üç sırada yer aldığı görülmüştür. 2017 yılı itibariyle işletmelerin çevresel performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = -0,243$, anlamlılık düzeyi $p = 0,343$ olarak hesaplanmıştır. H_{3d} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{3d} hipotezi reddedilmiştir.

Şekil 24. 2017 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı-Finansal Performans Karşılaştırması

Endekste 2017 yılı itibariyle yer alan 17 imalat işletmesinin toplam sürdürülebilirlik performansı ve finansal performansları sıralama olarak karşılaştırıldığında; Kordsa Global, Çimsa ve Arçelik işletmeleri toplam sürdürülebilirlik performansı açısından ilk üç sırada yer alan işletme olmuştur. Bu işletmeleri sırasıyla Ford Otosan, Tüpraş ve Tofaş takip etmiştir. Bu işletmelerin finansal performans sıralamaları incelendiğinde on beş, on bir ve on iki sıralarında yer aldıkları görülmüştür. Toplam sürdürülebilirlik anlamında elde ettikleri başarının finansal performanslarına yansımadağı çok açıktır. Toplam sürdürülebilirlik açısından sıralarda yer alan Vestel, Vestel Beyaz Eşya ve Tat Gıda işletmelerinin ise finansal performans sıralamaları on altı, beş ve üç şeklinde değişkenlik göstermektedir. Finansal Performans açısından ilk üç sıraya yerleşen Otokar, Ford Otosan ve Türk Traktör işletmelerinin toplam sürdürülebilirlik başarı sıralaması ise altı, yedi ve on altı şeklinde olmuştur. Tüpraş, Ford Otosan, Ereğli Demir, Ülker, Brisa, Vestel ve Anadolu Efes işletmeleri ise toplam sürdürülebilirlik ve finansal performans açısından benzer hareket eden işletmeler olmuşlardır. 2017 yılı itibariyle işletmelerin toplam sürdürülebilirlik performansları ve finansal performans sıralamaları için yapılan Spearman Sıra Testi sonucunda $r_s = 0,218$ anlamlılık düzeyi $p = 0,400$ olarak hesaplanmıştır. H_{4d} hipotezinin %1 ve %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{4d} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 36. 2017 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları

2017 YILI TÜM PERFORMANS SONUÇLARI					
İŞLETMELER	SIRA (E.P.)	SIRA (S.P.)	SIRA (Ç.P.)	SIRA (T.S.P.)	SIRA (F.P.)
ÇİMSA	1	7	1	2	11
KORDSA GLOBAL	2	3	3	1	15
TÜPRAŞ	3	5	10	5	4
FORD OTOSAN	4	4	7	4	2
TOFAŞ	5	8	9	6	8
ARCELİK	6	1	4	3	12
SODA SANAYİ	7	9	17	10	6
EREĞLİ DEMİR	8	6	15	8	7
ÜLKER	9	11	5	9	10
BRİSA	10	12	8	11	9
TÜRK TRAKTÖR	11	13	16	12	3
VESTEL BEYAZ E.	12	16	12	15	5
VESTEL	13	15	13	16	16
OTOKAR	14	2	6	7	1
ANADOLU EFES	15	14	2	14	14
COCA-COLA	16	10	11	13	17
TAT GIDA	17	17	14	17	13

SONUÇ

Yeni ekonomik düzen içerisinde daha fazla kar anlayışı, yerini sürdürülebilir kalkınma ve optimal bir büyüme anlayışına bırakmıştır. Yaşanan ekonomik krizler, menfaat gruplarının değişen şeffaflık beklentileri, işletme performansının sadece finansal faaliyetlerden oluşmadığı görüşü, sosyal performans anlayışına ilişkin bilgiye olan ihtiyaç, azalan doğal kaynaklar ve buna bağlı olarak artan girdi maliyetleri vb. gerekliliklerle sürdürülebilirlik, işletmeler için daha çok üzerinde durulan bir kavram olmuştur. İşletmelerin artan bir başarı grafiği elde edebilmeleri için sürdürülebilirliğin tüm boyutlarını içselleştirmeleri ve iş yapış şekillerine entegre edebilmeleri, gelişimlerini ve devamlılıklarını sağlamada oldukça önemli rol oynamaktadır. Devamlılıklarını sağlamak zorunda olan işletmeler de kullanılan doğal kaynaklardan, faaliyetlerinin çevresel etkisine, risk yönetimi, kurumsal yönetim açıklamalarından çalışan memnuniyetine kadar birçok konuyu kapsayan sürdürülebilirlik raporları hazırlamaya ve yayınlamaya başlamışlardır.

Sürdürülebilirlik raporları, kurumsal raporlamada ihtiyaç duyulan finansal olmayan bilgiye ilişkin boşluğu doldurmak amacıyla hazırlanan ve menfaat gruplarına sunulan raporlar olarak kabul görmüştür. Günümüzde bu raporlar aracılığıyla şeffaflığı ilke edinen birçok işletme ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsel açıdan gerçekleştirdikleri faaliyetlere ilişkin bilgileri menfaat gruplarına gönüllü olarak sunmaktadır.

Uluslararası düzeyde sürdürülebilirlik raporlamasına yönelik standart ve tek tip bir raporlama rehberi olmadığı için işletmeler kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerine ilişkin bilgi paylaşımında tercihlerine göre hareket etmektedir. Uluslararası düzeydeki pek çok farklı sürdürülebilirlik raporlama standartları arasında en kapsamlı olanı ve çok kabul edileni ise GRI (Küresel Raporlama Girişimi Rehberi) olmuştur. Bu rehberdeki göstergeler kalıplaşmış göstergelerdir ve işletmeler, diğer kurum kuruluşlar raporlama yaparken bu göstergelerden belirli olanları seçmekte, yine sektörüne özgü, tercihlerine özgü başka göstergeler de belirleyerek raporlama yapmaktadır.

Dünya ekonomilerinde dengeleyici bir role sahip olan borsaların sürdürülebilirlik konusunda elini taşın altına koyması ve işletmelerin sürdürülebilirlik uygulamalarında düzenleyici bir rol üstlenmesi gerekliliğiyle gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede sürdürülebilirlik endeksleri oluşturulmuş ve başta yatırımcılar

olmak üzere tüm menfaat gruplarına endekste yer alan işletmelerin kurumsal sürdürülebilirlik performanslarının sunulmasının önü açılmıştır.

Ülkemizde de Borsa İstanbul, işletmeler arasında sürdürülebilirliğe ilişkin bilgi ve uygulamaların artırılması amacıyla, borsada işlem gören ve kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan işletmelerin yer aldığı bir sürdürülebilirlik endeksi oluşturmuş ve endeks 4 Kasım 2014 tarihi itibarıyla XUSR koduyla hesaplanmaya başlanmıştır. Endeks, yerel ve küresel anlamda işletmelerin kurumsal performanslarının değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Endeksin hesaplanması amacıyla BIST ile Uluslararası Ethical Investment Research Services Limited (EIRIS) şirketi arasında 2013 yılında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Endeks sayesinde işletmeler, kurumsal sürdürülebilirlik hedefiyle şeffaflık ve hesap verilebilirliklerini daha iyi seviyelere taşıyabilmekte, sürdürülebilirliğe ilişkin risklerin yönetiminde kendilerini geliştirebilmektedirler. Yatırımcılar da sürdürülebilirlik ilkelerini benimsemiş işletmeleri ayırt edebilmekte dolayısıyla yatırım kararlarında fayda sağlayabilmektedirler.

Bu araştırma kurumsal sosyal sorumluluk projeleri üreten, yatırımlarını çevreyi, doğayı, insani değerleri temel alarak yapan, BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde düzenleyici otoritelerin belirlediği sınırlara göre dahil edilen imalat sanayi işletmelerinin, sürdürülebilirlik performansları ve finansal performanslarının karşılaştırılmasını ve böylece işletmelerin mevcut durumunun görülmesini amaçlamıştır. Bu sayede endekste yer alan imalat sanayi işletmelerinin ekonomik, çevresel, sosyal, toplam sürdürülebilirlik ve finansal yönden mevcut performans durumu görülmüş ve işletmeler TOPSIS yöntemiyle elde ettikleri puanlara göre bir sıralamaya tabi tutulmuştur.

Araştırmada ilk olarak endeksteki tüm işletmelerin sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. Endeks içinde mali hizmetler sektörünün ve imalat sektörünün payının fazla olduğu görülmüştür. Ülkemiz literatürü incelendiğinde kurumsal sürdürülebilirlik performans ölçümünü sektörel bazda ele alan çalışmaların çok sınırlı olduğunun görülmesi ve herhangi bir sektörel bazlı çalışmaya rastlanmamış olması nedeniyle imalat sektörü tercih edilerek, endeksteki sektör işletmelerinin sürdürülebilirlik ve finansal performans karşılaştırması yapılmıştır. İmalat işletmelerinin raporlarına işletmelerin web siteleri, ulusal ve küresel düzeyde sürdürülebilirlik veri tabanları

taranarak ulaşılmıştır. İşletmelerin çoğunluğunun GRI G4 raporlama kılavuzunu temel olarak raporlama yaptıkları görölmüştür. Rehberde yer alan göstergelerin çoğunluğunun nitel gösterge olması nedeniyle kurumsal sürdürülebilirlik performansının ölçümü için nitel göstergeler belirlenmiştir. Bu göstergeler GRI G4 raporlama kılavuzu temel alınarak, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi İlkeleri, literatürdeki çalışmalarda kullanılan göstergeler, GRI sektör ekleri, işletmelerin raporlarında açıkladıkları kendilerine özgü göstergeler incelenerek yeni bir gösterge seti belirlenmiş ve bu göstergelere ilişkin veriler içerik analizi yöntemiyle toplanmıştır. Toplanan veriler yeni oluşturulan puanlama modeli ile sayısallaştırılmış ve işletmelere ilişkin ekonomik, çevresel, sosyal ve toplam sürdürülebilirlik açıklama sayılarına ulaşılmıştır. İşletmelerin finansal performanslarına ilişkin verileri de mali tablolarından ve Finnet Mali Analiz programından elde edilen veriler ile oluşturulmuştur. Finansal performans analizinde kullanılan göstergeler belirlenirken literatürde daha önce sürdürülebilirlik ve finansal performans ölçümüne ilişkin yapılan açıklamalar da kullanılan ve açıklayıcılığı yüksek olan göstergelerin seçimi yapılmıştır.

Araştırmada objektif ağırlıklandırma imkanı sağlaması nedeniyle entropi yöntemi tercih edilmiş ve göstergeler alt boyut ve temel boyut düzeyinde ağırlıklandırılmıştır. Sürdürülebilirlik ve finansal performansın ölçümünde çok kriterli karar verme yöntemlerinden TOPSIS yönteminin, birçok kriteri bir arada ele alıp en ideal olan tek bir puana dönüştürmesi nedeniyle literatürdeki birçok çalışmada sıklıkla kullanıldığı görölmüştür. Bu araştırmada da çok fazla göstergenin bulunması, performans sıralaması sağlayarak araştırmanın karşılaştırma amacına uygun bir yöntem olması nedeniyle TOPSIS yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemle imalat işletmelerinin ekonomik, sosyal, çevresel, toplam sürdürülebilirlik ve finansal performans puanlarına ulaşılmış ve işletmeler yıllar itibariyle performansları açısından sıralanarak değerlendirilmiştir.

2014 yılında endekste Arçelik, Tofaş ve Tüpraş olmak üzere 3 imalat sanayi işletmesi bulunmaktadır. Arçelik toplam sürdürülebilirlik açısından en fazla açıklamaya sahip olan işletme olmuştur. Bu işletmeyi sırasıyla Tofaş ve Tüpraş izlemektedir. İşletmelerin ekonomik, sosyal, çevresel ve toplam sürdürülebilirlik performansları, finansal performansları ile karşılaştırıldığında; ekonomik performans

açısından ilk sırada yer alan Tofaş işletmesi, finansal performans açısından ikinci sırada yer almıştır. Tüpraş'ın ekonomik performans sıralaması iki, finansal performans sıralaması ise üç olmuştur. Ekonomik performans sıralamasında üçüncü sırada olan Arçelik ise finansal performans açısından ilk sırada yer almıştır. Bu sıralamalar Spearman sıra testi ile değerlendirildiğinde tutarlı olmadıkları belirlenmiş ve H_{1a} hipotezi reddedilmiştir. Sosyal performans-finansal performans karşılaştırmasına belirlenen sıralamalar için Spearman Sıra testi sonuçları istatistiksel olarak anlamlı değildir. H_{2a} hipotezi reddedilmiştir. Çevresel performans-finansal performans karşılaştırma sıralamaları için yapılan Spearman testi sonucu istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı çıkmış ve H_{3a} hipotezi kabul edilmiştir. Toplam sürdürülebilirlik performanslarının finansal performansları ile karşılaştırması sıralamaları için yapılan test sonucunda H_{4a} hipotezi reddedilmiştir.

2015 yılında imalat işletmelerinin endeksteği sayısı artış göstermiş ve 11 olmuştur. Ekonomik performans açısından ilk üç sırada yer alan işletme Ford Otosan, Brisa ve Tüpraş olmuştur. Bu işletmelerin finansal performans sıralaması ise üç, altı ve iki şeklindedir. Finansal performans açısından ilk sırada yer alan Ülker işletmesinin ekonomik performans açıklamalarına ilişkin aldığı puanla sıralaması altı olmuştur. Finansal performans açısından son sırada yer alan Vestel işletmesinin ekonomik performans sıralaması yedi olmuştur. 2015 yılı işletmelerinin ekonomik performans-finansal performans sıralama karşılaştırmalarının tutarlılığına ilişkin yapılan Spearman sıra testi sonucunda H_{1b} hipotezinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Sosyal performans-finansal performans sıralama karşılaştırmalarının tutarlılığına ilişkin yapılan test sonucunun %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. H_{2b} hipotezi kabul edilmiştir. 2015 yılı işletmelerinin çevresel performans ve finansal performans sıralama karşılaştırmalarının tutarlılığına ilişkin testin sonucu ise istatistiksel olarak anlamlı bulunamamış ve H_{3b} hipotezi reddedilmiştir. İşletmelerin toplam sürdürülebilirlik ve finansal performans sıralama karşılaştırmalarına ilişkin yapılan tutarlılık testinin sonucu ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış ve H_{4b} hipotezi reddedilmiştir. Karşılaştırmasına değinildiğinde; işletmeler her iki performans açısından benzer sıralamalara sahip olmuştur.

2016 yılında endekste yer alan işletme sayısı 15 olmuştur. Bu işletmelerin performans karşılaştırmalarına değinildiğinde; ekonomik performans finansal

performans sıralamalarına ilişkin tutarlılıkların Spearman testi sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunamamış ve H_{1c} hipotezi reddedilmiştir. Sosyal performans ve finansal performans sıralamalarının tutarlılıkları istatistiksel olarak değerlendirildiğinde karşılaştırmanın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. H_{2c} hipotezi reddedilmiştir. Çevresel performans açısından yüksek olan işletmelerin finansal performans açısından ne durumda olduklarına ilişkin yapılan karşılaştırma sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır. H_{3c} hipotezi reddedilmiştir. Toplam sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans sıralamaları arasındaki tutarlılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunamamıştır. H_{4c} hipotezi reddedilmiştir.

2017 yılında imalat sanayiden sürdürülebilirlik endeksine dahil olan işletme sayısı 17 olmuştur. İşletmelerin bu yıl itibariyle ekonomik performansları ile finansal performans sıralamaları arasındaki tutarlılık incelendiğinde Spearman sıra testi sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış ve H_{1d} hipotezi reddedilmiştir. Sosyal performans-finansal performans sıralama karşılaştırma sonuçlarının istatistiksel olarak tutarlı olup olmadığına ilişkin Spearman test sonucuna göre H_{2d} hipotezi anlamlı bulunmamış ve reddedilmiştir. 2017 yılı çevresel performans ve finansal performans sıralama karşılaştırmasının tutarlılığına ilişkin Spearman test sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış ve H_{3d} hipotezi reddedilmiştir. Son olarak 2017 yılının toplam sürdürülebilirlik ve finansal performans sıralama karşılaştırmalarının tutarlılığına ilişkin Spearman sıra testi sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüş ve H_{4d} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın en önemli kısıtı her yıl endekste yer alan imalat işletmesi sayısının farklı olmasıdır. Bu nedenle yıllar itibariyle analiz yapılmış ve her yıl kendi içinde değerlendirilmiştir. Bu ampirik araştırmanın sonucu bir bütün olarak değerlendirildiğinde; kapsamda yer alan imalat işletmelerinin ekonomik, çevresel, sosyal ve toplam sürdürülebilirlik performanslarının finansal performansları ile aynı doğrultuda hareket ettiğini söylemek mümkün değildir. Ekonomik performans açısından yüksek bir puana sahip işletmenin finansal performans puan sıralaması çok düşük olabilmektedir. Yine çevresel performans açısından alt sıralarda yer alan bir işletme finansal performans açısından üst sıralarda bulunabilmektedir. Aynı doğrultuda gelişimin izlendiği dönemler de söz konusudur. Kurumsal sürdürülebilirlik performans boyutları ile finansal performans arasında karma bir ilişki bulunduğunu söylemek

mümkündür. Literatürde sosyal sorumluluk/sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda pozitif sonuçlara ulaşıldığı gibi negatif sonuçlara ve karma sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Performanslar arasında karma bir ilişki bulan çalışmalara örnek olarak; McGuire, Sundgren ve Schneeweis (1988), Pava ve Krausz (1996), Waddock ve Graves (1997), Berman ve arkadaşları (1999), Brammer ve Millington (2008), Sweeney (2009), Kim ve Statman (2012), Kang, German ve Grewa (2016), Düzer (2018) verilebilir.

Araştırmada geliştirilen model ile elde edilen sonuçlar ifade edildiği şekildedir. Konuya ilişkin yapılacak olan sonraki çalışmalarda uzman görüşleri, grup görüşmeleri yapılarak modeli geliştirmek mümkündür. İmalat işletmeleri için tasarlanan bu sürdürülebilirlik modeli diğer sektörlerde de revize edilerek uygulanabilir. Modelde kullanılan sürdürülebilirlik ve finansal performans göstergeleri farklılaştıkça, endekste yer alan imalat işletme sayısı farklılaştıkça farklı sürdürülebilirlik performansı ve finansal performans sıralamaları ortaya çıkması mümkündür. Daha farklı örneklem ve daha geniş bir zaman aralığı ülkemizde sürdürülebilirlik raporlama anlayışının gelişmesi sayesinde mümkün olacaktır. Böylece uzun vadede yapılan analiz sonuçları sürdürülebilirlik raporlamasının işletmelere olan katkısına ilişkin daha açıklayıcı sonuçlar verebilecektir.

KAYNAKÇA

- Agenda 21. 18 Şubat 2019 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> adresinden erişildi.
- Akarçay, Ç. (2014). Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu – Sustainability Accounting Standards Board. *Öneri Dergisi*, 11 (42), 1-11.
- Akbaş, H., E. (2011). Çevresel Yönetim Muhasebesi: Özellikleri, Unsurları ve Kullanım Alanları. *Möдав Dergisi*, (3), 29-59.
- Akçakanat, Ö. (2012). Kurumsal Risk Yönetimi ve Kurumsal Risk Yönetim Süreci. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 4(7), 30-46.
- Akdoğan, N., Tenker, N. (2010). *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, (24), 133- 164.
- Aksoy Hazır, Ç. (2018). *Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Aktan, C. C. (2006). *Kurumsal Şirket Yönetimi* içinde: C.C.Aktan (editör), Kurumsal Şirket Yönetimi, Ankara: SPK Yayını.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2006). *Çokuluslu Şirketler*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktan, C. C. ve Börü, D. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. C.C..Aktan(Ed.), *Kurumsal Sosyal Sorumluluk İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk* içinde (s. 7-25). İGİAD Yayını.
- Akyüz, Y., Bozdoğan, T., ve Hantekin, E. (2011). Topsis Yöntemiyle Finansal Performansın Değerlendirilmesi Ve Bir Uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 13 (1), 73-92.
- Akyüz, F., ve Yeşil, T. (2017). BIST Sürdürülebilirlik Endeksine Kayıtlı Üretim Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin Finansal Performanslarının İncelenmesi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 61-78.
- Almaçık, U., Almaçık, E., ve Genç, N. (2011). How Corporate Social Responsibility Information Influences Stakeholders Intentions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 18(4), 234-245.
- Alonso Almeida, M., Liach, J. ve Marimon, F. (2014). A Closer Look at the ‘Global Reporting Initiative’ Sustainability Reporting as a Tool to Implement

Environmental and Social Policies: A Worldwide Sector Analysis. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, (21), 318-335.

- Alp, İ., Öztel, A., ve Köse, M. S. (2015). Entropi Tabanlı Maut Yöntemi ile Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansı Ölçümü: Bir Vaka Çalışması. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 65-81.
- Alparslan, A. ve Aygün, M. (2013). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Firma Performansı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 435-448.
- Alptekin., N., ve Şıklar., E. (2009). Türk Hisse Senedi Emeklilik Yatırım Fonlarının Çok Kriterli Performans Değerlendirmesi: TOPSIS Metodu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 185-196.
- Ameer, R., Othman, R. (2012). Sustainability Practices and Corporate Financial Performance: A Study Based on the Top Global Corporations, *Journal of Business Ethics*, 108, 61-79.
- Aras, G., ve Crowther, D. (2008). Governance And Sustainability: An Investigation Into The Relationship Between Corporate Governance And Corporate Sustainability. *Management Decision*, 46(3), 433-448.
- Aras, G., ve Crowther, D. (2009). Corporate Sustainability Reporting: A Study in Disingenuity? *Journal of Business Ethics*, 87, 279-288.
- Aras, G., Aybars, A. ve Kutlu, Ö. (2010). Investigating the Relationship Between Corporate Social Responsibility and Financial Performance in Emerging Markets. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 59(3), 229-254.
- Aras, G., ve Sarıoğlu, G. (2015). Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama, *TÜSİAD Yayınları*. No: T/2015, 10-567.
- Aras, G., Tezcan, N., ve Kutlu Furtuna, Ö. (2016). Geleneksel Bankacılık ve Katılım Bankacılığında Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Topsis Yöntemiyle Karşılaştırılması. *Istanbul Management Journal*, 58-81.
- Aras, G., Tezcan, N., Kutlu Furtuna, Ö., ve Hacıoğlu Kazak, E. (2017). Corporate Sustainability Measurement Based On Entropy Weight and TOPSIS A Turkish Banking Case Study. *Meditari Accountancy Research*, 25 (3), 3391-413.
- Aras, G., Tezcan, N., ve Kutlu Furtuna, Ö. (2018). Multidimensional Comprehensive Corporate Sustainability Performance Evaluation Model: Evidence From An Emerging Market Banking Sector. *Journal of Cleaner Production*, 185, 600-609.
- Argüden, Y. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. C.C. Aktan (Ed.). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk içinde*, (s. 37-44). İGİAD Yayınları.

- Aruwa, S., A., S. (2010). Corporate Reporting And Analysis. 22 Şubat 2019 tarihinde http://www.academia.edu/285107/CORPORATE_REPORTING_AND_ANALYSIS adresinden erişildi.
- Atağan, G. (2010). *Muhasebe Tabanlı Performans Değerleme: Sektör ve Grup Şirket Uygulama Sonuçlarının Karşılaştırılması*. Dokuz Eylül Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Atakan, M. G. S. ve İşçioglu, T. E. (2009). Corporate Social Responsibility From The Turkish Consumers' Point Of View. *Journal of Marmara University Institute of Social Sciences*, 8 (32), 125-133.
- Aydın, S. (2016). Kurumsal Sosyal ve Çevresel Raporlama Performansının Ölçülmesi İçin Bir Modelleme Yaklaşımı. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 103-112.
- Aytekin, S. ve Sakarya, Ş. (2013). BIST'deki Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının 2001 ve 2008 Finansal Krizleri Çerçevesinde CAMELS Derecelendirme Sistemi ile Değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 25-58.
- Aytekin, S. ve Erol, A.F. (2018). Finansal Performans Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Temel Belirleyicisi Midir? Bist Sürdürülebilirlik Endeksinde Aras Yöntemi ile Bir Uygulama. *UIİİD-IJEAS*, 2018 (17. UİK Özel Sayısı), 869-886.
- Azapagic, A., ve Perdan, S. (2000). Indicators of Sustainable Development for Industry: A General Framework. *Process Safety and Environmental Protection*, 78(4), 243-261.
- Bademci, V. (2006). Tartışmayı Sonlandırmak: Cronbach'ın Alfa Katsayısı, İki Değerli (0,1] Ölçümlenmiş Maddeler ile Kullanılabilir. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 438-446.
- Banker, R. D., Potter, G., ve Srinivasan, D. (2005). Association Of Nonfinancial Performance Measures With The Financial Performance Of A Lodging Chain. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 46(4), 394-412.
- Bansal, P., ve Roth, K. (2000). Why Companies Go Green: A Model of Ecological Responsiveness. *The Academy of Management Journal*, 43(4), 717-736.
- Bansal, P. (2005). Evolving sustainably: a Longitudinal study of Corporate sustainable Development. *Strategic Management Journal*, (26), 197-218.
- Barkemeyer, R., Preuss, L. ve Lee, L. (2015). On the Effectiveness of Private Transnational Governance Regimes Evaluating Corporate Sustainability Reporting according to the Global Reporting Initiative, *Journal of World Business*, 50, 312-325.

- Barrow, C., J. (1993). *Developing the Environment: Problems and Management*. 05.03.2019 tarihinde https://books.google.com.tr/books?id=bWCPBAAAQBAJvepg=PT7vehl=trvesource=gbs_selected_pagesvecad=2#v=onepageveqvef=false adresinden erişildi.
- Baykal, H., ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-17.
- Becker, Barbara (1997). *Sustainability Assessment: A Review of Values, Concepts and Methodological Approaches*, Washington: *Consultative Group of International Agricultural Research*, 2-6.
- Belu, C. (2009). Ranking Corporations Based on Sustainable and Socially Responsible Practices. A Data Envelopment Analysis (DEA) Approach. *Sustainable Development*, 17, 257-268.
- Berman, S., Andrew, W., ve Thomas M. J. (1999) Does Stakeholder Orientation Matter? The Relationship Between Stakeholder Management Models And Firm Financial Performance, *Academy Of Management Journal*, 42(5), 488-506.
- Besler, S. (2009). Kurumsal Sürdürülebilirlik. S.Besler(Ed.), *Yönetim Yaklaşımlarıyla Kurumsal Sürdürülebilirlik* içinde (s. 1-18). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Berthelot, S., Coulmont, M. and Serret, V. (2012), Do Investors Value Sustainability Reports? A Canadian Study. *Corporate Social Responsibility Environment Management*, 19, 355-363.
- Bin Yıl Kalkınma Hedefleri 18 Şubat 2019 tarihinde <http://unsdsn.boun.edu.tr/surdurulebilir-kalkinma-hedefleri/> adresinden erişildi.
- BIST. (2014). “Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi”. Borsa İstanbul, Ekim.
- Bowen, H. R. (1953). *Social Responsibility of Businessman*. New York: Harper and Row.
- Bozlağan, R. (2010). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1011-1028.
- Brammer, S. ve Millington A. (2008). Does It Pay To Be Different? An Analysis Of The Relationship Between Corporate Social And Financial Performance. *Strategic Management Journal*, 1325-1343.
- Brown, B. J., Hanson, M. E., Liverman, D. M., ve Merideth, R. W. (1987). Global Sustainability: Toward Definition. *Institute for Environmental Studies University of Wisconsin*, 713-719.

- Brundtland Report (1987). 24 Ekim 2017 tarihinde <https://www.sustainabledevelopment2015.org/AdvocacyToolkit/index.php/earth-summit-history/historical-documents/92-our-common-future> adresinden erişildi.
- Bushman, R. M., Piotroski, J. D., ve Smith, A.J., (2004). What Determines Corporate Transparency? *Journal of Accounting Research*, 42 (2).
- Carroll, A.B. ve Buchholtz, A.K. (2008). Business And Society Ethics And Stakeholder Management (7. Edition). USA: Cengage Learning.
- Cebeci, G , Özbilgin, İ . (2015). Borsa İstanbul Bilişim Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Kurumsal Yönetim ve Finansal Performans Açısından Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4).
- Ceylan, İ. F., ve Demirci, F. (2016). MULTIMOORA Yöntemiyle Finansal Performans Ölçümü: Leasing Şirketlerinde Bir Uygulama. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 1-20.
- Çalış, Y. E. (2013), Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi. *Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 34(1), 175-190.
- Çalış, Y. E., ve Altınsoy, N. B. (2014). Yönetim Raporlama Sisteminde Sorumluluk Muhasebesi: Bir İnşaat İşletmesinin Maliyet Merkezine Yönelik Performans Analizi. *AKÜ İİBF Dergisi*, 29-44.
- Çelik, O. (2017). *Muhasebe ve Finansal Raporlama*. Sermaye Piyasası Yayınları.
- Çınar, Y. (2004). *Çok Nitelikli Karar Verme ve Bankaların Mali Performanslarının Değerlendirilmesi Örneği*. Ankara Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Çıtak, N. (2015). *Hesap Verebilirlik AccountAbility-AA1000 Güvence Standartları Serileri*. Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Çıtak, L. ve Ersoy, E. (2016). Firmaların BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Alınmasına Yatırımcı Tepkisi: Olay Çalışması ve Ortalama Testleri ile Bir Analiz. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(1), 43-57.
- Dalyan, F. (2007), “Etkilenenlerin Yönetimi” Teorisi Açısından Şirketlerin Sosyal Sorumluluk ile İlgili Strateji Oluşturma Süreci” *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, Ed. Coşkun Can Aktan, İstanbul: İktisadî Girişim ve İş Ahlâkı Derneği Yayınları, s.123-138.
- Demircioğlu, S. (2014). Measure of Sustainability with Sustainable Value Added Model. 05 Mart 2019 tarihinde https://mp.ra.ub.uni-muenchen.de/62747/1/MPRA_paper_62747.pdf adresinden erişildi.

- Demirkaya, H. (2016). Günümüz Dünya Sorunlarına Genel Bir Bakış. F. Aydın içinde, *Günümüz Dünya Sorunları* (s. 2-14). Ankara: Pegem Akademi.
- Diaz-Balteiro, L., Voces, R. ve Romero, C. (2011). Making Sustainability Rankings Using Compromise Programming. An Application To European Paper Industry. *Silva Fennica* 45(4), 761–773.
- Dinç, E. ve Abdioğlu, H. (2009) İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 157-184.
- Dinçer, B. (2011). Do the Shareholders Really Care About Corporate Social Responsibility? *International Journal of Business and Social Science*, 2(10), 71-76.
- Doğru, B. Entegre Raporlama. 12 Mayıs 2017 tarihinde <http://www.teid.org/entegre-raporlama/> adresinden erişildi.
- Dow Jones About Us. 22 Şubat 2019 tarihinde <https://www.sustainability-indices.com/about-us/> adresinden erişildi.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). Beyond The Business Case For Corporate Sustainability. *Business Strategy and The Environment*, 130-141.
- Durgut, M. (2017). Yönetim Muhasebesi Kapsamında Performans Değerlemede Finansal Olmayan Verilerin Kullanımı ve Raporlanması. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 245-254.
- Düzer, M. (2018). *Sürdürülebilirlik Performans Göstergelerine İlişkin Açıklamaların Finansal Performans Üzerine Etkisi*. Anadolu Üniversitesi: Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Düzer, M., ve Önce, S. (2018). Sürdürülebilirlik Performans Göstergelerine İlişkin Açıklamaların Finansal Performans Üzerine Etkisi: BIST 'te Bir Uygulama. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 95-117.
- Edvinsson, L. (1997) Developing Intellectual Capital at Skandia. *Long Range Planning*, 30(3), 366–373.
- Ege, İ., Topaloğlu, E. E., ve Özyamanoğlu, M. (2013). Finansal Performans ile Kurumsal Yönetim Notları Arasındaki İlişki: BIST Üzerine Bir Uygulama. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5 (9), 100-117.
- Elitaş, C., ve Ağca, V. (2006). Firmalarda Çok Boyutlu Performans Değerleme Yaklaşımları: Kavramsal Bir Çerçeve. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 344-370.
- Engin, E., ve Eker Akgöz, B. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının

Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Akademik Dergisi*, 85-94.

- Entelektuel.com. (2009). Entelektüel Sermaye. 20 Şubat 2019 tarihinde <http://entelektuel.com/entelektuel-sermaye/> adresinden erişildi.
- Erdem, Z. Entelektüel Sermayenin Küresel Ekonomi İçindeki Yeri ve Önemi. 15 Şubat 2018 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9285> adresinden erişildi.
- Erkuş, H. (2004). Geleneksel Raporlama Yöntemlerinin Yeni Ekonomi Karşısındaki Durumunun İrdelenmesi ve Entellektüel Sermaye Raporlaması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 303-324.
- Erol, İ., Sencer, S., ve Sarı, R. (2011). A New Fuzzy Multi-Criteria Framework For Measuring Sustainability Performance Of A Supply Chain, *Ecological Economics*, 70, 1088-1100.
- Eskildsen J., Westlund, A.H., ve Kristensen, K. (2003). The Predictive Power Of İntangibles, *Measuring Business Excellence*, 7(2), 46-54.
- Eş, A. (2008). *Sürdürülebilirlik ve Firma Düzeyinde Sürdürülebilirlik Performans Ölçümü*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Faisal, G., Tower, G., Rusmin, R. (2011). Legitimising Corporate Sustainability Reporting Throughout the World, *AABFJ*, 6 (2), 19-34.
- Fettahoğlu, S. (2013). İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ile Finansal Performans Arasındaki İlişki: İMKB'ye Yönelik Bir Uygulama. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 515-524.
- Fırat, A., B. (2008). *Finasal Raporlama Sürecindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Marmara Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ (2005). Resmi Gazete Sıra:1. 6 Mat 2019 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/01/20050116-3.htm> adresinden erişildi.
- Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve (2011).20 Şubat 2019 tarihinde http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2017Seti/1-Finansal%20Raporlamaya%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kavramsal%20%C3%87er%C3%A7eve/K%C3%87_2017.pdf adresinden erişildi.

- Finansal Olmayan Raporlama (2015). 14 Haziran 2017 tarihinde <https://na.theia.org/periodicals/Public%20Documents/2015-Oct-GPI-Turkish.pdf> adresinden erişildi.
- Fisk, P. (2010). *Sürdürülebilir Büyüme*. İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Freeman, C. ve Soete, L. (2004). Yenilik İktisadı. Ergün Türkcan (Çev.), 5. Basım. Tübitak Akademik Dizi.
- Friedman, M. (1970). The Social Responsibility Of Business Is To Increase Its Profits. *New York Times Magazine*, 122-126.
- Fülop, G. ve Hernadi, B.H. (2013). Sustainability Accounting: A Success Factor In Corporate Sustainability Strategy. *New Challenges of Economic and Business Development*, 229-241.
- Gao, S., S. ve Zhang. J., J. (2006). Stakeholder Engagement, Social Auditing and Corporate Sustainability. *Business Process Management Journal*, 722-740.
- Gardner, G., ve Prugh, T. (2008). Seeding the Sustainable Economy. L. Starke içinde, *Innovations for a Sustainable Economy* (s. 3-17). London: The World Watch Institute.
- Gerşil, M., ve Palamutçuoğlu, T. (2016). Hisseleri BIST 'te İşlem Gören Teknoloji Şirketlerinin Finansal Performanslarının Değerlendirilmesinde TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ve Ağırlıklandırma Yöntemlerinin Karşılaştırılması. *İzmir Smmmo -Dayanışma*, 57-71.
- Geva, A. (2008). Three Models of Corporate Social Responsibility: Interrelationships Between Theory, Research and Practice. *Business and Society Review*, 1-41.
- Gladwin, T. James, K. ve Krause, S.T. (1995). Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research, *Academy of Management Review*, 20(4), 1015-1052.
- Global Reporting. 8 Şubat 2019 tarihinde <https://www.globalreporting.org/information/about-gri/Pages/default.aspx> adresinden erişildi.
- Griffin, J.J. ve Mahon, J.F. (1997). The Corporate Social Performance And Corporate Financial Performance Debate Twenty Five Years Of Incomparable Research. *Business and Society*, 36(1), 5-31.
- Gücenme Gençoğlu, Ü. ve Aytaç, A. (2012). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BIST Uygulamaları, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, 51-66.

- Gücenme Gençoğlu, Ü. Poroy Arsoy, A., Ertan, Y., ve Bora, T. (2014). TMS/TFRS'ye Dönüştürülen Finansal Tabloların Denetim Modelinin Özellikleri, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim, 1-26.
- Habitat Konferansları. 26 Nisan 2019 tarihinde <https://habitat.csb.gov.tr/habitat-konferanslari-i-5746> adresinden erişildi.
- Haftacı, V., ve Soylu, K. (2008). Çevresel Bilgilerin Muhasebesi ve Raporlanması. *Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 92-113.
- Hernadi, B.H. (2012). Green Accounting For Corporate Sustainability. *Club of Economics In Miskolc TMP*, 8(2), 23-30.
- Hitchcock, D., ve Willard, M. (2009). *The Business Guide To Sustainability: Practical Strategies and Tools for Organizations*. London, England: Earthscan.
- Herzig, C. and Schaltegger, S. (2006). Reporting External Accounting Frameworks and Benchmarking: Corporate Sustainability Reporting. An Overview. *Sustainability Accounting and Reporting*. (Ed: S. Schaltegger, M. Bennet and R. Burrit). Netherlands, Dordrecht: Springer, 301-324.
- Integrated Reporting (2012). 6 Mart 2019 tarihinde <https://www.globalreporting.org/SiteCollectionDocuments/Integrated-reporting-monthly-report-October-to-December-2011.pdf> adresinden erişildi.
- Integrated Reporting (2013). 6 Mart 2019 tarihinde <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-Turkish.pdf> adresinden erişildi.
- IIRC. 2012. Towards Integrated Reporting, Communicating Value in the 21st Century, 1-30. 20 Nisan 2018 tarihinde www.theiirc.org adresinden erişildi.
- İç, Y., Tekin, M., Pamukoğlu, F., ve Yıldırım, S. (2015). Kurumsal Firmalar İçin Bir Finansal Performans Karşılaştırma Modelinin Geliştirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 30(1), 71-85.
- İstanbul Deklerasyonu, 1996. 26 Nisan 2019 tarihinde <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/dokumanlar/Istanbul%20Deklerasyonu.pdf> adresinden erişildi.
- Johannsburg Summit (2002). 18 Şubat 2019 tarihinde sustainabledevelopment.un.org/milestones/wssd adresinden erişildi.

- Johnston, P., Everard, M., Santillo, D., ve Robert, K. H. (2007). Reclaiming the Definition of Sustainability. *Environmental Science and Political Research*, 60-66.
- Karacaer, S., İbrahimoglu, N. (2003). İşletme Yönetiminde Muhasebe Bilgi Sistemi, İç Kontrol, Verimlilik İlişkisi ve Önemi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 211-228.
- Kaya, Y. ve Bıçkı, D. (2006). Sürdürülebilirlik Argümanı ve Derin Ekolojik İtiraz, *Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 18 Şubat 2019 tarihinde http://www.academia.edu/8802386/S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlik_Arg%C3%BCman%C4%B1_ve_Derin_Ekolojik_%C4%B0tiraz adresinden erişildi.
- Karğın, S., Aracı, H., ve Aktaş, H. (2013). Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 27-46.
- Kaypak, Ş. (2010). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma için Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19-33.
- Kestigian, M. (1991). The Greening of Accountancy. *Australian Accountant*, 61(8), 20-28.
- Kılıç, M. (2009a). *Kurumsal Yönetim ve Derecelendirmesi: Halka Açık Şirketler için Talepsiz Kurumsal Yönetim Derecelendirme Model Önerisi*. Anadolu Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- King IV Report on Corporate Governance for South Africa (2016).21 Şubat 2019 tarihinde https://c.ymcdn.com/sites/www.iodsa.co.za/resource/resmgr/king_iv/King_IV_Report/IODSA_King_IV_Report_-_WebVe.pdf adresinden erişildi.
- Kolk, A. (2004). A Decade of Sustainability Reporting: Developments and Significance, *International Journal of Environment and Sustainable Development*, 3(1), 51-64.
- Korelasyon Analizi, 2014. 26 Nisan 2019 tarihinde <https://www.dicle.edu.tr/Contents/05ec89ab-2b9b-492d-a161-ef635296f9.pdf> adresinden erişildi.
- Kurnaz, N., ve Kestane, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirliğin Ekonomik Açıdan İncelenmesi ve Yatırımcı Davranışı İlişkisi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 278-303.
- Küçükgergerli, N. (2017). *Entegre Raporlama Endeksi*. İstanbul: Türkmen Yayıncılık.

- KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting (2017).8 Şubat 2019 tarihinde <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf> adresinden erişildi.
- Linnenluecke, M. K., ve Griffiths, A. (2010). Corporate Sustainability And Organizational Culture. *Journal of World Business*, 45(4), 357-366.
- Lo, S., F. ve Sheu, H., J. (2007). Is Corporate Sustainability a Value-Increasing Strategy for Business? *Corporate Governance: An International Review*, 15(2), 345-358.
- Lopez, M.V., Garcia, A. ve Rodriguez, L. (2007). Sustainable development and corporate performance: A study based on the Dow Jones Sustainability Index. *Journal of Business Ethics*, 75, 285-300.
- Mcguire, J.B., Sundgren, A. and Schneeweis, T. (1988). Corporate Social Responsibility and Firm Financial Performance. *The Academy of Management Journal*, 31(4), 854-872.
- McKenzie, S. (2004). Social Sustainability: Towards Some Definitions. *Hawke Research Institute, Working Paper Series*, 27, 1-31.
- McWilliams, A., Siegel, D. (2001). Corporate Social Responsibility: A Theory Of The Firm Perspective. *Academy of Management Review*, 26(1), 117-127.
- Meadows, D. H, Meadows, D. (1972). *Limits to Growth, Report to the Club of Rome*, New York: Joseph Henry Press.
- Mendoza, G.A. ve Dalton, W.J. (2005). Multi-Stakeholder Assessment Of Forest Sustainability: Multi-Criteria Analysis And The Case Of The Ontario Forest Assessment System. *Forestry Chronicle*, 81(2), 222-228.
- Menlik, İ. (2011). İş Dünyası için Sürdürülebilirlik Neden Önemli? *Kalkınmada Anahtar Verimlilik*, 10-11.
- Moore., G. (2001). Corporate Social and Financial Performance: An Investigation in the U.K. Supermarket Industry. *Journal of Business Ethics*, 34, 299-315.
- Moskowitz, M. R. (1972). Choosing Socially Responsible Stocks. *Business and Society*, 1,71-75.
- Mucan, B., Kayabaşı, A., ve Madran, C. (2016). Yöneticilerde Sürdürülebilirlik Algısı ve Firma Uygulamalarına Yönelik Değerlendirme. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 57-72.
- Nemli, E. (2004). Sürdürülebilir Kalkınma: Şirketlerin Çevresel ve Sosyal Yaklaşımları. Ankara: Filiz Kitabevi.

- Nyit Chiong, Paul Tiong (2010). *An Examination Of Corporate Sustainability Disclosure Level And Its Impact On Financial Performance*. Multimedia University: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Okday, B. (2005). *A Model for Measuring the Sustainability of Historic Urban Quarters: Comparative Case Studies of Kyrenia and Famagusta in North Cyprus*, Doğu Akdeniz Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Önce, S., Onay, A., ve Yeşilçelebi, G. (2015). Corporate Sustainability Reporting and Situation in Turkey. *Journal of Economics, Finance and Accounting*, 230-252.
- Özbakır, S., N. (2017). Bin Yıl Kalkınma Hedefleri. 21 Şubat 2018 tarihinde http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6360_1470056885.pdf adresinden erişildi.
- Özbay, D. (2013). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Endeksi: Bir Model Önerisi*. Marmara Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özçağ, M. ve Hotunluoğlu, H. (2015). 'Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 303-324.
- Özçelik, F., Öztürk, B.A. ve Gürsakal, S. (2014). Investigating The Relationship Between Corporate Social Responsibility And Financial Performance İn Turkey. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 28(3), 189-202.
- Özdemir, B. (2009). Küresel Kirlenme Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme ve Çevre Vergileri. *Maliye Dergisi*, 156, 1-36.
- Özer, O. (2010). Kurumsal Sürdürülebilirlik Ölçümü: Avrupa ve ABD Şirketlerinin Sektörel Bazda Karşılaştırmalı Analizi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgül, B. Ve Tarhan Mengi, B. (2016). *Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Güvencesi iç Denetim*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Özkan, M. (2012). Entelektüel Sermayenin Raporlanması. 21. Mart 2019 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/5175078-Prof-dr-idil-kaya-galatasaray-universitesi-entelektuel-sermayenin-raporlanmasinda-modeller-projeler-ve-klavuzlar-karsilastirmali-bir-calisma.html> adresinden erişildi.
- Özkan, G. (2017). Türkiye'de Halka Açık Özel Sermayeli ve Kamu Sermayeli Ticaret Bankalarının Performanslarının TOPSIS Yöntemiyle Analizi. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 1(1), 47-59.
- Özsözgün Çalışkan, A. (2012). Sürdürülebilirlik Raporlaması. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 41-68.

- Özsözgün Çalışkan, A., ve Güler, H. (2013). Şeffaflık ve Kamuyu Aydınlatma Ekseninde İnternette Finansal Raporlama. *Mali Çözüm Dergisi*, 57-84.
- Özşahin Koç., F., ve Uzay., Ş. (2015), Risk Raporlaması: Gelişmiş Ülke Uygulamalarından Çıkarılacak Dersler. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 45, 205-230.
- Öztel, A., Köse, M. S., ve Aytekin, İ. (2012). Kurumsal Sürdürülebilirlik Performansının Ölçümü İçin Çok Kriterli Bir Çerçeve: Henkel Örneği. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 32-44.
- Öztürk, E., ve Öktem, B. (2016). Sosyal Sorumluluk Raporlamasından Beklenen Kısa ve Uzun Dönemli Faydaların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Boyutları Çerçevesinde Tartışılması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 133-155.
- Pava, M. L. and Krausz, J. (1996). The Association Between Corporate Social-Responsibility And Financial Performance: The Paradox Of Social Cost. *Journal of Business Ethics*, 15, 321-57.
- Performans. (t.y.). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük içinde.5 Şubat 2019 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca1e599dc5498.13287095 adresinden erişildi.
- Peters, R., Mullen, M.R. (2007). Some Evidence Of The Cumulative Effects Of Corporate Social Responsibility On Financial Performance. *The Journal of Global Business Issues*, 3(1), 1-15.
- Pezikoğlu, F. (2016). Yeşil Ekonomi Göstergeleri ve Yeşil Etiketler. XIII Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Mayıs, Isparta.
- Preston, L.E., Q'Bannon D.P. (1997). The Corporate Social-Financial Performance Relationship: A Typology Analysis. *Business and Society*, 36(4), 419-429.
- PricewaterhouseCooper (2012). Türk İş Dünyasında Sürdürülebilirlik Uygulamaları Değerlendirme Raporu. İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalınma Derneği, https://www.pwc.com.tr/tr/publications/arastirmalar/pdf/pwc_surdurulebilirlik_raporu-2012.pdf adresinden erişildi.
- Ranganathan, J. (1998). Sustainability Rulers Measuring Corporate Environmental and Social Performance, *Sustainability Enterprise Initiative, World Resources Institute*, 1-12.
- Ri0+20. 18 Şubat 2019 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs> adresinden erişildi.

- Roca, L. C. ve Searcy C. (2012). An Analysis of Indicators Disclosed in Corporate Sustainability Reports. *Journal of Cleaner Production*, (20), 103-118.
- Rosen, M. A. ve Kishawy, H. A. (2012). Sustainable Manufacturing and Design: Concepts, Practices and Needs. *Sustainability*, 4(2), 154-174.
- Saban, M., Vargün H., ve Gürkan, S. (2017). Yatırımcılara Bilgi Sağlama Aracı Olarak Entegre Raporlama. *Muhasebe ve Bilim Dünyası Dergisi*, 19(4), 915-936.
- Saban, M., Küçüker, H., ve Küçüker, M. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlikle İlgili Raporlama Çerçevesi ve Sürdürülebilir Raporlamada Muhasebenin Rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 101-115.
- Sakarya, Ş., Yıldırım, A. ve Aytekin, S. (2014). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açıklamalarının Finansal Performans Üzerine Etkisi: BIST 30'da Bir Uygulama. *AKÜ İİBF Dergisi*, XVI (1), 1-15.
- Salzman, O., Somers, A.I. ve Steger, U. (2005). The Business Case For Corporate Sustainability: Literatür Review And Research Options. *European Management Journal*, 23(1), 27-36.
- Sansar, N. G. (2016). *Sermaye Piyasaları ve Sürdürülebilir Kalkınma*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Saraç, B. ve Alptekin, N. (2017). Türkiye'de İllerin Sürdürülebilir Kalkınma Göstergelerine Göre Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(1), 19-49.
- Sarıkaya, M. (2009). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. S.Besler(Ed.), *Yönetim Yaklaşımlarıyla Kurumsal Sürdürülebilirlik* içinde (s. 65-90). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Sarıoğlu, S. E., ve Özdemir, A. K. (2017). *Ticari ve Finansal Bilgi Üretim ve Paylaşımı*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Saydam, A. (2014). *"Sürdürülebilirlik" İletişimin Derin Mavisi*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Sayıların Ötesi: Mali Olmayan Raporlamanın Yeni Dünyası (2015). 22 Eylül tarihinde <http://www.tide.org.tr/uploads/2015-1575%20PR-NovDec%20Tone%20at%20the%20Top-FNL-LOW.PDF> adresinden erişildi.
- Sevilengül, O. (2005). *Genel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Shannon, C.E. (1948), A Mathematical Theory Of Communication. *Bell System Technical Journal*, 27, 379-423

- Signitzer, B. ve Prexl, A. (2007). Corporate Sustainability Communications: Aspects of Theory and Professionalization, *Journal of Public Relations Research*, 20 (1), 1-19.
- Singh, R.K., Murty, H.R., Gupta, S.K., ve Dikshit, A.K. (2007). Development of Composite Sustainability Performance Index For Steel Industry, *Ecological Indicators*, 7, 556 – 588.
- Sobhani, F., Amran, A. ve Zainuddin, Y. (2012). Sustainability Disclosure in Annual Reports and Websites: A Study of the Banking Industry in Bangladesh, *Journal of Cleaner Production*, 23, 75-85.
- Nagata, S, M ve Onoda, K. H. (2011). The Investigation of the Current Status of Socially Responsible Investment Indices. *Journal of Economics and International Finance*, 3(13), 676–684.
- Suttipun, M. (2012). Triple Bottom Line Reporting in Anuual Reports: A Case Study of Companies Listed on the Stock Exchange of Thailand(SET). *Asian Journal of Financeve Accounting*, 4(1), 69-92.
- Sustainability Development Goals. 4 Mart 2019 tarihinde <https://sustainabledevelopment.un.org/partnerships/> adresinden erişildi.
- Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları. 22 Mayıs 2018 tarihinde <https://surdurulebilirlik.garanti.com.tr/media/1059/turkish-g4-part-one.pdf> adresinden erişildi.
- Strange, T. and Bayley, A. (2008). *OECD Insights Sustainable Development Linking Economy, Society, Environment*. OECD Report, Geneva.
- Steurer, R., Langer, M.E., Konrad, A., ve Martinuzzi A. (2005). Corporations, Stakeholders And Sustainable Development I: A Theoretical Exploration Of Business-Society Relations. *Journal of Business Ethics*, 6,(1), 263-281.
- Sweeney, L. (2009). *A Study Of Current Practice Of Corporate Social Responsibility (CSR) And An Examination Of The Relationship Between CSR And Financial Performance Using Structural Equation Modelling (SEM)*. Dublin Institute of Technology: Doctoral Thesis.
- Şahin, Z., Çankaya, F., ve Karakaya, A. (2018). Sürdürülebilirlik Raporlarının Sektörlere ve Yıllara Göre Analizi. *UIİİD-IJEAS*, 17-32.
- Şamiloğlu, F., ve Akgün. A., İ. (2015). Finansal Tablolar Analizi. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Şen, H., Kaya, A., ve Alpaslan, B. (2018). Sürdürülebilirlik Üzerine Tarihsel ve Güncel Bir Perspektif. *Ekonomik Yaklaşım*, 29(107), 1-47.

- Şendurur, U. (2016). *Üçlü Sorumluluk Raporlaması: BİST 100 İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma*. Hacettepe Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Şenol, Z., ve Ulutaş, A. (2018). Muhasebe Temelli Performans Ölçümleri ile Piyasa Temelli Performans Ölçümlerinin CRITIC ve ARAS Yöntemleriyle Değerlendirilmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 83-102.
- Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporlarının Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik (2012). 07 Mart 2018 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/08/20120828-2.htm> adresinden erişildi.
- Talay, İ. (1997). *Sürdürülebilirlik Kavramı ve Uygulaması Üzerinde Bir Uygulama: Şanlıurfa Örneği*. Ankara Üniversitesi: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tarakçıoğlu Altınay, A. (2016). Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47-64.
- Taşdemir, V. (2011). *İşletme Çevre İlişkilerinin Muhasebe Açısından Raporlanması*, Ankara Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Taşdemir, B. (2017). *Sürdürülebilirlik Raporları Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Finansal Performans Üzerine Etkisi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinden Bir Araştırma*: Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Temizel, F. ve Coşkun, İ. (2010). Finansal Piyasalar ile Etkin Bir İletişim ve Geliştirilmiş Şeffaflık Aracı Olarak Yatırımcı İlişkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 81-102.
- Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 57-73.
- Tilley, F., ve Young, W. (2006). Can Business Move Beyond Efficiency? The Shift Toward Effectiveness and Equity in the Corporate Sustainability Debate. *Business Strategy and the Environment*, 402-415.
- Tokaç, A. (2012). *İşletmelerde Bütçeleme ve Raporlama*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Tokgöz, N., ve Önce, S. (2009). Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına Alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XI (1), 249-275.
- Topçu, M. K., ve Korkmaz, G. (2015). Entegre Raporlama: Kavramsal Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1-22.

- Towards Integrated Reporting (2011). 20 Şubat 2019 tarihinde http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2011/09/IR-Discussion-Paper-2011_spreads.pdf adresinden erişildi.
- Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik için Bir Çözüm Vizyonu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 601-626.
- Tüm, K. (2014). Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebeye Yansımaları: Sürdürülebilirlik Muhasebesi, *İnönü Üniversitesi Akademik Yaklaşımlar Dergisi*,5(1), 58- 81.
- Türk, B. Ve Erciş, A. (2017). Türkiye’de Çevre Politikası ve Uluslararası Çevre Sözleşmeleri. *International Journal of Social Science*, 54, 351-362.
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve Proje Ortakları (2016). Herkes İçin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projesi, Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlaması Ulusal İnceleme Raporu. 20 Şubat 2018 tarihinde <https://www.tisk.org.tr/herkes-icin-kurumsal-sosyal-sorumluluk-projesi/> adresinden erişildi.
- Ullman., A.A. (1985). Data in Search of a Theory: A Critical Examination of the Relationships Among Social Performance, Social Disclosure, and Economic Performance of U.S. Firms. *Academy of Management Review*, 10(3), 540-557.
- Ulusan, H. (2009). Çevresel Raporlama Rehberleri ve İşletme Çevresel Raporlarında Açıklanması Gereken Bilgiler, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 14(2), 181-206.
- UNEP/SustainAbility (1996). Engaging Stakeholders The Benchmark Survey, The Second International Progress Report in Company Environmental Reporting, Londra.
- United Nations Global Compact.Our Mission. 13 Temmuz 2018 tarihinde <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission> adresinden erişildi.
- UN WCED Report (1987). Our Common Future. 24 Ekim 2017 tarihinde <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> adresinden erişildi.
- Uyar, A. (2015). *Kurumsal Raporlamanın Gelişimi ve Güncel Yaklaşımlar*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uygurtürk, H., ve Korkmaz, T. (2012). Finansal Performansın TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi ile Belirlenmesi: Ana Metal Sanayi İşletmeleri Üzerine Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7 (2), 95-115.
- Vance, S. C. (1975). Are Socially Responsible Corporations Good Investment Risks? *Management Review*, 64, 18-24.

- Waddock, S.A., Graves, S.B. (1997). The Corporate Social Performance-Financial Performance Link. *Strategic Management Journal*, 18(4), 303-319.
- Wayne, S. (2001). *Special Report*. Norwalk, Connecticut: Financial Accounting Standards Board.
- Wilson, M. (2003). Corporate sustainability: What Is It And Where Does It Come From? *Ivy Business*, 1-6.
- Yağlı, F. (2006). *Çevre Muhasebesi ve Mermer İşletmeleri Uygulaması: Ermaş Madencilik Tur. San. Ve Tic. A.Ş. Örnek Uygulaması*, Muğla Üniversitesi: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yanık, S. ve Türker, İ. (2012). Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk Raporlamasındaki Gelişmeler (Tümleşik Raporlama), *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47, 291-308.
- Yıldırım, O., ve İsmail Nuri, F. (2018). Tarihsel Gelişim Süreci Çerçevesinde Sürdürülebilir Kalkınma. *Ecoworld2018@Lisbon*, (s. 1-21). Lisbon.
- Yıldıztekin, İ. (2009). Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Muhasebesinin Etkileri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 367-390.
- Yılmaz, İ. (2016). Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sosyal Performans ve Finansal Performans. S. Hoştut, ve S. D. Van Het Hof içinde, *Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Güncel Yönelim ve Yaklaşımlar* (s. 17-38). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yılmaz, T., Kaygın, E., ve Gerekan, B. (2016). Gıda Maddeleri Sanayii Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Finansal Performansının TOPSIS Yöntemi ile Ölçülmesi: BIST Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 33, 609-623.
- Yüksel, F. (2017). *Entegre Raporlama*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Yüksel, F., ve Aracı, H. (2017). Entegre Raporlama, Türk İşletmelerinin Entegre Raporlamaya Bakışı Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 741-757.
- Zerenler, M. (2005). Performans Ölçüm Sistemleri Tasarımı ve Üretim Sistemlerinin Performansının Ölçümüne Yönelik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-36.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Finansal Raporlama-Kurumsal Raporlama Karşılaştırması	67
Tablo 2. Çevresel Raporlamanın Kapsamı	84
Tablo 3. Eski ve Yeni Sürdürülebilirlik Anlayışı Karşılaştırması	91
Tablo 4. Sürdürülebilirlik Raporlmasının İşletmeler Tarafından Yapılma ve Yapılmama Nedenleri	92
Tablo 5. Sürdürülebilirlik ile İlgili Raporlama Çerçevesi.....	94
Tablo 6. Finansal Performans Ölçüleri	113
Tablo 7. Literatürde Muhasebe Temelli ve Piyasa Temelli Oranlar Kullanılarak Yapılan Araştırma Örnekleri	116
Tablo 8. Gelişmiş Ülkelerden Sürdürülebilirlik Endeksi Örnekleri	118
Tablo 9. Gelişmekte Olan Ülkelerden Sürdürülebilirlik Endeksi Örnekleri	119
Tablo 10. Araştırmanın Hipotezleri	130
Tablo 11. Araştırmada Yer Alan Ekonomik Performans Göstergeleri.....	132
Tablo 12. Araştırmada Yer Alan Sosyal Performans Göstergeleri.....	132
Tablo 13. Araştırmada Yer Alan Çevresel Performans Göstergeleri	134
Tablo 14. Araştırma Modelinde Yer Alan Finansal Göstergeler.....	136
Tablo 15. Çevresel Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	137
Tablo 16. Sosyal Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	137
Tablo 17. Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	137
Tablo 18. Toplam Kurumsal Sürdürülebilirlik Göstergelerine İlişkin Oluşturulan Modelin Güvenilirlik Analizi Sonuçları	138
Tablo 19. Araştırma Kapsamında Yıllara Göre İncelenen Sürdürülebilirlik Endeksi İmalat İşletmeleri	139
Tablo 20. Sürdürülebilirlik Performans Göstergelerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	141
Tablo 21. 2014 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları	143
Tablo 22. 2014 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	144
Tablo 23. 2014 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları.....	144
Tablo 24. 2014 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları	149
Tablo 25. 2015 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları	150
Tablo 26. 2015 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	151
Tablo 27. 2015 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları.....	152
Tablo 28. 2015 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları	157
Tablo 29. 2016 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları	158
Tablo 30. 2016 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	159

Tablo 31. 2015 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları.....	160
Tablo 32. 2016 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları	165
Tablo 33. 2017 Yılı İmalat İşletmelerinin İçerik Analizi Sonuçları	166
Tablo 34. 2017 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	167
Tablo 35. 2017 Yılı İmalat İşletmelerinin Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans TOPSIS Sonuçları.....	168
Tablo 36. 2017 Yılı İşletmeleri Tüm Performans Sonuçları	174

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ekonomik Çevresel ve Sosyal Boyutları ile Sürdürülebilir Kalkınma.....	42
Şekil 2. Kurumsal Sürdürülebilirliğin Boyutları ve Sürdürülebilir İşletme.....	59
Şekil 3. Muhasebe Bilgi Sistemi.....	63
Şekil 4. Kurumsal Bilgi Kullanıcıları	69
Şekil 5. Küresel Raporlama Girişimi Standart Bildirimleri.....	97
Şekil 6. Kurumsal Raporlamanın Gelişimi	106
Şekil 7. Araştırmanın Modeli.....	129
Şekil 8. Yıllar İtibariyle Sürdürülebilirlik Endeksindeki İmalat İşletmeleri	141
Şekil 9. 2014 Yılı Ekonomik Performans-Finansal Performans Karşılaştırması	146
Şekil 10. 2014 Yılı Sosyal Performans-Finansal Performans Karşılaştırması	147
Şekil 11. 2014 Yılı Çevresel Performans- Finansal Performans Karşılaştırması	148
Şekil 12. 2014 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı-Finansal Performans Karşılaştırması	148
Şekil 13. 2015 Yılı Ekonomik Performans -Finansal Performans Karşılaştırması	153
Şekil 14. 2015 Yılı Sosyal Performans -Finansal Performans Karşılaştırması	154
Şekil 15. 2015 Yılı Çevresel Performans -Finansal Performans Karşılaştırması	155
Şekil 16. 2015 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı -Finansal Performans Karşılaştırması	156
Şekil 17. 2016 Yılı Ekonomik Performans -Finansal Performans Karşılaştırması	161
Şekil 18. 2016 Yılı Sosyal Performans -Finansal Performans Karşılaştırması	162
Şekil 19. 2016 Yılı Çevresel-Performans -Finansal Performans Karşılaştırması.....	163
Şekil 20. 2016 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı -Finansal Performans Karşılaştırması	164
Şekil 21. 2017 Yılı Ekonomik Performans-Finansal Performans Karşılaştırması	170
Şekil 22. 2017 Yılı Sosyal Performans-Finansal Performans Karşılaştırması	171
Şekil 23. 2017 Yılı Çevresel Performans-Finansal Performans Karşılaştırması	172
Şekil 24. 2017 Yılı Toplam Sürdürülebilirlik Performansı-Finansal Performans Karşılaştırması	173

EKLER

EK-1. Sürdürülebilirlik ve Finansal Performans Göstergeleri ve Normalizasyon Yönleri

EK 1.1. Ekonomik Performans Gösterge Açıklamaları

EKONOMİK PERFORMANS GÖSTERGELERİ	AÇIKLAMALAR	REFERANSLAR	NORMALİZASYON YÖNLERİ
E1.DOLAYLI EKONOMİK ETKİLER			
E1.1.Ulusal Ekonomiye Katkı Hakkında Bilgi	İşletmelerin faaliyet gösterdiği ulusal ekonomideki yerine ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1&EC8, Aras vd, 2016.	Fayda
E1.2. Küresel Ekonomideki Yeri ve Etkisi Hakkında Bilgi	İşletmelerin faaliyet gösterdiği küresel ekonomilere ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC8, Aras vd, 2016.	Fayda
E1.3. Altyapı Yatırımlarının ve Desteklenen Hizmetlerin Gelişimi ve Etkisi	İşletmelerin gerçekleştirdikleri ve/veya destekledikleri ticari ve/veya hayır amaçlı alt yapı yatırımları (ulaşım bağlantısı, kamu hizmeti, sosyal tesis, spor merkezi, sağlık merkezi vb.) ve hizmetler bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4 EC-7	Fayda
E2.EKONOMİK PERFORMANS			
E2.1. Üretilen Doğrudan Ekonomik Değer Hakkında Bilgi	İşletmelerin net satışlar, mali yatırımlardan elde edilen gelirler ve mal varlıklarının satışından elde edilen gelirlere ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda
E2.2. Dağıtılan Doğrudan Ekonomik Değer	İşletmelerin işletme giderleri, çalışan ücretleri ve yan hakları, sermaye sağlayıcılara yaptıkları ödemeler, devlete yaptıkları ödemeler ve toplumsal yatırımlara ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda
E2.2.a. İşletme Giderleri Hakkında Bilgi	İşletme giderlerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir	GRI G4-EC1	Fayda
E2.2.b. Çalışan Ücretleri ve Yan Hakları Hakkında Bilgi	İşletmenin çalışanlarına ödediği ücret ve sigorta, emekli maaşı gibi yan hak ödemeleri miktarlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda
E2.2.c. Hissedarlara Ödenen Temettü Hakkında Bilgi	İşletmelerin hissedarlarına ödediği temettü miktarlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda
E2.2.d. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik Çalışmalarına Harcanan Miktar	İşletmelerin KSS ve sürdürülebilirlik faaliyetlerine dair yaptıkları harcamalara ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1, Aras vd. 2018.	Fayda
E2.2.e. Devlete Yaptıkları Ödemeler Hakkında Bilgi	İşletmelerin kurumlar vergisi, emlak vergisi, gelir vergisi gibi tüm ödeme ve cezalara ilişkin açıklamaları bu kriter altında incelenmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda
E2.3. Biriken (Elde Tutulan) Ekonomik Değer	İşletmelerin üretilen ve dağıtılan ekonomik değeri arasındaki farka ilişkin açıklamalara sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda
E2.4. Ar-Ge Harcamaları Hakkında Bilgi	İşletmelerin yapmış oldukları ar-ge harcamalarına ilişkin miktar açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda
E2.5. Operasyonel Göstergeler (Üretim Hacmi)	İşletmelerin operasyonel göstergelerine ilişkin açıklamalara sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda

E2.6. Finansal Göstergeler (Finansal Oranlar)	İşletmelerin finansal göstergelere ilişkin açıklamalara sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1	Fayda
E2.7. İşletmenin tanımlanmış fayda planı yükümlülüklerinin kapsamı	İşletmelerin çalışanlarına sağladıkları emeklilik planlarına tazminat planlarına ve diğer katkı planlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4 -EC3, Başar, 2014.	Fayda
E2.8. Devletten alınan önemli mali destek.	İşletmelerin devletçe sağlanan vergi indirimi, teşvik, ödül, hibe mali teşvik açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4 -EC4, Başar, 2014.	Fayda
E2.9. Tedarikçilere yapılan ödemelerle ilgili politikalar, uygulamalar ve harcama oranları	İşletmelerin tedarikçilerine ilişkin politika ve ödeme açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Başar, 2014.	Fayda

EK. 1.1.1. Ekonomik Performans Göstergeleri Puanlama Tablosu

EKONOMİK PERFORMANS GÖSTERGELERİ		PUANLAMA	
E1. EKONOMİK PERFORMANS İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		Performans Göstergeleri kendi içerisinde "0", "1" ve "2" Puan Olmak Üzere Ağırlıklandırılmıştır.	
E1.1	Ulusal Ekonomiye Katkı Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E1.2.	Küresel Ekonomideki Yeri ve Etkisi Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E1.3.	Altyapı Yatırımlarının ve Desteklenen Hizmetlerin Gelişimi ve Etkisi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.1.	Üretilen Doğrudan Ekonomik Değer Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.2	Dağıtılan Doğrudan Ekonomik Değer	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
	E2.2.a İşletme Giderleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
	E2.2.b. Çalışan Ücretleri ve Yan Hakları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
	E2.2.c. Hissedarlara Ödenen Temettü Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
	E2.2.d. Toplumsal Yatırımlara Harcanan Miktar	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
	E2.2.e. Devlete Yaptıkları Ödemeler Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.3.	Biriken (Elde Tutulan) Ekonomik Değer	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.4.	Ar-Ge Harcamaları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.5.	Operasyonel Göstergeler (Üretim Hacmi)	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.6.	Finansal Göstergeler (Finansal Oranlar)	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.7.	İşletmenin tanımlanmış fayda planı yükümlülüklerinin kapsamı	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.8.	Devletten alınan önemli mali destek.	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.
E2.9.	Tedarikçilere yapılan ödemelerle ilgili politikalar, uygulamalar ve harcama oranları	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.

EK. 1.2. Çevresel Performans Gösterge Açıklamaları ve Normalizasyon Yönleri

Ç1. ENERJİ TÜKETİMİ VE TASARRUFU AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		AÇIKLAMALAR	REFERANSLAR	NORMALİZASYON YÖNLERİ
Ç1.1.	Enerji Politikaları Hakkında Bilgi	İşletmelerin enerji konusunda politikalarının olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd, 2016-2018.	Fayda
Ç1.2.	Tüketilen Enerji Türleri Hakkında Bilgi	İşletmelerin kuruluşları içinde kullandıkları enerji türlerine (yenilenebilir ve yenilenemez yakıt, elektrik, ısıtma, soğutma, buhar) ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN3	Fayda
Ç1.3.	Tüketilen Enerji Miktarı Hakkında Bilgi	İşletmelerin kuruluşları içinde tükettikleri toplam enerji miktarlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN3	Fayda
Ç1.4.	Ürüne Göre Enerji Yoğunluk Oranı Hakkında Bilgi	İşletmelerin üretilen nihai birim ürün başına tükettikleri enerjiye ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4EN5	Fayda
Ç1.5.	Enerji Tüketimini Azaltmaya Yönelik Girişimler	İşletmelerin tasarruf ve verimlilik girişimlerine sahip olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN6, (Aras vd, 2016)	Fayda
Ç1.6.	Enerji Tasarrufu ve Verimliliği Sonuçları Hakkında Bilgi	İşletmelerin tasarruf ve verimlilik girişimleri sonucunda azaltım sağladıkları enerji miktarı hakkındaki açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4- EN6(Aras vd, 2016)	Fayda
Ç1.7.	Yenilenebilir Enerji Yatırımları Hakkında Bilgi	İşletmelerin, rüzgar enerjisi, güneş enerjisi, gibi her türlü yenilenebilir enerji kaynaklarına verdikleri destek ve faaliyetlerinde bu kaynakları kullanıp kullanmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN6, EN7, EN31(Aras vd, 2016), CERES İlkeleri (Özbay, 2013).	Fayda
Ç1.8.	Enerji Yönetim Sistemleri Sertifikaları (ISO 5001) Hakkında Bilgi	İşletmelerin bu sertifikaya sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013.	Fayda
Ç2. DOĞAL ÇEVRE AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		AÇIKLAMALAR	REFERANSLAR	
Ç2.1.	Kurumsal Çevre Politikaları Hakkında Bilgi	İşletmelerin kurumsal çevre politikalarına sahip olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-35-37, EPFI (2013) (Aras vd, 2016)	Fayda
Ç2.2.	Çevre Koruma Gerekliliği (Çevresel Etki)	İşletmelerin faaliyetleri sırasında çevreye verdikleri olumlu ya da olumsuz etkilere ilişkin çevre raporlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN13(Aras vd, 2016), DSJI, OECD Çok Uluslu Şir. Reh. FTSE4 Good Index (Özbay, 2013).	Fayda
Ç2.3.	Çevresel Yönetmeliklere Uyum Hakkında Bilgi	İşletmelerin çevresel yönetmeliklere uyum düzeyine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN13(Aras vd, 2016)	Fayda
Ç2.4.	İklim Değişikliği Hakkında Yapılan Bildirimler	İşletmelerin iklim değişikliğine ilişkin açıklamalara sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4- EC2(Aras vd, 2016)	Fayda

Ç2.5.	Su Tüketimi (Kullanımı) Hakkında Bilgi	İşletmelerin su kullanım oranları, su kullanımına yönelik tasarruf önlemleri bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4- EN8, (Aras vd, 2016), Wagner ve Selvi, JSE SRI, FTSE Good Index(Özbay, 2013).	Fayda
Ç2.6.	Geri Dönüştürülen ve Yeniden Kullanılan Su Miktarı Hakkında Bilgi	İşletmelerin geri dönüştürdüğü ve yeniden kullandığı su hacmine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN10	Fayda
Ç2.7.	Karbondioksit (Sera Gazı) Emisyonu Hakkında Bilgi	İşletmelerin doğrudan ve dolaylı kullanımından kaynaklanan karbondioksit emisyon miktarlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN 15-16(Aras vd, 2016), Wagner ve Selvi, JSE SRI, FTSE Good Index (Özbay, 2013).	Fayda
Ç2.8.	ISO 14064 Sera Gazı Sertifikası	İşletmelerin sertifikaya sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Küçükgergerli, 2017.	Fayda
Ç2.9	ISO 14046 Su Ayak izi Sertifikası	İşletmelerin sertifikaya sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda
Ç2.10.	Diğer dolaylı sera gazı emisyonları hakkında bilgi	İşletmelerin Metan, Azot Oksit gibi diğer sera gazlarına ilişkin yapılan açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN17.	Fayda
Ç2.11.	Sera Gazı Salınımını Azaltmaya Yönelik Girişimler	İşletmelerin sera gazlarını azaltmaya yönelik yapmış oldukları değişiklikler, almış oldukları inisiyatifler bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4- EN19(Aras vd, 2016)	Fayda
Ç2.12.	Tehlikeli ve tehlikesiz atık miktarlarına ilişkin bilgi	İşletmelerin tehlikeli ve tehlikesiz kabul edilen atık miktarlarına ilişkin açıklamaları ve varsa aldıkları önlemler ve geri dönüşüm açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN25	Fayda
Ç2.13.	Atıkların Geri Dönüşümü ve Arıtma Tesisleri için Yapılan Yatırımlar Hakkında Bilgi	İşletmelerin atıkların geri dönüşümü için açıklamaya sahip olup olmadıkları, bir arıtma tesislerinin var olup olmadığı hakkındaki açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4- EN27(Aras vd, 2016)	Fayda
Ç2.14.	Çevre Ödülleri	İşletmelerin ilgili faaliyet döneminde çevreye katkı dolayısıyla aldıkları ödüller bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.	Fayda
Ç2.15.	Karbon Saydamlık Projesi	İşletmelerin karbon saydamlık projesine dahil olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017	Fayda
Ç2.16	Çevre Yönetim Sistemi ISO 140001	Bu belgeye sahip olup olunmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017	Fayda
Ç2.17.	Biyçeşitlilik Üzerindeki Etkiler Hakkında Bilgi	İşletmelerin faaliyetlerinin ürünlerinin ve hizmetlerinin biyçeşitlilik üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN12	Fayda
Ç2.18.	Çevre Cezaları Hakkında Bilgi	İşletmelerin çevresel olarak hukuki uyumsuzlukları nedeniyle karşılaştıkları cezalara ve bunların parasal değerlerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN29	Fayda
Ç2.19.	Çevre Koruma ve Yatırım Harcamaları hakkında bilgi	İşletmelerin çevresel sorunları hafifletme ve önleme amacıyla yaptıkları harcamalara ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN31	Fayda

Ç2.20.	Tedarikçilerin Çevresel Açıdan Değerlendirilmesi	İşletmelerin mevcut ve yeni tedarikçilerini çevresel açıdan değerlendirirken kullandıkları seçim kriterlerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN32	Fayda
Ç2.21.	Tedarikçilerin Çevresel Açıdan Denetlenmesi	İşletmelerin mevcut ve yeni tedarikçilerini çevresel açıdan denetlerken kullandıkları denetim kriterlerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN32	Fayda
Ç2.22.	Çevresel Faaliyetlere İlişkin Şikayetler Hakkında Bilgi	İşletmelerin çevresel etkileri nedeniyle taraflarına iletilen şikayetlere ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN34	Fayda
ÜRÜN VE HİZMET AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER				
Ç3.1.	Malzeme Kullanımı (Tüketimi)	İşletmelerin temel ürün ve hizmetlerini üretmek ve ambalajlamak için kullandıkları hammadde malzemelere ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN1	Fayda
Ç3.2.	Ürünlerin elde edilmesinde geri dönüştürülmüş malzeme kullanımı	İşletmelerin üretimlerinde geri dönüştürülmüş madde kullanımına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN2	Fayda
Ç3.3.	Geri dönüştürülebilir ürün üretimi	İşletmelerin kullanım ömürleri sonunda geri dönüştürdüğü veya yeniden kullandığı ürün miktarlarına ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN28	Fayda
Ç3.4.	Geri dönüştürülen ambalaj kullanımı	İşletmelerin kullanım ömürleri sonunda geri dönüştürdüğü veya yeniden kullandığı ambalaj miktarlarına ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-EN28	Fayda
Ç3.5.	Çevre Dostu Ambalaj Kullanımı	İşletmelerin faaliyetlerini çevresel olarak pozitif yönde etkileyecek çevre dostu ambalaj uygulaması bu kriter altında değerlendirilmiştir.	OECD, Nakıboğlu, Bulğurcu, 2016	Fayda
Ç3.6.	Ürün ve Hizmetlerin Çevreye Yönelik Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler	İşletmelerin ürün ve hizmetlerinin çevreye verdikleri olumsuz etkileri önlemeye/azaltmaya dair bir girişime sahip olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN27, Aras vd, 2017.	Fayda
Ç3.7.	Lojistik Faaliyetlerin Çevresel Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler	İşletmelerin hammadde malzeme ve çalışan taşımalarının çevresel etkilerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EN30	Fayda

EK.1.2.2. Çevresel Performans Göstergeleri Puanlama Tablosu

ÇEVRESEL PERFORMANS GÖSTERGELERİ		PUANLAMA		
Ç1. ENERJİ TÜKETİMİ VE TASARRUFU AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		Performans Göstergeleri kendi içerisinde "0", "1" ve "2" Puan Olmak Üzere Ağırlıklandırılmıştır.		
Ç1.1	Enerji Politikaları Hakkında Bilgi	0: Açıklama /Politika Bulunmamaktadır	1: Açıklama/Politika Mevcuttur.	
Ç1.2.	Tüketilen Enerji Türleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç1.3.	Tüketilen Enerji Miktarı Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç1.4.	Ürüne Göre Enerji Yoğunluk Oranı Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Yasal Sınırlar Dahilindedir.	
Ç1.5.	Enerji Tüketimini Azaltmaya Yönelik Girişimler	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç1.6	Enerji Tasarrufu ve Verimliliği Sonuçları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç1.7.	Yenilenebilir Enerji Yatırımları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır/Kullanılmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır/Kullanılmaktadır.	
Ç1.8.	Enerji Yönetim Sistemleri Sertifikaları (ISO 5001) Hakkında Bilgi	0: Sertifika Bulunmamaktadır.	1: Sertifika Bulunmaktadır.	
Ç2. DOĞAL ÇEVRE AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER				
Ç2.1.	Kurumsal Çevre Politikaları Hakkında Bilgi	0: Açıklama/Politika Bulunmamaktadır.	1: Çevre Politikası Açıklamaları Mevcuttur.	
Ç2.2	Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği'ne Uyum	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu Açıklaması Mevcuttur.	
Ç2.3	Çevresel Yönetmeliklere Uyum Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.4.	İklim Değişikliği Hakkında Yapılan Bildirimler	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.5.	Su Tüketimi (Kullanımı) Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Yasal Sınırlar Dahilindedir.	2: Tasarruf Önlemleri ve Arıtma Sistemleri Mevcuttur.
Ç2.6.	Geri Dönüştürülen ve Yeniden Kullanılan Su Miktarı Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.7.	Karbondioksit (Sera Gazı) Emisyonu Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.8.	ISO 14064 Sera Gazı Sertifikası	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Sertifika Bulunmaktadır.	
Ç2.9	ISO 14046 Su Ayak izi Sertifikası	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Sertifika Bulunmaktadır.	

Ç2.10.	Diğer Dolaylı Sera Gazı Emisyonları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.11.	Sera Gazı Salınımını Azaltmaya Yönelik Girişimler	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.12.	Tehlikeli ve Tehlikesiz Atık Miktarlarına İlişkin Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	2: Ek önlemler ve geri dönüştürme faaliyetleri mevcuttur.
Ç2.13.	Atıkların Geri Dönüşümü ve Arıtma Tesisleri için Yapılan Yatırımlar Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.14.	Çevre Ödülleri	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.15.	Karbon Saydamlık Projesi	0: Üyelik Bulunmamaktadır.	1: Üyelik Bulunmaktadır.	2: Lider İşletmeler sıralamasında yer almıştır.
Ç2.16	Çevre Yönetim Sistemi ISO 140001	0: Açıklama / Sertifika Bulunmamaktadır.	1: Sertifika Bulunmaktadır.	
Ç2.17.	Biyçeşitlilik Üzerindeki Etkiler Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.18.	Çevre Cezaları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.19.	Çevre Koruma ve Yatırım Harcamaları hakkında bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.20.	Tedarikçilerin Çevresel Açidan Değerlendirilmesi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.21.	Tedarikçilerin Çevresel Açidan Denetlenmesi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç2.22	Çevresel Faaliyetlere İlişkin Şikayetler Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç3. ÜRÜN VE HİZMET AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER				
Ç3.1.	Malzeme Kullanımı (Tüketimi)	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç3.2.	Ürünlerin elde edilmesinde geri dönüştürülmüş malzeme kullanımı	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç3.3.	Geri dönüştürülebilir ürün üretimi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç3.4.	Geri dönüştürülen ambalaj kullanımı	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç3.5.	Çevre Dostu Ambalaj Kullanımı	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç3.6.	Ürün ve Hizmetlerin Çevreye Yönelik Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	
Ç3.7.	Lojistik Faaliyetlerin Çevresel Etkilerini Azaltmaya Yönelik Girişimler	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama Bulunmaktadır.	

EK.1.3. Sosyal Performans Gösterge Açıklamaları

S1.TOPLUMA KATKI AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		AÇIKLAMALAR	REFERANSLAR	
S1.1	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri/Projeleri	İşletmelerin gerçekleştirdikleri kısa vadeli sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgili açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir. (Eğitim, kültür sanat, sağlık, spor, engelliler, kadın girişimciler bu başlık altında incelenmiştir).	Caux İlkeleri, Özbay ve Selvi, 2014, Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017, Aras vd, 2016.	Fayda
S1.2.	Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele	İşletmelerin, yolsuzluk ve rüşvetle mücadeleye ilişkin bir politikaya sahip olup olmadıkları ve bunlara ilişkin aldıkları tedbirler bu kriter altında değerlendirilmiştir.	G4-SO4-SO5, Aras vd, 2016, FTSE4Good Index, Global Compact, Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017.	Fayda
S1.3.	Sosyal Yatırımlar	İşletmelerin yapmış oldukları uzun vadeli sosyal yatırımlara ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd, 2016, Küçükgergerli, 2017:101, Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014.	Fayda
S1.4.	KSS Ödülleri	İşletmenin ilgili faaliyet döneminde sosyal sorumluluk faaliyetleri sayesinde almış oldukları ödüller bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.	Fayda
S1.5.	Bağışlar ve Sponsorluklar	İşletmelerin bağış ve sponsorluk açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-EC1, Küçükgergerli, 2017, Türker, 2009, Özbay, 2013.	Fayda
S2.YÖNETİMSEL AÇIKLAMALAR İLE İLGİLİ GÖSTERGELER				
S2.1.	Kurumsal yönetim ilkelerine uyum	İşletmelerin kurumsal yönetim ilkelerine (şeffaflık, hesap verebilirlik,) uyumuna ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	DSJI, Özbay ve Selvi, 2014.	Fayda
S2.2.	Kurumsal yönetim endeksi	İşletmelerin kurumsal yönetim derecelendirme notunun bulunup bulunmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.	Fayda
S2.3.	Sürdürülebilirlik Alanında Küresel Anlaşmalara Üyelik	İşletmelerin sürdürülebilirlik alanında faaliyet gösteren kuruluşlara, standart belirleyen anlaşmalara, rehberlere üye olma durumu bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013.	Fayda
S2.4.	Organizasyon Yapısında Sürdürülebilirlik	İşletmelerin organizasyon yapılarında, hiyerarşik düzeyde sürdürülebilirlik çalışmalarının varlığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda
S2.5.	BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Uyumluluk Hakkında Bilgi	İşletmelerin Birleşmiş Milletler sürdürülebilir kalkınma hedeflerine verdikleri desteklere ilişkin açıklamalar ve faaliyetlerinde bu hedefleri ilke edinmelerine dair açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	ACCA, Aras vd, 2016.	Fayda
S2.6.	Menfaat Grupları ile İlişkiler Hakkında Bilgi	İşletmelerin menfaat grupları olarak gördüğü tüm gruplara ve onlarla olan iletişimine/paylaşımına ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-24-27	Fayda
S2.7.	Sektör/Endüstri İş birlikleri Hakkında Bilgi	İşletmenin faaliyet gösterdiği sektöre ilişkin açıklamaları ve varsa sektörel iş birlikleri hakkındaki açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda

S2.8.	Kurumsal Risk Yönetimi Açıklamaları	İşletmelerin risk yönetimi açıklamalarına sahip olup olmadıkları bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda
S3.İNSAN KAYNAKLARI AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER				
S3.1.	İnsan Kaynakları Politikası ve İnsan Kaynaklarına Verilen Önem Hakkında Bilgi	İşletmede insan kaynakları politikasına sahip olma durumu ve insan kaynakların önemine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4- LA10(Aras vd, 2016)	Fayda
S3.2	Çalışan Demografisi Hakkında Bilgi (Çalışan sayısı, yaşı, kıdemi, cinsiyeti, eğitim durumu)	İşletmenin çalışan demografisi hakkındaki açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4 LA 12 (Aras vd, 2016).	Fayda
S3.3	Doğum İzni Hakkında Bilgi	İşletmenin doğum izni hakkı düzenlemelerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4 LA 3	Fayda
S3.4.	Çalışanların Katıldığı Eğitimlerin Niteliği ve Niceliği Hakkında Yapılan Açıklamalar	Çalışanlara verilen eğitimin niteliğine ve niceliğine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA9, OECD Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli 2017.	Fayda
S3.5.	Çalışanlara Verilen Sürdürülebilirlik Eğitimleri Hakkında Bilgi	İşletmelerin çalışanlarına verdikleri sürdürülebilirlik eğitimlerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda
S3.6.	Çalışan Yetenek Yönetimi Programları Hakkında Bilgi	İşletmelerin çalışanlarına sağladığı yetenek geliştirme programlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA10	Fayda
S3.7.	Üst Düzey Yönetici Profili	İşletmenin üst düzey yetkilileri hakkında yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA1(Aras vd, 2016)	Fayda
S3.6.	Çalışan Performans Değerlendirme Programları Hakkında Bilgi	İşletmelerin performans ve kariyer gelişimi değerlendirmesine tabi tuttuğu çalışan sayısına ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA11 (Aras vd, 2016)	Fayda
S3.9.	Çalışan Etik ve Ahlakına Verilen Önem Hakkında Bilgi	İşletme çalışanlarının etik ve ahlakına verdikleri önem, bu konudaki politika ve prosedürlerine ilişkin yapılan açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-56-58(Aras vd, 2016)	Fayda
S3.10	Çalışan Devir Oranı Hakkında Bilgi	İşletmenin çalışan devir oranı ile ilgili açıklama yapıp yapmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA1(Aras vd, 2016),ILO, Özbay, 2013, Küçükgergerli,2017.	Fayda
S3.11	Çalışan Bağlılığının Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler Hakkında Bilgi	İşletmenin çalışanlarının memnuniyetine ilişkin gösterdiği faaliyetler ve varsa çalışan bağlılığı araştırma sonuçlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA11(Aras vd, 2016)	Fayda
S3.12.	Çalışan Ödül Sistemleri Hakkında Bilgi	İşletmelerin sahip oldukları ödüllendirme sistemlerine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA11(Aras vd, 2016)	Fayda
S3.13.	Mesai Ücretleri ve Ek Ödenekler Hakkında Bilgi	Mesai ücretleri hakkında, mesai ücreti dışında prim kâr payı, sosyal yardım gibi açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4- LA13 ILO, SA 6000, Özbay (2013), Özbay ve Selvi, (2014), Küçükgergerli (2017).	Fayda
S3.14.	Fiziki Çalışma şartları OHSAS 16001 Belgesi	İş sağlığı ve güvenliğine ilişkin işletmenin aldığı önlemler ve işletmenin, çalışanlarının sağlığına ve işin güvenliğine yönelik	OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi, ILO, GRI, Özbay ve Selvi (2014),	Fayda

		belirli standartlara uygunluğunu belgelendiren OHSAS 16001 belgesine sahip olup olmadığı bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Küçükgergerli (2017).	
S3.15.	Engelli Çalışanlar Hakkında Bilgi	Engelli çalışanlara yönelik yasaların ötesinde pozitif ayrımcılık yapılması ile ilgili açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, Özbay ve Selvi 2014, Küçükgergerli 2017.	Fayda
S3.16.	Çalışanlara Sağlanan Sosyal İmkanlar Hakkında Bilgi	İşletmelerin çalışanlarına sundukları, spor tesisleri, kültür - sanat aktiviteleri ve diğer sosyal imkanlar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013, Özbay ve Selvi 2014, Küçükgergerli, 2017.	Fayda
S3.17.	Sendika Hakkı ve Toplu Sözleşme Olanağı Hakkında Bilgi	İşletmelerin çalışanlarına sendika üyesi olma ve toplu sözleşme imkânı tanıyıp tanımadığına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	UN Global Compact, GRI, ILO, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.	Fayda
S3.18.	Çalışanlara İlişkin Resmi Şikayet Mekanizması	İşletmelerin çalışanları tarafından işletmelerin şikayet mekanizmalarına iletilen şikayet sayıları ve bunların çözümüne ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI-G4-LA16	Fayda
S3.19.	Tedarikçilerin İş gücü Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi	İşletmenin mevcut ve yeni tedarikçilerinin işgücü uygulamaları bakımından denetlenmesine ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-LA14-15	Fayda
S3.20.	Kadın çalışanlara iş hayatında Sağlanan Fırsat eşitliği hakkında açıklamalar	Kadınların çalışma hayatına kazandırılması için işletme tarafından uygulanan politikalar ve mevcut kadın çalışanlar için fırsat eşitliğinin sağlanması bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-HR3(Aras vd, 2016)	Fayda
S3.21.	Kadın çalışanlara yönelik pozitif ayrımcılık Hakkında Bilgi	İşletmenin kadın çalışanlarının yasal izinlerinin dışında işletmeler tarafından sağlanan ek haklara ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda
S3.22.	Kaza İstatistikleri Hakkında Bilgi	İşletmenin meslek hastalığı, kaza sıklık oranı, ölüm vakalarıyla ilgili kaza istatistiklerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4 LA6(Aras vd, 2016)	Fayda
S3.23.	İnsan Hakları Prosedürleri ve Politikaları Konusunda Çalışanların Bilgilendirilmesi	İşletmelerin çalışanlarında insan hakları politika ve prosedürlerine ilişkin eğitim verip vermediği bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI-G4-HR2	Fayda
S4.ÜRÜN SORUMLULUĞU AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER				
S4.1.	Müşteri/Tüketici Memnuniyetinin Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar Hakkında Bilgi	Müşterilerin/tüketicilerin algı ve memnuniyet düzeyini ölçmeye yönelik yapılan araştırmalar ve sonuçları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-PR5(Aras vd, 2016)	Fayda
S4.2.	Müşteri Hizmetleri ve Tesisleri Hakkında Bilgi	İşletmelerin müşteri hizmetlerine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd, 2016	Fayda
S4.3.	Yeni Ürünler Hakkında Bilgi	İşletmelerin piyasaya sunacağı yeni ürün ve hizmetlere ilişkin bilgilendirme bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd, 2016	Fayda

S4.4.	Ürün ve Hizmetler Hakkında Bilgi	İşletmenin mevcut ürün ve hizmetleri hakkında yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-PR3 (Aras vd, 2016)	Fayda
S4.5.	Ürün ve Hizmetlerin Etiketlenmesi Hakkında Bilgi	İşletmelerin ürün ve hizmetlerinin prosedürlere uygun olarak etiketlenmesine ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-PR3	Fayda
S4.6.	Müşteri/Tüketici Şikayetleri Hakkında Düzenlemeler,Müşteri Şikayetlerinin Dinlenmesi ve Çözümü ile ilgili Açıklamalar	İşletmelerin müşteri şikayetleri ve şikayetlerin çözümüne ilişkin yaptıkları açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-PR6, (Aras vd, 2016), Özbay ve Selvi (2014), Küçükgergerli, 2017.	Fayda
S4.7.	Ürün ve Hizmetler için Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Hakkında Bilgi	İşletmelerin ürün ve hizmetlerine ilişkin ar-ge faaliyetleri bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Aras vd, 2016.	Fayda
S4.8.	Patent Alımı Hakkında Bilgi	İşletmelerin üretim süreci sonunda elde ettiği patentlere ilişkin açıklamaları bu kriter altında değerlendirilmiştir.		Fayda
S4.9.	Müşteri Bilgi Gizliliği Hassasiyeti Hakkında Bilgi	İşletmelerin müşteri bilgilerinin gizliliğine ilişkin hassasiyetleri, bu konuda aldıkları tedbirler, sahip oldukları sertifikalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	GRI G4-PR8	Fayda
S4.10.	Satış Sonrası Hizmet	İşletmelerin satış sonrası hizmetleri, garanti, servis, bakım, taşıma kurulum gibi hizmetleri gerçekleştirme durumlarına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Caux İlkeleri, Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017, Aras vd, 2016.	Fayda
S4.11.	Kalite Yönetim Sistemi ISO 90001	İşletmenin, ISO90001 Belgesine sahip olup olmadığına ilişkin açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	Özbay, 2013, Küçükgergerli, 2017.	Fayda
S4.12.	Sektöre İlişkin Diğer Kalite Sertifikaları	İşletmenin sektörüne ilişkin ISO 90001 dışındaki diğer kalite belgeleri ile ilgili açıklamalar bu kriter altında değerlendirilmiştir.	OECD Çok Uluslu Şirketler Rehberi, GRI, FTSE 4 Good Index, UN Global Compact, Özbay ve Selvi, 2014, Küçükgergerli, 2017.	Fayda

EK-1.3.3. Sosyal Performans Göstergeleri Puan Tablosu

SOSYAL PERFORMANS GÖSTERGELERİ		PUANLAMA		
S1.TOPLUMA KATKI AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		Performans Göstergeleri kendi içerisinde "0", "1" ve "2" Puan Olmak Üzere Ağırlıklandırılmıştır.		
S1.1	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetleri/Projeleri	0: Bulunmamaktadır.	1: Bulunmaktadır.	
S1.2.	Yolsuzluk ve Rüşvetle Mücadele	0: Açıklama/Politika Bulunmamaktadır.	1: Mücadele Önlemi Alınmıştır.	
S1.3.	Sosyal Yatırımlar	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Destek Sağlanmaktadır	2: Yatırım Yapılmaktadır.
S1.4.	KSS Ödülleri	0: Açıklama/Ödül Bulunmamaktadır.	1: Ödül Bulunmaktadır.	
S1.5.	Bağışlar ve Sponsorluklar	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Bağış ve Sponsorluk Yapılmaktadır.	
S2.YÖNETİMSEL AÇIKLAMALAR İLE İLGİLİ GÖSTERGELER				
S2.1.	Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: İlkelere uyum açıklamaları bulunmaktadır.	2: Uyum Raporu Hakkında Bilgilendirme Yapılmıştır.
S2.2.	Kurumsal Yönetim Endeksi	0: Açıklama /Endeks Notu Bulunmamaktadır.	1: Endeks Notu Açıklanmıştır.	
S2.3.	Sürdürülebilirlik Alanında Küresel Anlaşmalara Üyelik	0: Açıklama/Üyelik Bulunmamaktadır.	1: üyelikler bulunmaktadır.	
S2.4.	Organizasyon Yapısında Sürdürülebilirlik	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S2.5.	BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Uyumluluk Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S2.6.	Menfaat Grupları ile İlişkileri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Menfaat grupları ile iletişim açıklamaları mevcuttur.	2: Menfaat gruplarının katılım açıklamaları mevcuttur.
S2.7.	Sektör/Endüstri İş birlikleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S2.8.	Kurumsal Risk Yönetimi Açıklamaları	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	2:ISO 31000 Standardına Sahiptir.
S3.İNSAN KAYNAKLARI AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		0: Açıklama Bulunmamaktadır.		
S3.1.	İnsan Kaynakları Politikası ve İnsan Kaynaklarına Verilen Önem Hakkında Bilgi	0: Açıklama/Politika Bulunmamaktadır.	1: Açıklama/Politika bulunmaktadır.	
S3.2	Çalışan Demografisi Hakkında Bilgi (Çalışan sayısı, yaşı, kıdemi, cinsiyeti, eğitim durumu)	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.3	Doğum İzni Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	2: Kadın ve erkek çalışanlar için doğum izni nedeniyle ek imkanlar

				bulunmaktadır (ör: kreş)
S3.4.	Çalışanların Katıldığı Eğitimlerin Niteliği ve Niceliği Hakkında Yapılan Açıklamalar	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Sınırlı Açıklama bulunmaktadır.	2: Eğitim niteliği ve niceliğine ilişkin kapsamlı açıklama bulunmaktadır.
S3.5.	Çalışanlara Verilen Sürdürülebilirlik Eğitimleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.6.	Çalışan Yetenek Yönetimi Programları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.7.	Üst Düzey Yönetici Profili	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.6.	Çalışan Performans Değerlendirme Programları Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.9.	Çalışan Etik ve Ahlakına Verilen Önem Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.10	Çalışan Devir Oranı Hakkında Bilgi	0: Açıklama/Belge Bulunmamaktadır.	1: Belge bulunmaktadır.	
S3.11	Çalışan Bağlılığının Sağlanmasına Yönelik Faaliyetler Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.12.	Çalışan Ödül Sistemleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.13.	Mesai Ücretleri ve Ek Ödenekler Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Mesai Ücretleri Açıklamaları Bulunmaktadır.	2: Ek ödenek açıklamaları da bulunmaktadır.
S3.14.	Fiziki Çalışma şartları OHSAS 16001 Belgesi	0: Açıklama /Belge Bulunmamaktadır.	1: Belge bulunmaktadır.	
S3.15.	Engelli Çalışanlar Hakkında Bilgi	0: Engelli çalışan bulunmamaktadır.	1: Engelli çalışan mevcuttur.	2: Engelli çalışana yönelik pozitif ayrımcılık mevcuttur.
S3.16.	Çalışanlara Sağlanan Sosyal İmkanlar Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.17.	Sendika Hakkı ve Toplu Sözleşme Olanağı Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.18	Çalışanlara İlişkin Resmi Şikayet Mekanizması	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.19.	Tedarikçilerin İş gücü Uygulamaları Bakımından Değerlendirilmesi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.20	Kadın Çalışanlara İş hayatında Sağlanan Fırsat Eşitliği Hakkında Açıklamalar	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.21.	Kadın Çalışanlara Yönelik Pozitif Ayrımcılık Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.22.	Kaza İstatistikleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S3.23.	İnsan Hakları Prosedürleri ve Politikaları Konusunda Çalışanların Bilgilendirilmesi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.ÜRÜN SORUMLULUĞU AÇIKLAMALARI İLE İLGİLİ GÖSTERGELER		0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	

S4.1	Müşteri/Tüketici Memnuniyetinin Sağlanmasına Yönelik Uygulamalar Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.2.	Müşteri Hizmetleri ve Tesisleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.3.	Yeni Ürünler Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.4.	Ürün ve Hizmetler Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.5.	Ürün ve Hizmetlerin Etiketlenmesi Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.6.	Müşteri/Tüketici Şikayetleri Hakkında Düzenlemeler, Müşteri Şikayetlerinin Dinlenmesi ve Çözümü ile ilgili Açıklamalar	0: Açıklama/Hizmet Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.7.	Ürün ve Hizmetler için Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.8.	Patent Alımı Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.9.	Müşteri Bilgi Gizliliği Hassasiyeti Hakkında Bilgi	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	2: ISO 270001 Sertifikası Bulunmaktadır
S4.10.	Satış Sonrası Hizmet	0: Açıklama Bulunmamaktadır.	1: Açıklama bulunmaktadır.	
S4.11.	Kalite Yönetim Sistemi ISO 90001	0: Açıklama /Belge Bulunmamaktadır.	1: Belge bulunmaktadır.	
S4.12.	Sektöre İlişkin Diğer Kalite Sertifikaları	0: Açıklama /Belge Bulunmamaktadır.	1: Belge bulunmaktadır.	

EK.1.4. Finansal Performans Göstergeleri ve Normalizasyon Yönleri

FİNANSAL GÖSTERGELER ve SEMBOLLERİ	AÇIKLAMALAR/FORMÜLLER	REFERANSLAR	NORMALİZASYON YÖNLERİ
Cari Oran (L1)	$[\text{Dönen Varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}] * 100$	Pave ve Krausz 1996, Aytekin ve Erol, 2018, Akyüz ve Yeşil, 2017	>2
Likidite Oranı (L2)	$[\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}] * 100$	Pave ve Krausz 1996, Akyüz ve Yeşil, 2017	>1
Nakit Oran (L3)	Hazır Değerler/Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	Akyüz ve Yeşil, 2017	>0,2
Aktif Devir Hızı (F1)	Net Satışlar/Aktif Toplamı	Aytekin ve Erol,2018	Fayda
Alacak Devir Hızı (F2)	Net Satışlar / (Kısa+Uzun Vadeli Ticari Alacaklar)	Aytekin ve Erol,2018	Fayda
Duran Varlık Devir Hızı (F3)	Net Satışlar/Duran Varlıklar	Aytekin ve Erol,2018	Fayda
Dönen Varlık Devir Hızı (F4)	Net Satışlar/Dönen Varlıklar	Aytekin ve Erol,2018	Fayda
Maddi Duran Varlık Devir Hızı (F5)	Net Satışlar/Maddi Duran Varlık (Net)	Kurnaz ve Kestane,2016,	Fayda
Stok Devir Hızı (F6)	Satışların Maliyeti/ [(Cari Yıl Stoku+Önceki Yıl Stoku) /2]	Akyüz ve Yeşil, 2017	Fayda
Öz Kaynak Devir Hızı (F7)	Net Satışlar / Öz Kaynak	Akyüz ve Yeşil, 2017	Fayda
Net İşletme Sermayesi Devir Hızı (F8)	Net Satışlar/Dönen Var.-Kısa Vade.Y.K.		Fayda
Duran Varlık/Aktif Toplamı (%) (M1)	Duran Varlık /Aktif Toplamı (%)	Özkan, 2017,	Fayda
Dönen Varlık/Aktif Toplamı (%) (M2)	Dönen Varlık /Aktif Toplamı (%)	Özkan, 2017,	Fayda
Kaldıraç Oranı (%) (M3)	Toplam Yabancı Kaynak/Aktif Toplamı	Aytekin ve Erol, 2018, Akyüz ve Yeşil, 2017, Özbay,2013	Fayda
Kısa Vadeli Borç/Toplam Borç (%) (M4)	Kısa Vadeli Borç/Toplam Borç (%)	Waddock ve Graves, 1997	Maliyet
Maddi D. Varlık/Devamlı Sermaye (M5)	Maddi D. Varlık/Devamlı Sermaye		Fayda
Net Dönem Kârı/Toplam Aktifler (%) (M6)	Net Dönem Kârı/Toplam Aktifler (%)	Yılmaz, Kaygın ve Gerekan,2016	Fayda
Uzun Vadeli Borç/Toplam Borç (%) (M7)	Uzun Vadeli Borç/Toplam Borç (%)	Waddock ve Graves, 1997	Maliyet
Brüt Kâr Marjı (K1)	Brüt Satış Kârı/Net Satış		Fayda
Esas Faaliyet Kâr Marjı (%) (K2)	Esas Faaliyet Kârı/Net Satış		Fayda

Net Kâr Marjı (%) (K3)	Net Kâr/Net Satışlar	Curan, 2005, Aytekin ve Erol,2018	Fayda
Aktif Kârlılığı (%) (K4)		Pave ve Krausz 1996Özkan, 2017, Akyüz ve Yeşil, 2017, Özbay,2013	Fayda
Öz Kaynak Kârlılığı (%) (K5)	Net Kâr/Toplam Aktif		
	Net Kâr/Öz Kaynak	Pave ve Krausz 1996Özbay,2013	Fayda
Aktif Büyüme Oranı (%) (B1)	$((\text{Cari Dönem Aktif Toplamı}-\text{Önceki Dönem Aktif Toplamı}) / \text{Önceki D. Aktif Toplamı}) * 100$	Özkan, 2017,	Fayda
Net Kâr Büyümesi (%) (B2)	$((\text{*Cari Dönem Net Kârı}-\text{Önceki Dönem Net Kârı}) / \text{Önceki Dönem Net Kârı}) * 100$	Özkan, 2017,	Fayda
Öz Kaynak Büyümesi (%) (B3)	$((\text{Cari Dönem Öz Kaynak}-\text{Önceki D. Öz Kaynak}) / \text{Önceki D. Öz Kaynak}) * 100$	Özkan, 2017,	Fayda
Net Satış Büyümesi (%) (B4)	$((\text{Cari Dönem Net S.Önceki D. Net. S.}) / \text{Önceki D. Net S.}) * 100$	Kurnaz ve Kestane,2016,	Fayda
Fiyat/Kazanç Oranı (P1)	Hisse Fiyatı / Hisse Başına Kâr	Kurnaz ve Kestane,2016, Düzer, 2018	Maliyet
Hisse Başına Kazanç (P2)	Net Kâr/Hisse Senedi Sayısı	Kurnaz ve Kestane,2016,	Fayda
Piyasa Değeri/Defter Değeri (P3)	Piyasa Değeri / Defter Değeri	Kurnaz ve Kestane,2016, Düzer, 2018	Maliyet
Piyasa Değeri (P4)		Shloma,2009	Fayda
Yaklaşık Tobin Q (P5). Yaklaşık Tobin Q: Bir işletmenin borç ve öz kaynaklarının piyasa değerinin, varlıkların cari yerine koyma maliyetini gösteren orandır.	$(MV+DEBT) / TA$ MV: Piyasa Değeri, DEBT: İşletmenin Kısa Vadeli Borçları-dönen varlıkları+ uzun vadeli borçları, TA: İşletme aktif toplamının defter değeri	Lo ve Sheu, 2007, kim ve Statman,2012, Küçükgergerli, 2017,	Fayda

EK-2. 2014-2017 Yılı Finansal Performans Göstergeleri Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı İstatistikler				
	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Cari Oran	,63829	4,3019	1,7522	,7978
Likidite oranı	,38506	3,6697	1,1991	,6961
Nakit oran	,01280	2,3347	0,5423	,5714
Aktif devir hızı	,40659	2,1097	0,9955	,3974
Alacak devir hızı	2,13891	233,8900	9,3007	27,0027
Duran varlık devir hızı	,53111	6,4784	2,5562	1,6039
Dönen varlık devir hızı	1,00302	5,6817	1,9604	,8317
Maddi varlık devir hızı	,82236	75,9055	5,9537	9,3409
Stok devir hızı	,24166	20,3816	8,3160	4,6577
Öz kaynak devir hızı	,05131	6,8567	2,9572	1,7758
İşletme sermayesi devir hızı	-875,46654	80,7909	-7,5416	108,6207
Duran varlık aktif toplamı	18,73800	77,6401	47,1023	15,9464
Dönen varlık aktif toplamı	22,35986	81,2620	52,8977	15,9464
Kaldıraç oranı	17,73505	167,6580	59,8873	24,9254
Kısa vadeli borç toplam borç	24,84806	92,4450	60,2841	15,5309
Maddi varlık devamlı sermaye	,92345	94,0905	36,8422	26,7705
Net dönem kârı toplam aktifler	-1,64839	63,1664	8,5420	8,2301
Uzun vadeli borç toplam borç	7,55503	75,1519	39,7159	15,5309
Brüt kâr marjı	2,27471	43,8242	22,6809	9,0515
Esas faaliyet kâr marjı	-1,06860	25,0117	10,5943	5,5567
Net kâr marjı	-3,28951	1414,2410	28,1076	165,7981
Aktif kârlılığı	-1,64839	127,3191	9,5343	14,9803
Öz kaynak kârlılığı	-4,35725	52,8385	20,4759	12,1603
Aktif büyüme oranı	-10,15799	44,1472	18,8603	11,3272
Net kâr büyümesi	-736,89100	7265,2021	128,5555	879,6515
Öz kaynak büyümesi	-20,50217	73,4871	14,5408	15,2683
Net satış büyümesi	-12,12363	43,4971	13,1068	11,6912
Fiyat kazanç oranı	3,62034	612,1265	25,4765	72,2552
Hisse başına kâr	-,55996	15,2200	1,8275	2,5231
Piyasa değeri	544000000	350700000000	253789417844,89	659738326789,19
Piyasa değeri defter değeri	,87353	13,1776	2,9753	2,2707
Yaklaşık tobinq	,34582	2,0853	1,0698	,4732

EK-3. 2014-2017 Yılı Finansal Performans Entropi Değerleri

Finansal Temel ve Alt Boyutlar	2014 Yılı Entropi ile Elde Edilen Değerler	2015 Yılı Entropi ile Elde Edilen Değerler	2016 Yılı Entropi ile Elde Edilen Değerler	2017 Yılı Entropi ile Elde Edilen Değerler
Likidite Oranları	0,1302	0,0874	0,1859	0,0638
<i>Cari Oran</i>	0,3227	0,3842	0,2274	0,3007
<i>Likidite Oranı</i>	0,3462	0,2999	0,3865	0,2813
<i>Nakit Oran</i>	0,331	0,3159	0,3861	0,418
Faaliyet Oranları	0,1295	0,086	0,122	0,1091
<i>Aktif Devir Hızı</i>	0,1013	0,1511	0,1126	0,1053
<i>Alacak Devir Hızı</i>	0,1013	0,1824	0,188	0,1379
<i>Duran Varlık Devir Hızı</i>	0,1112	0,1714	0,0662	0,2681
<i>Dönen Varlık Devir Hızı</i>	0,1017	0,0805	0,1221	0,0844
<i>Maddi Duran Varlık Devir Hızı</i>	0,1076	0,0884	0,0976	0,0655
<i>Stok Devir Hızı</i>	0,2404	0,1231	0,1259	0,0968
<i>Öz kaynak Devir Hızı</i>	0,1018	0,0826	0,1555	0,1622
<i>İşletme Sermayesi Devir Hızı</i>	0,1347	0,1206	0,1321	0,0797
Mali Yapı Oranları	0,1314	0,1655	0,1651	0,1391
<i>Duran Varlık/Aktif Toplamı</i>	0,1113	0,1653	0,1293	0,1896
<i>Dönen Varlık/Aktif Toplamı</i>	0,1263	0,1771	0,2034	0,1748
<i>Kaldıraç Oranı</i>	0,1229	0,2013	0,1922	0,0678
<i>Kısa Vadeli Borç/Toplam Borç</i>	0,2207	0,124	0,1812	0,1794
<i>Maddi Duran Varlık/Devamlı sermaye</i>	0,1089	0,1067	0,0678	0,1677
<i>Net Dönem Kârı/Toplam Aktif</i>	0,1202	0,1425	0,1108	0,0563
<i>Uzun vadeli Borç/Toplam Borç</i>	0,1897	0,0831	0,1152	0,1644
Kârlılık Oranları	0,3188	0,1461	0,131	0,2542
<i>Brüt Kâr Marjı</i>	0,1527	0,2069	0,2301	0,2808
<i>Esas Faaliyet Kâr Marjı</i>	0,2767	0,1784	0,1541	0,1725
<i>Net Kâr Marjı</i>	0,1526	0,1971	0,2325	0,0942
<i>Aktif Kârlılığı</i>	0,1688	0,1925	0,2155	0,0954
<i>Öz Kaynak Kârlılığı</i>	0,2492	0,2252	0,1678	0,3571
Büyüme Oranları	0,1298	0,223	0,1877	0,349
<i>Aktif Büyüme Oranı</i>	0,2017	0,2127	0,2318	0,167
<i>Öz kaynak Büyüme Oranı</i>	0,2599	0,3136	0,1783	0,5
<i>Net Kâr Büyüme Oranı</i>	0,3065	0,2758	0,4344	0,0909
<i>Net Satış Büyüme Oranı</i>	0,2318	0,198	0,1555	0,242
Piyasa Temelli Oranlar	0,1603	0,292	0,2084	0,0848
<i>Fiyat/Kazanç Oranı</i>	0,1647	0,1249	0,1693	0,4721
<i>Hisse Başına Kâr</i>	0,1551	0,1248	0,1053	0,0444
<i>Piyasa Değeri/Defter Değeri</i>	0,1648	0,1939	0,1603	0,0781
<i>Piyasa Değeri</i>	0,3374	0,1353	0,5075	0,4055
<i>Yaklaşık Tobin Q</i>	0,1779	0,4211	0,0576	

EK 4. 2014 Yılı İşletmelerinin Ekonomik Çevresel ve Sosyal Temel ve Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan Entropi Analizleri

EK4.1. 2014 Yılı Ekonomik Performans Alt Boyutları için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı içerik analizi açıklama tablosundaki veriler kullanılarak işletmelerin ekonomik alt boyutları için entropi yöntemiyle ağırlıklandırma yapılmıştır.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Arçelik	2	10
Tofaş	3	11
Tüpraş	3	8

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda oluşturulan yeni matris aşağıda ifade edildiği gibidir:

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Arçelik	1	0,3333
Tofaş	0	0
Tüpraş	0	1

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Arçelik	1	0,25
Tofaş	0	0
Tüpraş	0	0,75

Daha sonra ise kriter j 'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, \ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq e_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j 'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Arçelik	0	-1,3863
Tofaş	0	0
Tüpraş	0	-0,2877

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek entropi ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Ekonomik Performans Alt Boyut Kriter Ağırlıkları

	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Entropi	0,6720	0,3280

2014 yılında ekonomik performans temel boyutları olan dolaylı ekonomik etkiler alt boyutu için 0,67, ekonomik performans alt boyutu için 0,328 ağırlıkları elde edilmiştir.

EK.4.2. 2014 Yılı Çevresel Performans Alt Boyutları için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı içerik analizi açıklama tablosundaki veriler kullanılarak işletmelerin çevresel performans alt boyutları için entropi yöntemiyle ağırlıklandırma yapılmıştır.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
Arçelik	6	22	6
Tofaş	6	22	3
Tüpraş	8	18	3

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda oluşturulan yeni matris aşağıda ifade edildiği gibidir:

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
Arçelik	1	0	0
Tofaş	1	0	1
Tüpraş	0	1	1

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
Arçelik	0,5	0	0
Tofaş	0,5	0	0,5
Tüpraş	0	1	0,5

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
Arcelik	-0,6932	0	0
Tofaş	-0,6932	0	-0,69315
Tüpraş	0	0	-0,69315

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek kriter ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Çevresel Performans Alt Boyut Kriter Ağırlıkları

	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
Entropi	0,21233	0,5753	0,21233

EK.4.3. 2014 Yılı Sosyal Performans Alt Boyutları için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı içerik analizi açıklama tablosundaki veriler kullanılarak işletmelerin sosyal performans alt boyutları için entropi yöntemiyle ağırlıklandırma yapılmıştır.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Arcelik	6	8	18	11
Tofaş	4	7	15	9
Tüpraş	4	6	18	11

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda oluşturulan yeni matris aşağıda ifade edildiği gibidir:

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Arcelik	0	0	0	0
Tofaş	1	0,5	1	1
Tüpraş	1	1	0	0

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Arcelik	0	0	0	0
Tofaş	0,5	0,3333333	1	1
Tupraş	0,5	0,6666667	0	0

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Arcelik	0	0	0	0
Tofaş	-0,69315	-1,0986	0	0
Tupraş	-0,69315	-0,4055	0	0

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek entropi ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Sosyal Performans Alt Boyut Kriter Ağırlıkları

	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Entropi	0,1323	0,1508	0,3585	0,3585

EK.5. 2014 Yılı İşletmelerinin Ekonomik Çevresel ve Sosyal Temel ve Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan TOPSIS Analizleri

EK.5.1. 2014 Yılı Ekonomik Performans Alt Boyutları için TOPSIS Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

Alt boyutlar için TOPSIS aşamasında kullanılacak olan entropi değerlerine EK4.1., EK4.2 ve EK4.3.'teki hesaplamalarla ulaşıldıktan sonra, alt boyutlar için TOPSIS analizi yapılarak her bir işletme için Ci değerlerine ulaşılır. Bu değerler, temel boyutlara ilişkin entropi değerlerini belirlerken, alternatiflerin alacağı değerler olacaktır.

1. Adım: Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları, sütunlarda ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır. Karar verici tarafından oluşturulan A matrisi başlangıç matrisi olarak tanımlanmaktadır ve aşağıdaki gibi gösterilmektedir. Bu araştırmada karar matrisinin satırlarını üstünlükleri sıralanmak istenen 2014 yılı sürdürülebilirlik endeksi imalat işletmeleri sütunlarını ise karar vermede kullanılacak olan ekonomik performans alt boyutları oluşturmaktadır.

Karar Matrisi

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Arcelik	2	10
Tofaş	3	11
Tüpraş	3	8

2. Adım: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Bu adımda karşılaştırılabilir ölçek elde edilmek üzere, her kritere ait değerler o kriterlerin kareleri toplamının kareköküne bölünerek normalleştirilir.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n \quad (1)$$

Normalize Edilmiş Karar Matrisi

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Arcelik	0,42640	0,59235
Tofaş	0,63960	0,65158
Tüpraş	0,63960	0,47388

3. Adım: Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Bu adımda daha önce entropi yöntemiyle belirlenen kriter değerleri sütunlardaki her bir eleman ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir. EK 7.1.'de 4. Adım sonrası bulunan kriter ağırlıkları aşağıda ifade edilmiştir. Bu değerler her bir satır elemanı ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi oluşturulur.

2014 Yılı Ekonomik Performans Alt Boyut Kriter Ağırlıkları

	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Entropi	0,6720	0,3280

Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
Arcelik	0,2865	0,1943
Tofaş	0,4298	0,2137
Tüpraş	0,4298	0,1554

4. Adım: Pozitif İdeal ve Negatif İdeal Çözümlerin Belirlenmesi

Bu adımda pozitif ve negatif ideal değer setleri belirlenir. Ağırlıklandırılmış matriste her sütundaki maksimum ve minimum değerler tespit edilir.

$$A^+ = (V_1^+, V_2^+, V_3^+, \dots, V_n^+) \text{ (maksimum değerler)}$$

$$A^- = (V_1^-, V_2^-, V_3^-, \dots, V_n^-) \text{ (minimum değerler)}$$

İşletmeler	Ekonomik Performans Alt Boyutları	
	Dolaylı Ekonomik Etkiler	Ekonomik Performans
MAK	0,4298	0,21373
MIN	0,2865	0,15544

5. Adım: İdeal Çözüme Göre Yakınlığın Hesaplanması

Bu adımda maksimum ve minimum ideal noktalara olan uzaklık değerleri aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$S_i^+ = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

Burada hesaplanacak olan S_i^+ ve S_i^- sayısı alternatif sayısı kadar olmaktadır.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-
Arcelik	0,14458	0,0389
Tofaş	0	0,1547
Tüpraş	0,0583	0,14327

6. Adım: İdeal Çözüme Yakınlığın Hesaplanması ve Sıralama

Her bir karar noktasının ideal çözüme göreli yakınlığının C_i^* hesaplanmasında ideal ve negatif ayırım ölçülerinden yararlanılmaktadır. Burada kullanılan ölçüt, negatif ideal ayırım ölçüsünün toplam ayırım

ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme görelî yakınlık değeri nin hesaplanması aşağıdaki formül yardımıyla gerçekleştirilir.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

Formüldeki C_i^+ değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında değeri almaktadır. $C_i^* =1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^* =0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını göstermektedir. TOPSIS'in bu son aşamasında, elde edilen değeri büyük lük sırasına göre dizilerek alternatiflerin önem sıraları belirlenmektedir. Belirlenen yakınlık değeri büyükten küçüğe sıralanarak alternatiflerin sıralaması yapılır. Sıralamada öncelik ideal çözüme olan yüksek yakınlık anlamına gelmektedir.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-	C_i	Sıralama
Arcelik	0,14458	0,0389	0,21185	3
Tofaş	0	0,1547	1	1
Tüpraş	0,0583	0,14327	0,7108	2

Bu hesaplama sonucunda 2014 yılı işletmelerinin ekonomik performans sıralamasını görmek mümkündür.

EK5.2. 2014 Yılı Çevresel Performans Alt Boyutları için TOPSIS Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

Alt boyutlar için TOPSIS aşamasında kullanılacak olan entropi değerlerine ulaşıldıktan sonra, alt boyutlar için TOPSIS analizi yapılarak her bir işletme için C_i değerlerine ulaşılır. Bu değerler, temel boyutlara ilişkin entropi değerlerini belirlerken, alternatiflerin alacağı değerler olacaktır.

1. Adım: Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları, sütunlarda ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır. Karar verici tarafından oluşturulan A matrisi başlangıç matrisi olarak tanımlanmaktadır ve aşağıdaki gibi gösterilmektedir. Bu araştırmada karar matrisinin satırlarını üstünlükleri sıralanmak istenen 2014 yılı sürdürülebilirlik endeksi imalat işletmeleri sütunlarını ise karar vermede kullanılacak olan çevresel performans alt boyutları oluşturmaktadır.

Karar Matrisi

İşletmeler	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
<i>Arçelik</i>	6	22	6
<i>Tofaş</i>	6	22	3
<i>Tüpraş</i>	8	18	3

2. Adım: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Bu adımda karşılaştırılabilir ölçek elde edilmek üzere, her kritere ait değerler o kriterlerin kareleri toplamının kareköküne bölünerek normalleştirilir.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n \quad (1)$$

İşletmeler	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
<i>Arçelik</i>	0,51449576	0,612056	0,816497
<i>Tofaş</i>	0,51449576	0,612056	0,408248
<i>Tüpraş</i>	0,68599434	0,500773	0,408248

3. Adım: Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Bu adımda daha önce entropi yöntemiyle belirlenen kriter ağırlıkları sütunlardaki her bir eleman ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir. Aşağıda ifade edilen **EK 7.2.**'de 4. Adım sonrası bulunan entropi değerleri her bir satır elemanı ile çarpılarak Ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir.

	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
Entropi	0,21234	0,5753	0,21233

Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

İşletmeler	Çevresel Performans Alt Boyutları		
	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
Arçelik	0,1092461	0,352133	0,173372
Tofaş	0,1092461	0,352133	0,086686
Tüpraş	0,14566147	0,288109	0,086686

4. Adım: Pozitif İdeal ve Negatif İdeal Çözümlerin Belirlenmesi

Bu adımda pozitif ve negatif ideal değer setleri belirlenir. Ağırlıklandırılmış matriste her sütundaki maksimum ve minimum değerler tespit edilir.

$$A^+ = (V_1^+, V_2^+, V_3^+, \dots, V_n^+) \text{ (maksimum değerler)}$$

$$A^- = (V_1^-, V_2^-, V_3^-, \dots, V_n^-) \text{ (minimum değerler)}$$

	Enerji Tüketimi ve Tasarrufu	Doğal Çevre	Ürün ve Hizmet
MAK	0,14566	0,352133	0,173372
MIN	0,10925	0,288109	0,086686

5. Adım: Ayrım Ölçülerinin Hesaplanması

Bu adımda maksimum ve minimum ideal noktalara olan uzaklık değerleri aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$S_i^+ = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

Burada hesaplanacak olan S_i^+ ve S_i^- sayısı alternatif sayısı kadar olmaktadır.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-
Arçelik	0,03641537	0,107766
Tofaş	0,09402407	0,064024
Tüpraş	0,10776614	0,036415

6. Adım: İdeal Çözüme Göre Yakınlığın Hesaplanması ve Sıralama

Her bir karar noktasının ideal çözüme görelî yakınlığının C_i^* hesaplanmasında ideal ve negatif ayrım ölçülerinden yararlanılmaktadır. Burada kullanılan ölçüt, negatif ideal ayrım ölçüsünün toplam ayrım ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme görelî yakınlık değerinin hesaplanması aşağıdaki formül yardımıyla gerçekleştirilir.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

Formüldeki C_i^+ değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında değer almaktadır. $C_i^* = 1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^* = 0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını göstermektedir. TOPSIS'in bu son aşamasında, elde edilen değerler büyüklük sırasına göre dizilerek alternatiflerin önem sıraları belirlenmektedir. Belirlenen yakınlık değerleri büyükten küçüğe sıralanarak alternatiflerin sıralaması yapılır. Sıralamada öncelik ideal çözüme olan yüksek yakınlık anlamına gelmektedir.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-	C_i	Sıralama
<i>Arçelik</i>	0,03641537	0,107766	0,747434	1
<i>Tofaş</i>	0,09402407	0,064024	0,405093	2
<i>Tüpraş</i>	0,10776614	0,036415	0,252566	3

Bu hesaplama sonucunda 2014 yılı işletmelerinin çevresel performans sıralamasını görmek mümkündür.

EK.5.3. 2014 Yılı Sosyal Performans Alt Boyutları için TOPSIS Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

Alt boyutlar için TOPSIS aşamasında kullanılacak olan entropi değerlerine ulaşıldıktan sonra, alt boyutlar için TOPSIS analizi yapılarak her bir işletme için C_i değerlerine ulaşılır. Bu değerler, temel boyutlara ilişkin entropi değerlerini belirlerken, alternatiflerin alacağı değerler olacaktır.

1. Adım: Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları, sütunlarda ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır. Karar verici tarafından oluşturulan A matrisi başlangıç matrisi olarak tanımlanmaktadır ve aşağıdaki gibi gösterilmektedir. Bu araştırmada karar matrisinin satırlarını üstünlükleri sıralanmak istenen 2014 yılı sürdürülebilirlik endeksi imalat işletmeleri sütunlarını ise karar vermede kullanılacak olan sosyal performans alt boyutları oluşturmaktadır.

Karar Matrisi

İşletmeler	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Arcelik	6	8	18	11
Tofaş	4	7	15	9
Tüpraş	4	6	18	11

2. Adım: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Bu adımda karşılaştırılabilir ölçek elde edilmek üzere, her kritere ait değerler o kriterlerin kareleri toplamının kareköküne bölünerek normalleştirilir.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n$$

Normalize Edilmiş Karar Matrisi

İşletmeler	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Arcelik	0,727607	0,655386	0,609208	0,424967
Tofaş	0,485071	0,573462	0,507673	0,347700
Tupraş	0,485071	0,491539	0,609208	0,424967

3. Adım: Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Bu adımda daha önce entropi yöntemiyle belirlenen kriter ağırlıkları sütunlardaki her bir eleman ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir. Aşağıda ifade edilen EK 6.3.'de 4. Adım sonrası bulunan entropi değerleri her bir satır elemanı ile çarpılarak Ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir.

Sosyal Performans Alt Boyutları				
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Entropi	0,1323	0,1508	0,3585	0,3585

Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

İşletmeler	Sosyal Performans Alt Boyutları			
	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
Arçelik	0,09626	0,09882	0,21838	0,15233
Tofaş	0,06417	0,08646	0,18198	0,12464
Tüpraş	0,06417	0,07411	0,21838	0,15233

4. Adım: Pozitif İdeal ve Negatif İdeal Çözümlerin Belirlenmesi

Bu adımda pozitif ve negatif ideal değer setleri belirlenir. Ağırlıklandırılmış matriste her sütundaki maksimum ve minimum değerler tespit edilir.

$$A^+ = (V_1^+, V_2^+, V_3^+, \dots, V_n^+) \text{ (maksimum değerler)}$$

$$A^- = (V_1^-, V_2^-, V_3^-, \dots, V_n^-) \text{ (minimum değerler)}$$

	Topluma Katkı	Yönetimsel	İnsan Kaynaklarının Gelişimi	Ürün Sorumluluğu
MAK	0,09626	0,09882	0,21838	0,15233
MIN	0,06417	0,07411	0,18198	0,12464

5. Adım: Ayrım Ölçülerinin Hesaplanması

Bu adımda maksimum ve minimum ideal noktalara olan uzaklık değerleri aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$S_i^+ = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

Burada hesaplanacak olan S_i^+ ve S_i^- sayısı alternatif sayısı kadar olmaktadır.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-
Arçelik	0	0,0611
Tofaş	0,0572	0,0124
Tüpraş	0,0405	0,0457

6. Adım: İdeal Çözüme Göre Yakınlığın Hesaplanması ve Sıralama

Her bir karar noktasının ideal çözüme göreli yakınlığının C_i^* hesaplanmasında ideal ve negatif ayrım ölçülerinden yararlanılmaktadır. Burada kullanılan ölçüt, negatif ideal ayrım ölçüsünün toplam ayrım ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme göreli yakınlık değerinin hesaplanması aşağıdaki formül yardımıyla gerçekleştirilir.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

Formüldeki C_i^* değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında değer almaktadır. $C_i^*=1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^*=0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını göstermektedir. TOPSIS'in bu son aşamasında, elde edilen değerler büyüklük sırasına göre dizilerek alternatiflerin önem sıraları belirlenmektedir. Belirlenen yakınlık değerleri büyükten küçüğe sıralanarak alternatiflerin sıralaması yapılır. Sıralamada öncelik ideal çözüme olan yüksek yakınlık anlamına gelmektedir.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-	C_i	Sıralama
<i>Arçelik</i>	0	0,0611	1	1
<i>Tofaş</i>	0,0572	0,0124	0,1775	3
<i>Tüpraş</i>	0,0405	0,0457	0,5304	2

Bu hesaplama sonucunda 2014 yılı işletmelerinin sosyal performans sıralamasını görmek mümkündür.

EK.6. Temel Boyutlar için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı temel boyutları (ekonomik, çevresel ve sosyal) için entropi değerleri aşağıda ifade edilen adımlarla hesaplanmıştır. Burada karar matrisini oluşturan alternatiflerin değeri **EK5.1.**, **EK 5.2** ve **EK 5.3.**'te hesaplanan TOPSIS C_i değerleridir. Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Oluşturulması

İşletmeler	2014 Yılı Temel Boyutlar		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Arçelik	0,2118	1	0,7474
Tofaş	1	0,1775	0,4051
Tüpraş	0,7108	0,5304	0,2526

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda oluşturulan yeni matris aşağıda ifade edildiği gibidir:

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	2014 Yılı Temel Boyutlar		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Arçelik	1	0	0
Tofaş	0	1	0,691784
Tüpraş	0,366935	0,570987	1

3. Adım: Tüm Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	2014 Yılı Temel Boyutlar		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Arçelik	-0,22867	0	0
Tofaş	0	-0,28753	-0,36567
Tüpraş	0	-0,36785	-0,31079

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek entropi ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Yılı Temel Boyutlar Kriter Ağırlıkları

	2014 Yılı Temel Boyutlar		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
<i>Entropi</i>	0,5013	0,2554	0,2433

EK4 (Ek4.1, Ek4.2 ve Ek4.3), EK5 (Ek5.1, Ek5.2 ve Ek5.3) ve EK 6'daki hesaplamalar sonucunda aşağıdaki tabloda yer alan 2014 yılı temel ve alt boyut entropi değerlerine ulaşılmış olmaktadır.

2014 Yılı Sürdürülebilirlik Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri

2014 Yılı Temel ve Alt Boyut Entropi Değerleri	
Temel ve Alt Boyutlar	Entropi ile Elde Edilen Değerleri
Çevresel Performans	0,2433
<i>Enerji Tüketimi ve Tasarrufu</i>	0,2123
<i>Doğal Çevre</i>	0,5753
<i>Ürün ve Hizmet</i>	0,2123
Sosyal Performans	0,2554
<i>Topluma Katkı</i>	0,1323
<i>Yönetimsel</i>	0,1508
<i>İnsan Kaynaklarının Gelişimi</i>	0,3585
<i>Ürün Sorumluluğu</i>	0,3585
Ekonomik Performans	0,5013
<i>Dolaylı Ekonomik Etkiler</i>	0,6720
<i>Ekonomik Performans</i>	0,3280

EK 7. Toplam Sürdürülebilirlik Boyutu için TOPSIS Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

EK6.1, EK6.2 ve EK6.3.'te yapılan hesaplamalar sonucunda işletmelerin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları için TOPSIS yöntemi ile bir C_i puanı elde edilmiş idi. Bu puanlar kullanılarak ve aşağıdaki adımlar takip edilerek işletmeler için toplam sürdürülebilirlik performans puanı hesaplanmıştır.

1. Adım: Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları, sütunlarda ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır. Karar verici tarafından oluşturulan A matrisi başlangıç matrisi olarak tanımlanmaktadır ve aşağıdaki gibi gösterilmektedir. Bu araştırmada karar matrisinin satırlarını üstünlükleri sıralanmak istenen 2014 yılı sürdürülebilirlik endeksi imalat işletmeleri sütunlarını ise karar vermede kullanılacak olan toplam sürdürülebilirlik performansının alt boyutları oluşturmaktadır.

Karar Matrisi

İşletmeler	Toplam Sürdürülebilirlik Alt Boyutları		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Arçelik	0,2118	1	0,7474
Tofaş	1	0,1775	0,4051
Tüpraş	0,7108	0,5304	0,2526

2. Adım: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Bu adımda karşılaştırılabilir ölçek elde edilmek üzere, her kritere ait değerler o kriterlerin kareleri toplamının kareköküne bölünerek normalleştirilir.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n \quad (1)$$

İşletmeler	Toplam Sürdürülebilirlik Alt Boyutları		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Arçelik	0,17015	0,87276	0,84277
Tofaş	0,80319	0,15496	0,45676
Tüpraş	0,57091	0,46290	0,28478

3. Adım: Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Bu adımda daha önce entropi yöntemiyle belirlenen kriter ağırlıkları sütunlardaki her bir eleman ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir. Aşağıda ifade edilen **EK 6'de** 4. Adım sonrası bulunan entropi değerleri her bir satır elemanı ile çarpılarak Ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir.

	Toplam Sürdürülebilirlik Alt Boyutları		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Entropi	0,5013	0,2554	0,2433

Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

İşletmeler	Toplam Sürdürülebilirlik Alt Boyutları		
	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
Arçelik	0,0828	0,2164	0,2235
Tofaş	0,3910	0,0384	0,1212
Tüpraş	0,2779	0,1148	0,0755

4. Adım: Pozitif İdeal ve Negatif İdeal Çözümlerin Belirlenmesi

Bu adımda pozitif ve negatif ideal değer setleri belirlenir. Ağırlıklandırılmış matriste her sütundaki maksimum ve minimum değerler tespit edilir.

$$A^+ = (V_1^+, V_2^+, V_3^+, \dots, V_n^+) \text{ (maksimum değerler)}$$

$$A^- = (V_1^-, V_2^-, V_3^-, \dots, V_n^-) \text{ (minimum değerler)}$$

	Ekonomik	Sosyal	Çevresel
MAK	0,39096	0,21645	0,22354
MIN	0,08282	0,03843	0,07553

5. Adım: Ayrım Ölçülerinin Hesaplanması

Bu adımda maksimum ve minimum ideal noktalara olan uzaklık değerleri aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$S_i^+ = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

Burada hesaplanacak olan S_i^+ ve S_i^- sayısı alternatif sayısı kadar olmaktadır.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-
Arçelik	0,30814	0,23150
Tofaş	0,20536	0,31150
Tüpraş	0,21218	0,20949

6. Adım: İdeal Çözüme Göre Yakınlığın Hesaplanması ve Sıralama

Her bir karar noktasının ideal çözüme göreli yakınlığının C_i^* hesaplanmasında ideal ve negatif ayrım ölçülerinden yararlanılmaktadır. Burada kullanılan ölçüt, negatif ideal ayrım ölçüsünün toplam ayrım ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme göreli yakınlık değerinin hesaplanması aşağıdaki formül yardımıyla gerçekleştirilir.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

Formüldeki C_i^+ değeri $0 \leq C_i^* \leq 1$ aralığında değer almaktadır. $C_i^* =1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^* =0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını göstermektedir. TOPSIS'in bu son aşamasında, elde edilen değerler büyüklük sırasına göre dizilerek alternatiflerin önem sıraları belirlenmektedir. Belirlenen yakınlık değerleri büyükten küçüğe sıralanarak alternatiflerin sıralaması yapılır. Sıralamada öncelik ideal çözüme olan yüksek yakınlık anlamına gelmektedir.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-	C_i	Sıralama
Arçelik	0,30814	0,23150	0,4290	3
Tofaş	0,20536	0,31150	0,6027	1
Tüpraş	0,21218	0,20949	0,4968	2

Bu hesaplama sonucunda 2014 yılı işletmelerinin toplam sürdürülebilirlik performans sıralamasını görmek mümkündür.

EK 8. 2014 Yılı İşletmelerinin Finansal Performans Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan Entropi ve TOPSIS Analizleri

2014 yılı imalat işletmelerinin mali tabloları kullanılarak hesaplanan likidite oranlarına ilişkin entropi değerleri aşağıdaki hesaplamalarla elde edilmiştir.

EK8.1. 2014 Yılı Likidite Oran Grubu Alt Boyutu için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Likidite Oran Grubu		
	L1	L2	L3
Arçelik	1,912	1,367	0,366
Tofaş	1,130	0,750	0,499
Tüpraş	0,817	0,479	0,455

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet Unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda oluşturulan yeni matris aşağıda ifade edildiği gibidir:

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Likidite Oran Grubu		
	L1	L2	L3
Arçelik	0	0	1
Tofaş	0,714	0,695	0
Tüpraş	1	1	0,330

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_j değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, \quad i = 1, 2, \dots, m, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Likidite Oran Grubu		
	L1	L2	L3
Arçelik	0	0	0,752
Tofaş	0,417	0,410	0
Tüpraş	0,583	0,590	0,2482

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Likidite Oran Grubu		
	L1	L2	L3
Arçelik	0	0	0
Tofaş	-0,365	0	0
Tüpraş	0	-0,311	-0,3459

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{i=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek kriter ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Likidite Oran Grubu Alt Boyutu Kriter Ağırlıkları

	Likidite Oran Grubu Alt Boyutu		
	L1	L2	L3
Entropi	0,3227	0,3462	0,3310

EK8.2. 2014 Yılı Faaliyet Oran Grubu Alt Boyutu için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı imalat işletmelerinin mali tabloları kullanılarak hesaplanan faaliyet oranlarına ilişkin entropi değerleri aşağıdaki hesaplamalarla elde edilmiştir.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Faaliyet Oran Grubu Alt Boyutu							
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
Arcelik	1,01	2,82	3,19	1,48	6,86	5,89	2,87	3,10
Tofaş	1,04	8,81	2,25	1,95	5,16	16,42	3,32	17,01
Tüpraş	1,81	233,89	2,66	5,68	4,18	16,76	6,45	-25,31

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet Unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda oluşturulan yeni matris aşağıda ifade edildiği gibidir:

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Faaliyet Oran Grubu Alt Boyutu							
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
Arcelik	1	1	0	1	0	1	1	0,329
Tofaş	0,957	0,974	1	0,887	0,634	0,031	0,875	0
Tüpraş	0	0	0,563	0	1	0	0	1

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_j değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Faaliyet Oran Grubu Alt Boyutu							
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
Arcelik	0,511	0,507	0,000	0,530	0,000	0,970	0,533	0,247
Tofaş	0,489	0,493	0,640	0,470	0,388	0,030	0,467	0,000
Tüpraş	0,000	0,000	0,360	0,000	0,612	0,000	0,000	0,753

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri $e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}$, $i = 1, 2, \dots, m$, $j = 1, 2, \dots, n$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Faaliyet Oran Grubu Alt Boyutu							
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
Arcelik	-0,343	-0,345	0,000	-0,337	0,000	-0,030	-0,335	-0,346
Tofaş	-0,350	-0,349	-0,286	-0,355	-0,367	-0,106	-0,356	0,000
Tüpraş	0,000	0,000	-0,368	0,000	-0,301	0,000	0,000	-0,214

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \sum_{j=1}^n w_j = 1, j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek ağırlıkların karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Faaliyet Oran Grubu Alt Boyutu Kriter Ağırlıkları

	Faaliyet Oran Grubu Alt Boyutu							
	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	F8
Entropi	0,1013	0,1013	0,1112	0,1017	0,1076	0,2404	0,1018	0,1347

EK8.3. 2014 Yılı Mali Yapı Oran Grubu Alt Boyutu için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı imalat işletmelerinin mali tabloları kullanılarak hesaplanan Mali yapı oranlarına ilişkin entropi değerleri aşağıdaki hesaplamalarla elde edilmiştir.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Mali Yapı Oran Grubu Alt Boyutu						
	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7
Arcelik	31,652	68,348	64,512	55,411	22,885	5,147	44,589
Tofaş	46,478	53,522	68,542	69,130	43,252	8,060	30,870
Tüpraş	68,123	31,877	71,674	54,460	80,082	6,703	45,540

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1,2, \dots, m, j = 1,2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1,2, \dots, m, j = 1,2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan M1, M2, M3, M5 ve M6 kriterleri için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır. M4 ve M7 kriterleri için ise maliyet hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplama sonucunda oluşturulan yeni matris aşağıda ifade edildiği gibidir:

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Mali Yapı Oran Grubu Alt Boyutu						
	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7
Arcelik	1	0	1	0,0648	1	1	0,9352
Tofaş	0,5935	0,4065	0,4374	1	0,6439	0	0
Tüpraş	0	1	0	0	0	0,4659	1

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_j değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1,2, \dots, m, j = 1,2, \dots, n$$

İşletmeler	Mali Yapı Oran Grubu Alt Boyutu						
	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7
Arcelik	0,6276	0,0000	0,6957	0,0609	0,6083	0,6822	0,4832
Tofaş	0,3724	0,2890	0,3043	0,9391	0,3917	0,0000	0,0000
Tüpraş	0,0000	0,7110	0,0000	0,0000	0,0000	0,3178	0,5168

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Mali Yapı Oran Grubu Alt Boyutu						
	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7
Arcelik	-0,292	0,000	-0,252	-0,170	-0,302	-0,261	-0,351
Tofaş	-0,368	-0,359	-0,362	-0,059	-0,367	0,000	0,000
Tüpraş	0,000	-0,243	0,000	0,000	0,000	-0,364	0,000

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek kriter ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Mali Yapı Oran Grubu Alt Boyutu Kriter Ağırlıkları

İşletmeler	Mali Yapı Oran Grubu Alt Boyutu						
	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7
Entropi	0,1113	0,1263	0,1229	0,2207	0,1089	0,1202	0,1897

EK8.4. 2014 Yılı Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı imalat işletmelerinin mali tabloları kullanılarak hesaplanan kârlılık oranlarına ilişkin entropi değerleri aşağıdaki hesaplamalarla elde edilmiştir.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu				
	K1	K2	K3	K4	K5
Arcelik	31,79	7,89	5,10	5,15	14,65
Tofaş	13,22	7,17	7,72	8,06	25,62
Tüpraş	3,18	1,34	3,70	6,70	23,88

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer tüm kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır.

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu				
	K1	K2	K3	K4	K5
Arcelik	0	0	0,6522	1	1
Tofaş	0,6492	0,1098	0	0	0
Tüpraş	1	1	1	0,4659	0,1589

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu				
	K1	K2	K3	K4	K5
Arcelik	0	0	0,3948	0,6822	0,8629
Tofaş	0,3937	0,0990	0	0	0
Tüpraş	0,6063	0,9010	0,6052	0,3178	0,1371

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu				
	K1	K2	K3	K4	K5
Arcelik	0	0	-0,367	-0,261	-0,127
Tofaş	-0,367	-0,229	0	0	0
Tüpraş	-0,303	-0,094	-0,304	-0,364	-0,272

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek kriter ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu Kriter Ağırlıkları

İşletmeler	Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu				
	K1	K2	K3	K4	K5
Entropi	0,1527	0,2767	0,1526	0,1688	0,2492

EK8.5. 2014 Yılı Büyüme Oran Grubu Alt Boyutu için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı imalat işletmelerinin mali tabloları kullanılarak hesaplanan büyüme oranlarına ilişkin entropi değerleri aşağıdaki hesaplamalarla elde edilmiştir.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Büyüme Oran Grubu Alt Boyutu			
	B1	B2	B3	B4
Arcelik	8,624	2,454	7,206	12,762
Tofaş	20,176	32,245	18,030	5,713
Tüpraş	3,752	22,593	20,872	-3,300

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer tüm kriterler için fayda unsuru hesaplamaları yapılmıştır.

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Büyüme Oran Grubu Alt Boyutu			
	B1	B2	B3	B4
Arcelik	0,7034	1	1	0
Tofaş	0	0	0,2079	0,4389
Tüpraş	1	0,3240	0	1

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Büyüme Oran Grubu Alt Boyutu			
	B1	B2	B3	B4
Arcelik	0,4129	0,7553	0,8279	0
Tofaş	0	0	0,1721	0,3050
Tupraş	0,5871	0,2447	0	0,6950

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, e_j = 1 değerini almaktadır.

İşletmeler	Büyüme Oran Grubu Alt Boyutu			
	B1	B2	B3	B4
Arcelik	-0,365	-0,212	-0,156	0
Tofaş	0	0	-0,303	-0,362
Tupraş	-0,313	-0,344	0	-0,253

4.Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek kriter ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Büyüme Oran Grubu Alt Boyutu Kriter Ağırlıkları

İşletmeler	Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu			
	B1	B2	B3	B4
Entropi	0,2017	0,2599	0,3065	0,2318

EK8.6. 2014 Yılı Piyasa Temelli Oran Grubu Alt Boyutu için Entropi Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

2014 yılı imalat işletmelerinin mali tabloları kullanılarak hesaplanan piyasa temelli oranlarına ilişkin entropi değerleri aşağıdaki hesaplamalarla elde edilmiştir.

1. Adım: Değerlendirme Matrisinin Düzenlenmesi

Satırlarda alternatifler sütunlarda kriterler yer alacak şekilde değerlendirme matrisi düzenlenir.

Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Piyasa Temelli Oran Grubu Alt Boyutu				
	P1	P2	P3	P4	P5
Arcelik	16,43	0,94	10135923075,00	2,33	0,78
Tofaş	13,89	1,15	7975000000,00	3,56	1,27
Tüpraş	9,49	5,87	13848181760,00	2,25	1,03

2. Adım: Değerlendirme Matrisinin Standardize Edilmesi

Matriste yer alan kriterler fayda ve maliyet unsuruna göre analiz edilmektedir.

Fayda unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_j(x_{ij})}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Maliyet unsuru için;

$$r_{ij} = \frac{\max_j(x_{ij}) - x_{ij}}{\max_j(x_{ij}) - \min_j(x_{ij})}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

Hesaplamaları yapılmaktadır. Bu matriste yer alan P1 ve P4 kriterleri için maliyet hesaplaması, P2, P3 ve P5 kriterleri için fayda hesaplamaları yapılmıştır.

Standardize Edilmiş Değerlendirme Matrisi

İşletmeler	Piyasa Temelli Oran Grubu Alt Boyutu				
	P1	P2	P3	P4	P5
Arcelik	1	1	0,6321	0,0594	1
Tofaş	0,6340	0,9585	1	1	0
Tüpraş	0	0	0	0	0,4901

3. Adım: Kriterlerin Entropi Değerlerinin Hesaplanması

Standardize edilmiş karar matrisi kullanılarak f_{ij} değerleri hesaplanır.

$$f_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}, i = 1, 2, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n$$

İşletmeler	Piyasa Temelli Oran Grubu Alt Boyutu				
	P1	P2	P3	P4	P5
Arcelik	0,6120	0,5106	0,3873	0,0561	0,6711
Tofaş	0,3880	0,4894	0,6127	0,9439	0
Tupraş	0	0	0	0	0,3289

Daha sonra ise kriter j'nin Entropi değeri

$$e_j = \frac{\sum_{i=1}^m f_{ij} \ln(f_{ij})}{\ln(m)}, \quad i = 1, 2, \dots, m, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Formülü ile hesaplanarak tüm kriterin entropi değeri bulunur. Burada, ln doğal logaritmayı temsil etmekte, $-1/\ln(m)$ katsayısı $0 \leq E_j \leq 1$ olmasını garanti etmektedir. f_{ij} değerlerinin hepsi aynı olduğu durumda indeks j'nin Entropi değeri maksimum olup, $e_j = 1$ değerini almaktadır.

İşletmeler	Piyasa Temelli Oran Grubu Alt Boyutu				
	P1	P2	P3	P4	P5
Arcelik	-0,301	-0,343	-0,367	-0,162	-0,268
Tofaş	-0,367	-0,350	-0,300	-0,054	0
Tupraş	0	0	0	0	-0,366

4. Adım: Kriterlerin Ağırlıklarının Hesaplanması

3. adımda elde edilen entropi değerleri kullanılarak kriterlerin ağırlıkları aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$w_j = \frac{1 - e_j}{n - \sum_{i=1}^m e_j}, \quad \sum_{j=1}^n w_j = 1, \quad j = 1, 2, \dots, n$$

Entropi değerleri yorumlanırken daha yüksek kriter ağırlığının karar almada daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Entropi değerleri ile yararlı olan bilginin önem derecesini gösterilmektedir.

2014 Piyasa Temelli Oran Grubu Alt Boyutu Kriter Ağırlıkları

İşletmeler	Kârlılık Oran Grubu Alt Boyutu				
	P1	P2	P3	P4	P5
Entropi Değerleri	0,1647	0,1551	0,1648	0,3374	0,1779

EK.9. 2014 Yılı İşletmelerinin Finansal Alt Boyutları Düzeyinde Yapılan TOPSIS Analizleri

EK.9.1. 2014 Yılı Likidite Oran Grubu Alt Boyutu için TOPSIS Yöntemiyle Gerçekleştirilen Analiz

Alt boyutlar için TOPSIS aşamasında kullanılacak olan entropi değerlerine EK8.1., EK8.2, EK8.3, EK8.4, EK8.5 ve EK8.6.'daki hesaplamalarla ulaşıldıktan sonra, alt boyutlar için TOPSIS analizi yapılarak her bir işletme için Ci değerlerine ulaşılır. Bu değerler, temel boyutlara ilişkin entropi değerlerini belirlerken, alternatiflerin alacağı değerler olacaktır.

1. Adım: Karar Matrisinin Oluşturulması

Karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları, sütunlarda ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır. Karar verici tarafından oluşturulan A matrisi başlangıç matrisi olarak tanımlanmaktadır ve aşağıdaki gibi gösterilmektedir. Bu araştırmada karar matrisinin satırlarını üstünlükleri sıralanmak istenen 2014 yılı imalat işletmeleri sütunlarını ise karar vermede kullanılacak olan likidite oran grubu oluşturmaktadır.

Karar Matrisi

İşletmeler	Likidite Oran Grubu Alt Boyutu		
	L1	L2	L3
Arcelik	1,912	1,367	0,366
Tofaş	1,130	0,750	0,499
Tupraş	0,817	0,479	0,455

2. Adım: Karar Matrisinin Normalize Edilmesi

Bu adımda karşılaştırılabilir ölçek elde edilmek üzere, her kritere ait değerler o kriterlerin kareleri toplamının kareköküne bölünerek normalleştirilir.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n \quad (1)$$

Normalize Edilmiş Karar Matrisi

İşletmeler	Likidite Oran Grubu Alt Boyutu		
	L1	L2	L3
Arcelik	0,8081	0,8381	0,4761
Tofaş	0,4774	0,4598	0,6499
Tupraş	0,3451	0,2936	0,5925

3. Adım: Ağırlıklandırılmış Karar Matrisinin Elde Edilmesi

Bu adımda daha önce entropi yöntemiyle belirlenen kriter ağırlıkları sütunlardaki her bir eleman ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi elde edilir. **EK 8.1.'de** 4. Adım sonrası bulunan entropi değerleri aşağıda ifade edilmiştir. Bu değerler her bir satır elemanı ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi oluşturulur.

2014 Yılı Likidite Oran Grubu Alt Boyutu Entropi Değerleri

	Likidite Oran Grubu Alt Boyutu		
	L1	L2	L3
Entropi Değerleri	0,3227	0,3462	0,3310

Ağırlıklandırılmış Karar Matrisi

	Likidite Oran Grubu Alt Boyutu		
	L1	L2	L3
İşletmeler			
Arcelik	0,2608	0,2902	0,1576
Tofaş	0,1541	0,1592	0,2151
Tüpraş	0,1114	0,1017	0,1961

4. Adım: Pozitif İdeal ve Negatif İdeal Çözümlerin Belirlenmesi

Bu adımda pozitif ve negatif ideal değer setleri belirlenir. Ağırlıklandırılmış matriste her sütundaki maksimum ve minimum değerler tespit edilir.

$$A^+ = (V_1^+, V_2^+, V_3^+, \dots, V_n^+) \text{ (maksimum değerler)}$$

$$A^- = (V_1^-, V_2^-, V_3^-, \dots, V_n^-) \text{ (minimum değerler)}$$

	Likidite Oran Grubu Alt Boyutu		
	L1	L2	L3
MAK	0,2608	0,2902	0,2151
MIN	0,1114	0,1017	0,1576

5. Adım: İdeal Çözüme Göre Yakınlığın Hesaplanması

Bu adımda maksimum ve minimum ideal noktalara olan uzaklık değerleri aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmaktadır.

$$S_i^+ = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^+)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum (V_{ij} - V_j^-)^2} \quad i = 1, 2, \dots, m$$

Burada hesaplanacak olan S_i^+ ve S_i^- sayısı alternatif sayısı kadar olmaktadır.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-
Arcelik	0,0575	0,2405
Tofaş	0,1690	0,0919
Tüpraş	0,2413	0,0385

6. Adım: İdeal Çözüme Yakınlığın Hesaplanması ve Sıralama

Her bir karar noktasının ideal çözüme görelî yakınlığının C_i^* hesaplanmasında ideal ve negatif ayırım ölçülerinden yararlanılmaktadır. Burada kullanılan ölçüt, negatif ideal ayırım ölçüsünün toplam ayırım ölçüsü içindeki payıdır. İdeal çözüme görelî yakınlık değeri hesaplanması aşağıdaki formül yardımıyla gerçekleştirilir.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad i=1,2,3,\dots,m$$

Formüldeki C_i^+ değeri $0 \leq C_i^+ \leq 1$ aralığında değer almaktadır. $C_i^+ = 1$ ilgili karar noktasının ideal çözüme, $C_i^+ = 0$ ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını göstermektedir. TOPSIS'in bu son aşamasında, elde edilen değerler büyüklük sırasına göre dizilerek alternatiflerin önem sıraları belirlenmektedir. Belirlenen yakınlık değerleri büyükten küçüğe sıralanarak alternatiflerin sıralaması yapılır. Sıralamada öncelik ideal çözüme olan yüksek yakınlık anlamına gelmektedir.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-	C_i	Sıralama
Arcelik	0,0575	0,2405	0,8070	1
Tofaş	0,1690	0,0919	0,3522	2
Tüpraş	0,2413	0,0385	0,1377	3

Bu hesaplama sonucunda 2014 yılı işletmelerinin likidite oran gurubu performans sıralamasını görmek mümkündür.

EK9.1'deki hesaplamalar faaliyet oran grubu, mali yapı oran grubu kârlılık oran grubu, büyüme oran grubu ve piyasa temelli oran grubu için de yapılmış ve aşağıda belirtilen tabloya ulaşılmıştır.

Tablo. Finansal Performans Alt Boyutları için Hesaplanan TOPSIS Puanları ve Sıralamaları

Likidite Oran Grubu Performans Sıralaması				
İşletmeler	S_i^+	S_i^-	C_i	Sıralama
Arcelik	0,0575	0,2405	0,8070	1
Tofaş	0,1690	0,0919	0,3522	2
Tüpraş	0,2413	0,0385	0,1377	3
Faaliyet Oran Grubu Performans Sıralaması				
Arcelik	0,1833	0,1303	0,4155	3
Tofaş	0,1301	0,2139	0,6219	1
Tüpraş	0,1888	0,1730	0,4783	2
Mali Yapı Oran Grubu Performans Sıralaması				
Arcelik	0,091	0,062	0,404	3
Tofaş	0,067	0,061	0,473	2
Tüpraş	0,060	0,092	0,603	1
Kârlılık oran Grubu Performans Sıralaması				
Arcelik	0,0926	0,2119	0,6959	1
Tofaş	0,0841	0,1878	0,6907	2
Tüpraş	0,2208	0,0646	0,2265	3
Büyüme Oran Grubu Performans Sıralaması				
Arcelik	0,2666	0,2629	0,4965	2
Tofaş	0,1178	0,3088	0,7239	1
Tüpraş	0,3056	0,1980	0,3932	3
Piyasa Temelli Oran Grubu Performans Sıralaması				
Arcelik	0,1636	0,0524	0,2426	3
Tofaş	0,1325	0,1083	0,4497	2
Tüpraş	0,1065	0,1384	0,5650	1

EK 10. 2014 Yılı İşletmelerinin Finansal Performans Sonuçları

EK 9'da hesaplanan C_i değerleri kullanılarak temel boyut olan finansal boyut için entropi ve TOPSIS değerleri yılı için EK 10.1 ve EK10.2'de belirtildiği şekilde Entropi ve TOPSIS formülleri kullanılarak hesaplanmıştır.

EK 10.1 2014 Yılı Finansal Temel Boyutu için Hesaplanan Kriter Ağırlıkları

İşletmeler	Finansal Performans Temel Boyutu					
	Likidite	Faaliyet	Mali Yapı	Kârlılık	Büyüme	Piyasa Temelli
Entropi	0,1302	0,1295	0,1314	0,3188	0,1298	0,1603

EK 10.2. 2014 Yılı Finansal Temel Boyutu için TOPSIS Hesaplamaları

Ek 10.1'de elde edilen entropi değerleri kullanılarak daha önce ifade edilen TOPSIS formülleri yardımıyla 2014 yılı işletmelerinin TOPSIS puanları aşağıda ifade edilmiştir.

İşletmeler	S_i^+	S_i^-	C_i	Sıralama
Arçelik	0,0858	0,0977	0,5326	1
Tofaş	0,0734	0,0447	0,3785	2
Tüpraş	0,1847	0,0314	0,1455	3

ÖZGEÇMİŞ

Meltem ECE ÇOKMUTLU, 1987 Yılında Ankara’da doğdu. Orta öğrenimini Ankara Yahya Kemal Beyatlı Lisesi’nde tamamladı. Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nden 2009 yılında mezun oldu. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı’nda başladığı yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamladı. 2011 yılı şubat ayında Karabük Üniversitesi İşletme Bölümü Muhasebe-Finans Anabilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı ve halen bu görevini sürdürmektedir.

